

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Karolina Jonušaitė

Sociologijos ir kriminologijos magistro studijų programa

Magistro darbas

**Baudžiamosios politikos už disponavimą kanapėmis modelių įvairovė ir jų
taikymo galimybės Lietuvoje**

Darbo vadovas: asist. dr. Aušra Pocienė

Vilnius 2021

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. SOCIALINIS NUSIKALTIMŲ KONSTRAVIMAS PAGAL H. S. BECKERĮ IR R. QUINNEY	9
1.1. Socialinė deviacija ir nusikaltimai	9
1.2. Nusikaltimai kaip klasinės kovos produktas	11
2. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS SAMPRATA MOKSLINĖJE LITERATŪROJE	16
3. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS UŽ DISPONAVIMĄ KANAPĖMIS ĮVAIROVĖ IR JOS TAIKYMAS JAV BEI EUROPOJE.....	20
3.1. Narkotikų kriminalizacija.....	20
3.2. Narkotikų dekriminalizacija.....	22
3.3. Baudžiamoji politika kanapių atžvilgiu	24
4. KANAPIŲ VARTOJIMAS EUROPOJE IR LIETUVOJE.....	28
4.1. Kanapių vartojimo Europos Sąjungoje ir Lietuvoje statistika	28
4.2. Lietuvos narkotikų kontrolės politika	30
5. EKSPERTŲ POŽIŪRIS Į BAUDŽIAMĄJĄ POLITIKĄ DĖL DISPONAVIMO KANAPĖMIS LIETUVOJE	35
5.1. Tyrimo metodologija.....	35
5.2. Tyrimo rezultatai	37
5.2.1. Kanapių įtaka žmogaus sveikatai ir pagrindinės vartotojų rizikos grupės	40
5.2.2. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais kriminalizavimo 2017 metais priežastys	42
5.2.3. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais savo reikmėms kriminalizacijos 2017 metais pasekmės	45
5.2.4. Bausmių už disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms vertinimas ir jų taikymas kanapių vartotojams.....	47
5.2.5. Tarptautinių organizacijų įtaka Lietuvos narkotikų kontrolės politikai ir kiti veiksniai, skatinantys diskusijas apie narkotikų dekriminalizaciją šalyje	51
5.2.6. Žalos mažinimo politika Lietuvoje	54
5.2.7. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms dekriminalizacijos privalumai	55
5.2.8. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms dekriminalizacijos rizikos.....	58
IŠVADOS.....	64
BIBLIOGRAFIJA	67
PRIEDAI	70

Baudžiamosios politikos už disponavimą kanapėmis modelių įvairovė ir jų taikymo galimybės Lietuvoje

SANTRAUKA

Kanapės yra labiausiai paplitusi ir daugiausiai vartojama narkotinė medžiaga pasaulyje. Disponavimas kanapėmis, kaip ir bet kuriuo kitu narkotiku, yra reglamentuojamas tarptautiniais susitarimais ir lokaliais įstatymais. Nepaisant didelių kanapių paplitimo ir vartojimo mastų pasaulyje, tiek tarptautinėje arenoje, tiek Lietuvoje aktyviai iškyla narkotikų kriminalizacijos ir dekriminalizacijos klausimas. Kriminalizacijos šalininkai teigia, kad griežtos bausmės už narkotikus padeda mažinti jų vartojimą atgrasant kitus visuomenės narius nuo nepageidaujamo elgesio, kai tuo tarpu dekriminalizacijos šalininkai nemato baudžiamųjų priemonių naudos narkotikų vartojimo mažėjimui ir ragina narkotikų politiką kreipti į visuomenės sveikatos apsaugą ir žalos mažinimo priemones.

Pagrindinis šio darbo tikslas yra įvertinti, kuris baudžiamosios politikos modelis (kriminalizacija ar dekriminalizacija) yra tinkamiausias kanapių vartojimo kontrolei Lietuvoje. Šiam tikslui pasiekti buvo atliktas kokybinis tyrimas, kurio metu buvo atlikti 12 pusiau struktūruoti interviu su skirtingų sričių ekspertais prisidedančiais prie narkotikų politikos kūrimo Lietuvoje.

Tyrimas parodė, kad ekspertams sudėtinga narkotikų politikos kontekste kalbėti tik apie kanapių teisinį reguliavimą, kadangi tyrimo atlikimo metu Seimo ir kitose diskusijose buvo plačiai aptarinėjamas 2020 m. gruodžio mėnesį Laisvės partijos teiktas siūlymas panaikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu visų narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Bendrai, tarp ekspertų vyrauja narkotikų dekriminalizacijos pritarimo nuotaikos. Ekspertai nurodo, kad 2017 metais priimtas sprendimas kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms nepasiekė savo tikslų mažinti narkotikų paplitimo, todėl Lietuvos narkotikų politika turėtų labiau orientuotis į narkotikų vartotojų sveikatos apsaugą.

Raktiniai žodžiai: kanapės, baudžiamoji politika, kriminalizacija, dekriminalizacija

Variety of Penal Policy Models for Cannabis disposal and Possibilities of their Application in Lithuania

SUMMARY

Cannabis is the most common and most widely used drug in the world. Disposal of cannabis, like any other drug, is governed by international agreements and local laws. Despite the high prevalence and use of cannabis in the world, the issue of drug criminalization and decriminalization is actively raised both in the international arena and in Lithuania. Proponents of criminalization argue that harsh penalties for drugs help to reduce their use by discouraging other members of society from engaging in unwanted behavior, while proponents of decriminalization do not see the benefits of punitive measures to reduce drug use, and call for drug policies to focus on public health and harm reduction.

The main objective of this study is to assess which penal policy model (criminalization or decriminalization) is most appropriate for controlling cannabis use in Lithuania. To achieve this goal, a qualitative study was conducted, during which 12 semi-structured interviews were conducted with experts from different fields contributing to the development of drug policy in Lithuania.

The study found that in the context of drug policy, it is difficult for experts to talk only about legal regulation of cannabis because during the research there were wide discussions in the Seimas and other debates about the proposal of the Freedom Party which was delivered in December 2020. The aim of this proposal is to abolish criminal liability for the possession of small quantities of all narcotic or psychotropic substances without the aim of distributing them. In general, there is a prevailing mood among experts in favor of drug decriminalization. Experts point out that the decision taken in 2017 to criminalize the possession of small quantities of drugs for personal needs did not achieve its goals of reducing the spread of drugs, therefore Lithuanian drug policy should be more focused on the protection of drug users' health.

Keywords: cannabis, penal policy, criminalization, decriminalization

IVADAS

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas žmonijos istorijoje yra paplitęs jau nuo seno, dar tuomet, kai apie tam tikrų medžiagų šalutinius poveikius bei jų sukeliama priklausomybę buvo nežinoma arba žinoma labai nedaug. Anksčiau pagrindiniai šių narkotinių medžiagų vartojimo tikslai buvo susiję su bendruomenių dvasinėmis ir religinėmis apeigomis ar jos narių gydymu. Šiandien narkotinės medžiagos dažniau yra siejamos su rekreaciniu narkotikų vartojimu. Narkotinės medžiagos gali būti vartojamos dėl skirtingų priežasčių. Priklausomai nuo narkotikų rūšies jie yra vartojami siekiant atsipalaiduoti arba atvirkščiai susikaupimui, ar norint pasiekti geresnių rezultatų sporte, o kai kurie narkotikus išbando iš smalsumo ar noro pritapti tam tikroje kompanijoje.

Ilgą laiką psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas buvo visiems žinoma, tačiau viešai mažai dėmesio sulaukianti tema, kol 1920-iais Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo priimtas sausasis įstatymas, draudžiantis bet kokį alkoholio vartojimą, jo gamybą, pardavimą, importą ir eksportą. Nors šis draudimas ilgainiui nesulaukė didesnio palaikymo pasaulyje, netrukus jis pastūmėjo spartų kitų narkotinių medžiagų draudimo (angl. drug prohibition) judėjimą visame pasaulyje. 1948 metais Jungtinių Tautų Organizacija narkotikų draudimą įvardijo kaip vieną pagrindinių savo veiklos srities prioritetų (Fish; 2006). Kiek mažiau nei po dviejų dešimtmečių buvo priimta Bendroji narkotinių medžiagų konvencija (1961), kuri apibrėžė koordinuotą tarptautinį valstybių bendradarbiavimą, kontroliuojant disponavimą narkotikais ir bet kokią jų gamybą ar platinimą visame pasaulyje. Lietuva šią konvenciją ratifikavo 1994 metais. Šiuo metu visos pasaulio valstybės yra sudariusios draudžiamų narkotikų sąrašus (Levine; 2002), kuriais vadovaujasi įgyvendinant šių medžiagų vartojimo ir platinimo kontrolę. Po šios konvencijos priėmimo JAV paskelbė „karą prieš narkotikus“, siekdama pažaboti nelegalių psichoaktyviųjų narkotikų gamybą, platinimą ir vartojimą. Taip JAV ir kitose pasaulio valstybėse kova prieš narkotikus buvo įtraukta į baudžiamąją politiką, paremtą konkrečiais narkotikų kontrolės įstatymais ir bausmėmis už jų pažeidimus. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, kartu su 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija bei 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta yra laikomi kertiniais dokumentais, reglamentuojančiais tarptautinę narkotikų kontrolės sistemą pasaulyje.

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (UNODC) duomenimis 2016 metais apie 275 milijonų 15-64 metų amžiaus žmonių (5,6 % visos pasaulio populiacijos) vartojo narkotikus bent kartą tais metais. Iš jų didžioji dalis, sudaranti apie 192 milijonus, žmonių buvo kanapių vartotojai (2018).

Baigiamajame magistro rašto darbe pasirinkta nagrinėti baudžiamąją politiką už disponavimą kanapėmis pasaulyje ir Lietuvoje, atsižvelgiant į šios temos aktualumą ir tebevykstančias viešas diskusijas dėl kanapių poveikio sveikatai ir tinkamiausio teisinio šio narkotiko reguliavimo modelio skirtingose valstybėse. Šių diskusijų kontekste akademinėje literatūroje atsiranda vis daugiau tyrimų apie teigiamą ir neigiamą šios psichoaktyvios medžiagos poveikį, o skirtingų sričių specialistai į šį klausimą žvelgia iš savo perspektyvos: gydytojams tai yra aktualu iš sveikatos apsaugos pusės, kai tuo tarpu teisėsaugos institucijos atstovai dėmesį sutelkia į nusikaltimų masto, susijusio su kanapių vartojimu, paplitimą (Tilton; 2009).

Užsienio autoriai daug dėmesio skiria įvairiems tyrimams susijusiems su kanapių vartojimu. Dalis tyrimų yra skirta kanapių vartojimo pasekmėms išsiaiškinti. Tyrimai rodo, kad kanapių vartojimas daro įtaką besiformuojančioms paauglių smegenims, mažinant jose pilkosios medžiagos dalį, kuri yra atsakinga už centrinę nervų sistemą (Choo, Benz, Zaller, et al.; 2014: 160). Be to, kanapių vartojimas jauname amžiuje gali sukelti atminties sutrikimus, mokymosi ar dėmesio koncentracijos problemas (Ibid.; 160-161). Taip pat, ištirta, kad priklausomybė kanapėms ypatingai dažnai pasireiškia paaugliams, o bendrai šios psichoaktyvios medžiagos vartotojams kyla ir psichozės ar plaučių problemų rizika (Wilkinson S. T., Yarnell S., Radhakrishnan, R., et al.; 2016). Taigi, tyrimai rodo, kad kanapės, kaip ir bet kokia kita narkotinė medžiaga, gali sukelti tam tikrus šalutinius efektus. Vis dėlto, vienos psichoaktyvios medžiagos yra nelegalios (pvz.: kanapės, kokainas), kai tuo pačiu metu kitos – legalios (pvz.: alkoholis, tabakas). Akademinėje erdvėje jau keletą dešimtmečių netyla diskusijos, kokį teisinį kanapių vartojimo reguliavimą pasirinkti – visiškai kriminalizuoti, leisti disponavimą šia medžiaga rekreacinėms reikmėms ar legalizuoti kanapių naudojimą gydymo tikslais. Plačiau apie galimus baudžiamosios politikos modelius ir jų teigiamas bei neigiamas puses rašoma 3 skyriuje.

Lietuvoje tyrimai apie kanapes daugiausiai yra nukreipti į kanapių ir kitų narkotikų vartojimo sąsajas (Jurgaitienė, Targamadžė; 2006), o taip pat Lietuvos paauglių alkoholio, tabako ir kitų narkotikų (kanapes įskaitant) vartojimo tendencijas bei prevenciją (Šimaitis; 2009) bei psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tarp globos namų auklėtinių (Astrauskienė, Gasperas, Žibaitytė, et al.; 2009). Reikia pastebėti, kad kanapių vartojimo tema tyrimuose dažniausiai yra ne pagrindinė, o viena šalutinių, tiriant bendrą narkotikų vartojimą Lietuvoje. Daugiausiai tyrimų apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą Lietuvoje yra atlikta siekiant išsiaiškinti jų vartojimo priežastis ir pasekmes, o taip pat įsigilinti į galimas prevencines šių medžiagų vartojimo priemones (Čaplinkas; 2013, Bankauskienė 2013) ar išsiaiškinti socialinį demografinį nuteistų asmenų, susijusių su nusikalstamomis šių medžiagų disponavimo veikomis, portretą (Pocienė, Dobrynina; 2010) ir panašiai. Lietuvoje tyrimus apie narkotikus ir psichoaktyvias medžiagas atliko ir kiti autoriai, tokie

kaip J. Venckevičienė, R. Žukauskas, M. Lankauskas ir kt. Svarbu pastebėti, kad šie tyrimai yra nukreipti į bendrą narkotikų temą, tačiau nėra atlikta tyrimų būtent apie kanapių vartojimą ar kitus su tuo susijusius aspektus. Kalbant apie baudžiamąją politiką dėl disponavimo kanapėmis Lietuvoje, fragmentiškai kai kurie autoriai savo darbuose užsimena apie kanapių de(kriminlizavimo) klausimą, tačiau vėlgi, tai nėra pagrindinis intereso laukas. Tinkamiausio kanapių ir kitų narkotikų kontrolės modelio taikymas Lietuvoje tapo itin aktualiu 2021 metais po to, kai 2020 metų gruodžio 8 d. Laisvės partija pateikė siūlymą panaikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų (įskaitant kanapes) be tikslo jas platinti. Taigi, galima sakyti, kad baudžiamoji politika Lietuvoje ir jos priemonių taikymas kanapių vartojimo kontekste yra dar netyrinėtas, todėl aktualus aspektas tirti Lietuvos akademiniame lauke.

Pagrindinis baigiamojo **darbo tikslas**: aprašyti, kokie yra vyraujantys baudžiamosios politikos už kanapių vartojimą modeliai pasaulyje ir Lietuvoje bei išsiaiškinti, kurie iš jų gali būti efektyviausiai taikomi Lietuvoje. Darbo tikslui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

1. atskleisti nusikaltimo, kaip socialiai konstruojamo fenomeno, sampratą akademinėje literatūroje;
2. apžvelgti dominuojančią baudžiamosios politikos sampratą Lietuvoje;
3. apžvelgti ir palyginti, kokie baudžiamosios politikos modeliai kanapių disponavimo atžvilgiu yra taikomi Europoje ir Lietuvoje;
4. atskleisti ekspertų, besidominčių ir turinčių įtakos baudžiamosios politikos formavimui, požiūrį į esamą baudžiamąją atsakomybę už narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą Lietuvoje;
5. įvertinti, kuris baudžiamosios politikos modelis (kriminalizacija ar dekriminalizacija) yra tinkamiausias kanapių vartojimo kontrolei Lietuvoje ir kuris iš jų padėtų efektyviau kontroliuoti kanapių vartojimą bei mažinti jos sukeltą žalą.

Šiame rašto darbe yra išskiriama preliminari darbo **tezė**:

Griežta baudžiamoji politika kanapių vartojimo atžvilgiu neužtikrina jos vartojimo mažėjimo.

Duomenų rinkimo metodai: mokslinių publikacijų analizė, antrinių duomenų analizė, dokumentų analizė ir kokybinių interviu su ekspertais, besidominčiais narkotikų kontrolės politika Lietuvoje, atlikimas bei gautų duomenų analizė.

Šį rašto darbą sudaro: įvadas, keturi teoriniai skyriai, kokybinio tyrimo pristatymas ir darbo išvados. Pirmame skyriuje pristatomos amerikiečių sociologų Howardo S. Beckerio ir Richardo Quinney nusikaltimų samprata, remiantis socialinio konstrukcionizmo idėjomis. Antrame skyriuje aprašoma baudžiamosios politikos samprata mokslinėje literatūroje, taip pat aprašoma Lietuvos baudžiamoji politika disponavimo kanapėmis atžvilgiu. Trečiame skyriuje pristatomos pagrindinės

narkotikų kriminalizacijos ir dekriminalizacijos idėjos ir jų taikymas Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europoje. Ketvirtame skyriuje pateikiama kanapių vartojimo Europos Sąjungoje ir Lietuvoje statistika ir pagrindinės išvalgos bei pristatoma Lietuvoje vyraujanti narkotikų kontrolės politika. Penktame skyriuje aprašoma atlikto kokybinio tyrimo metodologija ir rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

1. SOCIALINIS NUSIKALTIMŲ KONSTRAVIMAS PAGAL H. S. BECKERĮ IR R. QUINNEY

Nusikaltimas yra nuo visuomenės neatsiejamas socialinis reiškinys, egzistuojantis nuo pat jos susikūrimo. Skirtingose pasaulio dalyse, kultūrose skirtingi veiksmai gali būti laikomi nusikalstamais, o valstybėse taikomos bausmės nelygiavertės, tačiau pats fenomenas neaplenkia nei vienos visuomenės. Nusikaltimai yra ir dažna akademinio tyrinėjimo sritis, pradedant nuo bandymų apibrėžti šį reiškinį iki oficialios pasaulio valstybių statistikos rinkimo apie nusikaltimų paplitimą. Nusikaltimo samprata gali būti aiškinama remiantis socialinio konstrukcionizmo teorija, nurodančią į tai, kad individų žinojimas kyla iš tam tikrų socialinių diskursų, besiskiriančių dėl skirtingos vietos ir laikmečio. Įprastai tokie diskursai atspindi ir sustiprina visuomenėje dominuojančias tikėjimo sistemas (Allen; 2005: 35). Socialinio konstrukcionizmo idėjos nusikaltimų sampratos kontekste atsispindi ir dviejų XX amžiaus amerikiečių sociologų Howardo S. Beckerio ir Richardo Quinney darbuose. Pagrindinės jų idėjos bus išsamiau pristatytos toliau šiame skyriuje, siekiant suprasti, kas nusikaltimų kontekste yra deviacija ir kodėl vienas elgesys visuomenėse yra laikomas nusikalstamu, o kitas – ne. Šių autorių idėjos taip pat padės suprasti, kokie valstybės institutai turi įtakos deviantinį elgesį priskiriant nusikalstamam.

1.1. Socialinė deviacija ir nusikaltimai

Vienas žymiausių amerikiečių sociologų Howardas S. Beckeris nusikaltimus nagrinėja būtent per deviacijos perspektyvą. Deviaciją autorius apibrėžia kaip tam tikrų visuomenėje priimtinių taisyklių pažeidimą, kurias pažeidus žmogui yra priskiriama devianto etiketė, dėl kurios pats individas tampa savotišku visuomenės atskirtuoju – *outsideriu* (Becker; 1963: 317). Šis požiūris neretai yra siejamas su etikečių klįjavimo teorija, kurios esmė yra žmonių kategorizavimas remiantis stereotipais, kurie nusikaltimų kontekste dažnu atveju yra susiję ir su tam tikrų asmenų visuomenėje stigmatizavimu. Deviantais yra laikomi tie žmonės, kuriems tokia etiketė buvo priskirta iš šalies. Nusikaltimų kontekste nusikaltėliais tampa tie asmenys, kurių elgesys teisėsaugos atstovų buvo įvertintas kaip neatitinkantis, o tiksliau pažeidžiantis visuomenės nustatytas normas ir taisykles. Tokios taisyklės valstybėse yra įtvirtinamos įstatymų, kuriais vadovaujasi teisėsaugos pareigūnai ir nusižengiančius asmenis (deviantus) įvardija kaip nusikaltėlius. Vis dėlto, ši deviantų grupė nebūtinai yra homogeniška, kadangi ne visada deviantu įvardytas žmogus iš tiesų sulaužė kažkokią taisyklę, lygiai kaip ir ne visi prasižengę asmenys yra atpažįstami ir priskiriami šiai grupei.

Kaip pastebi autorius, tai ar tam tikras veiksmas yra laikomas deviantiniu, priklauso nuo to, tai kaip į tą elgesį reaguoja kiti visuomenės nariai. Visų pirma, tam tikro veiksmo vertinimui didelę įtaką turi laikmetis, kada jis buvo padarytas. Skirtingi reiškiniai skirtingu laikmečiu gali būti

suprantami labai skirtingai (Ibid.: 318), todėl, pavyzdžiui, Prancūzijoje XIX amžiuje moterys nepaklūstančios įstatymams ir dėvinčios kelnes jau galėjo būti laikomos deviantėmis, nors šiais laikais toks elgesys yra visiškai priimtinas ir nebėra laikomas taisyklių sulaužymu. Be to, deviantinio elgesio traktavimui įtakos gali turėti ir pats taisyklės pažeidęs asmuo bei tai, kas jaučiasi nuo tokio elgesio nukentėjęs. Tarkime, kai kuriais atvejais berniukai yra baudžiami griežčiau nei mergaitės, arba jauni asmenys sulaukia mažesnės bausmės nei vyresni asmenys. Autorius konkrečiai atkreipia dėmesį į nelygybę vertinant vidurinėsios ir žemesniosios klasės arba baltųjų ir juodaodžių atstovų poelgius, kai tie patys veiksmai yra traktuojami skirtingai, priklausomai nuo to, kokiai rasei ar klasei yra priklausoma (Ibid.: 318). Taip pat, tas pats elgesys gali būti įvertintas skirtingai, jeigu sukelia tam tikras pasekmes, pavyzdžiui, neteisėti lytiniai santykiai yra vertinami daug griežčiau, jeigu dėl to mergina ar moteris pastojo (Ibid.: 318). Šie pavyzdžiai parodo, kad tam tikras elgesys skirtingose situacijose nebūtinai gali būti vienodai įvertinamas kaip deviantinis. Elgesio, veiksmo deviantiškumą nurodo visuomenės reakcija į jį. Kitaip tariant, tam tikras poelgis yra įvardijamas nusikalstamu tuo atveju, jeigu į jį neigiamai sureaguoja likusi visuomenės dalis ir teisėsauga bei priskiria jį nusikalstamam elgesiui.

Amerikiečių sociologas, kalbėdamas apie tai, kad taisyklės, kuriomis vadovaujantis tam tikriems asmenims yra suteikiama devianto etiketė, išskiria dvi jėgas turinčias įtakos visuomeninių taisyklių kūrimui ir palaikymui. Jas autorius įvardija kaip *taisyklių kūrėjus* ir *moralinius antreprenerius* (angl. *moral entrepreneur*) (Ibid.: 319). Taisyklių kūrėjams yra priskiriami tie asmenys ar kiti subjektai, kurie imasi iniciatyvos įtvirtinti tam tikrą elgesį ar veiksmą kaip deviantinį, nepriimtina visuomenei (pvz. politikai ar politinės partijos). Naujos taisyklės įtvirtinimui įtakos turi tai, ar ji bus pripažinta platesnio rato žmonių. Vis dėlto, svarbu yra suprasti, kad tam tikrų taisyklių atsiradimas yra sąlygotas atskirų asmenų ar jų grupės intereso (Ibid.: 319). Taisyklių kūrėjai yra suinteresuoti kovoti su neigiamais visuomenės reiškiniiais ir pagrindinis jų dėmesys krypta į pačių taisyklių kūrimą, o jų taikymas ir laikymasis yra perduodamas į vykdytojų rankas. Sėkmingo kūrėjų darbo įrodymas ir yra naujų taisyklių sukūrimas. Dažniausiai siekiant užtikrinti taisyklių laikymąsi yra kuriamos už tam tikras specifines sritis atsakingos agentūros ar institucijos (Ibid.: 321). Pavyzdžiui, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento įkūrimas 2011 metais galėtų būti siejamas su atsiradusiu poreikiu kriminalizuoti psichioaktyviųjų medžiagų vartojimą bei paskatinti koordinuotą atitinkamos baudžiamosios politikos formavimą. Tokiu būdu, įvyko neigiamos moralinės nuostatos į psichioaktyvias medžiagas institucionalizacija.

Taisyklių, įstatymų vykdytojai (pvz.: policijos pareigūnai), autoriaus nuomone, savo veikla iš esmės siekia dviejų tikslų: jie turi pateisinti savo pozicijos egzistavimą ir tuo pačiu pelnyti taisyklių laužytojų, arba kitaip deviantų, pagarbą (Ibid.: 321). Dėl šių priežasčių vykdytojai yra

suinteresuoti, kad tam tikros problemos atrodytų visą laiką aktualios, svarbios, net jeigu jų mastai iš tiesų nėra tokie jau ir dideli. Kitaip tariant, vykdytojai stengiasi nurodyti priežastis, kodėl jų veikla ir jų užimama pozicija yra svarbi ir reikalinga. Tuo tarpu individų pagarba vykdytojams padeda palaikyti kontrolę, kuri yra svarbi stengiantis užtikrinti tų taisyklių laikymąsi. Įdomu tai, kad vykdytojai patys yra linkę taisykles prioretizuoti pagal save, atsirinkdami, kurioms taisyklėms skirs daugiau dėmesio (pvz.: opiatų vartojimas yra suvokiamas kaip rimtesnė problema nei kanapių vartojimas) (Ibid.: 322). Todėl ne visada institucinės jėgos visus pažeidimus vertina vienodai objektyviai, kadangi jie reaguoja priklausomai nuo situacijos – selektyviai ir atsižvelgdami į tai, kurioje prioritetų vietoje yra tas nusižengimas. Tokiu atveju gali atsirasti spraga tarp to, ko tikisi taisyklių kūrėjai ir į ką iš tiesų yra kreipiamas vykdytojų dėmesys. Taigi, pasak sociologo Howardo S. Beckerio, deviantiniu elgesiu gali būti laikomas toks elgesys, kuris pažeidžia tam tikras visuomenės taisykles ir sulaukia jos narių dėmesio. Pačios taisyklės atsiranda iš tam tikrų asmenų ar jų grupės iniciatyvos užkirsti kelią netinkamiems veiksams, o tam, kad tų taisyklių būtų laikomasi, jos yra institucionalizuojamos ir palaikomos įstatymo vykdytojų.

Kanapių kontekste šios H. S. Beckerio idėjos nurodo į tai, kad iš esmės tiek Lietuvoje, tiek didžiojoje pasaulio valstybių dalyje kanapių auginimas, vartojimas ar platinimas yra kriminalizuotas ne dėl to, kad jų apyvarta pati savaime yra kažkokia amorali, o dėl to, kad remiantis tarptautinių organizacijų pranešimais, rekomendacijomis bei lokaliai priimtais įstatymais, disponavimas kanapėmis yra laikomas nusikalstamu, o taip besielgiantys žmonės pripažįstami nusikaltėliais. Kitaip tariant, deviacija yra socialiai sukonstruota pačios visuomenės narių, todėl nekeista, kad tas pats reiškinys – kanapių vartojimas yra taip skirtingai suvokiamas bei reglamentuotas Nyderlanduose ir Lietuvoje.

1.2. Nusikaltimai kaip klasinės kovos produktas

Kitas autorius, amerikiečių sociologas Richardas Quinney, į nusikaltimų sampratą visuomenėje žvelgia per kritinės kriminologijos perspektyvą. Kitaip nei Howardas S. Beckeris, šis autorius nusikaltimų sampratą sieja ne tiek su moralinių visuomenės vertybių palaikymu, kiek su klasių kovos idėja, kad nusikaltimų samprata yra sąlygota konflikto tarp galios pozicijoje esančių ir likusių visuomenės grupių, todėl nusikaltimai kyla iš socialinės nelygybės. Būtent per šią perspektyvą R. Quinney bando suprasti kaip struktūrizuotoje visuomenėje yra sukuriami nusikaltimai.

Remdamasis marksizmo idėjomis, visuomenę autorius suvokė kaip tokią, kurioje visuomet vyrauja socialinė nelygybė, o tai, jo nuomone, yra pagrindinė vykdomų nusikaltimų priežastis. Autorius pažymi, kad socialinė nelygybė ir klasių kova yra būdinga kapitalistinei

visuomenei, kurioje turtingi žmonės turi viršenybę prieš vargšus, lygiai taip pat, kaip valdžios atstovai turi viršenybę prieš darbininkų klasę. Anot Quinney, „tik pereinant nuo kapitalizmo prie socializmo, būtų galima panaikinti prieštaravimus, sukeliančius nusikaltimų paplitimo problemą. Nusikaltimas bus „neišvengiamas“ tol, kol egzistuos kapitalistinė visuomenė“ (Quinney cit. pg. Wozniak; 1977: 126). Kitaip tariant, amerikiečių kriminologas teigė, kad kapitalistinėje visuomenėje, kuri yra paremta galios santykiais, neišvengiamai kils nesutarimai, sąlygojantys nusikalstamą nepatenkintų visuomenės narių elgesį. Toks požiūris gali būti plačiau aiškinamas akademinėje literatūroje pasiremiant konflikto teorija.

Savo knygoje „The Social Reality of Crime“ (1970) sociologas R. Quinney išskiria du visuomenės modelius, kuriuos jis įvardijo kaip „konflikto“ ir „konsensuso“ visuomenes (Quinney; 1970: 9). Mokslininkas pastebi, kad visuomenė visada yra paremta galios struktūromis, kurios tarpusavyje konkuruoja, konfliktuoja. Tai gali būti tiek atskiri individai, tiek skirtingos socialinės ar statuso grupės. Remiantis tokiu skirstymu, susitarimo (konsensuso) perspektyva nurodo į tai, kad visuomenė yra organizuota taip, kad atstovautų didžiąją jos narių dalį, o priimami sprendimai ir įstatymai remiasi žmonių valia ir yra skirti skatinti bendrą gerį. Ir nors čia yra pripažįstamas konfliktas tarp skirtingų visuomenės grupių, šios perspektyvos šalininkai tiki, kad valdžia veikia kaip tarpininkė tarp besivaržančių grupių, o visuomenė atstovauja visų jos narių interesus (Black; 2014: 1). Savo ruožtu iš konflikto perspektyvos R. Quinney teigia, kad valstybės funkcija vis dėlto yra ne tarpininkauti tarp neišvengiamai konfliktuojančių interesų grupių, bet atstovauti tos grupės ar grupių, kurios turi pakankamai galios valdyti valstybę, interesams ir atspindėti jų vertybes. Remiantis šiuo aiškinimu, H. W. Beckerio idėjas apie moralinių normų visuomenėje įdiegimą per institucinį įstatymų taikymą ir kontrolę, galima būtų taip pat priskirti prie konflikto visuomenės. Konsensuso visuomenėje susitarimas ir harmonija, o konflikto visuomenėje – pusiausvyra tarp skirtingų grupių interesų yra laikomi visuomenę vienijančia jėga (Vold cit. pg. Black; 1958: 204). Sociologas R. Quinney teigia, kad tokia visuomenė pasižymi įvairove, prievarta ir pokyčiais (Quinney; 1970: 9). Būtent konflikto teorija remiasi šis autorius bandydamas paaiškinti, kodėl kai kurie veiksmai kapitalistinėse visuomenėse yra apibrėžiami kaip nusikalstami, o kiti ne.

Richard Quinney išplėtotą nusikaltimų teoriją remiasi keturiomis prielaidomis, paaiškinančiomis nusikaltimus visuomenėje, kurias jis pavadino (socialiniu) *procesu*, *konfliktu*, *galia* ir *socialiniu veiksmu* (Ibid.; 8). Socialinio proceso sąvoka atspindi požiūrį, kad bet kuris socialinis reiškinys gali tapti sudėtingo visuomenės įvykių ar struktūrų tinklo dalimi. Kitaip tariant, skirtingi visuomenei būdingi reiškiniai ar jų narių veiksmai turi įtakos vieni kitiems. Anksčiau minėtas konfliktas tarp skirtingų visuomenės grupių yra antroji nusikaltimų visuomenėje atsiradimo sąlyga, kuri neišvengiamai siejasi su galia, kuria disponuoja valdžia arba turtingoji visuomenės dalis. Vis

dėlto, kaip pastebi autorius, konfliktai ir nesutarimai visuomenėje ne visuomet turi tik neigiamas pasekmes, kadangi nesutarimai padeda išbandyti visuomenės ribas, o ilgalaikėje perspektyvoje konfliktai gali padėti atrasti pozityvius nesutarimų sprendimus, kurie bus naudingi visoms socialinėms grupėms. Vis dėlto, galios poziciją užimančios visuomenės grupės yra suinteresuotos ginti savo asmeninius interesus, todėl dažnai tampa gerai organizuotomis ir sugeba daryti įtaką viešajai visuomenės politikai. Tuo tarpu socialinio veiksmo sąvoka nurodo į tai, kad kiekvienas žmogus yra laisvas pasirinkti kaip jam elgtis, todėl jo elgesys yra savanoriškas ir visada turi tam tikrą tikslą (Ibid.; 10-12). Kitaip tariant, žmogus, būdamas visuomenės nariu, pats pasirenka ar laikytis visuomenės susitarimo, t.y. laikytis įstatymų ir nenusikalsti arba peržengti įstatymo ribas, siekiant sau naudos.

Remiantis šiomis prielaidomis amerikiečių mokslininkas pristatė socialinės nusikaltimų tikrovės teoriją, paremtą šešiais teiginiais, paaiškinančiais R. Quinney požiūrį į nusikaltimus ir jų formavimąsi šiuolaikinėje visuomenėje.

1) Nusikaltimas yra žmogaus elgesio apibrėžimas, kurį sukuria įgalioti atstovai politiškai organizuotoje visuomenėje.

Pirmasis šios teorijos teiginys apibrėžia nusikaltimo sąvoką. Nusikalstomu yra laikomas tik tas elgesys, kurį tokiu apibrėžia teisėsaugos institucijos, o kitaip tariant, valdžia. Vadinasi, nusikaltimas yra galios poziciją užimančių visuomenės narių grupės sukurtas reiškinys, todėl kuo daugiau įstatymų yra sukuriama, tuo daugiau nusikaltimų yra visuomenėje (Ibid.: 15-16).

2) Kriminaliniai apibrėžimai nurodo į tokį elgesį, kuris prieštarauja visuomenės grupei, turinčiai galią formuoti viešąją politiką.

Valdančiosios grupės vertybės, pripažįstamos normos yra įtvirtinamos per naujų įstatymų kūrimą ir jų laikymosi užtikrinimą. Kuo didesnis konfliktas vyrauja tarp skirtingų visuomenės grupių, tuo didesnė tikimybė, kad galios pozicijoje esanti grupė stengsis kaip įmanoma daugiau prisidėti prie teisinės sistemos kūrimo, kuri atstovautų būtent jų interesus. Be to, tam įtakos taip pat gali turėti ir besikeičiančios socialinės sąlygos, atsirandantys nauji interesai bei siekis apginti senus interesus, o taip pat ir besikeičianti viešojo intereso samprata (Ibid. 17-18).

3) Kriminalinius apibrėžimus taiko tos visuomenės grupės, kurios turi galią formuoti baudžiamosios teisės vykdymą ir administravimą.

Vis dėlto, svarbu suprasti, kad valdžios grupės pačios neadministruoja nusikaltimų ir nusikaltėlių, o tuo užsiima atskiros teisėsaugos institucijos (pvz.: policija, teismai), kurios dažniausiai atstovauja būtent valdžios interesus. Jų taikymas priklauso nuo bendruomenės lūkesčių teisėsaugai ir administravimui, kiek yra matomi pažeidimai ir ar jie yra viešai pranešami. Svarbi ir įstatymų atstovų, kuriems yra suteikta teisė vykdyti ir administruoti baudžiamąją teisę, profesinė organizacija,

ideologija ir veiksmai, kadangi nuo jų vertinimo priklauso tai, ar tam tikras individo elgesys bus įvardintas nusikalstamu. (Ibid. 17-18).

4) Elgesio modeliai kriminalinio apibrėžimo kontekste yra struktūruoti segmentuotoje visuomenėje, kur asmenys atlieka veiksmus, turinčius tikimybę būti apibrėžtais kaip nusikalstami.

Visuomenėje galima atrasti daug įvairių elgesio modelių, kuriais vadovaujasi skirtingi jos nariai. Tai, ar individas nusikals, priklauso nuo to, kokį elgesio modelį jis yra išmokęs ir koks apskritai jam yra būdingas elgesys. Didžiausia tikimybė nusikalsti gresia tiems visuomenės nariams, kurių įprasti elgesio modeliai nėra įtvirtinti įstatymuose, kadangi jiems įprastas elgesys ilgainiui kitų visuomenės grupių gali būti įvardintas kaip nusikalstamas. Skirtingi elgesio modeliai atsiranda iš sąveikos su kitais žmonėmis, o taip pat priklauso nuo tokių individualių faktorių kaip galimybės, mokymosi patirtis, tarpasmeninės asociacijos ir savivokos (Ibid. 20-22). Šie dalykai prisideda prie to, kaip individas save suvokia ir elgiasi sąveikoje su kitais.

5) Nusikaltimų sąvokos konstruojamos ir platinamos skirtingose visuomenės grupėse įvairiomis komunikacijos priemonėmis.

Nusikalstamo elgesio samprata ir vertinimas visuomenėje priklauso nuo to, kaip jis atsispindi tarpasmeniniuose santykiuose bei yra vaizduojamas masinėse komunikacijos priemonėse. Masinės komunikacijos priemonės padeda informacijai pasiekti skirtingas socialines ar statuso grupes. Iš esmės, kuo daugiau valdžią atstovaujančios grupės yra susirūpinusios dėl kažkokio nusikaltimo, tuo didesnė tikimybė, kad tam tikras kriminalinis apibrėžimas bus pritaikytas, siekiant tokiu būdu paskatinti naujų elgesio modelių, priešingų nusikalstamam elgesiui, vystymąsi (Ibid. 22-23).

6) Socialinė nusikaltimų tikrovė yra kuriama formuluojant ir taikant kriminalinius apibrėžimus, plėtojant elgesio modelius, susijusius su kriminaliniais apibrėžimais, ir kuriant kriminalines sąvokas.

Šeštasis sociologo Richard Quinney socialinės nusikaltimų tikrovės teorijos teiginys apibendrina jo sukurtą nusikaltimų sampratos teoriją (Ibid. 23-24). Jis nurodo į tai, kad viešai dominuojanti nusikaltimų samprata yra konstruojama galios pozicijoje esančios socialinės grupės tam, kad tarnautų jų politiniams tikslams.

Apibendrinant amerikiečių mokslininko Richardo Quinney idėjas, jis teigia, kad nusikaltimai yra konstruojami galios pozicijoje esančių visuomenės grupių tam, kad atstovautų jų interesus. Vadovaudamasis marksizmo idėjomis, jis teigia, kad kova tarp valdžios ir galios neturinčių kitų socialinių grupių yra neišvengiama, todėl ir nusikaltimai yra neišvengiamas visuomenės reiškiny. Šio rašto darbo kontekste pagrindinis konfliktas kyla dėl atvirkštinio proceso, kai susiduria

skirtingos nuomonės apie tai, ar pasaulyje ir Lietuvoje turėtų būti dekriminalizuotas disponavimas nedideliu kiekiu kanapių asmeniniais tikslais.

Taip suformuluota sociologo Richardo Quinney socialinės nusikaltimų tikrovės teorija turi ir tam tikrų silpnų vietų. Visų pirma, autorius teigia, kad kiekvienas visuomenės narys yra laisvas nuspręsti nusikalsti ar ne, kadangi bet koks elgesys turi tam tikrą tikslą, kurio yra siekiama. Vis dėlto, kyla klausimas ar tai visuomet yra tiesa? Į šį aspektą vis dėlto reikėtų žvelgti kaip į kompleksiską, nuo skirtingų faktorių priklausantį reiškinį, kadangi ne visi nusikaltimai yra įvykdomi dėl savanoriško apsisprendimo nusikalsti. Dalis nusikaltėlių gali būti įtraukti į nusikalstamą veiką šantažo būdu, kai kurie nusikaltimai yra įvykdomi afekto būsenoje, netyčia ir pan., todėl negalima vienareikšmiškai teigti, kad visais atvejais asmuo savanoriškai ir sąmoningai priima sprendimą nusikalsti. Be anksčiau minėto visuomenės individų savarankiško apsisprendimo nusikalsti, galima kvestionuoti ir vieną iš jo teorijos teiginių, kad galios pozicijoje esančios visuomenės grupės turi galią kurti baudžiamąją sistemą. Autorius teigė, kad valdžiai atstovaujančios visuomenės grupės, norėdamos užtikrinti savo vertybes ir interesus prisideda prie baudžiamosios sistemos kūrimo. Vis dėlto, kritikų, besiremiančių tyrimų rezultatais, nuomone, ne visos valdančiosios grupės gali daryti įtaką įstatymams, kadangi atliktų tyrimų duomenys rodo, kad kai kurios politinės jėgos grupės ar organizacijos visiškai neturi tam jokios įtakos (Denisoff, McQuarie; 1975: 114-115), o tai reiškia, kad nebūtinai visos galios pozicijoje esančios grupės yra susijusios su nusikaltimų kriminalizavimu.

Richard Quinney mokslinė karjera pasižymi jo idėjų dinamiškumu, todėl su laiku jis kai kurias savo idėjas permąstydavo ar reformuluodavo. Taip įvyko ir su anksčiau aptartais šešiais socialinės nusikaltimų tikrovės teorijos teiginiais, kuriuos vadovaudamasis marksizmo idėjomis, R. Quinney reformulavo pritaikydamas klasinės kovos idėjoms, kurios šiame darbe plačiau aptartos nebuvo, nes būtent šių idėjų interpretacija vėliau sulaukė daugiausiai kritikos akademinėje literatūroje.

Taigi, besiremdamas marksizmo idėjomis, amerikiečių sociologas Richardas Quinney nusikaltimų sampratą siejo su neišvengiama skirtingų visuomenės grupių kova. Jo nuomone, galios pozicijoje esanti grupė atstovaudama savo interesus daro tiesioginę įtaką įstatymų kūrimui, viešajai politikai ir teisėsaugos bei kitų institucijų pagalba užtikrina jų vertybes per jas atspindinčius įstatymus. Kitaip tariant, tam tikras poelgis yra įvardijamas nusikaltimu tuo atveju, jeigu valdančioji visuomenės dalis nusprendė, kad būtent šis elgesys pažeidžia jų sukurtas taisykles.

2. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS SAMPRATA MOKSLINĖJE LITERATŪROJE

Bausmė nuo seno visuomenėje yra pasitelkiama kaip atpildas už įvykdytą nusikalstamą veiką individui, kuris kelia grėsmę visuomenės saugumui ir darnai. Įprastai bausmė už nusikaltimus yra suvokiama kaip prevencinė priemonė prieš deviantinį elgesį tiek pačiam individui, tiek apskritai visuomenei. Nusikaltimas arba bet koks deviantinis individo elgesys skatina visuomenės solidarumą, kadangi visuomenė susivienija prieš normų laužytojus, siekdama apsaugoti bendrąsias vertybes ir moralines nuostatas. Tokiu atveju, būtent bausmė yra dažniausiai pasitelkiama priemonė siekiant ne tik nubausti nusikaltėlį, bet ir įbauginti likusius visuomenės narius per pavyzdį parodant galimas nusikalstamo elgesio pasekmes. Vienas iš pagrindinių bausmės tikslų yra nusikalstamo elgesio prevencija, sukuriama tokio elgesio baimę visuomenėje. Bausmės yra įtvirtinamos įstatymais, priimtais konkrečioje visuomenėje konkrečiu laikmečiu. Įstatymai, kaip ir pati bausmė, vienija visuomenės narius, kadangi nubrėžia ribą tarp leistino ir baustino individo elgesio. Būtent bausmių skyrimas ir vykdymas už nusikaltimus yra viena iš baudžiamosios politikos sudedamųjų dalių skirtingose pasaulio valstybėse ir turi įtakos tam, kokia individų veikla yra pripažįstama nusikalstama ir kokia baudžiamoji atsakomybė gresia ją įvykdžius.

Skirtingi lietuvių autoriai savaip supranta Lietuvos baudžiamosios politikos apibrėžimą, ką ji apima ir kokie yra jos pagrindiniai tikslai. Baudžiamosios teisės teoretikas Vytautas Piesliakas baudžiamąją politiką apibūdina kaip valstybės kovos su nusikaltimų paplitimu formas ir metodus, kurie glaudžiai „siejasi su baudžiamųjų įstatymų priėmimu, keitimu bei jų vykdymu“ (1999: 55). Autoriaus nuomone, baudžiamoji politika atskleidžia valstybės požiūrį į nusikaltimų problemą bei jos sprendimo būdus, o baudžiamąją valstybės politiką sudaro du lygiai: baudžiamoji politika leidžiant įstatymus (įstatymų leidyba) ir praktinis jų taikymas (praktinė baudžiamoji politika). Kitaip tariant, valstybės saugomos vertybės yra įtvirtinamos per įstatymus, kurie kriminalizuoja arba dekriminalizuoja tam tikras nusikalstamas veikas, o už įstatymų nesilaikymą ir atitinkamą bausmės paskyrimą yra atsakingos tokios teisinės institucijos kaip teismas (Ibid.; 55-56).

Kitas autorius, Lietuvos teisininkas Gintaras Švedas (2006), taip pat teigia, kad valstybės vykdomos politikos tikslas yra nusikaltimų kontrolė (Ibid.; 129), nurodydamas, kad baudžiamoji politika apima tiek baudžiamųjų įstatymų kūrimą, tiek jų taikymą. Autorius pažymi, kad būtent baudžiamosios teisės priemonėmis, t.y. bausmėmis, yra vykdoma valstybės konstitucinių ir kitų vertybių apsauga (Ibid.; 137). Taigi, baudžiamųjų įstatymų priėmimas turi tiesioginės įtakos tam tikro elgesio kriminalizavimui. Vis dėlto, kai kurie lietuvių autoriai šitokį baudžiamosios politikos apibrėžimą vertina kaip pernelyg „siaurą“ (Sakalauskas, Bikelis, Kalpokas, et. al.; 2012: 12) ir siūlo

baudžiamąją politiką suprasti kaip įstatymų leidejo ir vykdomosios valdžios sprendimus, kurie yra susiję su asmenų baudimu už nusikalstamą elgesį. Kaip aiškina autoriai, toks apibrėžimas neapima nusikalstamų veikų prevencijos ir kontrolės bei tų teisinių procesų, kurie nėra tiesiogiai susiję su asmens baudimo elementais, be to, baudžiamajai politikai neturėtų būti priskiriamos ir bausmių taikymo praktikos, nes jos yra suprantamos kaip šios politikos rezultatas, o ne jos dalis (Ibid.; 13). Nors skirtingi autoriai baudžiamąją politiką yra linkę suvokti nevienodai, baigiamajame magistro darbe **baudžiamoji politika** bus suvokiama siaurąja prasme, per baudžiamųjų įstatymų kūrimą, kriminalizuojant ar dekriminalizuojant baudžiamąsias veikas ir atitinkamų bausmių skyrimą nusikaltus.

Baudžiamoji Lietuvos politika yra neatsiejama nuo valstybės istorijos, o ypačingai sovietmečio laikotarpiu, kai Lietuva buvo okupuota. Kartu su perimta valdymo forma Lietuva perėmė ir Rusijos baudžiamąjį kodeksą bei baudžiamosios teisės praktikas, kurių įtaka yra jaučiama ir šių dienų justicijos sistemoje. Net atgavus Nepriklausomybę 1990 metais, mūsų valstybė išlaikė griežtas baudžiamąsias teisinės normas, kuriomis remiantis itin dažnai buvo taikomos laisvės atėmimo bausmės. Tokiu būdu buvo dar labiau įtvirtinta baudimo kultūra Lietuvoje, kadangi augančius nusikaltimų mastus buvo bandyta sukontroliuoti griežtesnėmis bausmėmis ir prastai sukoordinuotomis prevencinėmis priemonėmis. Būtent bausmės, o ne nusikalstamų veikų prevencija ir kontrolė tapo viena iš prioritetinių Lietuvos veiklos krypčių (Ibid.; 26-27). Svarbu paminėti, kad baudžiamoji politika gali būti suvokiama, kaip bendros valstybės socialinės politikos dalis, todėl tai, kokios vertybės ir kokiomis priemonėmis yra ginamos, atspindi ir baudžiamojoje politikoje (Ibid.; 32-33). Tai reiškia, kad baudžiamoji politika ir kuriami įstatymai bei taikomos baudžiamosios priemonės nusikaltėliams atspindi valstybės interesus ginti tam tikras konkrečias vertybes, pvz. žmogaus laisvę, turtą ar neliečiamybę.

Toliau remiantis baigiamojo magistro darbe iškelto tikslu ir uždaviniais, baudžiamoji Lietuvos politika bus nagrinėjama kanapių vartojimo ir disponavimo bei baudimo už šią veiką kontekste, siekiant išsiaiškinti, kokios baudžiamosios politikos poveikio priemonės už šios medžiagos vartojimą vyrauja Europoje ir kokios priemonės galėtų būti aktualios Lietuvos atveju.

Šiame darbe **kanapėmis** yra įvardijamos džiovintos kanapės, kurios išgautos iš tam tikrų kanapių augalo dalių yra atitinkamai apdorojamos, paruošiamos vartoti ir yra priskiriamos prie pavojingų psichoaktyviųjų medžiagų. Tai, ar tam tikras kanapių produktas yra laikomas narkotine medžiaga, priklauso nuo tetrahidrokanabinolio (THC) medžiagos kiekio randamo šių augalų žieduose. Pagal 2014 metais Seimo nutarimu priimtą Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių

įstatymą¹, narkotinėmis, t.y. draudžiamomis kanapėmis nelaikomos tos kanapių rūšys, kuriose THC kiekis neviršija 0,2 proc. Tokiomis yra laikomos pluoštinės kanapės, auginamos pramonės tikslais tiek visame pasaulyje, tiek ir Lietuvoje, o specializuotas jų auginimas nėra draudžiamas įstatymu. Tuo tarpu 0,2 proc. THC ribą viršijančios kanapės yra laikomos narkotiku. Tai yra dviejų rūšių narkotinės medžiagos: tiek džiovintos kanapės (marihuana), kuriose randama 9-12 proc. THC, tiek stipresnė kanapių derva (hašišas), kurioje randama 12-21% THC medžiagų (EMCDDA; 2018). Kaip ir minėta anksčiau, remiantis rašto darbo tema, didžiausias dėmesys bus skiriamas būtent džiovintoms kanapėms.

Šiuo metu Lietuvoje yra leidžiama komerciniais tikslais auginti nedidelius kiekius pluoštinių kanapių, o medicinos srityje galima kanapes paskirti gydymo tikslais. Vis dėlto, kasdieniam vartojimui ji yra neteisėta ir bet koks šios medžiagos auginimas, laikymas, saugojimas ar platinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse (toliau LR BK) yra numatyti du pagrindiniai straipsniai, pagal kuriuos yra baudžiama už neteisėtą disponavimą kanapėmis. Tai yra LR BK 259-asis ir 260-asis straipsniai. Pirmasis straipsnis draudžia neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti. Už šio įstatymo pažeidimą yra numatoma bauda, areštas ar laisvės atėmimas iki dvejų metų. Tuo tarpu antrojo straipsnio pažeidimas, neteisėtai disponuojant narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis su tikslu jas platinti, jau užtraukia baudžiamąją atsakomybę nuo 2 iki 10 metų laisvės atėmimo, priklausomai nuo disponuojamos medžiagos kiekio. Įdomu paminėti, kad baudžiamoji politika šių narkotinių medžiagų atžvilgiu keitėsi 2017 metais. Iki tol įsigijus ar laikant nedidelį kiekį narkotikų ar psichotropinių medžiagų, pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 44-ąjį straipsnį, grėsdavo administracinė atsakomybė ir iki 289 eurų bauda arba administracinis areštas iki trisdešimties parų su narkotinių ar psichotropinių medžiagų konfiskavimu. Kanapių kontekste administracinės atsakomybės galima būdavo išvengti savo noru ją atidavus teisėsaugos pareigūnams ar savanoriškai pasikreipus į medicinos įstaigą dėl medicinos pagalbos suteikimo šią medžiagą vartojant. Matome, kad šiuo metu taikoma baudžiamoji atsakomybė yra žymiai griežtesnė už prieš tai buvusią, kas kelia dviprasmių diskusijų, kadangi pasaulyje „XXI amžiaus I dešimtmetyje pastebima narkotikų vartojimo dekriminalizavimo tendencija“ (Lankauskas; 2013: 91), o Lietuvoje baudžiamoji politika yra atvirkščiai griežtinama.

Kaip pastebi teisininkas Mindaugas Lankauskas, kalbant bendrai apie baudžiamąją narkotikų ir psichotropinių medžiagų politiką, skirtingose Europos valstybėse galime išvelgti skirtingų teisinių režimų – liberaliojo, represyviojo ir mišriojo – taikymą (Lankauskas; 2013: 90).

¹ Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymas // Valstybės žinios, 2013-06-08, Nr. 61-3025.

Kaip aiškina autorius, liberali baudžiamoji politika yra susijusi su narkotikų vartojimo savo reikmėms dekriminalizavimu (pvz.: Nyderlandai, Portugalija, Čekija, Ispanija, Estija), tuo tarpu represyviajam modeliui yra būdingas narkotikų kriminalizavimas (pvz.: Švedija, Jungtinė Karalystė, Lenkija), taikant griežtas, tačiau ne visada su laisvės atėmimu susijusiomis bausmėmis, o mišrusis režimas yra taikomas tose valstybėse, kur narkotikų vartojimas yra kriminalizuotas, tačiau gresiančios bausmės nėra itin didelės, o bausmė priklauso nuo disponuojamos medžiagos rūšies ir kiekio (pvz.: Vokietija) (Lankauskas; 2013: 90). Remiantis tokiu skirstymu ir LR BK pakeitimais 2017 metais, Lietuva tais metais sugriežtinusi baudžiamąją politiką dėl disponavimo narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis, perėjo nuo mišriojo prie represyviojo baudžiamosios politikos modelio. Tiriamąja baigiamojo rašto darbo dalimi bus siekiama įvertinti naujosios baudžiamosios politikos, konkrečiai kanapių vartojimo atžvilgiu, pakeitimo priežastis ir galimas pasekmes, o taip pat išsiaiškinti, kuri baudžiamosios politikos prieiga (kriminalizacija ar dekriminalizacija) kanapių disponavimo kontekste būtų efektyviausia taikyti Lietuvoje.

3. BAUDŽIAMOSIOS POLITIKOS UŽ DISPONAVIMĄ KANAPĖMIS ĮVAIROVĖ IR JOS TAIKYMAS JAV BEI EUROPOJE

Šiame skyriuje aptariamos narkotikų kriminalizacijos ir dekriminalizacijos politikos, siekiant išsiaiškinti jų skirtumus ir pristatant jų taikymo pasaulyje pavyzdžius.

3.1. Narkotikų kriminalizacija

Narkotikų kriminalizacijos politikos įsivyravimas pasaulyje yra susijęs su XX a. pabaigoje JAV prezidento Ričardo Niksono paskelbtu „karu prieš narkotikus“, siekusi užaboti narkotikų vartojimo problemą JAV ir pasaulyje. Vyrauja keletas nuomonių, kodėl narkotikų draudimas taip plačiai paplito pasaulyje. Visų pirma, tai yra susiję milžiniška ekonomine, politine ir karine JAV galia ir jos įtaka kitoms valstybėms. Visų antra, daugelis pasaulio valstybių ilgainiui suprato, kad kariniai ir policijos ištekliai, skirti kovai su narkotikais, gali būti naudojami ir daugeliui su narkotikais nesusijusių veiklų. Be to, šis draudimas susilaukė didelio populiarumo pasaulyje, kadangi narkotikų „demonizavimas“ politiškai ir finansiškai buvo naudingas daugeliui politikos, žiniasklaidos, mokyklų, policijos, religinių organizacijų ir medicinos srities atstovų. Galiausiai, narkotikų draudimo plitimą pasaulyje sąlygojo XX amžiui būdinga prievartinės valstybės valdžios idėja, todėl kova su narkotikais buvo ta sritis, dėl kurios paprastai galėjo sutarti visų kryptių politikai, o šio draudimo teisėtumas visame pasaulyje buvo užtikrintas per Jungtinių Tautų veiklą (Levine; 2002: 172). Šios įžvalgos padeda suprasti, kodėl narkotikų problema iš esmės egzistavo, galima sakyti, visą žmonijos istoriją, tačiau viešajame pasaulio diskurse pasirodė palyginti visai neseniai. Narkotikų „demonizavimo“ reiškinys nuo pat pradžių yra neatsiejamas nuo konkrečių skirtingų pasaulio valstybių ir jų atstovų intereso, todėl nekeista, kad pasaulyje tuo pačiu narkotikų problemos klausimu yra taikomos skirtinga baudžiamoji politika.

Šiuo metu visame pasaulyje paplitęs narkotikų draudimas iš esmės yra pasaulio mastu taikoma sistema, besiremianti skirtingomis tarptautinėmis sutartimis, kurių laikymąsi prižiūri Jungtinės Tautos. Kiekviena pasaulio valstybė yra pasirašiusi vieną ar daugiau sutarčių kovai su narkotikais arba turi su jomis suderintus nacionalinius įstatymus. Todėl nėra nei vienos pasaulio valstybės, kurioje nebūtų uždraustas narkotikų vartojimas (Levine; 2003: 145). Pasauliniu mastu kovą su narkotikais reglamentuoja trys tarptautinės konvencijos: 1) 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, 2) 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija ir 3) 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta. Šios konvencijos reglamentuoja pagrindines pasaulio valstybių veiklos kryptis, užduotis ir tikslus tarptautinėje kovoje su narkotikais.

Narkotikų kriminalizacijos politika yra paremta griežtomis bausmėmis už psichoaktyvių medžiagų vartojimą, kuriomis yra tikimasi atgrasyti visuomenės narius nuo narkotikų vartojimo, o nelegalius narkotikų platintojus – nuo prekybos neteisėtomis narkotinėmis medžiagomis. Vis dėlto, JAV, šalies, kuri iš esmės turėjo didžiausią įtaką narkotikų draudimo (prohibicionizmo) atsiradimui, pavyzdys rodo, kad narkotinių medžiagų kriminalizacija valstybėje nebūtinai padeda įgyvendinti šiuos tikslus. Pavyzdžiui, taikant šitokią politiką teoriškai buvo tikimasi, kad didėjant sulaikymų už kanapių vartojimą skaičiui, mažės jos pasiūla, tuo pačiu didės produkto kaina, o didėjant sulaikymo tikimybei, atitinkamai mažės kanapių vartojimas. Vis dėlto, nuo 1992 iki 2002 metų reali kanapių kaina JAV ne padidėjo, o sumažėjo 16%, o kanapių vartojimas šiuo laikotarpiu padidėjo nuo 2,2% iki 6%. Šie duomenys rodo, kad išaugęs kanapių areštų kiekis neturėjo neigiamo poveikio šio narkotiko kainai ar prieinamumui (King, Mauer; 2006:4), o tai reiškia, kad taikytos kriminalizacijos priemonės savo tikslų nepasiekė. Kitaip tariant, JAV skiria labai daug lėšų baudžiant narkotikų vartotojus, tačiau turint omenyje didėjančias narkotikų vartojimo tendencijas, esminių rezultatų nepasiekia.

Narkotikų draudimo šalininkai prohibicionistinės narkotikų politikos naudą argumentuoja teigdami, kad baudžiamosios sankcijos turi atgrasomąjį poveikį, taip pat užkerta kelią su narkotinių medžiagų vartojimu susijusiems papildomiems nusikaltimams bei skatina moralinę visuomenės sveikatą (Aoyagi; 2004: 567). Vis dėlto, dalis autorių pastebi, kad griežtos narkotikų politikos priemonės daro neigiamą įtaką visuomenės sveikatai ir nusikaltimų mastams, o ne sprendžia problemas, susijusias su piktnaudžiavimu narkotikais ir priklausomybe (Bertram; 1996). Pavyzdžiui, narkotikų kriminalizacijos kontekste, nepaisant to, kad 1960-aisiais JAV narkotikų politikoje imta daugiau dėmesio skirti priklausomų asmenų gydymui ir prevencinei edukacijai, narkotikų plitimo mastai tik didėjo (Ibid.: 4), kas leidžia abejoti griežtų bausmių ir mažėjančio narkotikų vartojimo sąryšiu, kuris yra akcentuojamas prohibicionistų.

Taip pat, akademinėje literatūroje galima rasti ir daugiau kritikos psichoaktyviųjų medžiagų kriminalizacijos politikai. Kai kurie autoriai pastebi, kad narkotikų politika gali turėti neigiamą įtaką didėjantiems įkalinimo mastams, kurie yra glaudžiai susiję su neproporcingu neprivilegijuotų visuomenės narių įkalinimu (pvz.: JAV tai afroamerikiečiai arba ispanų kilmės amerikiečiai); narkotikų kriminalizacija gali lemti prastėjančias kalinių gyvenimo sąlygas, jeigu jų tarpe daugėja ŽIV infekuotų kalinių, negaunančių reikiamos medicininės pagalbos; be to, didėja narkotikų vartotojų atskirtis nuo šeimos, jiems gresia darbo praradimas; taip pat narkotikų draudimas skatina juodosios rinkos plėtrą bei mažina valstybinių lėšų skyrimą narkotikų sukeltoms žalos mažinimo priemonėms (Aoyagi; 2004: 564-566). Matoma, kad kriminalizacijos politika turi neigiamų pasekmių ne tik valstybei, bet ir atskiriems visuomenės nariams.

Į griežtos baudžiamosios politikos prieš narkotikus trūkumus galima žvelgti ir iš išsivysčiusių bei besivystančių šalių santykio kovoje su narkotikų problema perspektyvos. Pastebėta, kad įtakingos pasaulio valstybės (tokios kaip JAV) daro esminę įtaką ir besivystančių šalių baudžiamajai politikai. Dažniausiai nelegalūs narkotikų verslai veikia skurdžiose valstybėse, kai tuo tarpu jų produkcija yra realizuojama turtingesniuose pasaulio kraštuose. Tokiu būdu, išsivysčiusios valstybės, gindamos savo interesus ir turėdamos išteklių per tarptautinius susitarimus priima įstatymus, kuriais yra priverstos vadovautis ir besivystančios šalys, kurios ilgainiui patiria su tuo susijusias neigiamas pasekmes. Vienas iš pavyzdžių yra policijos pareigūnų korupcija ar smurtas, susiję su siekiu išlaikyti ekonominį vystymąsi ir politinį stabilumą tose šalyse (Keefer, Loayza, Soares; 2010: 3). Šiame kontekste galima išskirti tris pagrindinius narkotikų kriminalizacijos trūkumus: 1) dabartinė narkotikų politika reikalauja didelių kaštų iš besivystančių valstybių, nors nėra matoma kažkokių žymių tokios politikos taikymo privalumų; 2) narkotikų auginimo draudimas, o ypač pasėlių auginimo draudimas, tose šalyse daro nedidelę arba išvis nedaro jokios įtakos narkotikų vartojimui trečiosiose šalyse, tačiau smukdo ir taip skurstančių šalių ekonomiką; 3) Be to, narkotikų draudimas skatina organizuotų nusikaltimų paplitimą ir kenkia neturtingų šalių, kuriose gaminami narkotikai, saugumui ir politiniam stabilumui (Ibid.: 3).

Panašu, kad turtingosios pasaulio valstybės, gindamos savo interesus kovoje su narkotikais bei kurdamos atitinkamą narkotikų kontrolės politiką pasaulyje neatsižvelgia į besivystančioms šalims keliamas neigiamas pasekmes. Turint tai omenyje yra siūloma daugiau dėmesio skirti ir sistemingiau taikyti ne su narkotikų kriminalizacija, o su narkotikų vartotojų švietimu, prevencija ir gydymu susijusias priemones. Taigi, nors narkotikų kriminalizacijos politika yra taikoma plačiai pasaulyje, ji sukelia daug skirtingų problemų tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu valstybių lygmeniu ir verčia susimąstyti apie alternatyvius baudžiamosios politikos būdus.

3.2. Narkotikų dekriminalizacija

Nepaisant to, kad narkotikų draudimo politika yra taikoma didžiojoje pasaulio valstybių, kai kurios valstybės renkasi alternatyvią baudžiamosios politikos priegą. Dažniausiai šios valstybės remiasi narkotikų legalizacijos politika, kuri įprastai yra siejama su narkotinių medžiagų dekriminalizacija valstybėse. Europoje tam tikros narkotinės medžiagos yra dekriminalizuotos tokiose šalyse kaip Čekija, Nyderlandai ar Portugalija. Narkotikų dekriminalizacijos šalininkai skeptiškai vertina griežtas bausmes susijusias su narkotikais ir teigia, kad baudžiamoji atsakomybė už narkotikų vartojimą turi būti švelninama. Jų nuomone, psichoaktyviųjų medžiagų draudimas riboja asmens teises, ypatingai turint omenyje tai, kad narkotikų vartojimas yra suprantamas kaip

„nusikaltimas be aukų“. Papildomai yra argumentuojama, kad narkotikų draudimo panaikinimas yra priimtinesnis valstybės išlaidų ir naudos palyginimo kontekste (Aoyagi; 2004: 571).

Jau XX amžiaus pabaigoje JAV policijos pareigūnai, teisėjai, prokurorai ir kiti teisėsaugos atstovai išvelgė griežtų bausmių trūkumus, kadangi suvokė, kad neįmanoma įkalinti visų narkotines medžiagas vartojančių žmonių, nes jų kiekis yra milžiniškas, o vietų skaičius kalėjimuose – ribotas (Bertram, E. 1996). Vis dėlto, dekriminalizacijos kontekste yra kritikuotina narkotikų vartojimo kaip „nusikaltimo be aukų“ samprata, kadangi iš tiesų akademinėje literatūroje yra pastebimas ryšys tarp narkotikų vartojimo ir kitų nusikalstamų veikų paplitimo (žr. sk. 3.3). Iš teisinės perspektyvos narkotikų kriminalizacijos šalininkai nurodo, kad valstybės, taikančios žalos mažinimo ir narkotikų dekriminalizacijos modelius nepaiso tarptautinių įsipareigojimų, susijusių su Jungtinių Tautų konvencijomis (Aoyagi; 2004: 557). Be to, svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad turint omenyje, narkotinių medžiagų keliamą grėsmę sveikatai ir priklausomybės riziką, kalbant apie narkotikų kontrolę labiau reikėtų akcentuoti naudą visuomenės sveikatai, o ne žmogaus pasirinkimo laisvei (Bertram, E. 1996).

Pastaruoju metu dažnai būtent visuomenės sveikatos užtikrinimas yra akcentuojamas kaip vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizacijos tikslų. Siekis užtikrinti kuo geresnę visuomenės sveikatą yra įtvirtinimas per žalos mažinimo politikos priemonių taikymą. Dešimtojo dešimtmečio pabaigoje terminas „žalos mažinimas“ pradėtas sieti su pastangomis sumažinti narkotikų paklausą ir pasiūlą, tuo pačiu mažinant šių medžiagų keliamą pavojų vartotojams. Šios politikos priemonių tikslas yra sutelkti dėmesį į narkotikų sukeltus padarinius vartotojui ir visuomenei (Aoyagi; 2004: 572). Narkotikų žalos mažinimas vienija sveikatos apsaugos, teisėsaugos ir prevencinius požiūrius į narkotikų vartojimo problemą (Ritter, Cameron; 2006: 611).

Akademinėje literatūroje galima rasti keletą šios politikos principų: 1) pagrindinis žalos mažinimo politikos tikslas yra ne sumažinti narkotikų vartojimą, o mažinti narkotikų sukeltą žalą individams; 2) narkotikai yra neatsiejama visuomenės dalis, kurios niekada nepavyks pašalinti; 3) žalos mažinimas turi būti paremtas išsamia visuomenės sveikatos sistema; 4) turi būti prioretizuojami tiesioginiai ir pasiekiami tikslai; galiausiai 5) žalos mažinimo politika yra grindžiama pragmatizmo ir humanizmo vertybėmis (Ritter, Cameron; 2006: 612). Kitaip tariant, narkotikų žalos mažinimo politika narkotikus vertina kaip neatsiejamą visuomenės komponentą, todėl akcentuoja tik neigiamas narkotikų pasekmes visuomenės sveikatai, o ne narkotinių medžiagų vartojimo mažinimą. Žalos mažinimo strategijos efektyvumui užtikrinti, ji turėtų būti įtraukta į valstybinę sveikatos sistemą, o strategijos keliami tikslai būti aiškūs ir pasiekiami. Šiuo metu narkotikų žalos mažinimo politika yra taikoma didelėje dalyje Vakarų Europos valstybių, o taip pat ir Lietuvoje.

Dažniausiai narkotinių medžiagų žalos mažinimui pasiekti yra pasitelkiamos tokios priemonės kaip švirkštų adatų programos, leidžiančios nemokamai priklausomiems asmenims pasikeisti adatas, siekiant sumažinti užsikrėtimą ŽIV/AIDS ligomis, taip pat kuriant specialias vietas, kur švirkščiamieji narkotikai yra suleidžiami su specialistų priežiūra, siekiant sumažinti infekcijų bei perdozavimo riziką (Ritter, Cameron; 2006: 613). Lietuvoje žalos mažinimo politika yra taikoma teikiant žemo slenksčio paslaugas, kurių tikslas yra „sukurti palankias sąlygas narkotikus vartojantiems asmenims įgyvendinti teisę į sveikatą ir sumažinti sveikatos, socialines ir ekonomines narkotikų vartojimo pasekmes vartotojams, bendruomenėms ir visuomenei“ (NTAKD)². Šalyje yra teikiamos šios mobilios ir (ar) stacionarios žemo slenksčio paslaugos: adatų ir švirkštų keitimas; dezinfekcijos priemonių dalijimas; prezervatyvų dalijimas; konsultavimas ir informavimas; tarpininkavimas; asmens higienos paslaugos; tvarsliaivos dalijimas; žaizdų perrišimas; atrankinių greitųjų ŽIV tyrimų atlikimas ir kitos paslaugos (NTAKD).

Taikant narkotikų žalos mažinimo politiką, švietimas yra pasitelkiamas kaip priemonė atgrasyti asmenis nuo narkotikų vartojimo arba bent jau skatinti saugų jų vartojimą (Aoyagi; 2004: 578), tuo tarpu medicinis kanapių įteisinimas gali prisidėti prie vėžio ir AIDS gydymo (Levine; 2002: 173). Taigi, narkotikų žalos mažinimas padeda keisti narkotikų kontrolės politiką nuo kriminalizuotos link dekriminalizuotos politikos krypties, tokiu būdu, narkotikų politikos žvilgsnis yra nukreipiamas nuo bausmių, prievartos ir represijos į toleranciją, reguliavimą ir visuomenės sveikatą (Ibid.: 173).

3.3. Baudžiamoji politika kanapių atžvilgiu

Jau XX amžiaus pabaigoje buvo pastebimas didėjantis interesas legalizuoti kanapes tiek viešajame, tiek politiniame kontekste. Visų pirma, buvo svarstoma oficialiai legalizuoti kanapių vartojimą tokiu pačiu lygiu kaip alkoholį, visų antra, panaudoti kanapes kaip klinikiškai naudingą vaistą skirtingoms ligoms gydyti (Green; 1978: 207). Iki šiol pasaulyje netyla diskusijos dėl kanapių legalizavimo, o visuomenės sveikatos kontekste kanapių legalizavimas sulaukia prieštarų vertinimų. Šios narkotinės medžiagos legalizavimo šalininkai tvirtina, kad šitokia politika užtikrins griežtesnį kanapių reguliavimą ir saugesnį vartojimą, efektyvesnį teisėsaugos išteklių naudojimą ir galbūt net sumažins kanapių vartojimo paplitimą tarp paauglių bei sumažins stipresnių narkotikų (pvz., kokaino ir heroino) vartojimą. Tuo tarpu kanapių legalizavimo oponentai akcentuoja neigiamą kanapių poveikį ir nerimauja, kad legalizavimas tik paskatins jų vartojimą ir tuo pačiu padidins sveikatos problemas, susijusias su šios psichoaktyvios medžiagos vartojimu (Wilkinson, Yarnell,

² Toks tikslas yra nurodomas Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento internetiniame tinklalapyje. Prieiga internetu: <https://ntakd.lrv.lt/lt/zalos-mazinimas/zalos-mazinimas-1>

Radhakrishnan, et al.; 2016: 454). Vis dėlto, yra jaučiamas tyrimų trūkumas, parodantis kiek kanapių legalizavimas iš tiesų skatina jų vartojimo suintensyvėjimą. Kaip pastebima JAV, valstijose, kuriose kanapių pirkimas yra legalizuotas, iš tiesų yra didesnis kanapių vartojimo paplitimas, tačiau jis buvo didesnis dar prieš šių narkotikų legalizavimą (Ibid.; 461), todėl išlieka neaišku, ar kanapių legalizavimas turi ryšį su didėjančiu jų vartojimu.

Kanapių legalizacijos medicininiais tikslais šalininkai teigia, kad reikia leisti šią psichoaktyvią medžiagą naudoti medicinoje dėl jos gydančio poveikio sergant tokiomis ligomis kaip ŽIV/AIDS, išsėtine skleroze ar siekiant sumažinti neuropatinį skausmą, o taip pat pykinimą ar vėmimą, susijusį su chemoterapija (Wilkinson, Yarnell, Radhakrishnan, et al.; 2016: 461). Kai kuriose JAV valstijose, legalizavusiose kanapių pardavimą gydymo tikslais, buvo įkurtos taip vadinamos kanapių vaistinės (angl. marijuana dispensaries), kuriose gavus gydytojo receptą galima teisėtai įsigyti reikiamą kiekį kanapių. Nors teoriškai šis būdas atrodo geras sprendimas užtikrinti legalią prekybą kanapėmis medicininiais tikslais, praktikoje pastebėta su tuo išylančių problemų. Visų pirma, kanapių vaistinių, kaip ir įprastų medicinos paslaugų, kontekste išlieka gydytojų papirkimo problema. Pastebėta, kad tokių specializuotų vaistinių atidarymas yra glaudžiai susijęs su kyšiais gydytojams, siekiant apgaulės būdu įsigyti kanapių, o taip pat su didėjančiu organizuotų nusikaltimų mastu, pinigų plovimu, ginkluotais apiplėšimais ir nužudymais (Tilton; 2009). Be to, vietovėse aplink tokias vaistines padidėja įsilaužimų skaičius, suintensyvėja prekyba narkotikais ir užfiksuojama daugiau apsinuodijimų nekokybiškėmis kanapėmis. Bendrai prie neigiamų kanapių vartojimo pasekmių dar yra priskiriamos ir kitos neigiamos socialinės ir medicininės pasekmės: kanapių sukeltas apsvaigimas sąlygoja didėjančią autoįvykių skaičių kelyje, atsiranda netyčinio kanapių vartojimų vaikų tarpe grėsmė (Wilkinson, Yarnell, Radhakrishnan, et al.; 2016: 461).

Lyginant kriminalizacijos ir dekriminalizacijos politikos pasekmes kanapių vartojimo kontekste, akademinėje literatūroje galima aptikti tyrimų, nurodančių, kad kanapių dekriminalizacija sumažina vartotojų patirtą žalą ir neskatina didesnio šios narkotinės medžiagos vartojimo (Ritter, Cameron; 2006: 618). Tuo tarpu Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro duomenimis, daugelyje Europos valstybių dominuojant griežtam narkotikų reguliavimui, prekyba kanapėmis juodojoje rinkoje 2016 metų pradžioje generavo nuo 14 iki 25 milijonų JAV dolerių per mėnesį, kurie sudarė tarp 170 ir 300 milijonų šešėlinio kanapių verslo apyvartos per metus (UNODC; 2018). Tai reikštų, kad kanapių kriminalizacijos politikos priemonės nemažina kanapių mastų, todėl kyla jos taikymo efektyvumo klausimas.

Remiantis statistiniais duomenimis matoma, kad šių dienų Europoje kanapių vartojimas yra labiausiai paplitusi narkotikų rūšis. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) skaičiavimais, nuo 2012 iki 2017 metų saugusiųjų asmenų Europos Sąjungoje skaičius,

per visą savo gyvenimą bent kartą vartojusius neteisėtus narkotikus, padaugėjo nuo 80 iki 96 milijonų, kas sudaro apie 29% visos suaugusiųjų ES populiacijos (INCB; 2019: 103). Bendrai 2017 metais Europos Sąjungoje daugiausiai nusikaltimų, pažeidžiančių narkotikų laikymo ir tiekimo įstatymus yra taip pat sietini su kanapėmis. Net 75% visų nusikaltimų (virš 1,2 milijonų atvejų) buvo susiję su disponavimu kanapėmis ar jų vartojimu, o apie 230 tūkst. atvejų – susiję su nelegaliu kanapių tiekimu (Ibid.: 102). Tais pačiais metais kanapės buvo ir dažniausiai konfiskuojama narkotinė medžiaga Europos Sąjungos valstybėse. Tarptautinės narkotikų valdybos duomenimis tais metais konfiskuotos kanapių kiekis išaugo beveik dvigubai lyginant su 2016 metais, kai 2016 metais buvo konfiskuotos 124 tonos kanapių, o po metų – net 210 tonos šių psichoaktyvių medžiagų (Ibid.: 102). Išlieka neaišku, ar toks žymus statistikos pasikeitimas yra susijęs su kanapių vartojimo mastų didėjimu Europoje ar efektyvių reguliacinių priemonių kovoje su narkotikais taikymu ES valstybėse narėse ir rezultatyviu teisėsaugos darbu. 2018 m. kanapės ir toliau išliko dažniausiai vartojamu neteisėtu narkotiku Europos Sąjungos valstybėse narėse. Kanapių paplitimas bent jau pastaruosius ketverius metus išliko penkis kartus didesnis nei kitų narkotikų, tuo tarpu kai kurios šalys pranešė ir apie padidėjusį kanapių vartojimą tarp jaunimo (INCB; 2019: 103). Šie duomenys nurodo didėjančio kanapių vartojimo paplitimo tendenciją. Remiantis šiais duomenimis galima suprasti, kodėl kanapių vartojimas ir galimos taikyti baudžiamosios politikos priemonės skirtingose šalyse sulaukia tiek daug dėmesio viešojoje erdvėje.

Kalbant apie teisinį kanapių vartojimo reglamentavimą Europoje, Tarptautinės narkotikų valdybos duomenimis (INCB), 2019 metais vis daugiau Europos valstybių nagrinėjo reguliacinius kanapių auginimo medicininiais tikslais metodus arba jau buvo pritaikiusios tam skirtas kanapių programas. Pastaraisiais metais kelios Europos valstybės ėmėsi veiksmų siekiant legalizuoti kanapių vartojimą ne medicininiais tikslais, kai tuo tarpu didžioji dalis Europos valstybių leidžia kanapių vartojimą tik gydymo ir eksperimentiniais tikslais, o kai kurios šalys draudžia net ir tai (INCB; 2019: 98).

Pastaraisiais metais, Europoje vykdant narkotikų politikos reguliavimo veiksmus, galima išskirti keletą valstybių, kurios ėmėsi aktyvių veiksmų teisinio kanapių vartojimo, auginimo ir platinimo kontekste. Belgija, 2003 metais dekriminalizavusi kanapių mažais kiekiais (iki 3 gr. žmogui) auginimą asmeninėms reikmėms (Paoli, Decorte, Kersten; 2014: 277), 2019 metais ėmėsi veiksmų įsteigti nacionalinę kanapių agentūrą, atsakingą už teisėto kanapių auginimo medicinos tikslais reguliavimą. Kanapių legalizavimas gydymo tikslais taip pat buvo įteisintas ir Maltoje (2018 balandį) bei Kroatijoje (2019 balandį). Tuo tarpu Portugalija, kuri kanapių auginimą medicinos tikslais įteisino jau 1994 metais, 2019 metais įkūrė kanapių vaistines, kuriose teisėtai yra parduodamos kanapės medicininio panaudojimo tikslais. Tokiu būdu užtikrinant visos kanapių

gamybos grandinės nuo jos auginimo iki paskirstymo kontrolę (INCB; 2019: 99). Taigi, kanapės yra labiausiai paplitusi narkotinė medžiaga Europoje, kurios teisinis reguliavimas kelia iššūkių visoms Europos Sąjungos valstybėms. Nėra vieningos nuomonės, kokį kelią teisingiausia pasirinkti – kanapių kriminalizacijos ar dekriminalizacijos. Siekiant išsiaiškinti, kuris modelis galėtų būti efektyviausiai taikomas Lietuvoje, bus atliktas kokybinis Lietuvos teisėsaugos ir kitų institucijų atstovų tyrimas, siekiant išsiaiškinti jų požiūrį į dabartinę baudžiamąją politiką kanapių vartojimo atžvilgiu ir galimas taikomų priemonių alternatyvas (žr. 5 skyrių).

4. KANAPIŲ VARTOJIMAS EUROPOJE IR LIETUVOJE

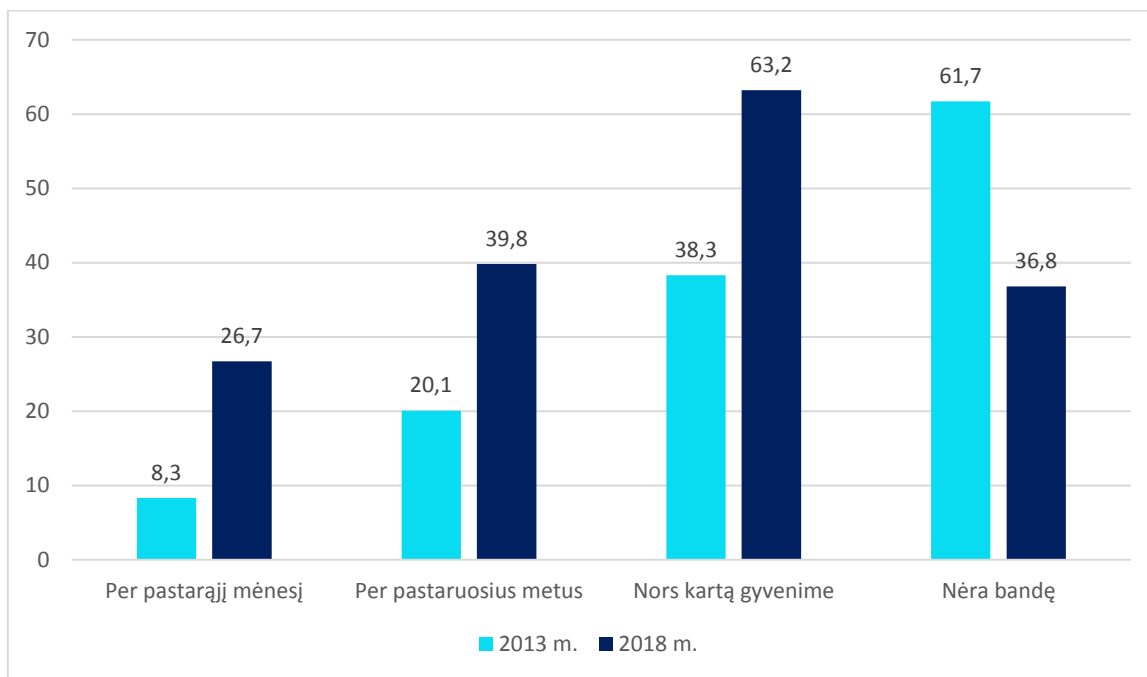
4.1. Kanapių vartojimo Europos Sąjungoje ir Lietuvoje statistika

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) duomenimis „daugiau kaip 92 mln. 15-64 metų amžiaus Europos Sąjungos gyventojų nors kartą gyvenime yra bandę neteisėtų narkotikų“ (EMCDDA; 2018: 41). Tuo tarpu 2016 m. Lietuvos bendrosios populiacijos tyrimo duomenys rodo, kad „Lietuvoje narkotikus nors kartą gyvenime vartojo 11,5 proc., arba beveik 216 tūkst., 15-64 m. amžiaus gyventojų: 18 proc. vyrų ir 5,4 proc. moterų“ (NTAKD; 2020: 44). Nepaisant naujų narkotikų atsiradimo ir jų vartojimo tendencijų pasikeitimo, „kanapės tebėra plačiausiai Europoje vartojamas neteisėtas narkotikas“ (EMCDDA; 2018: 14), o jų vartojimo paplitimas yra „maždaug penkis kartus didesnis nei kitų medžiagų (Ibid; 39). Kanapes nors kartą gyvenime vartojo 87,6 mln. 15-64 m. amžiaus suaugusiųjų, o per pastaruosius 12 mėnesių – 24 mln. Europos Sąjungos suaugusiųjų. Iš jų per pastaruosius 12 mėnesių kanapes vartojo 17,2 mln. jaunų suaugusiųjų (15-34 m. amžiaus) (Ibid; 15).

Kanapių vartojimo paplitimo statistika atspindi ir Lietuvos valstybės duomenyse. Kaip ir Europoje, Lietuvoje kanapės yra dažniausiai vartojamas narkotikas. Vis dėlto, 2018 metų duomenimis „nors kartą gyvenime vartojusių kanapes 15–64 metų amžiaus gyventojų paplitimo Lietuvos rodiklis (10,8 proc.) yra 2,4 karto mažesnis, palyginti su ES šalių vidurkiu (27,4 proc.). Per paskutinius 12 mėnesių šių medžiagų nurodė vartoję 6 proc. 15–34 metų amžiaus apklaustųjų“ (NTAKD; 2019: 36). 2016 – 2018 metų laikotarpyje Europos Sąjungoje buvo atliktas internetinis narkotikų tyrimas, kurio tikslas buvo geriau išsiaiškinti narkotikų vartojimo tendencijas žemyne. Tyrime sudalyvavo 14 Europos šalių, tarp jų ir Lietuva. Iš viso tyrime dalyvavo virš 50 000 pilnamečių asmenų, per paskutinius 12 mėnesių vartojusių vieną ar daugiau narkotinių medžiagų. Tarp visų dalyvavusių asmenų buvo 1076 lietuviai (NTAKD; 2020: 47). Tai dar vienas tyrimas, patvirtinantis kanapių, kaip dažniausiai vartojamo narkotiko, apibūdinimą tiek Europoje, tiek Lietuvoje. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei 75% tyrime dalyvavusių asmenų Lietuvoje vartoja tik džiovintas kanapes (Ibid: 49). Iš esmės didesnis džiovintų kanapių paplitimas lyginant su kanapių derva (hašišu) yra pastebimas ir visoje Europoje.

Kanapių vartojimo Lietuvoje aktualumą galima suprasti, palyginus 2013 ir 2018 metų tyrimų duomenis, kur kanapių vartojimo rodikliai 2018 metais yra dvigubai didesni nei 2013 m., o nebandžiusiųjų šių narkotikų žmonių skaičius atitinkamai sumažėjo dukart ir leidžia daryti prielaidą, kad šalyje jų vartojimas auga (žr. 1 pav.).

1. pav. Kanapių vartojimo Lietuvoje palyginimas 2013 ir 2018 m., proc.

Šaltinis: Narkotikų, Tabako ir Alkoholio kontrolės departamentas: *Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai 2020*: p. 55.

Kaip nurodoma metiniame Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pranešime (NTAKD; 2020), pasauliniame narkotikų vartojimo kontekste Europa užima svarbią vietą kalbant apie narkotikų vartojimą ir disponavimą jais. Čia „neteisėti narkotikai ne tik įvežami iš įvairių pasaulio regionų, tranzitu vežami į kitus žemynus, bet ir gaminami kanapių produktai ir sintetiniai narkotikai“ (Ibid: 102). Lietuva narkotinių medžiagų gabenimo kontekste yra laikoma tranzitine šalimi, per kurią narkotinės medžiagos yra gabenamos į Skandinaviją ar Rusiją. Nors Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, dažniausias nelegaliai vartojamas narkotikas yra džiovintos kanapės, šalyje daugiausiai konfiskuojama yra hašišo (kanapių dervos) (Ibid: 103). Toks neatitikimas yra sietinas su tuo, kad hašišas yra „gabenamas didesniais kiekiais tarptautinėmis sienomis, todėl jo aptikimas yra labiau tikėtinas“ (Ibid: 104). Pastebima, kad narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra gabenamos ne tik sausumos keliais, bet ir naudojantis pašto ar kurjerių paslaugomis.

Kanapių vartojimo tendencijas Lietuvoje yra aktualu nagrinėti ir koronaviruso (COVID-19) pandemijos kontekste. Šios tendencijos buvo tiriamos mažąjo internetinio tyrimo pagalba, kurį vykdė Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA) kartu su Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentu (NTAKD) Lietuvoje. Šis tyrimas vyko 2020 m. kovo – gegužės mėnesiais ir juo buvo siekta išsiaiškinti, kaip Europoje, tuo pačiu ir Lietuvoje, „pandemijos metu galėjo pasikeisti narkotikų vartojimo įpročiai, rinkta bei galimybės naudotis

sveikatos priežiūros priemonėmis“ (Ibid: 39). Šis tyrimas buvo skirtas asmenims, vyresniems nei 18 metų ir Lietuvoje jame sudalyvavo 568 asmenys, kurių amžius svyravo nuo 18 iki 46 metų (Ibid: 39). Kaip rodo tyrimo rezultatai, didžiausi narkotikų vartojimo skirtumai buvo pastebėti būtent tarp kanapes vartojančių asmenų. Bendrai COVID-19 laikotarpiu 16,2 proc. Lietuvos gyventojų pradėjo dažniau vartoti kanapes, o kai kurie tai darė ir didesniais kiekiais (8,6 proc.). Tuo tarpu rečiau kanapes vartoti pradėjo 10 proc. lietuvių, o visiškai karantino laikotarpiu jų atsisakė – 5,3 proc asmenų (Ibid: 41). Respondentai nurodė, kad pirmojo karantino metu narkotikai buvo rečiau vartojami tais atvejais, kai sumažėjo galimybė jų įsigyti ir vartoti, o taip pat dėl finansinio nestabilumo ar prarastų pajamų. Tuo tarpu narkotikus COVID-19 pandemijos metu pradėję dažniau vartoti asmenys teigė, kad taip įvyko dėl nuobodulio (13,4 proc.) arba nerimo, susijusio su COVID-19 (6,9 proc.) (Ibid: 42). Nors vertinant šiuos aspektus nėra pateikiami atskiri Lietuvos duomenys, turint omeny, kad Lietuvoje atsispindi ir bendros narkotikų vartojimo tendencijos, o kanapės yra dažniausiai vartojamas narkotikas tiek Europoje, tiek Lietuvoje, greičiausiai pandemijos metu mūsų šalyje narkotikai rečiau ar dažniau buvo vartojami dėl tų pačių priežasčių kaip ir Europoje.

Kalbant apie kanapių prieinamumą karantino metu, taip pat pastebėta, kad jų, kaip ir kitų narkotinių medžiagų prieinamumas sumažėjo. Tai yra sietina su sienų uždarymu, kuomet buvo sutrukdytas įprastas narkotikų gabenimas, kuris įprastai vykdomas nekomerciniu transportu. Nors narkotikų įvežimas į šalį sumažėjo, jų trūkumo mažmeninėje rinkoje nepasijautė dėl to, kad karantino metu buvo uždrausti susibūrimai (Ibid; 38). Apibendrinant kanapių vartojimą COVID-19 pandemijos metu Europoje pastebėta, kad „nereguliarieji kanapes vartojantys asmenys buvo linkę vartojimą nutraukti visai ar jį sumažinti COVID-19 metu, tačiau tie, kurie vartojo reguliariai ir prieš pandemiją, vartojimą dar labiau padidino.“ (Ibid; 42). Kadangi tiek oficialioji Europos Sąjungos, tiek lokali Europos valstybių statistika nurodo į didelį kanapių vartojimą žemyne, suprantama, kodėl šių bei kitų narkotinių medžiagų atžvilgiu šalyse yra vykdoma atitinkama narkotikų kontrolės politika.

4.2. Lietuvos narkotikų kontrolės politika

XX amžiuje paskelbus „karą prieš narkotikus“, skirtingos pasaulio valstybės pasekė JAV pavyzdžiui ir ėmė daugiau dėmesio skirti nelegalių psichoaktyvių medžiagų gamybos, platinimo ir vartojimo kontrolei. Tokiu būdu didelę dalį psichoaktyviųjų medžiagų ėmė drausti ir pasaulio valstybės, įskaitant Lietuvą, pradėjusios kurti savitas narkotikų kontrolės politikas. Pasauliniu mastu galima įžvelgti panašią kovos su narkotikais priemonių, kadangi dažniausiai valstybės vadovaujasi skirtingų tarptautinių organizacijų ar sąjungų, tokių kaip Jungtinių Tautų Organizacija ar Europos Sąjunga, rekomendacijomis. Vis dėlto, dėl netolygaus psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir savitų

to priežasčių bei mastų, skirtingose šalyse narkotikų kontrolės politika yra daugiau ar mažiau adaptuojama konkrečiai valstybei. Nepaisant to, kad keletą dešimtmečių narkotikų politika pasaulio valstybės buvo itin griežta, palaipsniui matomas tam tikrų priemonių švelnėjimas arba „tarptautinio narkotikų kontrolės klimato „atšilimas“ (Lankauskas; 2017: 40), vis dėlto reikia turėti omenyje, kad kalbos apie narkotikų politikos švelninimą yra sietinos tik su kanapių, o ne kitų narkotikų, tokių kaip heroinas, kokainas ar pan. vartojimu. Taip yra dėl to, kad kanapės neretai yra siejamos su mažesne žala asmeniui ir visuomenei nei kitos narkotinės medžiagos.

Kaip pastebi lietuvių teisininkas Mindaugas Lankauskas, „Lietuvos narkotikų kontrolės politika (kaip ir bet kurios kitos srities politika) yra sąlygojama įvairių socialinių veiksnių, jos lauke veikia įvairios interesų grupės (medikai, teisėsaugos atstovai, politikai, nevyriausybinų organizacijų atstovai ir kt.), turinčios skirtingus interesus, ideologines nuostatas bei požiūrį į problemą“ (Ibid; 50). Autoriaus nuomone, dėl to teisiniuose aktuose įtvirtinamos normos nebūtinai atspindi objektyvią narkotikų vartojimo situaciją šalyje. Kitaip tariant, jis turi omenyje, kad įstatymuose gali atsispindėti tam tikrų grupių interesai.

Pasaulinio masto ginčuose apie kanapių teisinį statusą skirtingose valstybėse galima atrasti daug išsiskiriančių nuomonių ir požiūrių apie šios medžiagos naudojimą ir įteisinimą. Viena ryškesnių pozicijų yra sietina su medicininio požiūriu į rezultatyvias kanapių naudojimo perspektyvas gydant raumenų skausmus, susijusius su išsėtine skleroze, vėžį ar kitas ligas (EMCDDA; 2018b). Todėl manoma, kad kanapių vartojimas turėtų būti įteisintas medicininiais tikslais. Dalis pasaulio valstybių, tokios kaip JAV (tiksliau didelė jos valstijų dalis), Vokietija, Suomija, Izraelis, Kanada bei kitos yra įteisinusios kanapių vartojimą gydymo tikslais, tuo tarpu dalis pasaulio valstybių tokio sprendimo priėmusios nėra arba jį tik svarsto. Kaip ir minėta anksčiau, kanapių vartojimui tiek rekreaciniais, tiek medicininiais tikslais didelę įtaką turėjo XX amžiaus kovos su narkotikais politika, vykdoma siekiant sumažinti jų paplitimą visame pasaulyje. Konkrečiau Europoje ir tuo pačiu Lietuvoje (nuo 2001 m.) kanapių vartojimo kontrolė yra įtvirtinta trimis Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijomis: *1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija*³, *1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija*⁴ bei *1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta*⁵. Vis dėlto netrukus mokslininkai ėmė detaliau tirti kanapių sukeltą poveikį ir galimą naudą gydant tam tikras ligas ir negalavimus, o tai

³ 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios, 2001-06-15, Nr. 51-1768;

⁴ 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios, 2001-06-13, Nr. 50-1743;

⁵ 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės žinios, 1998-04-22, Nr. 38-1004;

iššaukė ir naujas diskusijas dėl kanapių naudojimo medicininiais tikslais draudimo panaikinimo daugelyje šalių (EMCDDA; 2018b: 5).

Kaip žinia, Lietuvoje bet koks disponavimas kanapėmis, jų vartojimas, saugojimas ar platinimas yra laikomas neteisėtu. Vienintelė išimtis yra taikoma būtent medicininiam I sąrašo⁶ augalų, narkotinių ir psichotropinių medžiagų naudojimui tuo atveju, kai „šios medžiagos yra vaistinio preparato, kurio saugumas ir veiksmingumas yra įrodytas moksliniais tyrimais, sudėtyje ir kuris yra registruotas teisės aktų nustatyta tvarka Lietuvoje arba įrašytas į Bendrijos vaistinių preparatų registrą. Tai sudaro galimybę tam tikroms ligoms gydyti naudoti vaistinius preparatus, pagamintus iš kanapių“ (NTAKD; 2019: 13). Kitaip tariant, šiuo metu Lietuvoje psichoaktyvius kanapių produktus teisėtai galima naudoti nebent griežtai medicininiais tikslais.

Kalbant bendrai apie narkotikų kontrolės politiką Europos šalyse, ji remiasi tiek tarptautiniais susitarimais (tokiais kaip *1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija*, taip pat *1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija* ir *1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta*), tiek lokaliais valstybių įstatymais, kurie dažnai savaip reglamentuoja kanapių ir kitų narkotikų disponavimą, saugojimą, auginimą ar platinimą. Dėl šių priežasčių, skirtingose Europos valstybės to pačios neteisėtos veikos, susijusios su kanapių vartojimu ar eksploatavimu, gali būti traktuojamos skirtingai, o skiriamos baudmės būti kardinaliai skirtingos priklausomai nuo šalies. Kalbant apie baudmes, susijusias su neteisėtu kanapių disponavimu, laikymu, auginimu ar platinimu, Lietuva priklauso toms šalims, kurios baudžia už neteisėtą veiką, susijusią su kanapėmis, tokiomis pačiomis baudmėmis, kaip ir kitų narkotikų vartotojus pagal Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymą⁷. Tuo tarpu dalyje kitų ES valstybių, nusikaltimai su kanapių disponavimu yra baudžiami švelniau, nes manoma, kad veikos susijusios su šia psichoaktyviąja medžiaga yra palyginti mažiau kenksmingos valstybei ir jos žmonėms (EMCDDA; 2018b: 11). Esant teigiamam kanapių vartojimo testui (tarkime, atlikus jį po viešosios tvarkos pažeidimo) taikoma baudmė Lietuvoje taip pat nėra susijus su įkalinimu ir tokiu atveju būtų taikoma iki 230 eurų bauda⁸. Lygiai taip pat Lietuvoje įkalinimu nėra baudžiama ir už kanapių laikymą asmeninėms reikmėms

⁶ „Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai – tai tarptautiniu mastu bei Lietuvos Respublikoje kontroliuojamų narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai, sudaryti remiantis tarptautinių susitarimų reikalavimais – 1961 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Bendrąja narkotinių medžiagų konvencija ir 1971 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Psichotropinių medžiagų konvencija“. Šaltinis: <https://www.vvkt.lt/Narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-kontrolė>

⁷ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 1998-01-23, Nr. 8-161

⁸ Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas. 71 straipsnis. Narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas be gydytojo paskyrimo // TAR, 2019, Nr. 2019-00862

(labai mažais kiekiais – Lietuvoje tai iki 5 g. (Lankauskas; 2017: 57), o tai reiškia, kad viršijant nustatytą leidžiamą kiekį asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn⁹ (Ibid; 12-13).

26 Europos valstybių duomenimis, 2015 metais Europoje buvo įvykdyta 760 tūkst. nusikaltimų, susijusių su nelegaliomis kanapėmis, o iš jų 609 tūkst., susiję su jų vartojimu (Ibid; 18). Svarbu atkreipti dėmesį, kad šią statistiką pateikia ne visos Europos šalys, o dalis nusikaltimų yra neužfiksuojami, todėl bendrai nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu kanapėmis, tikėtina, yra įvykdoma ženkliai daugiau. Iš esmės taikant bausmes už bet kokius nusikaltimus visuomenėje yra tikimasi, kad ateityje tokių nusikaltimų bus taikoma mažiau. Ta pati logika yra taikytina ir kalbant apie kanapių vartojimą, kur išvelgiant augančio džiovintų kanapių vartojimo tendencijas, yra taikomos bausmės, siekiant sustabdyti jų vartojimo mastus. Vis dėlto, Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) duomenimis, reikšmingo sąryšio tarp teisinių pakeitimų ir kanapių vartojimo paplitimo nepastebėta (2018b: 23). Ir nors kyla klausimų, ar tokiu atveju yra verta kriminalizuoti disponavimą kanapėmis ir jos vartojimą, pastebima, kad nacionalinės ES valstybių vyriausybės svarsto ne tiek jos legalizavimą rekreaciniams tikslams, kiek bausmių už nusikaltimus, susijusius su kanapių vartojimu, mažinimu. (Ibid: 23). Tuo tarpu įdomu suprasti, koks teisinis kanapių vartojimo reglamentavimas gali būti tinkamas Lietuvai, jeigu šalyje bausmės ne švelninamos, o atvirksčiai griežtinamos.

Lietuvių teisininkas Mindaugas Lankauskas mokslo studijoje „Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje“ (2017) pateikia savitas išvalgas apie narkotikų kontrolę, o tiksliau kanapių legalizavimą Lietuvoje. Autorius, išanalizavęs Lietuvos, kaip Europos Sąjungos narės, įsipareigojimus Jungtinių Tautų Organizacijai apibendrinamas nurodė, kad „JT sutartis ratifikavusios valstybės negali leisti nemedicininio kanapių vartojimo, kaip kad hipotetinio legalizavimo režimo sukūrimas, ir tuo pačiu metu neatmesti JT konvencijų. Šalys privalo imtis

9 Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM duomenimis, 2006 metais Lietuvoje buvo užregistruotos 1665 nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis / nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis. Nuo tų metų registruotų nusikaltimų skaičius stabiliai augo ir 2020 metais buvo užregistruota beveik dvigubai – 2941 tokio pobūdžio nusikaltimų. Registruotų nusikaltimų pikas buvo pasiektas 2018 metais, kai buvo užregistruoti 3151 nusikaltimai, susiję su neteisėtu disponavimu narkotikais. Šaltinis: <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamos-veikos-lietuvoje-2006-2020-metais/oid.1005>

Kalėjimų departamento prie LR TM pateikiamoje metinėje 2020 metų ataskaitoje apie nuteistųjų laisvės atėmimu asmenų skaičių matyti, kad naujai nuteistų asmenų tais metais už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, buvo 240 asmenų. Iš viso 2020 metų pabaigoje Lietuvos kalėjimuose buvo įkalinti 73 asmenys už disponavimą narkotinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti ir net 692 asmenys disponavę narkotikais su tikslu juos platinti. Pažymėtina, kad pateikiama statistika nenorodo konkrečių medžiagų, už disponavimą kuriomis buvo nubausti asmenys, todėl yra neįmanoma nustatyti, kokia dalis visų kalinčių asmenų yra nuteisti už disponavimą kanapėmis.

priemonių, skirtų sumažinti kanapių vartojimą asmeninėms reikmėms, prevencijos, taip pat ir jeigu yra tam būtinybė, tokią veiklą uždrausti bei taikyti už ją sankcijas“ (Lankauskas; 2017: 45). Teisininko nuomone, bet koks kanapių legalizavimas tiek Lietuvoje, tiek kitose ES šalyse nėra galimas dėl įsipareigojimų tarptautinėms sutartims, kurių nepaisymas gali privesti prie aštrios kritikos ar net diplomatinės kitų šalių izoliacijos (Ibid; 70). Penktoji rašto darbo dalis bus skirta pristatyti tyrimui, kuriuo siekta išsiaiškinti, kaip skirtingų sričių ekspertai vertina pasikeitusią baudžiamąją atsakomybę už narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą šalyje ir kokia alternatyvi narkotikų kontrolės politika gali būti taikoma Lietuvoje.

5. EKSPERTŲ POŽIŪRIS Į BAUDŽIAMĄJĄ POLITIKĄ DĖL DISPONAVIMO KANAPĖMIS LIETUVOJE

5.1. Tyrimo metodologija

Siekiant įvertinti šiuo metu Lietuvoje taikomą baudžiamąją politiką už kanapių (ir kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų) vartojimą, galimas jos alternatyvas ir efektyviausiai šalyje pritaikomą narkotikų kontrolės modelį, buvo pasitelktas kokybinis tyrimo metodas. Šio tyrimo metu buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu su skirtingų institucijų atstovais, kurių pagrindinė arba viena iš profesinių domėjimosi sričių yra narkotikų politika Lietuvoje. Pokalbiai vyko pagal iš anksto sudarytas interviu gaires, o atskiri interviu klausimų blokai buvo pritaikyti pagal atitinkamas ekspertų specializacijas¹⁰.

Pagrindinis šio kokybinio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kaip skirtingų sričių ekspertai vertina 2017 metais sugriežtėjusią atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti (BK 259 str. 2 dalis) ir kokias galimas to priežastis įvardija. Taip pat, sužinoti, kas daro įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai narkotikų atvilgiu ir kokios galėtų būti taikomos žalos mažinimo priemonės kanapių vartotojams. Esminis šio tyrimo tikslas buvo įvertinti, kuris baudžiamosios politikos modelis – kriminalizacija ar dekriminalizacija – turėtų būti taikomas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų (įskaitant kanapes) be tikslo jas platinti Lietuvoje. Siekiant gauti papildomos aktualios informacijos, interviu metu daliai informantų buvo užduoti klausimai, kurie nebuvo iš anksto įtraukti interviu gairėse.

Tyrimo dalyviai ir jų atranka

Šio kokybinio tyrimo pradžioje buvo pasitelkta tikslinė dalyvių atranka, kurios metu pakvietimas dalyvauti pusiau struktūruotame interviu elektroniniu paštu buvo siunčiamas skirtingų sričių ekspertams, pasisakantiems narkotikų politikos klausimu viešojoje erdvėje ar dalyvaujantiems Seimo ir kitose diskusijose šiuo klausimu. Dalis informantų buvo rasti sniego gniūžtės atrankos būdu, kai tyrime sudalyvavę ekspertai rekomendavo kitus šia tema besidominčius asmenis. Dar keli informantai buvo atrinkti, kadangi dalyvavo Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (NTAKD) rengiamo „Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo

¹⁰ Klausimai apie priklausomybę nuo kanapių ir kitus jų vartojimo aspektus buvo užduodami tik medicinos specialistams. Tuo tarpu teisėsaugos atstovų buvo papildomai klausiama apie sulaikomų kanapių vartotojų asmenų profilį bei buvo prašoma įvertinti, kokią įtaką kanapių dekriminalizacija turėtų įkalinimo mastams Lietuvoje.

prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. projekto“ darbo grupėje, atsakingoje už baudžiamosios politikos peržiūrą¹¹.

Visi šiame tyrime dalyvavę ekspertai¹² tiesiogiai dalyvauja Lietuvos baudžiamosios politikos formavime, turi įtakos jos formavimui arba yra šios politikos vykdytojai (dalyvauja Seimo įstatymų pataisų klausimuose ar kitose diskusijose kaip ekspertai arba atstovauja įstaigas, kurios yra tiesiogiai susijusios su baudžiamosios politikos kūrimu Lietuvoje, pvz.: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija). Iš viso kokybinio tyrimo rėmuose buvo atlikti 12 pusiau struktūruotų interviu su specialistais iš skirtingų sričių: medicinos sektoriaus, teisėsaugos sektoriaus, NVO sektoriaus, politikos sektoriaus, o taip pat mokslininkais nagrinėjančiais šią problematiką. Ekspertų atsakymai toliau pateikiamoje analizėje yra žymimi raide „E“ atitinkamai nurodant informanto numerį nuo 1 iki 12 (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

	Lytis	Profesinė sritis	Atstovaujama organizacija / institucija
E1	Moteris	-	Nevyriausybinė organizacija
E2	Vyras	Baudžiamoji teisė – kriminologija	Mokslo ir studijų institucija
E3	Vyras	Toksikologija	Medicinos įstaiga
E4	Vyras	Baudžiamoji Teisė	Teismas, Mokslo ir studijų institucija
E5	Moteris	Priklausomybės ligų gydymas	Medicinos įstaiga
E6	Vyras	-	Nevyriausybinė organizacija
E7	Vyras	-	Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija
E8	Vyras	Baudžiamoji teisė	Mokslo institucija
E9	Vyras	Baudžiamoji teisė – kriminologija	Mokslo ir studijų institucija
E10	Moteris	-	Lietuvos Respublikos Seimas
E11	Moteris	Baudžiamoji teisė	Prokuratūra
E12	Moteris	-	Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (NTAKD)

¹¹ Rašto darbo autorė 2021 m. vasario 8 d. – balandžio 30 d. atliko universitetinę praktiką Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamente (NTAKD) ir turėjo galimybę kaip stebėtoja sudalyvauti pirmojoje Baudžiamosios politikos peržiūros darbo grupėje kuriant „Nacionalinę darbotvarkę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m.“

¹² Iš 12 ekspertų, kurie dalyvavo tyrime, 11 informantų pasisakė už narkotinių ar psichotropinių medžiagų nedideliu kiekiu be tikslo jas platinti dekriminalizaciją, tuo tarpu vienas ekspertas pasisakė prieš. Tyrimo dalyviai buvo kviečiami dalyvauti pokalbyje, atsižvelgiant į jų susidomėjimą ir žiniomis apie narkotikų politiką Lietuvoje. Kai kuriais atvejais autorė iš anksto galėjo numanyti už kurį baudžiamosios politikos modelį (kriminalizaciją ar dekriminalizaciją) pasisako ekspertas, pavyzdžiui, remiantis pasisakymais viešojoje erdvėje, kartais ekspertų požiūris šiuo klausimu iš anksto nebuvo aiškus. Vėlesniame dalyvių atrankos etape buvo tikslingai siekiama apklausti daugiau už narkotikų kriminalizaciją pasisakančių ekspertų, tačiau jie neatsiliepė į kvietimą.

Tyrimas buvo vykdomas 2021 m. gegužės 3–14 dienomis. Dėl koronaviruso pandemijos COVID-19 ir taikomų apribojimų, visi interviu su informantais vyko nuotoliniu būdu per „Zoom“ arba „Ms Teams“ platformas. Vidutinė pokalbių trukmė buvo 30–45 min.

Tyrimo eiga ir organizavimas

Pokalbio pradžioje kiekvienas informantas buvo dar kartą supažindinamas su pagrindine pokalbio tema ir tikslu. Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie jų dalyvavimo konfidencialumą ir galimybę bet kuriuo metu pasitraukti iš šio tyrimo. Gavus sutikimą įrašyti pokalbį ir panaudoti garso medžiagą tolimesnei analizei, buvo užduodami pirmieji interviu klausimai.

Sistemiškai gautų duomenų analizei buvo pasitelkiama MAXQDA Analytics Pro 2020 programa, kurios pagalba buvo koduojami atliktų interviu išrašai ir atliekama tolimesnė duomenų analizė. Visi išrašai yra pateikiami Priede Nr. 2.

5.2. Tyrimo rezultatai

Kokybinio tyrimo metu gauta informacija yra neatsiejama nuo tuo metu viešojoje erdvėje vykusių diskusijų apie narkotikų politiką Lietuvoje. 2020 m. gruodžio 8 d. valdančioji Laisvės partija pateikė Baudžiamojo kodekso 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siekiama panaikinti šiuo metu galiojančią baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti ir pakeisti ją administracine atsakomybe. Kokybinio tyrimo atlikimo metu, 2021 m. gegužės mėnesį, vyko ypatingai aktyvios diskusijos tiek Seimo posėdžiuose, komitetų klausymuose, tiek NTAKD moderuojamuose darbo grupių nuotoliniuose susitikimuose dėl „Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. projekto“. Temos aktualumas politiniame lauke ir viešojoje erdvėje turėjo įtakos informantų atsakymams, kadangi daugelis jų baudžiamąją politiką dėl kanapių vartojimo tiesiogiai siejo su Laisvės partijos pateiktu 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu. Dėl to ekspertai buvo linkę daugiau kalbėti bendrai apie visų narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimo nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti kriminalizavimą arba dekriminalizavimą. Tokiu būdu, dalis klausimų buvo užduodami apie visus narkotikus, papildomai tikslinantis ir apie kanapes.

Gautų interviu analizės metu buvo išskirtos atitinkamos kategorijos ir subkategorijos, kurios padeda geriau suprasti tai, kokiomis temomis ir kokius svarbiausius aspektus aptarė ekspertai, kalbėdami apie narkotikų politiką Lietuvoje (žr. 2 lentelę):

2 lentelė. Interviu metu išryškėjusios temų kategorijos ir subkategorijos

Kategorija	Subkategorija
Priklausomybė nuo kanapių	Atitinka visus priklausomybės kriterijus
	Palyginimas su kitų priklausomybių gydymu
	Priklausomybės išsivystymo greitį lemiantys veiksniai
Kanapių vartojimo pasekmės organizmui	Koreliacija tarp kanapių vartojimo ir šizofrenijos
	Poveikis centrinei nervų sistemai
	Emocinės problemos
Rizikingo kanapių vartojimo veiksniai	Iniciacijos amžius
	Dažnas vartojimas
	Kanapių stiprumas
	Psichikos sveikata
	Socialinė asmens situacija
Ryšys tarp kanapių ir kitų narkotinių medžiagų vartojimo	Ryšys yra
	Nepakankama duomenų ryšiui nustatyti
	Sintetinių kanapių pavojingumas
Kanapių vartotojo profilis	Jaunimas
	Įvairios socialinės padėties asmenys
	Nenorintys / nematantys poreikio gydytis
	Disponuoja nedideliu kiekiu narkotikų
	Disponuoja be tikslo platinti
Narkotikų kriminalizacijos 2017 metais priežastys	Padidėjęs narkotikų paplitimas Lietuvoje
	Teisinė kolizija
	Valdžios sprendimas
	Per neapdairumą
	Per klaidą
Narkotikų kriminalizacijos 2017 metais pasekmės	Didėja kultūrinis narkotikų priimtumas
	Dideli kaštai bausmių skyrimui
	Pelnas kriminalinėms struktūroms
	Didėja užregistruojamų nusikaltimų skaičius
	Didėja darbo apimtys teisėsaugos institucijoms
	Didėja baudžiamąjį persekiojimą patyrusių / teistumą turinčių asmenų skaičius
	Narkotikų demonizavimas
	Baimė kreiptis pagalbos
	Nemažėja mirčių ir perdozavimo nuo švirškčiamųjų narkotikų mastai
	Narkotikus vartojančių asmenų stigmatizacija
	Švelnesnės bausmės kanapių vartotojams
	Per didelės bausmės už nedidelio kiekio narkotikų kontrobandą
	Disponavimo kanapėmis teisinis reguliavimas
Visų nedidelio kiekio narkotikų dekriminalizacija	
Tik kanapių dekriminalizacija	

	Visų narkotikų legalizacija (reguliacija)
	Tik kanapių legalizacija (reguliacija)
	Švelnesnės bausmės kanapių platintojams
Koreliacija tarp griežtų bausmių ir mažėjančio narkotikų vartojimo	Moksliškai nepagrįsta
	Didėja kultūrinis priimtinumas
	Nestabdo priklausomų asmenų vartojimo
	Veikia bausmių neišvengiamumas
Pasekmės dekriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu kanapių savo reikmėms	Lengvųjų ir sunkiųjų narkotikų sampratos kritika
	Pavojingesnių narkotikų vartotojų stigmatizacija
Diskusijų dėl narkotikų dekriminalizacijos priežastys	Diskusijos vyko visada
	Besikeičiantis visuomenės požiūris
	Tarptautinių organizacijų kritika ir rekomendacijos
	Suinteresuotos ekspertinės visuomenės Lietuvoje susiformavimas
	Pasikeitusi valdžia
Tarptautinių organizacijų įtaka Lietuvos baudžiamajai politikai	Turi įtakos priimtos direktyvos ir konvencijos
	Turi įtakos argumentacijai
	Skatina narkotikų dekriminalizaciją
	Turi įtakos valstybinėms institucijoms
	Turi mažai įtakos asmeniniams politikų įsitikinimams pakeisti
Kanapių įteisinimo medicininiuose produktuose 2018 m. įvertinimas	Nieko naujo nepadareme
	Įteisinimas tik teoriškas
	Sudėtinga vaistų registravimo tvarka
	Neįmanoma vietinė gamyba ar auginimas
Kanapių įteisinimo medicininiuose produktuose įtaka tolimesnei jų dekriminalizacijai / legalizacijai	Koreliacijos nėra
	Gali turėti per besikeičiantį visuomenės požiūrį
Žalos mažinimo priemonių, nukreiptų į visų narkotikų vartotojus, privalumai	Asmeniui ir valstybei naudingiausia narkotikų reguliacijos politika
	Aktualiausios švirkščiamųjų narkotikų vartotojams
	Dažniau kreipiamasi pagalbos
	Mažėja mirčių ir perdozavimo nuo švirkščiamųjų narkotikų skaičius
Žalos mažinimo priemonės kanapių vartotojams	Neįmanomas pagal mokslinį žalos mažinimo apibrėžimą
	Kanapių testavimas
	Informacinių kampanijų kūrimas
	Gydytojų apmokymai
Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais be tikslo juos platinti dekriminalizacijos privalumai	Koordinuota pagalba dar nepriklausomiems asmenims
	Sveikatos apsaugos sistemos perkūrimo skatinimas
	Adekvачių bausmių pagal veikos pavojingumą taikymas
	Tinkamas <i>ultima ratio</i> principo įgyvendinimas
	Didesnis pasitikėjimas policijos pareigūnais
	Sveikatos paslaugų prieinamumas

	Stigmatizacijos mažėjimas
	Mažėjantis ligų skaičius
	Mažėjantis baudžiamųjų bylų ir teistumų skaičius
	Mažesnis krūvis teisėsaugos institucijoms
	Papildomos lėšos sveikatos apsaugos sričiai
Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais be tikslo juos platinti dekriminalizacijos rizikos	Nebaudžiamumo žinutė
	Krašutinio poveikio priemonių nebuvimas
	Kultūrinio narkotikų priimtumo padidėjimas
	Didėjantis narkotikų vartojimas
	Klaidinga kanapių dekriminalizacijos ir jų vartojimo didėjimo sąsaja
	Sudėtingas teisėsaugos institucijų požiūrio keitimas į narkotikus vartojančius asmenis
Neigiamai ekspertų vertinami argumentai dėl narkotikų dekriminalizacijos grėsmių	Dekriminalizacijos įgyvendinimas nepasitelkiant kompleksinių sprendimo būdų
	Didės narkotikų vartojimas
	Sunkės narkotikų nedideliais kiekiais platinimo išaiškinimas
	Prasta Lietuvos sveikatos apsaugos sistema
Požiūris į politikus	Dekriminalizacijos ir legalizacijos painiojimas
	Remiasi tik asmeniniais įsitikinimais
	Ignoruoja mokslinius tyrimus, tarptautinių organizacijų rekomendacijas ir kitų valstybių patirtis
	Informaciją atsirenka šališkai ir manipuliuoja ją interpretuojant

5.2.1. Kanapių įtaka žmogaus sveikatai ir pagrindinės vartotojų rizikos grupės

Medicinos srities ekspertai, kalbėdami apie kanapių poveikį žmogaus sveikatai, išskiria ypatingą neigiamą poveikį asmens atminčiai, gebėjimui susikoncentruoti ir jo emocinei būklei.

„<...> kas diagnostikoj yra stebima, tai tie nerimo sutrikimai, kartais ir panikos priepoliūs išprovokuoja, kartais emocinis nestabilumas, <...> sudėtinga sukcentruoti dėmesį. Kai kurie skundžiasi atminties sumažėjimu.“ E5

Paklausti apie priklausomybės nuo kanapių išsivystymo ypatumus, gydytojai daro skirtį tarp natūralių ir sintetinių kanapių, kur pirmosios – gali iššaukti emocinę priklausomybę sąveikoje su kitomis socialinėmis ar emocinėmis problemomis, o antrosios – dėl savo stiprumo sukelia rimtą fizinę priklausomybę.

„<...> jeigu kalbame apie natūralią kanapę, ne sintetinę kanapę – tai labai skirtingi dalykai, <...>, jeigu jis tikrai natūralus, o ne genetiškai modifikuotas, su įvairiais įsikišimais, tai natūrali kanapė

priklausomybės fizinės beveik nesukelia. Aš nesu mačiusi žmonių su fizine priklausomybe. Psichologinė priklausomybę ji gali sukelti, bet kiekvienam per skirtingą laiko tarpą.“ E5

Medicinos srities ekspertai taip pat nurodo į mokslškai pagrįstą sąryšį tarp priklausomybės nuo kanapių ir padidėjusios rizikos susirgti tokiomis psichinėmis ligomis kaip šizofrenija, kurios išsivystymui ypatingą įtaką turi vartojamos medžiagos stiprumas ir asmens, pradėjusio vartoti kanapes, amžius.

„<...> profesorės Marta Di Forti darbai įrodė visišką tiesioginį priklausomybinį ryšį tarp kanapių vartojimo ir šizofrenijos. Rizika auga vartojant stipresnius negu 10 proc. stiprumo tuos THC produktus ir nuo iniciacijos amžiaus.“ E3

Ekspertai teigia, kad didžiausia rizika sveikatai yra patiriama nesuspėjus pilnai susiformuoti smegenims, todėl įprastai didžiausią neigiamą poveikį patiria paaugliai ir asmenys iki 18-24 metų amžiaus kanapes vartojantys reguliariai.

„Galbūt yra du tokie kriterijai: amžius, kada pradeda ir dažnumas, kiek dažnai vartoja. Jeigu kuo jaunesnis amžius ir kuo dažniau vartoja, tuo didesnė rizika, kad bus pasekmės sunkesnės ir tas amžius rodo, kad pats rizikingiausias amžius, tai irgi būtent iki 22 kažkur, 23 metų, kai kur 24 ta riba“. E5

Tuo tarpu bendrai priklausomybės nuo kanapių išsivystymo greitis yra siejamas ne tik su anksčiau minėtu kanapių vartojimo iniciacijos amžiumi, vartojimo dažniu, tačiau ir genetiniu paveldimumu bei vartojamos medžiagos dozėmis.

„Ko gero, tendencijos yra tokios kaip ir visų priklausomybių, yra kelių faktorių sąveikos rezultatas: genetika, dažnis, dozė ir iniciacijos amžius, aišku.“ E3

Vis dėlto, rizika žmogaus sveikatai piktnaudžiaujant kanapėmis ypatingai padidėja esant nepalankiai medicininių ir socialinių veiksnių sąveikai. Ekspertai savo praktinėje veikloje pastebi, kad ypatinga kanapių žala organizmui išryškėja tuo atveju, kai asmuo turi psichinių negalavimų ir tuo pačiu gyvena socialiai nestabilioje aplinkoje ar priklauso pažeidžiamai asmenų grupei.

„<...> tandemas labiausiai pakenkęs žmonėms, kai yra psichikos sutrikimas negydomas koks nors ir plius yra labai žmogus iš socialiai pažeidžiamų grupių. Kai jis neturi nei emocinio, nei finansinio normalaus palaikymo, gyvena tokioj nestabilioj šeimoj ar nežinau, vaikų namuose. <...>, plius yra tam tikros psichikos ligos <...>“ E5.

Taigi, medicininiu požiūriu emocinė priklausomybė nuo kanapių yra labiau siejama su natūraliomis kanapėmis, o fizinė su stipresnėmis sintetinėmis, cheminių priemaišų turinčiomis

kanapėmis. Medicinos srities ekspertai teigia, kad didžiausią neigiamą įtaką asmens sveikatai patiria jaunuoliai iki 24 metų, kurių smegenys dar vis formuojasi, o taip pat tie, kurie kenčia nuo įvairių psichinių sutrikimų ir priklauso pažeidžiamoms asmenų grupėms.

5.2.2. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais kriminalizavimo 2017 metais priežastys

Viešojoje erdvėje vykstant diskusijoms dėl siekio dekriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti, dažnai užsimenama, kad šis poreikis atsirado po šių medžiagų kriminalizavimo 2017 metais. Vis dėlto, dalis ekspertų atkreipia dėmesį, kad kriminalizavimo sąvoka šiame kontekste nėra visiškai teisinga, kadangi iki 2017 metų už mažų kiekių narkotinių medžiagų turėjimą jau buvo taikoma baudžiamoji ir tuo pačiu administracinė atsakomybės. Kitaip tariant, tais metais baudžiamoji atsakomybė neatsirado naujai, tačiau panaikinus administracinę atsakomybę, bausmė už šią veiką automatiškai sugriežtėjo.

„<...> nebuvo kriminalizuota šita veika ir mane taip pat suklaidino žiniasklaida. <...> pasirodo, yra išimta šita norma iš Administracinių nusižengimų kodekso, nebeliko tos administracinės atsakomybės, užtat liko tik baudžiamoji atsakomybė ir tam tikra prasme sugriežtėjo reakcija už šią dalyką <...>“ E9

Nepaisant to, kad faktiškai 2017 metais neįvyko nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti kriminalizavimas, tolimesnėje analizėje kalbant apie tais metais sugriežtėjusias bausmes bus vartojama kriminalizavimo, kaip vieno iš baudžiamosios politikos modelio, sąvoka, siekiant išlaikyti turinio vientisumą rašto darbe, kuris padės toliau atskleisti ekspertų nuomonę apie narkotikų politikoje taikomus kriminalizavimo ir dekriminalizavimo modelius ir jų pritaikymo galimybes Lietuvoje.

Tyrimo metu nei vienas ekspertas negalėjo užtikrintai atsakyti dėl kokių priežasčių 2017 metais sugriežtėjo atsakomybė už disponavimą nedidelių kiekių narkotikais be tikslo juos platinti. Be to, nesutapo ir ekspertų prielaidos dėl ko taip galėjo įvykti. Vieni ekspertai tokį sprendimą siejo su didėjančiu kanapių ir kitų narkotinių medžiagų paplitimu ir vartojimu bei siekiu griežtomis bausmėmis tą paplitimą kontroliuoti.

„<...> tai yra būtent manymas, kad galima kontroliuoti šitą reiškinį ir per tą baudžiamosios atsakomybės prizmę, kažkaip užkirsti masiniam plitimui to reiškinio, tą vartotojų stabdymą, kad jie bijotų. Tai yra atgrasymo tam tikra prasme idėja buvo realizuota.“ E4

Tačiau šiai prielaidai yra nebūtinai pritariama teigiant, kad Lietuvoje narkotikų mastai pastaruosius dešimtmečius yra ganėtinai stabilūs, o jų didėjimas bet kuriuo atveju skatina šios veikos

dekriminalizavimą, o ne kriminalizavimą, kadangi remiantis kriminologinėmis teorijomis, negalima kriminalizuoti visuotinai paplitusio reiškinių, pvz.: rūkymo arba alkoholio vartojimo, kadangi tokiu atveju didžioji visuomenės dalis papuls už įstatymo ribų.

„<...> vartojimo mastai Lietuvoje nekinta jau 15-20 metų, mes turim stabilius rodiklius, tai jie tikrai nelemia, ir augantys vartojimo mastai paprastai reiškia dekriminalizuoti, o ne kriminalizuoti.“ E10

Didelė dalis tyrimo dalyvių 2017 metais įvykdytą narkotinių ir psichotropinių medžiagų kriminalizaciją sieja su tuometinės valdžios, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos, taikoma politika ir griežtu požiūriu į narkotikų vartojimo problemą, kuri yra neatsiejama nuo apskritai griežtos vyraujančios baudžiamosios politikos visais klausimais šalyje. Šis požiūris atspindi anksčiau minėtas amerikiečių sociologo Howardo S. Beckerio idėjas apie tai, kad tam tikras nepriimtinas elgesys visuomenėje, šiuo atveju narkotikų vartojimas, yra įtvirtinamas per suinteresuotų grupių – taisyklių kūrėjų, pvz. politinių partijų, siekį kontroliuoti nepageidaujamą reiškinį. Narkotikų kriminalizacijos 2017 metais atveju, griežtėjančios bausmės tiesiogiai atspindėjo valdančiosios partijos požiūrį į problemą ir jos interesus.

„Tuo metu valdžioje buvo Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, jų partija, ir jie laikosi tos tokios griežtesnės [pabrėžia] reakcijos politikos, griežtesnio vertinimo, didesnės žalos galbūt suvokimo narkotinių medžiagų vartojimo, didesnės galbūt atsakomybės už tai, kad žmonės, jeigu jie vartoja, tampa priklausomi ir patiria didžiulę žalą.“ E9

Kita dalis ekspertų svarstė, kad sprendimas dėl narkotikų nedideliais kiekiais be tikslo juos platinti kriminalizavimo 2017 m. buvo priimtas, siekiant panaikinti teisinę koliziją, kuri atsirado dėl to, kad už tą pačią nusikalstamą veiką galima buvo bausti tiek baudžiamąja, tiek administracine atsakomybe.

„Tai aš, kiek žinau, ten buvo problema ta tuo metu, kad ta pati realiai norma buvo numatyta ir Baudžiamajame kodekse ir Administracinių nusižengimų kodekse, tai jie bandė spręsti tą vadinamąją įstatymų spragą ir kad nebūtų dviejuose kodeksuose to paties numatyta <...>“ E7

Teisėsaugos institucijų atstovai savo praktikoje dėl šios atsakomybės taikymo tiek Baudžiamajame, tiek Administraciam kodekse susidurdavo su sunkumais, nustatant baudžiamosios atsakomybės rūšį pagal nusikalstamą veiką, nors tam tikra priskyrimo sistema, vertinant disponuojamos medžiagos kiekį, veikos pavojingumą, vis dėlto jau buvo sukurta ir naudojama praktikoje.

„<...> tuo metu iki 2017 metų buvo labai sudėtinga taikyti šitas normas <...> Teismai gal neturėjo [problemų], mes [aut. past. prokuratūros darbuotojai] turėjom [juokiasi], atskirti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę. Išties, mes jau buvom susidėlioję, atsirinkę tuos kriterijus, tuos visus rodiklius dėl ko vienu atveju buvo administracinė atsakomybė, dėl ko ji buvo baudžiamoji. Tai ten buvo ir medžiagos kiekis <...> ir aišku, asmuo turėjo įtakos: pirmą ar antrą kartą [pagautas] ir jo veikos pavojingumas, atsižvelgiant ar ten buvo atsitiktinis vartojimas, ar ten buvo seka tam tikro vartojimo. Žodžiu, tie kriterijai buvo aiškūs, tiesiog buvo painiavos ir tikrai reikėdavo ieškoti tų visokių kriterijų, sprendžiant klausimą ar tai administracinė, ar tai baudžiamoji <...>“ E11

Tuo tarpu dalis ekspertų tokioje sistemoje įžvelgė ir baudžiamosios atsakomybės selektyvumą, kur paskiriamos bausmės griežtumas priklausė nuo žmogaus padėties ar kitų jo socio-demografinių rodiklių. Ši įžvalga patvirtinta dar vieną Howardo S. Beckerio suformuluotą idėją apie tai, kad tas pats nusikaltimas gali turėti įtakos skirtingam deviantinio elgesio traktavimui, priklausomai nuo įstatymus pažeidusio asmens charakteristikų, kurios dažnu atveju yra sietinos su skirtumais tarp vidurinėsios ir žemesnėsios klasių. Ekspertai mano, kad atsakomybė už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti liko Baudžiamajame, o ne Administraciniame kodekse per klaidą, kadangi nevyriausybinių organizacijų atstovai, galimai inicijavę šį pakeitimą, tinkamai neinformavo įstatymo pataisų rengėjų apie tikslią šio pakeitimo formuluotę.

„<...> paprastai tariant, nuo žmogaus odos spalvos, kastos, turtinės padėties, išvaizdos ir daugybės kitų dalykų galėjo priklausyti jam taikoma sankcija už tą patį nusižengimą ir tą koliziją pastebėdavo daugybė nevyriausybinių organizacijų ir jos kelia šitą klausimą. Dabar kaip įvyko, kad išbrauktas ne tas kodeksas, tai yra ne iš to kodekso iš kurio reikėjo [šypsosi], aš negaliu pasakyti, man atrodo, kad tiesiog nevyriausybinkai, kurie tą klausimą kėlė, <...> nebuvo tinkamai, kaip čia pasakyti, apedukavę [šypsosi] sprendimų priėmėjų.“ E10

Dalis tyrimo dalyvių narkotikų kriminalizavimą 2017 metais taip pat susiejo su klaida ir savotišku aplaidumu perkeliant dalį įstatymų iš Baudžiamojo kodekso į Administracinį ir tinkamai neįsigilinus, kokias tai gali sukelti pasekmes.

„Jo, čia yra toks gan dažnas manymas, kad čia buvo toks kaip ir kėslas ar klasta, sugriežtinti tą atsakomybę. <...> man taip neatrodo. Iš esmės, administracinių nusižengimų aiškinamajame rašte išvis nėra nei vieno žodžio apie tai, tai toks vaizdas, kad buvo tiesiog pražiūrėta arba pažiūrėta „ai, ką čia, išbraukėm, taigi Baudžiamajam yra ir koliziją panaikinsim priedo, tada bus aiškiau“ [šypsosi]. <...> bent jau aš neradau kažkokių tokių ženklų, kad tai būtų padaryta specialiai, tai tiesiog pažiūrėta kaip į mažareiškmį reikalą, o po to jau per vėlu.“ E2

Vis dėlto, ne visi ekspertai sutinka su šia nuomone dėl klaidos, nes įstatymo projektų priėmime dalyvauja daug skirtingų institucijų, ir jų nuomone, tokia klaida kažkuriame etape vis tiek būtų pastebėta.

„Abejočiau stipriai dėl klaidos <...>. Jis praeina tam tikras patikras ir per Teisės departamento, ir Seimo komitetus, tai aš abejočiau dėl klaidos.“ E4

Taigi, tyrime dalyvavę ekspertai neturėjo aiškaus atsakymo, kodėl 2017 metais buvo kriminalizuotas disponavimas nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo juos platinti. Jų nuomone, tai galėjo būti susiję tiek su tuo metu valdžioje buvusios Valstiečių ir žaliųjų sąjungos griežta politika narkotikų kontrolės klausimu, tiek su techninių teisės priemonių taikymu, siekiant panaikinti teisinės kolizijos problemą. Vis dėlto, dalis ekspertų neatmetė galimybės, kad toks pakeitimas įvyko per klaidą, iki galo neįsigilinus į galimas teisinės sistemos pasikeitimo pasekmes paliekant tik baudžiamąją, o ne administracinę atsakomybę už šią veiką.

5.2.3. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikais savo reikmėms kriminalizacijos 2017 metais pasekmės

Informantai tyrimo rėmuose buvo paprašyti nurodyti pastebimas narkotikų kriminalizacijos 2017 metais pasekmes visuomenei ir valstybei. Bendrai šios veikos kriminalizavimas ekspertų akimis yra vertinamas neigiamai, kadangi šis sprendimas visiškai neatitinka pasaulinių nedidelių kiekių narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizacijos tendencijų, kuria yra siekiama užtikrinti visuomenės sveikatą ir gerovę.

„<...> tai yra didelis žingsnis atgal, nes visas pasaulis šiuo metu matome, kad juda link to tokio į žmogų orientuoto, į sveikatą orientuotą politiką, strategijas <...>“ E1

Viena dažniausiai minimų pasekmių, kurią išvelgia dauguma tyrimo dalyvių, yra išaugęs baudžiamųjų nusižengimų skaičius, kuris tuo pačiu lemia ir padidėjusius nusikalstamų veikų tyrimo bei įkalintų asmenų išlaikymo kaštus, o taip pat ir padidėjusį darbo krūvį teisėsaugos institucijoms.

„<...> labai daug lėšų skiriama tiek baudžiamajam persekiojimui, kol vyksta visi tyrimai, <...> mes žinome, kad mūsų teismų sistema irgi yra be galo perkrauta. Galų gale, jeigu žmogus ir pakliūna į tą patį kalėjimą, tai išlaikymas kalinio mums, kaip mokesčių mokėtojams, kainuoja be galo daug pinigų.“ E1

Kartu su didėjančiais baudžiamųjų nusižengimų skaičiais, didėja ir baudžiamąjį persekiojimą patyrusių asmenų šalyje skaičius, kuris gali turėti neigiamos įtakos jų profesinei karjerai, jeigu asmuo planuoja siekti darbo srityje, kurioje yra reikalinga neprikaištinga reputacija.

„<...> teisinės pasekmės net to tyrimo pradėjimo, baudžiamojo persekiojimo, tai yra tikrai žiaurios, jau nekalbu apie teistumą asmens.“ E11

Dalis ekspertų, kalbėdami apie baudžiamąjį persekiojimą dėl disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų akcentuoja teistumą, o viešojoje erdvėje vis atsiranda straipsnių apie tai, kad žmonės papuola į kalėjimus dėl kanapių ir kitų narkotikų disponavimo nedideliais kiekiais be tikslo platinti. Tokiems teiginiams prieštarauja teisėsaugos atstovai, kurie teigia, kad dabartinė baudžiamoji atsakomybė pagal Baudžiamojo Kodekso 259 straipsnio 2 dalį nenumato baudžiamosios atsakomybės už šią veiką, todėl tik šia viena veika kaltinami asmenys, tame tarpe ir asmenys, disponavę nedideliu kiekiu kanapių be tikslo jas platinti, nėra kalinami kalėjimo įstaigose, nebent jie papildomai įvykdė ir kitas neteisėtas veikas.

„<...> nėra tokių, kurie turi vieną vienintelį disponavimą kanapėmis ir kad jis būtų įkalinamas. Tiesiog įstatymas nenumato bausmės tokios.“ E11

Kalbėdami apie narkotikų kriminalizacijos pasekmes medicinos srities ekspertai ypatingai akcentuoja kriminalizacijos žalą visuomenės sveikatai, kadangi taikant baudžiamąją atsakomybę už disponavimą narkotikais savo reikmėms, asmenys yra nelinkę kreiptis pagalbos į sveikatos institucijas, kadangi bijo galimų baudžiamųjų pasekmių, nepaisant to, kad iš tiesų, kreipiantis pagalbos dėl gydymo nuo narkotikų vartojimo Lietuvoje nėra taikoma nei baudžiamoji, nei administracinė atsakomybė.

„Kriminalizavimas <...> duoda neigiamą pasekmę tiek visuomenės sveikatai, tiek asmens sveikatai, nes tie asmenys vengia gydytis, įsitraukia į nelegalią veiklą, atsiranda socialiniai faktoriai nemalonūs <...>.“ E3

Ši narkotikus vartojančių asmenų baimė kreiptis pagalbos yra glaudžiai susijusi tiek su baudžiamojo persekiojimo, tiek su pačia narkotikų vartojimo stigmatizacija ir keliama neigiama visuomenės reakcija narkotikų politikos klausimu. Šis reiškinys yra sietinas su sociologo Howardo S. Beckerio etikečių klįjavimo teorija, kuri kriminologijos kontekste nurodo į tai, kad asmenys besielgiantys visuomenei nepriimtiniu būdu, pavyzdžiui vartojantys narkotikus ar vykdantys nusikaltimus, yra atstumiami (stigmatizuojami) likusių visuomenės narių ir vyraujant neigiamam požiūriui į narkotikų vartotojus visuomenėje dažnai yra įvardijami narkomanais ar nusikaltėliais.

„<...> Kokią mes žinutę siunčiam, tas toks nuolatinis narkotikų baimės eskalavimas, kuriant isterinį, sensacingą, emocijų persmelktą, purviną kriminalinį prieskonį narkotikų diskurse, jis formuoja griežtesnį visuomenės požiūrį į narkotikų problemą ir tas griežtesnis požiūris visuomenėje yra labiau

palaikomas. Kai mes turime ir visuomenės tokį nepalaikymą tų žmonių ir jų dar didesnę stigmatizavimą.<...>“ E5

Taigi, ekspertai pastebi, kad 2017 metais kriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti, žymiai išaugo baudžiamųjų bylų skaičius, kuris ne tik sukuria papildomą darbo krūvį policijai ir teismams, bet gali turėti ir neigiamos įtakos asmens ateičiai, kadangi baudžiamojo proceso pradėjimas neleidžia asmenims aplikuoti į tam tikras darbo vietas, kur darbdaviai reikalauja turėti nepriekaištingą reputaciją. Neabejotinai didelė narkotikų kriminalizacijos žala yra matoma ir iš sveikatos pusės. Ekspertai teigia, kad narkotikus vartojantys ir už tai baudžiamąja atsakomybe baudžiami asmenys yra stigmatizuojami visuomenėje, dėl to jie yra mažiau linkę kreiptis pagalbos į sveikatos institucijas, o tai neigiamai atsispindi bendrai visuomenės sveikatai.

5.2.4. Bausmių už disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms vertinimas ir jų taikymas kanapių vartotojams

Dauguma tyrimo dalyvių sprendimą kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti yra linkę įvertinti neigiamai. Teisės srities ekspertai tame išvelgia ne visai argumentuotą kraštutinės priemonės *ultima ratio* taikymą. Jų manymu, griežta bausmė už tam tikrą nusikaltimą turi būti taikoma tik kraštutiniu atveju, kai jokios kitos priemonės yra netinkamos. Nedidelių kiekių narkotikų disponavimo atveju, ypačingai disponavimo kanapėmis atveju, yra kvestionuojama, kiek narkotikų disponavimas savo reikmėms yra pavojingas ir ar tikrai už tai turi būti taikoma baudžiamoji, o ne administracinė atsakomybė. Toks požiūris į narkotikus yra sietinas su anksčiau darbe pristatyta „nusikaltimų be aukų“ samprata, kuria dažnai remiasi narkotikų dekriminalizacijos šalininkai, teigdami, kad narkotikų vartojimo atveju neturėtų būti taikomos itin griežtos bausmės.

<...> Baudžiamajame kodekse turi būti tik tie nusikaltimai, nusikalstamos veikos, kurie yra patys pavojingiausi ir galioja tas pagrindinis baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės [pabrėžia] principas. <...> Šiuo atveju aš galvoju, kad kanapių vartojimo klausimas nėra ta problema, kurią galima būtų spręsti tik kraštutine priemone, t.y. Baudžiamuoju kodeksu.“ E7

Kitas dalykas, kurį pastebi dalis informantų, kalbėdami apie per griežtą baudžiamąją atsakomybę už nedidelių kiekių narkotinių medžiagų disponavimą savo reikmėms, yra taikomos bausmės neadekvatumas, kalbant apie narkotikų parsisiuntimą savo reikmėms šalies viduje ir jų parsisiuntimą iš užsienio. Ekspertų nuomone, kalbant apie nedidelius kiekius narkotikų net

kontrobandos atveju, ypačiai iš užsienio, veikos neturėtų būti priskiriamos sunkiems nusikaltimams.

„<...> kas yra sunkiai suvokiama, kad tu parsisiysi mažą kiekį iš kaimynų latvių ir tu jau būsi sunkų nusikaltimą padaręs. <...>“ E11

Teisės srities ekspertams antrina ir medicinos ekspertai, teigdami, kad šiuo metu taikoma baudžiamoji atsakomybė yra per griežta, nes žmogus neturėtų būti baudžiamas dėl to, kad serga ir tiksliau jų atžvilgiu naudoti gydymo, o ne bausmių priemonės. Tiesa, didžiausios rizikos grupė yra laikomi opioidais, o ne kanapes vartojantys asmenys, kadangi yra pastebimas didesnis švirkščiamųjų narkotikų pavojingumas bei priklausomybės grėsmė palyginus su kanabinoidais.

„<...> Jeigu mes vis dar pripažįstame priklausomybę kaip ligą, tai iš tiesų nėra logiška už ligą bausti. Galima pasikeisti tą administracinę atsakomybę ir panaudoti juos nukreipiant žmones į gydymą, vietoj to, kad juos bausti, bausti. <...>“ E3

Bendrai ekspertai beveik vieningai sutaria, kad griežtos bausmės už įvykdytą nusikalstamą veiką niekaip nemažina jos paplitimo. Lygiai taip pat ekspertai nepastebi koreliacijos tarp griežtų bausmių narkotikų vartotojams ir narkotikų vartojimo paplitimo mažėjimo.

„<...> Griežtumas dar nieko neišsprendė net ir narkotikų kontrolės srityje ir pati Europos Sąjungos politika apie tai kalba <...>. Tos griežtos atgrasymo idėjos buvimas nepasiteisino, patiria fiasko. Niekas dar nesukontroliavo būtent per griežtas priemones kažkokio reiškinio.“ E4

Vis dėlto, vienas iš tyrimo dalyvių, atstovaujantis teisės sritį, pakomentavo, kad griežtos bausmės nesunkiams nusikaltimams, tokiems kaip disponavimas nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti, gali turėti tam tikrą atgrasomąjį poveikį visuomenės nariams.

„<...> bausmių griežtinimas, griežtumas neturi arba beveik neturi jokio poveikio tiems sunkiausiems ir smurtinio pobūdžio nusikaltimams. <...> Bet pats didžiausias iš visų poveikių yra būtent ne sunkiausiems, administraciniams, moralinių principų pažeidimams. <...> O šiuo atveju būtent kanapių vartojimas ir yra nesunkios nusikalstamos veikos, jeigu tik savo tikslais ir mažas kiekis, tai yra baudžiamasis nusižengimas, ne nusikaltimas. <...>“ E9

Iš šio komentaro matyti, kad argumentas dėl teigiamo griežtų bausmių poveikio narkotikų vartojimo paplitimo mažėjimui remiasi ne tiek konkrečiais moksliniais įrodymais ar kitų valstybių pavyzdžiu, kiek asmeniniu vertinimu, kurio neužtenka manyti, kad šis teiginys iš tiesų yra pagrįstas. Keletas kitų sričių specialistų interviu metu taip pat užsiminė apie tai, kad nėra jokių

mokslinių įrodymų patvirtinančių teigiamą griežtų bausmių poveikį nusikaltimų paplitimo mažėjimui.

„Nemačiau nei vieno tyrimo, kuris sakytų, kad baudžiamumas, baudžiamosios sankcijos sumažino narkotikų vartojimą [šypsosi]. Nesusiję visiškai.“ E5

Kai kurių užsienio valstybių, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės, praktikoje pasitaiko pavyzdžių, kur už disponavimą nedideliu kiekiu kanapių be tikslo jas platinti yra skiriamos išimtys, pavyzdžiui, švelnesnės bausmės. Interviu su ekspertais metu buvo klausta, kaip jei vertina tokį sprendimą taikyti švelnesnes bausmes būtent kanapių vartotojams. Šiuo klausimu ekspertų nuomonės išsiskyrė, tačiau svarbu paminėti, kad daugelis tyrimo dalyvių spontaniškai ėmė kalbėti apie skirtį tarp lengvųjų ir sunkiųjų narkotikų, nors teisine prasme sutiko, kad tokio oficialaus narkotinių medžiagų skirstymo Lietuvos baudžiamojoje teisėje nėra.

„Jeigu mes kalbame apie kanapių išskyrimą, <...> labai mėgiama šnekėti apie lengvus ir sunkius narkotikus. <...> Kadangi Lietuva pirmiausia remiasi į konvencijas 1961 metų, 1971 ir 1988, ten nėra skyrimo į lengvus ir sunkius narkotikus.“ K12

Didžioji dalis ekspertų pasisako už visų narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti bausmių švelninimą, kitaip tariant, dekriminalizaciją, neišskiriant tik kanapių. Ekspertai, nurodantys, kad kanapių nereikėtų išskirti iš kitų narkotikų, teigia, kad tokiu atveju būtų diskriminuojamos stipresnes narkotines medžiagas, pavyzdžiui, opiatus vartojantys asmenys. Jų nuomone, narkotikų savo reikmėms kriminalizacija priklausomiems asmenims sukelia didelę žalą ne tik sveikatai, bet ir socialinei gerovei, nes priklausomi asmenys neretai yra priversti įsitraukti į smulkių nusikaltimų vykdymą.

„<...> bausmės nepaisant to, ar tai kanapė, ar heroinas, jos turi būti nepabloginančios žmonėms gyvenimo. Neišskirčiau, kad kanapių kažkokių reiktų švelnesnių, o heroino vartotojams, kurie dažniausiai yra iš viso patys pažeidžiamiausi ir neturi net pragyventi pinigų, tai mes juos dar labiau stumiam su didelėmis bandom eiti vogti.“ E5

Vienas teisės srities ekspertas, svarstydamas apie bausmes už disponavimą kanapėmis savo reikmėms, nurodo į tai, kad bausmių švelninimas kanapių atžvilgiu galėtų būti skiriamas ne jų vartojimo atveju, bet nebent platinimo atveju, kai griežtesnė teisinė atsakomybė būtų nustatoma už pavojingesnių narkotinių medžiagų, pavyzdžiui, heroino platinimą.

„<...> Aš matyčiau logiką, kalbant apie platinimą. Jeigu tu platini pavojingesnes medžiagas, tarkim, heroiną tą patį, kokainą arba metamfetaminą, tada yra logikos skirti griežtesnę bausmę platintojui tokių medžiagų, negu kanapių platintojui <...>.“ E2

Taip pat, tyrimo metu nuskambėjo ir dar vienas galimas disponavimo nedideliu kiekiu kanapėmis be tikslo jas platinti reguliavimo modelis. Vienos iš Lietuvoje veikiančių nevyriausybinų organizacijų atstovė bei teisėsaugos atstovė teigė pritarančios ne tik kanapių dekriminalizacijai, bet ir jų legalizacijai. Toks siūlymas yra grindžiamas tuo, kad kanapės yra populiariausia narkotinė medžiaga pasaulyje, o jų vartojimo paplitimas tik auga. Be to, teigiama, kad teisėsaugos institucijos savo praktikoje susiduria su disponavimu vis didesnės koncentracijos kanapių produktais, galinčiais sukelti didelę žalą sveikatai, todėl kanapių jokia būdu negalima vadinti „lengvaisiais“ narkotikais. Ekspertų nuomone, kanapių legalizacija padėtų užtikrinti šių medžiagų reguliavimą šalyje ir tuo pačiu papildomas pajamas valstybei.

„<...> aš labai griežtai pasisakau ir dėl to nesutinku, nes nesakyčiau, kad kanapė yra lengvasis narkotikas ir pagal mūsų paskutinę statistiką, praktiką, tos kanapės labai stipriai stiprėja. Tetrahidrakanabinolis anksčiau siekdavo iki 12 proc., <...> tai dabar siekia iki 30-40 proc. <...> aš būčiau labiau linkusi už tą kanapės legalizavimą savo reikmėm su griežtom parduotuvėm, apskaitom. <...>“ E11

Vis dėlto, šiuo metu Lietuvoje apie kanapių ar kitų narkotinių medžiagų legalizaciją viešų diskusijų nevyksta. Tačiau svarbu paminėti, kad teismų praktikoje asmenims, kaltinamiems disponavimu nedideliu kiekiu kanapių be tikslo jas platinti iš tiesų beveik visada yra taikomos švelniausios galimos bausmės. Kaip pastebi vienas iš ekspertų, teismų praktikoje vis dažniau švelnios bausmės už disponavimą nedideliu kiekiu kanapių be tikslo jas platinti yra motyvuojamas mažesniu jų pavojingumu, lyginant su kitomis medžiagomis, bei didėjančiu kultūriniu priimtinumu pasaulyje. Šis bausmių taikymo selektyvumas priklausomai nuo aplinkybių, yra vėlgi sietinas su H. S. Beckerio idėja apie tai, kad baudžiamosios politikos kontekste, įstatymų vykdytojais, pvz. teisėjais priima lemiamą vaidmenį skiriant bausmę kanapių vartotojams, taip vienus asmenis baudžiant švelniau nei kitus. Tai rodo, kad kanapių vartotojų kontekste teisiškai disponavimas jomis savo reikmėms yra kriminalizuotas, tačiau faktiškai pastartuoju metu dažniausiai taikomos baudos yra artimesnės dekriminalizacijos modeliui.

<...> kai susidūriam su tais lengvais narkotikais, konkrečiai su kanapėmis, jeigu kalbėti, galima pastebėti teismų tendencijas, kad vis dažniau ir dažniau motyvuose, skiriant bausmę <...> bandoma pasakyti, kad štai kanapė yra ne toks pavojingas narkotikas, kuris lyginant su sintetiniu narkotiku nesukelia tokių pavojingų padarinių, ką gali sukelti sintetinis narkotikas. <...> o jeigu iš socialinio kriterijaus pusės, dažnai netgi pasiremiama, kad vis labiau ir labiau visuomenės yra linkusios

toleruoti [aut. past. dekriminalizuoti] lengvuosius narkotikus. <...> Bandoma per tuos kriterijus lengvinti atsakomybę asmens, ko anksčiau nebūdavo, tai yra formaliai žiūrėdavom į tą teisinį kriterijų atmetant medicininį ir tą socialumo kriterijų.“ E4

Taigi, tyrime dalyvavę ekspertai neigiamai vertina 2017 metais priimtą sprendimą kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Teisės srities ekspertai teigia, kad šiuo metu taikoma baudžiamoji atsakomybė remiasi kraštutinės priemonės *ultima ratio* principu, tačiau tokios priemonės neturėtų būti taikomos palyginti mažo pavojingumo nusikaltimams, tokiems kaip narkotikų vartojimas, kur problema didžiąją dalimi yra susijusi su visuomenės sveikata, todėl turėtų būti reguliuojama švelnesnėmis priemonėmis, atkreipiant dėmesį ir į prieštarigus dabartinio kontrabandos įstatymo vertinimus.

Dabartines bausmes kaip per griežtas taip pat vertina ir medicinos srities specialistai. Jų nuomone, ypatingai pavojingų medžiagų, tokių kaip opioidai, vartotojams baudžiamoji atsakomybė ne padeda kovoti su turima priklausomybe, o atvirkščiai didina atskyrimą nuo visuomenės ir blogina jų gyvenimo kokybę. Būtent dėl to didelė dalis ekspertų nesutinka su idėja švelninti bausmes, arba kitaip tariant dekriminalizuoti, tik kanapių vartojimo, kadangi tai tik paskatins stipresnių narkotinių medžiagų vartotojų diskriminaciją. Teisėsaugos praktikoje daugėjant vis stipresnės koncentracijos kanapių aptikimo atvejų, dalis ekspertų siūlo kanapes legalizuoti, kad galima būtų užtikrinti jų kontrolę valstybiniu lygiu taip sumažinant pavojingų sintetinių kanapių paplitimą šalyje. Tuo tarpu teismų praktika rodo, kad šiuo metu teisėjai yra linkę skirti švelnesnes bausmes kanapių vartotojams, siejant tai su didėjančiu šios narkotinės medžiagos populiarumu pasaulyje ir palyginti mažu jos pavojingumu.

5.2.5. Tarptautinių organizacijų įtaka Lietuvos narkotikų kontrolės politikai ir kiti veiksniai, skatinantys diskusijas apie narkotikų dekriminalizaciją šalyje

Ypatingai daug apie disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo juos platinti dekriminalizaciją imta kalbėti paskutiniu metu, po to kai 2020 metų gruodžio mėnesį Laisvės partija pateikė siūlymą už šią veiką taikyti nebe baudžiamąją, o administracinę atsakomybę. Vis dėlto, kaip pastebi ekspertai, politiniame lauke tai nėra visiškai nauja tema ir apie tai ne taip aktyviai, bet diskutuota buvo ir anksčiau.

„<...> Na, tie klausimai nėra naujovė. <...> Nuolatos tie klausimai buvo keliami: kriminalizuoti, dekriminalizuoti... Panašiai kaip prostitucija.“ E4

Vis dėlto, dabartinės itin aktyvios diskusijos dekriminalizacijos tema iš tiesų daugelio eksperto yra siejamos būtent su Laisvės partijos atėjimu į valdžią ir šio klausimo prioretizavimu, kas vėlgi patvirtina sociologų Howardo S. Beckerio ir Richardo Quinney idėją apie tai, kad įstatymai šalyje atstovauja valdžios interesus ir yra keičiami pagal jų įsitikinimus ir vertybes. Tyrimo metu informantai užsimena ir apie ekspertinės visuomenės susiformavimą, kuri akcentuoja atsiradusias neigiamas tendencijas dėl baudžiamųjų bylų skaičiaus augimo po narkotikų kriminalizacijos 2017 metais. Be to, ekspertai atkreipia dėmesį ir į neigiamą tarptautinių organizacijų požiūrį į esamą narkotikų politiką Lietuvoje, kurių rekomendacijos turi įtakos šioms diskusijoms mūsų šalyje.

„<...> vienareikšmiškai pagrindinė priežastis – politinė jėga, nes mes neturėjome tokios politinės partijos, kuri keltų prioritetiniu klausimu būtent šitą klausimą, tai čia tikrai yra politinės valios klausimas. <...> Lietuvai <...>, jeigu ne spaudimą, tai tam tikrą poveikį kuo toliau, tuo rimtesnį daro tarptautinės įvairios organizacijos, nes mes tikrai esame linksnuojami ir ne vieneri metai dėl tos griežtos narkotikų politikos mūsų šalyje.“ E7

Kaip pastebi viena iš tyrimo dalyvių, dabartines diskusijas apie dekriminalizaciją taip pat galima įvardinti kaip savotišką narkotikų kriminalizacijos 2017 metais pasekmę. Teigiama, kad dingus galimybei taikyti administracinę atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti atveju, didesnė visuomenės dalis ir jų artimieji susidūrė su baudžiamojo persekiojimo pasekmėmis ir taip ši problema tapo kaip niekad aktuali šalyje.

„<...> Kada Baudžiamasis kodeksas pradėjo galioti visiems, reiškia nebeliko galimybės selektyviai taikyti, kaip ir sakiau, aukštesnės kastos – Administracinį [kodeksą], o žemesnės kastos žmonėms – Baudžiamąjį [kodeksą], visiems pasidarė Baudžiamasis, tada visuomenė, taip sakant white people visuomenė [šypsosi], pamatė, kad paaugliai, mano vaikas, mano sūnus, mano brolis... Šeimos pradėjo su tuo susidurti ir šitas klausimas tiesiog tapo aktualus. <...>“ E10

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad narkotikų dekriminalizacijos kryptis yra numatyta 2018 metais priimtoje programoje dėl „Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metais“¹³, nepaisant to, ekspertai pastebi, kad šiuo metu ši idėja nesulaukia vienbalsio valdžios palaikymo.

„<...> 2018 metais buvo parengta strategija Narkotikų, alkoholio ir tabako kontrolės ir prevencijos strategija dešimčiai metų į priekį ir 2018 metų pabaigoje už šitą programą strateginę Seimas balsavo

¹³ 2021 metų kovo mėnesį Lietuvos Respublikos Vyriausybė patikslino šios programos pavadinimą ir šiuo metu jis yra toks: „Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 m. projektas“ (dar kuriama).

Pirminė programa: Dėl Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo // TAR, 2018-12-19, Nr. 20781

už – 101 balsas buvo. Toj programoj buvo numatyta dekriminalizacijos kryptis, ta prasme, juodu ant balto parašyta. <...>“ E6

Būtų logiška manyti, kad patvirtinta psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo programa, numatanti ir narkotinių medžiagų savo reikmėms dekriminalizaciją neturėtų būti kvestionuojama tolimesnėse diskusijose, tačiau kaip matome, diskusijos šia tema vyksta iki šiol. Tai galima sieti ir su bendra ekspertų nuotaika, kai jie kalba apie tarptautinių organizacijų įtaką Lietuvos narkotikų politikai. Iš pokalbio su ekspertais išryškėjo, kad daugelis jų yra nusivylę, o kai kuriais atvejais ir pasipiktinę tuo, kad politikai diskusijoje apie narkotikų dekriminalizaciją daugiausiai remiasi asmeniniais įsitikinimais ir moralinėmis nuostatomis, o ne moksliniais tyrimais, įvairių tarptautinių organizacijų rekomendacijomis bei realiais kitų šalių pavyzdžiais.

„[atsidūsta ir šypsosi] <...> Mūsų politikai įtakos neturi niekas. <...> Specialistų rekomendacijos, specialistų išsakomos nuomonės, faktai, moksliniai tyrimai yra nieko [pabrėžia] verti, jie yra visiškai negirdimi, niekam neįdomu. <...>“ E10

Taip pat, vieno iš pokalbių metu nuskambėjo tokia nuomonė, kad politikai yra linkę remtis tik jiems palankiomis tarptautinių organizacijų rekomendacijomis, ignoruodami tas, kurios neatitinka jų įsitikinimų, šiuo atveju kalbant apie narkotikų dekriminalizacijos klausimą, kurį akcentuoja tiek Pasaulio sveikatos organizacija, tiek Europos Sąjunga ir Jungtinių Tautų Organizacija.

„Na, alkoholio ribojimų klausimais Veryga pasitelkė PSO, Pasaulio sveikatos organizacija, kaip autoritetu. Kai šnekame apie dekrimą, tai PSO Verygai ne autoritetas, žinai. Tai čia irgi toks koliziejiškumas, manipuliacijos vyksta. <...> mano patirtis, ilgametis darbas su Seimu yra toks, kad Seimo nariai vadovaujasi savo asmenine patirtimi, kad ir kaip tai būtų žiauriai [pabrėžia] gaila.“ E6

Be to, ekspertai pastebi ir tai, kad politikai neretu atveju prieštarauja dekriminalizacijos idėjoms pateikdami argumentus, kurie remiasi neteisingai interpretuota ar net klaidinančia informacija.

„<...> Taip, aš neseniai girdėjau Verygos pasisakymą, kad Estijoje, berods, dekriminalizavus padaugėjo opioidų perdozavimo atvejų. Tai nu čia yra tiesiog iš konteksto ištraukta informacija ir tai yra visiškai nesusiję su dekriminalizacija [juokiasi] <...>“ E5

Taigi, diskusijos apie narkotinių medžiagų dekriminalizaciją Lietuvoje nėra naujos, tačiau ypatingo dėmesio pastaruoju metu susilaukė dėl Laisvės partijos atėjimo į valdžią ir pateikto projekto panaikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar

psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Be to, tam įtakos turėjo ir išryškėjusios 2017 metais įvykdytos kriminalizacijos pasekmės, kai vis didesnė visuomenės dalis pajuto baudžiamosios atsakomybės našta ir pasekmes. Ekspertai nurodo, kad dabartinė narkotikų politika dėl savo griežtumo sulaukia daug priekaištų iš tarptautinių organizacijų, tokių kaip Pasaulio sveikatos organizacija ar Europos Sąjunga, kurios pastaruoju metu aktyviai skatina pasaulio valstybes rinktis narkotikų dekriminalizacijos kelią. Vis dėlto, Lietuvos politikos lauke yra pastebimas politikų nenoras atsiriboti nuo asmeninių įsitikinimų ir priimti sprendimus remiantis mokslu pagrįstais duomenimis bei teigiamomis kitų valstybių patirtimis dekriminalizavus nedidelius narkotikų kiekius savo reikmėms.

5.2.6. Žalos mažinimo politika Lietuvoje

Idėjos apie disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti dekriminalizaciją yra glaudžiai sietinos su žalos mažinimo politika narkotikų vartotojų atžvilgiu. Ši politika, kaip ir pagrindiniai dekriminalizacijos tikslai, yra susijusi su visuomenės sveikatos gerinimu, todėl skirtingomis priemonėmis yra bandoma užtikrinti prieinamą ir kokybišką priklausomų asmenų gydymą ir jų integraciją į visuomenę. Kaip pastebi ekspertai, žalos mažinimo priemonės yra aktualiausios priklausomybę turintiems asmenims ir dažniausiai tai yra asmenys, vartojantys pavojingesnes narkotines medžiagas – opioidus, kurie per trumpą laiką sukelia labai rimtas pasekmes žmogaus sveikatai. Vienas iš medicinos srities ekspertų pastebėjo, kad diskusijose dėl narkotikų dekriminalizacijos taip pat daug kalbama apie žalos mažinimo priemones, tačiau jis akcentavo, kad šiuo metu moksliskai pagrįstas žalos mažinimas yra taikomas tik opioidų vartotojams, o visos kitos priemonės, įskaitant žalos mažinimą kanapių vartojimo atveju, yra nepagrįstos, nors apie jas yra pastoviai kalbama.

„<...> jeigu žiūrėti pagal mokslinį apibrėžimą, tai yra labai aiškios definicijos, labai aiškūs reikalavimai priemonei, kad ji atitiktų žalos mažinimo apibrėžimą. Tai realiai, šiai dienai, apart švirkštų keitimo ir pakaitinių opioidų terapijų, priklausomybėse žalos mažinimo nėra. <...> Tai pasaulyje dar nieko negirdėta apie kanapių žalos mažinimą, nors šneka visi, kas netingi.“ E3

Iš esmės šią įžvalgą patvirtino ir šio rašto darbo rėmuose atliktas kokybinis tyrimas, kadangi daugiau nei vienas iš kalbintų ekspertų neužsiminė apie žalos priemonių, taikomų narkotikų politikoje, mokslinį pagrįstumą. Dėl šios priežasties toliau vis tiek bus pateikiamos likusių ekspertų įžvalgos, kokios žalos mažinimo priemonės, jų manymu, yra sietinos su nedidelio kiekio narkotikų be tikslo juos platinti dekriminalizacijos politika Lietuvoje.

Kadangi kalbintiems ekspertams nebuvo paprasta išskirti konkrečias žalos mažinimo priemones kanapių vartotojų atžvilgiu, viena pagrindinių minėtų priemonių buvo susijusi informacinių kampanijų kūrimu, kurių metu kanapių vartotojai galėtų būti supažindinami su kanapių poveikiu žmogaus emocinei būsenai ir sveikatai, saugiausiais kanapių vartojimo būdais, jų dozėmis ir galimos pagalbos vietomis. Be to, užsimenama ir apie galimybę testuoti turimas kanapes, siekiant įsitikinti turimos narkotinės medžiagos kokybe, nors sutinkama, kad reagentiniai testai šiai medžiagai nėra labai tikslūs.

„Žalos mažinimas kanapių atveju yra labai ribotas, jis susijęs su objektyviu švietimu ir informacijos teikimu apie kanapių vartojimą, saugesnį vartojimą.“ E10

„<...> Tai ir būtų čia žalos mažinimo priemonė, kada žmogus gali aiškiai žinoti, ką jis vartoja, kokio poveikio tikėtis pavartojus. <...>“ E5

Taip pat, daliniu žalos mažinimu kanapių vartojimo atveju Lietuvoje yra įvardijama „Be Safe Lab“ iniciatyva, kurios komanda festivalių Lietuvoje metu nemokamai teikia informaciją apie psichokatyviųjų medžiagų vartojimą ir lytiškai plintančias ligas bei teikia emocinę ir psichologinę pagalbą psichoaktyvias medžiagas vartojantiems festivalio dalyviams.

„<...> Lietuvoje kaip žalos mažinimo pavyzdys, fragmentiškas, bet yra ir su kanapėmis, <...> tai „Be Safe Lab“ <...>. Tai jo, pasiteisinę, kaip žalos mažinimas, kada iš tikrųjų su žmogumi bendrauji, patari, ką jis turi daryti, kai staiga ne taip pasijaučia arba kažkokį bad trip turi ar panašiai <...>“ E5

Taigi, kalbant apie žalos mažinimą kanapių vartotojams, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad konkrečių moksliskai pagrįstų priemonių, kurios galėtų padėti sumažinti kanapių sukeltą žalą visuomenės sveikatai kol kas nei pasaulyje, nei Lietuvoje nėra patvirtinta. Vis dėlto, diskusijose dėl disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo jas platinti dekriminalizacijos, tam tikras priemones ekspertai vis tiek įvardija. Dažniausiai manoma, kad žalos mažinimas kanapių vartojimo atveju turėtų būti susijęs su informacinių kampanijų kūrimu, kurios padėtų vartotojams sužinoti apie tikslų šios medžiagos poveikį, galimas pasekmes sveikatai, saugiausius vartojimo būdus ir panašiai, o taip pat turėtų galimybę testuoti turimų kanapių kokybę. Teigiama, kad dalinai tokios priemonės pastaruoju metu yra įgyvendinamos kai kurių festivalių Lietuvoje metu.

5.2.7. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms dekriminalizacijos privalumai

Beveik visi tyrime dalyvavę ekspertai teigė, kad disponavimas nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti Lietuvoje turėtų būti dekriminalizuotas.

Nepaisant ganėtinai vieningos nuomonės, skirtingi ekspertai atkreipė dėmesį į skirtingus tokio sprendimo privalumus tiek visuomenei, tiek valstybei. Visų pirma, ekspertai žvelgdami iš teisinės pusės nurodo į tai, kad pakeitus baudžiamąją atsakomybę už disponavimą narkotikais administracine, mažės baudžiamųjų nusižengimų skaičius, o tuo pačiu ir baudžiamojo persekiojimo ir teistumo sukeltos pasekmės individui, tokios kaip tam tikrų veiklų ar profesinių sričių apribojimas.

„Tai nusikaltimų kiekiai mažėja, mažiau žmonių yra teistų, tai reiškia daugiau žmonių gali, nežinau, mokytis, studijuoti, išvykti kur nori, nes labai dažnai teistumai yra susiję su šitų dalykų negalėjimu. <...>“ E1

Mažėjant nusikaltimų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti, automatiškai mažėja ir policijai bei teismams tenkantis darbo krūvis. Tokiu būdu, tikima, kad teisėsaugos institucijos turės galimybę daugiau dėmesio sukonzentruoti į didesnio pavojingumo nusikaltimus.

„<...> sumažėtų perteklinio darbo tam tikrom institucijom, tokiom kaip teismai <...>. Ta pati policija galėtų orientuotis tada ne į tuos mažareikšmius nusikaltimus, kur po du gramus žolės ar dar kažkokias, galėtų orientuotis į tuos didžiuosius narkobaronus, nežinau, kaip pavadinti [juokiasi] narkoprekeivius. <...>“ E1

Ekspertai atkreipia dėmesį ir į tai, kad mažėjantys nusikaltimų skaičiai sumažins tiriamų bylų generuojamus kaštus valstybei, kuriuos galima bus naudingiau nukreipti į sveikatos apsaugos sistemos gerinimą.

„<...> tai leis taupyti pinigus valstybei ir juos, tikiuosi, protingai nukreipti į žalos mažinimo programas arba į sveikatos, prevencines programas, kurios šiuo metu yra mažiausiai finansuojamos, lyginant su kitom sritim – tos pačios svarbiausios žmogui. <...>“ E5

Tarp pagrindinių teigiamų narkotikų dekriminalizacijos argumentų tyrimo dalyviai įvardija padidėsiantį sveikatos apsaugos paslaugų prieinamumą pavojingesnius narkotikus vartojantiems asmenims, kuris paskatins mažėjantį lytiškai ir per kraują plintančių ligų, o taip pat ir mirčių nuo perdozavimų skaičių. Manoma, kad tai padės mažinti ir priklausomų asmenų atotrūkį nuo visuomenės bei jų stigmatizaciją.

„<...> sumažėja šiaip tai visokių ligų, bet būtent lytiškai arba per kraują plintančių ligų skaičius, tai puikiai parodo ir Portugalijos praktika <...>. Būtų pagerintas priėjimas prie sveikatos paslaugų, tokių kaip žalos mažinimas, gydymas priklausomybės ligų centruose. Žmonės nebijotų kreiptis, nes mažiau stigmatos, diskriminacijos ir didesnis tas pasiekiamumas. <...>“ E1

Svarbu pažymėti, kad dalis ekspertų kvestionuoja, ar su narkotikų dekriminalizacija ir žalos mažinimo politika siejamas priklausomybių gydymas yra vienodai aktualus kanapių vartotojų atžvilgiu. Kaip pastebi viena iš teisėsaugos eksperčių, savo praktikoje susidurianti su kanapių vartotojais ir jų baudžiamosiomis bylomis, tik labai nedidelė dalis kanapių vartotojų teigia turintys priklausomybę nuo kanapių ir norėtų ją gydyti. Šiai nuomonei pritaria ir medicinos srities atstovė, nurodanti, kad ne visiems narkotines medžiagas vartojantiems asmenims yra reikalingas gydymas.

„<...> aš savo praktikoje mačiau realiai penkis asmenis, kurie tikrai norėtų gydytis ir gydytusi, ir tikrai išsigydė <...> Tai yra vienetai <...>“ E11

„<...> ne visiems vartojantiems tikrai reikia to gydymo.<...>“ E5

Vis dėlto, tyrime dalyvavę ekspertai neabejoja, kad sėkminga narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti dekriminalizacija gali būti įgyvendinta tik imantis kompleksinių narkotikų politikos keitimo priemonių, susijusių ne tik su baudžiamosios atsakomybės pakeitimu administracine, bet ir su sveikatos apsaugos ir pagalbos vartojantiems asmenims užtikrinimu bei socialine parama.

„<...> tiek išbraukimas iš BK, tiek sveikatos tam tikrų programų, priemonių kitų reikalingų dalykų pagalbos sukūrimas, turėtų veikti vienu metu. Negalima išbraukti, o po to galvoti, kaip ten jam padėti. Manychiau, kad sveikatos klausimai, jie turėtų eiti paraleliai su dekriminalizavimu kartu, kad tai veiktų kaip kompleksas priemonių. <...>“ E7

Taigi, kalbant apie nedidelių kiekių narkotikų disponavimo savo reikmėms dekriminalizaciją, ekspertai išvelgia galimus privalumus tiek teisėsaugos srityje mažėjant registruotų nusikaltimų skaičiui ir darbo krūviui, kuris tenkan policijai ir teismams, tiek sveikatos srityje didėjant sveikatos apsaugos paslaugų, tame tarpe ir gydymo, prieinamumui priklausomiems asmenims. Tikima, kad remiantis kitų šalių pavyzdžiais, Lietuvoje taip pat mažės mirčių nuo švirkščiamųjų narkotikų vartojimo skaičius. Taip pat, manoma, kad nedidelių kiekių narkotikų dekriminalizacija padės sumažinti atotrūkį tarp priklausomų asmenų ir likusios visuomenės. Lieka neaišku, kiek orientacija į gydymą yra aktuali kanapių vartotojams, tačiau specialistai akcentuoja, kad efektyvių rezultatų narkotikų dekriminalizacijos atveju galima pasiekti tik taikant kompleksines baudžiamosios atsakomybės keitimo ir sveikatos sistemos bei socialinių paslaugų užtikrinimo priemones.

5.2.8. Disponavimo nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms dekriminalizacijos rizikos

Nepaisant to, kad tyrimo dalyviai beveik vienbalsiai pasisakė už narkotikų nedideliais kiekiais be tikslo juos platinti dekriminalizaciją, kaip ir bet kuris baudžiamosios politikos modelis, šis turi ne tik privalumų, bet ir galimų rizikų, kurias įvardyti buvo paprašyti ir tyrime dalyvavę ekspertai. Nors apie galimus narkotikų dekriminalizacijos trūkumus informantams kalbėti buvo sudėtingiau, tyrimo metu išryškėjo keletas pagrindinių nuogastavimų. Visų pirma, bene pagrindinis argumentas, kuris dažniausiai nuskamba tiek viešojoje erdvėje iš narkotikų dekriminalizacijos oponentų, tiek buvo minimas ir tarp šio tyrimo dalyvių, tai yra galimas narkotinių ir psichotropinių medžiagų paplitimo didėjimas. Vyrauja nuomonių, kad narkotikų dekriminalizacija gali paskatinti kultūrinį šių narkotinių medžiagų priimtinumą, kuris ateityje gali turėti neigiamos įtakos narkotikų vartojimo masto didėjimams.

„<...> Priešininkai sako, kad čia dabar niekas nieko nebijos, vaikščios ir vartos atsipūtę lengvai [juokiasi]. Tai gal toks būtų tas tokio kultūrinio priimtimumo padidėjimas, jeigu rizika. <...>“ E2

Vis dėlto, kai kurie tyrime dalyvavę ekspertai mano, kad narkotikų, ypač kanapių, vartojimo paplitimo tendencijos šiuo metu pasaulyje auga ir artimiausiu metu nenustos augti, nepriklausomai nuo taikomo baudžiamosios politikos modelio už disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo juos platinti. Tokiu būdu, politikos ekspertė mato galimą į dabartinę valdžią nukreiptą puolimą, ypač tuo atveju, jeigu būtų vykdoma ne visų narkotikų, o tik kanapių dekriminalizacijos politika, nes tai būtų tiesiogiai susieta su neišvengiamu kanapių paplitimo didėjimu pasaulyje.

„<...> Tikrai tą politinį puolimą, kur augant tam tikrom, kintant tam tikrom tendencijom, būtų bandoma susieti su dekriminalizavimu <...>“ E10

Vienas iš tyrime dalyvavusių narkotikų dekriminalizacijos oponentų taip pat nurodo į tai, kad baudžiamąją atsakomybę pakeitus administracine, teisine sistema nebesugebės kai kuriems visuomenės nariams pritaikyti jokių baudžiamojo poveikių priemonių ir tokiu būdu kontroliuoti ar koreguoti nusikalstamą elgesį ateityje.

„<...> Administracinę atsakomybę perkėlus, poveikio priemonės jau yra nebegalimos kai kurios. Sakysime, ten yra baudos arba viešieji darbai, <...> arba <...> įpareigojimas gydytis <...>, bet visos tos priemonės, jeigu tu neturi pinigų – tau baudos negali duoti, nieko iš tavęs negali paimti. Pavyzdžiui, esi nepilnametis [šypsosi]... Tai visos kitos priemonės yra tik su žmogaus sutikimu <...>“ E9

Vis dėlto, toks baudžiamasis požiūris į narkotikų vartojimo problemą yra neigiamai vertinamas sveikatos srities specialistų, kurie teigia, kad praktikoje narkotikus vartojantys asmenys priima sprendimą svaigintis nepriklausomai nuo vyraujančios narkotikų politikos šalyje, nesusimąstydami apie galimas teises pasekmes, todėl juos reikia ne bausti, o šviesti arba gydyti.

„<...> aš nežinau nei vieno žmogaus, kuris prieš pagalvodamas „man čia parūkyti dabar kanapę ar neparūkyti, nu gerai, pasižiūrėsiu, ką sako Baudžiamasis kodeksas ir tada nuspręsiu“, nu ne [juokiasi], nes apsisprendžia vartoti ar nevartoti tikrai nepriklausomai nuo to, kokia yra teisinė sistema šalyje. <...>“ E5

Dekriminalizacijos oponentai neretai užsimena ir apie tai, kad mažiau pavojingų narkotikų vartojimas ilgainiui nulemia ir kitų labiau pavojingų narkotinių medžiagų vartojimą, o kanapių vartojimo atveju neretai teigiama, kad po jų vartotojai pereina prie pavojingesnių opioidų vartojimo, kuris turi neigiamą įtaką visuomenės sveikatai, nes kyla rimtų priklausomybių išsivystymo rizika.

„<...> padidės vartojimas ne tik kanapių, paskui eina ir visos kitos rūšys ir mes turėsime ir priklausomybę atitinkamą.<...>“ E9

Vis dėlto šiuo klausimu tyrime dalyvavę medicinos srities ekspertai vieningos nuomonės neturėjo. Vienas iš ekspertų teigė, kad kanapių ir stipresnių narkotinių medžiagų koreliacija jau seniai yra nustatyta, kai tuo tarpu kita ekspertė teigė, kad tokioms išvadoms įrodymų kol kas neužtenka.

„<...> dabar pasižiūrėjus bet kurias publikacijas, rašoma, kad ryšys yra.“ E3

„<...> jeigu žmonės kreipiasi ir išsako, kad vartoja visą spektrą, tai nereiškia, kad yra kažkokia tiesioginė koreliacija, kad vienas kitam turi įtakos. Tai įtakos gali turėti labai daug priežasčių <...>, nepakanka įrodymų, kad tai koreliuoja.“ E5

Neretai kanapių ir kitų narkotikų vartojimo koreliacijos idėja yra palydima panašia idėja, kad kanapių legalizavimas medicininiuose produktuose (kuris Lietuvoje įvyko 2018 metais) „atveria duris“ kanapių dekriminalizacijai ar net legalizacijai rekreaciniams tikslams. Vis dėlto,

ekspertai nėra linkę sieti vaistų su kanapėmis legalizacijos su kanapių vartojimo savo reikmėms dekriminalizacija ir neįžveglia kanapių ir pavojingesnių narkotikų vartojimo priešastinio ryšio šiame kontekste. Ekspertų nuomone, šie reiškiniai yra visiškai nesusiję, kadangi jau ilgą laiką medicinoje yra legalizuoti tam tikri opioidai, kurie iki šiol nėra įteisinti asmeniniam vartojimui ir diskusijos tai pakeisti viešojoje erdvėje net nekyla.

„<...> už mano sienos yra sandėlis, kuriame yra visa krūva opioidinių narkotinių vaistų – legalių, kuriuos mes skiriame: morfinas, metadonas [juokiasi]. Vaistai neatvėrę dar niekam kelio, ar ne [juokiasi] <...>“ E5

Kaip vieną iš galimų iššūkių su kuriais gali susidurti visuomenės dekriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų savo reikmėms, ekspertai įžvelgia riziką, kad nepsikeitus tam teisės saugos ir sveikatos specialistų požiūriui į narkotikus vartojančius asmenis, gali išlikti tokių žmonių stigmatizacija, kurios dekriminalizacijos politika savaime neišspręs.

„<...> rizika yra dabartinis tas narkotikų vartotojų stigmatizavimas, diskriminavimas ir jeigu specialistai nepakeis savo požiūrių į vartojantį žmogų ne kaip į blogą žmogų, bet kaip į žmogų, kuris turi problemų ir jam reikia padėti, jam reikia pagalbos. <...> mes gilinsim tą problemą ir tiek žinių. <...>“ E6

Šioje vietoje atitinkamai galima kalbėti ir apie kitą riziką, kur ekspertų nuomone, kaip anksčiau ir minėta, narkotikų dekriminalizacija nebus sėkminga, jeigu šios politikos įgyvendinimo metu nebus pasitelkiamas kompleksinis pagalbos vartojantiems asmenims sprendimas.

„<...> dekriminalizavimas jis kaip toks, jis negali eiti vienas lauke karys. Turi būti tikrai didelės finansinės injekcijos į kitus sektorius, kurie turi priimti tuos žmones <...> turi veikti visa sistema, visos sistemos kartus sudėjus. <...>“ E12

Paklausti apie dažniausiai girdimas oponentų įvardijamas narkotikų dekriminalizacijos politikos rizikas ir trūkumus, ekspertai nurodė keletą papildomų galimų rizikų. Visų pirma, dalis oponentų teigia, kad dekriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti, narkotikų platintojai pradės tai daryti nedideliais kiekiais, dėl ko policija nebesugebės sugauti narkotikų platintojų. Toks argumentas dekriminalizacijos šalininkų yra atmetamas, teigiant, kad šalyje vykdoma narkotikų politika neturėtų būti vertinama per tam tikros vienos organizacijos rezultatyvumą. Kitas nuogaštavimas, kurį išreiškia narkotinių ir psichotropinių savo reikmėms dekriminalizacijos šalininkai yra vėlgi susijęs su tuo, kad Lietuvoje dar nepakankamai

gerai yra išvystyta sveikatos pagalbos sistema tokio sprendimo įgyvendinimui. Iš kitos pusės, ekspertai teigia, kad būtent dekriminalizacija paskatins šios sistemos vystymąsi.

„<...> vienas, kad policija nebesugaudys dylerių, kas yra nesąmonė, mano galva. <...> . O antras argumentas tikriausiai bus, kad mes neturime sukūrę pagalbos sistemos ir jeigu mes dekrimą padarysim, tai mes paleisim džiną iš butelio ir jie pasileis laukais ir mes jų nesugaudysim. <...> bet tai gerai, politikai, prašom, Sveikatos reikalų komitetas, analizuokit situaciją, kodėl psicho-sveikatos centruose žmonės neranda pagalbos, kurie turi problemų su vartojimu.<...>“ E6

Dar keletą kitų narkotikų dekriminalizacijos idėjai oponuojančių argumentų tyrime dalyvavę ekspertai vadina mitais, kurie yra nepatvirtinti jokiais moksliniais duomenimis ar kitais faktais. Ekspertai tokius argumentus sieja su narkotikų demonizavimu šalyje, politikų ir kitų visuomenės narių asmeniniais įsitikinimais ir nenoru priimti pagrįstos informacijos narkotikų dekriminalizacijos klausimais. Ekspertai nurodo, kad kartais taip nutinka dėl to, kad politikai dekriminalizaciją sąmoningai arba nesąmoningai painioja su legalizacija.

„<...> tai yra mitai, nes žmonės, kurie šneka, jie dažniausiai šneka iš emocijos, jie neturi jokių duomenų, niekada nesidomėjo šituo klausimu ir nežino ir kai jiems sakai, kad, deja, nėra jokių mokslo duomenų apie tai, kad dekriminalizavus augs vartojimas, jie nesiklauso. <...> Kad bus prekiaujama, kad atsidarys parduotuvės, bus kioskai prie mokyklų [šypsosi], tai čia tie, kurie painioja legalizavimą su dekriminalizavimu, tie dažniausiai sako. <...>“ E10

Interviu pabaigoje kiekvienas ekspertas buvo paprašytas įvertinti, kiek jų nuomone yra reali disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti dekriminalizacija. Iš tyrimo dalyvių atsakymų matyti, kad jie tikisi teigiamo tokios sprendimo priėmimo, bet vis dėlto nėra įsitikinę, kad greitai metu bus priimtas teigiamas narkotikų dekriminalizacijos sprendimas. Ekspertai akcentavo, kad lemiamą žodį šio sprendimo priėmime turės Seimo nariai, todėl svarbu turėti jų palaikymą. Vis dėlto, skirtingų sričių specialistai, matydami vykstančias diskusijas viešojoje erdvėje tik dar kartą atkreipė dėmesį į tai, kad politikai yra nelinkę keisti savo nuomonės, nustoti moralizuoti narkotikų vartojimo ir pasikliauti mokslininkų duomenimis apie dekriminalizacijos naudą visuomenei ir valstybei.

„<...> šiai dienai žiūriu labai skeptiškai, nes sakau, tenka stebėti, bendrauti su tais žmonėmis ir aš suprantu, kad tiesiog žmonės, jie neklauso jokių mokslininkų, jie neklauso, kas ten pasaulyje darosi, jiems neaktualu, neįdomu. Žmonės susikūrė daug baimių savyje, nors tos baimės nėra paremtos jokiais faktais ir t.t. Ir šiaip labai sunku išvartyti tas baimes ir stereotipus, ir tą negatyvumą prieš dekriminalizaciją. <...>“ E1

Dalis ekspertų labai skeptiškai vertina tokį politikų nenorą klausyti mokslinių argumentų ir teigia, kad tai yra susiję su sąmoningu tam tikrų faktų iškraipymu, manipuliavimu ir asmeniniu politiniu interesu, ko neturėtų būti diskusijose apie narkotikų politiką valstybėje.

„<...> tiesiog matau kai kurių politinių partijų nenorą girdėti mokslo kalbos, melavimą, iš lubų ištrauktų teiginių dėstymą ir tiesiog nenorą, nežinau, ar tai kažoks politinis žaidimas... <...>“ E5

Be to, tyrimo metu nuskambėjo ir tokie svarstymai, kad dabartinio Laisvės partijos teikto siūlymo naikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą narkotikais savo reikmėms priėmimas gali būti neigiamai paveiktas kitų partijų teikiamais siūlymais dėl alternatyvaus baudžiamosios politikos modelio šiuo klausimu.

„<...> Žinau, kad dar ruošiamas kitas projektas Valstiečių ir žaliųjų, kurie ten į sveikatą orientuotą kažką pabandys sukurti, ten reabilitacijos programas <...>“ E1

Taigi, apibendrinami asmeniškai įžvelgiamas ir oponentų nurodomas rizikas dekriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti, ekspertai nurodė keletą galimų neigiamų dekriminalizacijos pasekmių, nors verta paminėti, kad vieningos nuomonės paminėtims rizikoms ekspertų tarpe beveik nebuvo. Dalis tyrimo dalyvių teigė, kad narkotikų dekriminalizacijos sprendimas gali paskatinti didesnę kultūrinę narkotikų priimtinumą Lietuvoje, kuris, nors moksliskai nėra pagrįstas, kai kuriais atvejais tikima, gali paskatinti ir narkotikų vartojimo didėjimą šalyje. Vertinant viešojoje erdvėje pasirodančius siūlymus dekriminalizuoti tik kanapių nedideliais kiekiais vartojimą, politikos srities atstovė šį sprendimą vertina labai neigiamai, kadangi tiki, kad toks sprendimas būtų ne tik neteisingas kitų pavojingesnių narkotikų vartotojų atžvilgiu, bet ir sulauktų didelės kritikos ateityje, kadangi kanapių dekriminalizacijos sprendimas gali būti tiesiogiai susietas su kanapių vartojimo masto didėjimais, nors tai yra pasaulinė tendencija, kuri niekaip nebus susijusi su Lietuvoje taikoma narkotikų politika.

Ekspertai nepriėjo vieningos nuomonės ir kalbėdami apie kanapių ir kitų narkotikų vartojimo sąryšį. Vienas iš ekspertų teigė apie tai, kad kanapių ir kitų narkotikų vartojimo sąryšis yra vienareikšmis, kai kiti ekspertai teigė, kad neužtenka šį teiginį pagrįstančių mokslinių publikacijų. Vis dėlto, tyrimo dalyviai vieningai sutiko, kad medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių kanapių, legalizacija 2018 metais visiškai neturi jokios įtakos ateities diskusijoms apie kanapių dekriminalizaciją ar legalizaciją rekreaciniams tikslams. Ekspertų nuomone, tai yra visiškai skirtingos, tarpusavyje nesusijusios medicinos ir politikos sritys. Kalbėdami apie narkotikų dekriminalizacijos rizikas, informantai dar kartą akcentavo kompleksinių sveikatos pagalbos ir

teisinių reguliavimo priemonių taikymo svarbą, siekiant pasiekti maksimalius dekriminalizacijos teikiamus privalumus visuomenei ir valstybei. Ekspertai teigia, kad sėkmingam dekriminalizacijos užtikrinimui taip pat yra svarbu mažinti ne tik narkotikų vartotojų stigmatizaciją visuomenėje, bet ir tarp sveikatos bei teisėsaugos specialistų.

Skeptiškai tyrimo dalyviai įvertino ir tuos oponentų argumentus apie narkotikų dekriminalizaciją, kurie yra susiję su manymu, kad policija nesugebės tinkamai atlikti savo darbo, aiškinantis narkotikų platinimo nedideliais kiekiais atvejus. Tuo tarpu vertindami tikimybę greitai metu priimti mažų kiekių narkotikų savo reikmėms dekriminalizacijos įstatymo pataisas, ekspertai dar kartą išreiškė susirūpinimą tuo, kad Seimo nariai iki šiol diskusijoje nesutinka remtis moksliniais įrodymais ir jų požiūris į narkotikų politiką Lietuvoje yra stipriai nulemtas asmeninių įsitikinimų ir asmeninio narkotikų vartotojų moralizavimo. Didelė dalis ekspertų mano, kad iki paskutinės balsavimo akimirkos dėl įstatymo pataisų priėmimo, yra sudėtinga nuspėti, koks bus priimtas sprendimas, turint omenyje, kad skirtingos partijos teikia vis naujus siūlymus dėl alternatyvių disponavimo savo reikmėms priemonių teisiniam šios veikos reguliavimui¹⁴.

¹⁴ Pavyzdžiui, Baudžiamojo kodekso 40(1) straipsniu papildymo ir 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas // XIIP-547

Naujausią siūlymą 2021 metų gegužės 25 d. pateikė Valstiečių ir žaliųjų sąjungos politinė partija, akcentavusi narkotikus vartojančių asmenų gydymą. Tų pačių metų gegužės 27 d., remiantis Teisės departamento išvada, projekto pataisos buvo atmestos ir grąžintos tobulinimui.

IŠVADOS

1. Disponavimas kanapėmis, kaip ir bet kokiais kitais narkotikais, yra reguliuojamas visose pasaulio valstybėse, o jų vartojimas yra įvardijamas ne tik socialine ar sveikatos problema, bet ir nusikalstama veika. Neigiamas šio fenomeno vertinimas visuomenėje gali būti paaiškinamas, remiantis socialinio konstrukcionizmo idėjomis, kurias plėtojo amerikiečių sociologai Howardas S. Beckeris ir Richardas Quinney. Jų nuomone, nusikaltimų samprata kyla iš socialinės nelygybės, kai tam tikrų asmenų grupių vertybės yra įtvirtinamos per atitinkamus įstatymus. Tokiu būdu, neigiamai valdžios vertinamas narkotikų vartojimas tampa baudžiamosios arba administracinės teisės objektu, o narkotikų vartotojams yra priskiriama devianto etiketė.
2. Baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis Lietuvoje yra reglamentuota dviem pagrindiniais LR BK straipsniais (259 str. ir 260 str.), nurodančiais baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo arba su tikslu jas platinti. Šis teisinis reglamentavimas remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu panaikinti iki tol galiojusią administracinę atsakomybę (ATPK 44 str.) ir palikti tik baudžiamąją atsakomybę. Tokiu būdu Lietuvoje buvo kriminalizuotas disponavimas narkotikais ir įtvirtintas represyvusis baudžiamosios politikos modelis.
3. Narkotikų, tarp jų ir kanapių, kriminalizavimas yra vienas iš populiariausių baudžiamosios politikos modelių pasaulyje ir yra taikomas siekiant griežtomis bausmėmis atgrasyti visuomenės narius nuo narkotikų vartojimo, o narkotikų platintojus nuo nelegalios prekybos narkotinėmis medžiagomis. Nepaisant šio baudžiamosios politikos paplitimo pasaulyje, mokslo tyrimai nurodo, kad griežtos narkotikų politikos priemonės daro neigiamą įtaką visuomenės sveikatai ir organizuotų nusikaltimų mastams, o ne sprendžia problemas susijusias su piktnaudžiavimu narkotikais ir visuomenės sveikata.
4. Remiantis tarptautinių organizacijų rekomendacijomis ir teigiamais atskirų valstybių pavyzdžiais, pasaulyje įsivyrėja narkotikų dekriminalizacijos tendencijos. Šios baudžiamosios politikos šalininkai teigia, kad narkotikų vartojimas yra „nusikaltimas be aukų“, o griežtos bausmės riboja asmens laisves ir stigmatizuoja psichoaktyvias medžiagas vartojančią visuomenės dalį. Be to, mokslininkai pastebi, kad griežta narkotikų politika

nemažina jų vartojimo, tuo tarpu dekriminalizacija padėtų ne tik spręsti visuomenės sveikatos problemas, bet ir kovoti su nelegalia šešėline prekyba bei organizuotais nusikaltimais.

5. Šiuo metu tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje yra aktualus kanapių dekriminalizavimo klausimas, kadangi kanapės yra populiariausias vartojamas narkotikas visame pasaulyje. Net 75% visų nusikaltimų (virš 1,2 milijonų atvejų) Europos Sąjungoje yra susiję su disponavimu kanapėmis ar jų vartojimu. Kanapės taip pat yra ir dažniausiai konfiskuojama narkotinė medžiaga ES. Aktyvios diskusijos apie baudžiamosios politikos švelninimą disponavimo narkotikais atžvilgiu Lietuvoje prasidėjo po 2020 m. gruodžio 8 d. Laisvės partijos pateikto siūlymo naikinti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti.
6. Atliktas kokybinis tyrimas parodė, kad didžioji dalis ekspertų pritaria disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų dekriminalizacijai Lietuvoje su sąlyga, kad bus dekriminalizuojamos visos narkotinės medžiagos, o ne tik kanapės. Jų nuomone, dažnu atveju opioidų vartotojams yra reikalinga didesnė pagalba nei kanapių vartotojams, todėl švelnesnės baudžiamosios politikos priemonės turėtų būti taikomos visiems narkotikų vartotojams be išimčių. Taip pat, tarp ekspertų yra svarstymų dėl kanapių vartojimo legalizavimo, kuris padėtų užtikrinti kanapių kokybę ir jų paplitimo kontrolę.
7. Tyrimo dalyviai nurodė, kad nedidelio kiekių narkotikų savo reikmėms kriminalizacija neigiamai veikia Lietuvos kriminogeninę situaciją, nes daugėja baudžiamąjį persekiojimą patyrusių arba teistumą turinčių asmenų, o taip pat bendras baudžiamųjų bylų skaičius bei krūvis teisėsaugos institucijoms. Manoma, kad griežta narkotikų politika didina narkotikų vartotojų stigmatizaciją ir atotrūkį nuo likusios visuomenės.
8. Kaip pagrindinius narkotikų dekriminalizacijos privalumus tyrimo dalyviai nurodė mažėjančius baudžiamąjį persekiojimą mastus ir registruojamų nusikaltimų skaičius šalyje. Ekspertų nuomone, švelnesnės bausmės už disponavimą narkotikais, tarp jų ir kanapėmis, savo reikmėms paskatins priklausomus asmenis dažniau kreiptis pagalbos į sveikatos įstaigas ir mažins mirčių bei perdozavimų nuo itin pavojingų narkotikų skaičių. Informantai vienbalsiai pabrėžia, kad norint sėkmingai įgyvendinti narkotikų dekriminalizaciją, svarbu ne tik teisiškai baudžiamąją atsakomybę pakeisti administracine, bet ir užtikrinti kokybišką ir savalaikį sveikatos paslaugų teikimą bei teisėsaugos institucijų darbą.

9. Tyrimo metu nebuvo vieningo ekspertų sutarimo dėl ryšio tarp kanapių ir kitų narkotikų vartojimo. Vieni vienareikšmiškai teigė, jog moksliniai tyrimai tokį ryšį įrodo, kiti ekspertai buvo labiau rezervuoti manydami, jog moksliniais pagrindais įrodymų nepakanka. Tačiau visi ekspertai sutiko su tuo, kad kanapių įteisėjimas medicininuose produktuose 2018 metais negali turėti jokios įtakos kanapių ir kitų narkotikų dekriminalizacijai ar legalizacijai.

10. Daugumai tyrimo dalyvių buvo sudėtinga įvardinti konkrečias dekriminalizacijos rizikas, tačiau, jų nuomone, tokių yra nedaug. Keli ekspertai nurodė, kad narkotikų dekriminalizacija gali paskatinti kultūrinį narkotikų priimtinumą visuomenėje, kuris atitinkamai padidins kanapių ir kitų narkotikų vartojimo mastus Lietuvoje. Taip pat, anot ekspertų, priėmus sprendimą dekriminalizuoti tik disponavimą nedideliu kiekiu kanapėmis be tikslo jas platinti, šis pakeitimas ateityje būtų tiesiogiai siejamas su kanapių vartojimo mastų augimu. Tačiau ši tendencija jau stebima – ir nepriklausomai nuo šalyje taikomos baudžiamosios politikos. Kalbinti ekspertai nesutiko ir su išsakomais nuogąstavimais dėl to, kad dekriminalizavus disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo juos platinti, teisėsaugos institucijos nesugebės tinkamai sustabdyti kanapių ir kitų narkotikų platinimo mažais kiekiais.

BIBLIOGRAFIJA

Mokslinės knygos ir straipsniai

1. Allen, J. Brenda. 2005. Social Constructionism. In Steve May, Dennis K. Mumby (Ed.), *Engaging Organizational Communication Theory and Research: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE publications;
2. Aoyagi, M. T. 2004. Beyond Punitive Prohibition: Liberalizing the Dialogue on International Drug Policy. *International Law and Politics*, vol. 37: 555-610;
3. Beccaria, C. 1764. On Crimes and Punishments. In Joseph E. Jacoby (Ed.), *Classics of Criminology*, 2nd edition (1994). Prospect Heights, IL: Waveland Press;
4. Becker, H. S. 1963. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. N.Y.: The Free Press;
5. Bertram, E. 1996. *Drug war politics: the price of denial*. Berkeley: University of California Press;
6. Black, P. 2014. Conflict Theories of Crime. In Jay S. Albanese (Ed.), *The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, First Edition. S.I.: John Wiley & Sons;
7. Brink, D. O. 2013. *Mill's Progressive Principles*. Oxford: Clarendon Press;
8. Choo, E. K., Benz, M., Zaller, N., et al. 2014. The Impact of State Medical Marijuana Legislation on Adolescent Marijuana Use. *Journal of Adolescent Health*, vol. 55, 160-166;
9. Denisoff, R. S.; McQuarie, D. 1975. Crime Control in Capitalist Society: A Reply to Quinney. *Issues in Criminology*, vol. 10 (1), 109-119;
10. Fish, J. M. 2006. *Drugs and Society: U.S. Public Policy*. New York: Rowman & Littlefield Publishers Inc.;
11. Green, K. 1978. Is There a Scientific Basis to the Legislation of Marijuana as a Medicant?. *Journal of Psychodelic Drugs*, 10 (3), 207–210;
12. Keefer, P., Loayza N. L., Soares R. R. 2010. Drug Prohibition and Developing Countries: Uncertain Benefits, Certain Costs. In Philip Keefer and Norman Loayza (Ed.), *Innocent Bystanders: Developing Countries and the War on Drugs*. New York: Palgrave Macmillan;
13. King R. S., Mauer, M. 2006. The War on Marijuana: The Transformation of the War on Drugs in the 1990s. *Harm Reduction Journal*, vol. 3 (6): 1-17;
14. Lankauskas, M. 2017. *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas;

15. Lankauskas, M. 2013. Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. *Teisės problemos*, vol. 2 (80), 81-117;
16. Levine, H. G. 2002. The Secret of Worldwide Drug Prohibition: The Varieties and Uses of Drug Prohibition. *The Independent Review*, vol. 7 (2), 165-180;
17. Levine, H. G. 2003. Global Drug Prohibition: its Uses and Crises. *International Journal of Drug Policy*, vol. 14, 145-153;
18. Lombroso, C. 2006. *Criminal Man*. Durham and London Duke: University Press;
19. Moore, M. S. 1993. Justifying Retributivism. *Israel Law Review*, vol. 27 (1-2), 15-49;
20. Paoli, L., Decorte T., Kersten L. 2014. Assessing the Harms of Cannabis Cultivation in Belgium. *International Journal of Drug Policy*, vol. 26, 277-289;
21. Piesliakas, V. 1999. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, vol. 13 (5), 55-80;
22. Quinney, R. 1970. *The Social Reality of Crime*. Transaction Publishers, 3-25;
23. Ritter, A., Cameron, J. 2006. A Review of the Efficacy and Effectiveness of Harm Reduction Strategies for Alcohol, Tobacco and Illicit Drugs. *Drug and Alcohol Review*, vol. 25, 611-624);
24. Sakalauskas, G., Bikelis, G., Kalpokas, V., et al. 2012. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės Institutas;
25. Švedas, G. 2006. Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai. *Teisė*, vol. 59, 128-139;
26. Tilton, D. 2009. *White Paper on Marijuana Dispensaries California*, s. 1.: Police Chiefs Association;
27. Wilkinson S. T., Yarnell S., Radhakrishnan, R., et al. 2016. Marijuana Legalization: Impact on Physicians and Public Health. *Annual Review of Medicine*, vol. 67, 453-466;
28. Wozniak, J. F. 2010. Quinney, Richard: Social Transformation and Peacemaking Criminology. In Francis T. Cullen, Pamela Wilcox (Ed.), *Encyclopedia of Criminological Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications;

Teisės aktai

29. Baudžiamojo kodekso 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas // XIVP-96;
30. Baudžiamojo kodekso 40 (1) straipsniu papildymo ir 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas // XIVP-547;
31. Dėl Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo // TAR, 2018-12-19, Nr. 20781;

32. Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas. 71 straipsnis. Narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas be gydytojo paskyrimo // TAR, 2019, Nr. 2019-00862;
33. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 1998-01-23, Nr. 8-161;
34. Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymas // Valstybės žinios, 2013-06-08, Nr. 61-3025;

Tarptautiniai dokumentai

35. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios, 2001-06-15, Nr. 51-1768;
36. 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės žinios, 2001-06-13, Nr. 50-1743;
37. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės žinios, 1998-04-22, Nr. 38-1004;

Kiti šaltiniai

38. EMCDDA. 2018a. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita: tendencijos ir pokyčiai. Liuksmeburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras;
39. EMCDDA. 2018b. Medical use of Cannabis and Cannabinoids: Questions and Answers for Policymaking. Luxembourg: Publications Office of European Union;
40. EMCDDA. 2020. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita: pagrindinės problemos. Liuksmeburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras;
41. International Narcotics Control Board. 2019. Analysis of the World Situation. In *Report of the International Narcotics Control Board for 2019*. Vienna: United Nations;
42. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (NTAKD). 2019. Metinis pranešimas. S. l.: S. n.;
43. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (NTAKD). 2020. Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai. S. l.: S. n.;
44. UNODC. 2018. *World Drug Report*. Vienna: United Nations publication.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Interviu gairės

I. PAGRINDINIAI KLAUSIMAI

DISPONAVIMO KANAPĖMIS SAVO REIKMĖMS KRIMINALIZACIJOS PRIEŽASTYS IR BAUSMIŲ VERTINIMAS

Kaip manote, dėl kokių priežasčių 2017 metais Lietuvoje buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti? Kaip vertinate tokį sprendimą?

Jūsų manymu, kas turėjo įtakos priimtam kanapių ir kitų narkotikų kriminalizavimo sprendimui 2017 metais?

Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės nei kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartotojams? Kodėl?

Kaip manote, ar griežtos bausmės už disponavimą kanapėmis mažina jų vartojimą? Kodėl?

KANAPIŲ DEKRIMINALIZACIJA IR BAUDŽIAMOJI POLITIKA

Kaip manote, dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti narkotinių ar psichotropinių medžiagų (įskaitant kanapes) dekriminalizaciją?

Ar žinote, kokią įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai apskritai turi tarptautinės organizacijos ir jų reglamentai (pvz.: ES, JTO)? Kiek šios organizacijos turi įtakos narkotinių ar psichotropinių medžiagų kriminalizacijos ar dekriminalizacijos politikai Lietuvoje?

Kaip vertinate medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį, naudojimo medicinoje įteisinimą 2018 metais?

Ar sutinkate su požiūriu, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose, atveria duris tolimesniai kanapių dekriminalizacijai ar galimai legalizacijai rekreaciniams tikslams? Kodėl?

Jūs labiau pritariate kanapių kriminalizacijai ar dekriminalizacijai Lietuvoje? Dėl kokių priežasčių?

Kaip manote, kiek žalos mažinimo politika yra aktuali kanapių vartotojų atžvilgiu Lietuvoje? Ar ji būtų efektyvi? Kodėl?

GALIMOS KANAPIŲ DEKRIMINALIZACIJOS PASEKMĖS

Jūsų manymu, ar yra kažkokios neigiamos narkotikų dekriminalizacijos pasekmės? Kokios?

Kokios yra teigiamos narkotikų dekriminalizacijos pasekmės visuomenei ir valstybei, jeigu disponavimas nedideliu kiekiu kanapių ar kitų narkotikų asmeninėms reikmėms būtų įteisintas?

Jūsų manymu, kiek Lietuvoje yra reali kanapių ir kitų narkotikų dekriminalizacija? Kodėl?

II. PAPILDOMI KLAUSIMAI MEDICINOS SRITIES EKSPERTAMS:

KANAPIŲ VARTOJIMO ĮTAKA ŽMOGAUS SVEIKATAI

Kaip greitai išsivysto priklausomybė nuo kanapių? Ar tai tokia pati priklausomybė kaip nuo alkoholio ar kitų narkotikų (lengviau išgydyti, sunkiau ar vienodai)?

Kokios yra kanapių vartojimo pasekmės žmogaus sveikatai?

Kokios dar rizikos sveikatai atsiranda vartojant kanapes? Kaip ta rizika skiriasi priklausomai nuo psichoaktyviosios medžiagos vartojimo dažnio / amžiaus?

Kokiai grupei ar grupėms kyla didžiausia grėsmė sveikatai vartojant kanapes?

Ar yra pastebimas ryšys tarp kanapių ir kitų pavojingesnių narkotinių medžiagų vartojimo? Jei taip, koks jis?

III. PAPILDOMI KLAUSIMAI TEISĖSAUGOS SRITIES EKSPERTAMS:

KANAPIŲ VARTOTOJŲ PROFILIS IKITEISMINIŲ TYRIMŲ KONTEKSTE

Apibūdinkite profilį žmonių, kurie dažniausiai yra kaltinami disponavimu kanapėmis? (Lytis, amžius, kiti kriterijai).

Koks yra ikiteisminių tyrimų skaičiaus santykis, kalbant apie neteisėtą disponavimą kanapėmis be tikslo platinti ir su tikslu platinti? O pagal kiekius?

Jūsų nuomone, ar kanapių dekriminalizacija Lietuvoje turėtų reikšmingos įtakos įkalinimo mažėjimui Lietuvoje? Kodėl?

Interviu išrašai

Nevyriausybės organizacijos atstovė (E1)

M: Pirmas mano klausimas: šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika, kaip žinia, dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliais narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiais be tikslo jas platinti. Kaip jūs vertinate tais metais priimtą sprendimą? Kokia būtų jūsų pozicija šiuo klausimu?

I: Man atrodo, kad čia yra žingsnis atgal ir netgi... Aš suprantu, kad tema yra jūsų apie kanapes...

M: Galite ir bendrai atsakyti.

I: Netgi bendrai kalbant apie pačią narkotikų politiką, tai yra didelis žingsnis atgal, nes visas pasaulis šiuo metu matome, kad juda link to tokio į žmogų orientuoto, į sveikatą orientuotą politiką, strategijas, visgi yra ES buvusi strategija, dabar yra nauja strategija sukurta, kurią mes, kaip viena iš šalių narių, lyg ir turėtume įgyvendinti, tačiau 2017 metais, man atrodo, čia buvo labai susiję su Seimo narių pokyčiais – naujas Seimas, nauja valdančioji partija. Man atrodo, čia žingsnis atgal ir žmonės nelabai supranta, kas pasaulyje vyksta arba interpretuoja tai per savo kažkokius vertybinius dalykus, ko neturėtų būti. Visgi yra mokslas, yra kažkokie tyrimai, yra netgi šalių praktikos, kurios vykdo tą dekriminalizaciją, turi dekriminalizaciją savo šalyse ilgą laiką, būtent dekriminalizacija parodo labai daug gerų pokyčių, teigiamų pokyčių. Ir, sakau, vakar teko dalyvauti vienoje darbo grupėje, kur kai užklausu, gal galite parodyti, kur baudžiamoji politika, kuriose šalyse veikia efektyviai ir kokie yra pozityvūs aspektai būtent baudžiamosios politikos, kai mes kalbame apie disponavimą psichoaktyviosiomis medžiagomis be tikslo platinti, tai nelabai kas ir galėjo parodyti, nes iš tiesų baudžiamoji politika yra neveikianti, ji visiškai neprisideda nei prie žmogaus gerovės, nei prie sveikatos to žmogaus gerinimo. Tiek ir ekonominiu atžvilgiu pati kriminalizacija labai daug nuskurdina mūsų visuomenę, nes, vėlgi, labai daug lėšų skiriama tiek baudžiamajam persekiojimui, kol vyksta visi tyrimai, kol paskui teismų visi procesai, kurie yra be galo ilgi Lietuvoje ir mes žinom, kad mūsų teismų sistema irgi yra be galo perkrauta. Galų gale, jeigu žmogus ir pakliūna į tą patį kalėjimą, tai išlaikymas kalinio mums, kaip mokesčių mokėtojams, kainuoja be galo daug pinigų.

M: Gal jūs turite kažkokių spėjimų, prielaidų, kodėl tas žingsnis atgal buvo padarytas būtent kriminalizacijos atžvilgiu? Jūs minėjote, kad tai gali būti sieta su valdžios pasikeitimu. Ar čia būtų vienintelė priežastis, ar galbūt matote dar kažkokių dalykų, kas galėjo turėti tam įtakos, turint omenyje, kad pasaulyje iš tiesų labiau yra siekiama visur dekriminalizuoti?

I: Jeigu nuoširdžiai, tai man atrodo čia ne paslaptis ir visi žino, kad čia buvo tiesiog *feilias* ir visai toks netyčinis, pavadinkim. Netyčinė klaida padaryta dėl to, kad mes turėjome, iš esmės, pavadinkim, dekriminalizaciją, nors tą, ką mes turėjome iki 2017 metų dalinai tik galima būtų tikriausiai vadinti dekriminalizacija, bet 2017 metais tiesiog... Dabar tiksliai neprisimenu ir negaliu tiksliai įvardinti, kaip ten keitėsi visi tie įstatymai, bet tam tikra dalis įstatymų tiesiog automatiškai [pabrėžia] buvo perkelta iš Administracinio kodekso į Baudžiamąjį kodeksą ir bent jau kiek teko bendrauti su kolegomis iš Teisingumo tos pačios ministerijos ir taip toliau, aš supratau, kad čia tiesiog buvo aplaidumas, tiesiog nepastebėta ir nieks tuo metu neįvertino rizikos ir kiek čia sukels mūsų teisei sistemai daug problemų šitas dalykas. Tai čia visiškai buvo toks, pavadinkim, netyčiom permetė iš

Administracinio į Baudžiamąjį [kodeksą], bet tuo pačiu man atrodo, tai yra susiję su politine mūsų sistema, pasikeitė valdančioji partija, kurie tuo metu buvo Žalieji, man atrodo, Valstiečių ir žaliųjų sąjunga. Žinant jų politikos kryptis, tai jie visgi yra labiau tie prevencionistai už prevenciją, jie mano, kad vien tik su prevencija galime pasiekti teigiamų pokyčių visuomenėje, kai kalbame apie narkotikus. Labiau man atrodo jų politika yra susijusi su „Sakyk narkotikams – ne“, „Karas prieš narkotikus“ arba „Mes čia sustabdysim narkotikų vartojimą“, ko dar nei viena pasaulio valstybė per tiek daug metų nėra pasiekusi. Tai čia gali būti ir su tuo susiję. Dėl ko čia dar galėjo būti... Man atrodo čia yra tokios dvi pagrindinės priežastys ir sakau, šiaip logiškai neturėjo tas dalykas įvykti, jis tiesiog įvyko, nes buvo tikriausiai aplaidumas.

M: Supratau. Kitas mano klausimas... Lietuvoje šiuo metu vienodai yra baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų nedideliais kiekiais disponavimą be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kur kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo platinti yra taikomos išimtys, pvz.: mažesnės bausmės ir pan. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės kažkokios bausmės nei kitų psichotropinių ar narkotinių medžiagų vartotojams ar vis dėlto čia nereikėtų skaidyti?

I: Aš tikriausiai būsiu tas iš retesnių žmonių, kurie pasisako arba už visų psichoaktyviųjų medžiagų dekriminalizaciją arba nei vienos, nes skaidyti būtent tų medžiagų pagal kažką negalima. Nes tas būtent pagal kažką, nelabai yra aišku, pagal ką yra skirstomos medžiagos. Tokio oficialaus silpnos arba *strong* – sunkiosios medžiagos, tokio oficialaus apibrėžimo, skaidymo mokslinėje literatūroje nėra. Tai yra dažniausiai tarp žmonių naudojama kalba. Dažniausiai žmonės sako: „nu vat, marihuana čia toks lengvesnis narkotikas, o heroinas visiškai sunkus ir čia tik patys blogiausi žmonės vartoja“. Tai iš esmės moksle tokio dalyko nėra, dėl to aš irgi nematau jokio tikslo skaidyti tas medžiagas į sunkias arba lengvas, nes, vėlgi, jeigu pradėsime skaidyti į tas lengvas, yra labai daug medžiagų – tie patys grybai, LSD ir pan. kurie pagal mokslinį vertinimą yra žemiausios rizikos, alkoholis yra aukščiausiai visų psichoaktyviųjų medžiagų. Tai man atrodo, tada reiktų alkoholį iš viso uždrausti, kad jis taptų nelegalia psichoaktyviąja medžiaga, nes jis sukelia daugiausiai rizikos tiek pačiam žmogui ir jo sveikatai, tiek ir visuomenei. Kitas dalykas, kodėl mano nuomone, nereiktų skaidyti tų medžiagų ir sakyti, kad už šitas baudžiam mažiau, už šitas – daugiau dėl to, kad dėl tokių dalykų atsiranda diskriminacija tų žmonių atžvilgiu, kurie vartoja tas sunkesnes, pavadinim medžiagas, kaip heroinas ir t.t. Dėl to atsiranda daug diskriminacijos, stigmos šalyje ir tada visi sako: „ai, va šitie čia lengvesnius vartoja, čia nieko tokio, čia šaunūs žmonės, hipsteriai ir taip toliau, o šitie tai narkomanai, nes heroinas“ [pašaipiai]. Nesvarbu, kad heroinas irgi gali būti rūkomas taip pat kaip ir kanapė ir iš esmės žmogus plius minus gali būti labai panašios būklės ir sukelia kartais, aišku, priklausomai nuo žmogaus ir t.t., efektą, bet tada pradedame stigmatizuoti žmones ir sakome, kad „va, tie heroiną vartoja, čia sunkus narkotikas, čia už jį reikia daugiau bausti“ ir pan. Mano manymu, nereiktų skaidyti ir visas dekriminalizuojam... Ir vienintelis dalykas, turbūt, ką galima būtų su kanapėmis padaryti ir kas būtų logiška ir gal ateity kada nors ir bus – legalizacija arba reguliacija. Šitas žingsnis, man atrodo, būtų visai normalus. Pavyzdžiui, visas medžiagas galima dekriminalizuoti (mažus kiekius) asmeniniam vartojimui, o kanapes galima būtų atskirai paimti teisinę bazę perdaryti ir jas reguliuoti, nes labai daug pasaulyje yra tų praktikų, kad būtent kanapės, taip, dėl savo poveikio ir visų kitų dalykų, jos yra reguliuojamos kai kuriose šalyse.

M: Supratau. Dar šiek tiek grįžtant, minėjote apie diskriminavimą, jeigu skirsim kanapes ir kitas psichoaktyvias medžiagas. Diskriminavimą turite omeny bendrai visuomenės požiūrį kaip į vartotojus, ar galbūt per kažkokias institucijas ir panašiai?

I: Ne, tikriausiai labiausiai visuomenės požiūris, didžiaja dalimi. Aišku, mūsų institucijose, pavyzdžiui, Priklausomybės ligų centruose ir t.t. irgi nutinka atvejų, kai žmogus, kuris vartoja

heroiną, yra laikomas didesniu kažkokiu begėdžiu ir gėdinamas labiau negu tas, kuris vartoja kanapes, bet čia tokie retesni atvejai. Man atrodo, kad jau praėjo tas laikas, kai mes supratome, kas čia tas narkotikų vartojimas, kokie čia žmonės vartoja ir t.t. Labai keičiasi patys žmonės, kurie vartoja narkotikus, nes tas pasenęs vaizdas, kad tas žmogus, kuris vartoja opioidus, nežinau, yra gulintis gatvėje su švirškštu rankoje, tai čia yra senas, nežinau, sovietinis [juokiasi] stereotipas, nes labai skirtingi žmonės ir būna iš pasiturinčių, gerų šeimų, kurie dirba nuostabiai, puikiausiai dirba, čia yra jų toks *recreational use*. Tai jo, turbūt labiausiai iš visuomenės ta diskriminacija pasitaiko ir medicinosė įstaigose arba iš tam tikrų specialistų, ekspertų irgi.

M: Supratau, ačiū. Kitas mano klausimas būtų dalinai susijęs su tuo, ką mes ką tik jau ir aptarėm. Kaip ir kalbėjau, iš esmės kriminalizavimas yra tik vienas iš baudžiamosios politikos modelių. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje, kalbant apie Lietuvą gal daugiau, pradėta kalbėti apie kanapių ir kitų narkotikų dekriminalizavimą, ir žinant gruodžio mėnesio Laisvės partijos pateiktą siūlymą naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo platinti. Klausimas būtų, kaip manot, dėl kokių priežasčių būtent dabar imta svarstyti Lietuvoje tų narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizavimą? Čia, vėlgi, susiję su pasikeitusia valdžia ar yra ir kažkokių kitokių priežasčių?

I: Gal įvardinčiau čia dvi priežastis, tai viena priežastis yra susijusi ir su pasikeitusia valdžia [juokiasi] ir ekspertais, atsirandančiais būtent Seime, tarp Seimo narių toje srityje. Anksčiau apie šią temą irgi buvo kalbėta ir praeitoje Seimo kadencijoje. Tačiau tie žmonės, kurie iškeldavo būtent tuos įstatymo projektus, jie turėdavo labai daug ir kitų temų ir tai nebuvo jų prioritėtinė tema. Dabar mes, kaip ne paslaptis, tikriausiai, turime Morganą Danielę, kuri tikrai yra žmogus, turintis daug žinių ir praktikos šioje temoje ir ji apsiėmė šios temos kuravimu, judėjimu į priekį, tai vienas iš dalykų... Taip, vėlgi, pasikeitimai politikoje ir Laisvės partija yra valdančiojoje daugumoje ir jie lyg ir gali stumti savo siūlomą įstatymą ir t.t. Kitas dalykas, man atrodo, irgi susijęs labai daug su ekspertine visuomene Lietuvoje. Būtent ekspertai, kurie dirba šioje srityje, šitame lauke, pastebėjo labai neigiamas tendencijas po to, kai įvyko 2017 metais kriminalizacija, vadinama. Labai daug neigiamų tendencijų, pavyzdžiui, didžioji dalis baudžiamųjų persekiojimų yra susiję būtent su disponavimu be tikslo platinti. Dabar nenoriu sumeluoti, bet man atrodo apie 70 kažkur procentų yra būtent nusikaltimai susiję be tikslo platinti. Vėlgi, yra tas pats kontrabandos įstatymas, kuris tiesiog ir tuo metu, kai buvo perkeliamas, niekas neatkreipė dėmesio, kaip ten kas perkuriamas ir dabar gavosi taip, kad dabar jeigu tu šalies viduje siuntiesi medžiagas, kažkam nuvežei kažkur, čia tiesiog su tikslu arba be tikslo platinti, bet jeigu tu ten atsisiunti 0,001 gramą, nežinau, LSD ar kažko iš Nyderlandų, t.y. kerti sieną, gaunasi, kad tau iš esmės, pagal įstatymą, gresia kalėjimas. Iš praktikos nieks ten į kalėjimus nesodina, pritaiko ten visas lengvinančiąsias priemones ar ką ten ir neduoda tos realios laisvės atėmimo bausmės. Tai, man atrodo, visi pastebėjo tuos neigiamus pokyčius ir pradėjo apie tai kalbėti, ir aišku, dažniausiai taip ir yra, kad kažkokie ekspertai kalba apie tai, perduoda tai politikams, su kuriais jie yra susiję, ir politikai tada kažką daro arba toliau nieko nedaro. Šiuo atveju ekspertinė visuomenė perdavė savo žinutę politikams ir prasidėjo tie visi judėjimai link dekriminalizacijos.

M: O gal žinote, ar yra kažkokia įtaka Lietuvos baudžiamajai politikai, t.y. ar turi įtakos apskritai tarptautinės organizacijos ir jų reglamentai, t.y. ES, JTO ir panašiai? Kiek tai turi įtakos tam, kas vyksta mūsų šalyje reguliuojant šiuos dalykus?

I: Jo... Čia man atrodo toks labai kompleksinis klausimas [juokiasi], čia pasižiūrėti tam tikras institucijas – įtakoja, o tam tikrus asmenis arba institucijas gali neįtakoti dėl jų kažkokių asmeninių priežasčių. Man atrodo, kad jeigu mes esame pasirašę tam tikras tarptautines sutartis, jeigu mes priklausome tam tikrom sąjungom ir t.t., mano manymu, mes privalome laikytis tų visų reglamentų,

dokumentų ir t.t., tačiau tai ne visada įvyksta, bet yra pavyzdžiui, neprisimenu, man atrodo 2017 metų pabaigoje ar 2018-ųjų, neprisimenu, buvo priimta strategija Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (NTAKD) ir būtent ta strategija rėmėsi tuometine Europos Sąjungos strategija dėl narkotikų ir pan. Šiuo metu irgi iš esmės yra priimta nauja Europos Sąjungos strategija, ji jau priimta, patvirtinta ir panašiai ir šiuo metu kaip mūsų NTAKD yra daromos tos vadinamosios darbo grupės, kuriame tą Nacionalinę darbotvarkę, susijusią su narkotinių, alkoholio ir tabako kontrolės klausimais. Tai ta visa dabartinė darbotvarkė, ji realiai yra kuriama, remiantis ES naująja strategija, tai iš esmės institucijos, kaip ir nieko negaliu pasakyti, iš tiesų remiasi, vadovaujasi, labai daug cituoja tą pačią Pasaulio sveikatos organizaciją, Jungtinių Tautų skirtingas organizacijas, organus, bet čia tik viena dalis. Jeigu mes kalbėtume apie Seimo narius ir, pavyzdžiui, įvairius debatus, diskusijas, kur yra įtraukiami Seimo nariai, tai aš nepasakysčiau, kad Seimo nariai įsiklauso į tai, ką sako tarptautinės organizacijos ir tikrai yra tekę girdėti tokių dalykų, kad mes neprivalome čia remtis ir klausytis, ką sako tarptautinės organizacijos, nes mes čia esame Lietuva ir neturime remtis kitų šalių praktika, nes tos kitos šalys gali būti skirtingos ar dar kažkas, *which doesn't make sense*, nes, jo, mums gal ir nereikia žiūrėti į kokią Peru ar Argentiną, kur kažkur toli, bet yra ta pati Estija, kuri yra labai šalia mūsų, kur narkotikų scena yra beveik tokia pati kaip Lietuvoje, bet estai tvarkosi daug geriau visomis prasmėmis, jeigu kalbame apie narkotikų politiką. Tai kodėl gi nepasižiūrėjus ir nesiremti tais geraisiais pavyzdžiais. Estija yra minima kaip vienas gerųjų pavyzdžių, visuose tarptautiniuose dokumentuose, ataskaitose, tai jeigu kalbėti iš mūsų politikų, įstatymo priėmėjų perspektyvos, tai aš manau, kad jiems daugeliui, nepasakysiu, kad visiems, didžiąjai daliai, visiškai vienodai tos kažkokios rekomendacijos ar įstatymai, tarptautinės sutartys, nes jie daugiausiai vadovaujasi savo pačių sukurtomis vertybėmis, nuomone ar tai, ką jie išgirdo prieš 100 metų ir jie tuo tiki ir neskaito, kas dabar darosi ir kaip keičiasi pasaulis. Tai trumpai kažkaip taip.

M: Aš taip supratau, kad iš esmės jie nesiremia kažkokiais oficialiais dokumentais ar moksliniais tyrimais, bet iš tokio savo, kiek patys žino, tuo ir remiasi...

I: Tai kas blogiausia... Visiškai teisingai, bet kas blogiausia, kad labai dažnai, jeigu jie ir bando ten kažką kažkur pasiremti iš kažkokių dokumentų, tai jie tą dokumentą misinterpretuoja, perdaro savaip, kad visiškai kosmosas. Žmogus ten vienaip pristato, o jie tada paima kažkokią skaidrę ir perdaro visiškai kitaip. Tai šitie dalykai, kaip manipuliuoja visuomene ir neteisingu informacijos skleidimu, man atrodo, Lietuvoje tai yra vau, aukštą lygį pasiekęs dalykas tarp politikų [šypsosi].

M: Supratau... Gerai, tada pereiname prie kito klausimo. Norėjau pasiteirauti, 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį, naudojimas. Kaip įvertintumėte šį sprendimą? Ar pritariate jam? Gal turite kažkokių įžvalgų šiuo klausimu, ką pastebite?

I: Aš gal neturiu čia daug ką pakomentuoti, nes, kaip sakant, ne visiškai toj temoj specializuojusi. Tai, kad ten buvo įteisinti kažkokie vaistai, tai nėra medicininių kanapių įteisinimai, tai yra du sintetiniai iš esmės vaistai, tai nėra medicininės kanapės apie kurias mes kalbame visame pasaulyje, kur galime pasigirti, kad Lietuvoje yra įteisintos medicininės kanapės. Medicininės kanapės yra tos tikros kanapės, kur tu gali surūkyti, įsidėti į arbatą, kur THC tas kiekis yra, o čia gaunasi iš esmės susintetintas vaistas, kurio sudėtyje yra kažkokia dalis kanapių. Bent jau kiek teko girdėti iš pačių pacientų, įvairių organizacijų, tai nėra tie vaistai, kurie gali padėti tuose kritiniuose atvejuose, kur dažniausiai gali padėti ta tikroji medicininė kanapė. Tai pasakyt, kad čia buvo žengtas kažkoks čia ypatingas ar rimtas žingsnis Lietuvoje šiuo atžvilgiu, tai tikrai negaliu taip pasakyti. Man iš viso čia nereikšmingas dalykas, net tarptautinėje bendruomenėje nesu sakiusi „o, kaip fainiai, mes čia, nežinau, įteisinom medicininę kanapę“ [pašaipiai], nes tai nėra medicininė kanapė, tai yra tiesiog vaistų, turinčių kanapių įteisinimas, bet nieko daugiau. Iš esmės, nežinau, atrodo tiek daug apie tas

medicininės tikrąsias esam šnekėję, atrodė, kad jau judam link pozityvių pokyčių, bet nieko visiškai nenutiko ir toj pačioj stagnacijos vietoje ir esam.

M: Supratau, ačiū. Yra toks požiūris, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui arba net galimam legalizavimui, tarkim, rekreaciniais tikslais. Ar sutinkate su tokiu požiūriu, ar Jūsų manymu čia yra sietini dalykai, ar vis dėlto nelabai?

I: Man atrodo, kad nelabai sietini. Tie, kas vartoja kanapes rekreaciniais tikslais, tai jie ir be tų medicininių kanapių atsiradimo Lietuvoje... Jie vis vien naudosis ta juodąją rinką ir iš ten pirs, nes jiems bus daug lengviau ten rasti ir įsigyti tų paprastų savo kanapių parūkymui, negu kažkur kažkokio recepto ieškoti, prašyti ar dar kažką, tai bus dar sudėtingesnis kelias jiems nei nueiti į juodąją rinką ir nusipirkti kanapę. Aš nemanau, kad medicininės kanapės... Tikrai nebus tas dalykas, kuris paskatins legalizaciją, bet man atrodo, tai šiaip būtų pozityvus pokytis – legalizacija [šypsosi]. Aš pasisakau už legalizaciją, reguliaciją psichoaktyviųjų medžiagų, na, labiausiai tikriausiai kanapių. Tai jo, nemanau... Daugiau nelabai galiu pakomentuoti.

M: O minėjote apie tai, kad pritariate kanapių legalizacijai. Kokie būtų jūsų pagrindiniai argumentai, kodėl tą reikėtų padaryti arba galima būtų padaryti ir kodėl būtent kanapes, o ne kitas medžiagas?

I: Aš ir už kitas medžiagas pasisakau ir už grybų, pavyzdžiui, legalizaciją, tai tikrai, tikrai, tikrai, tikrai taip [juokiasi], tikrai nieko prieš to neturiu. Dar grįžtant prie gydymo, tarkim, tas pats MDMA, LSD, tie patys grybai, labai daug jau kur vyko tie klinikiniai tyrimai, kad padeda tam tikrose situacijose, tie posttrauminiai sindromai su MDMA gydymu Izraelyje yra gerai žinomi, arba toje pačioje Amerikoje, pavyzdžiui, žmogus kai miršta. Australijoje buvo daromi tyrimai, kad jeigu žmogui prieš mirtį duodi psichodelinių grybų, tai jis mirtį priima daug paprasčiau, be streso išeina į kitą gyvenimą. Labai daug yra pozityvių dalykų, kaip tos medžiagos galėtų būti pritaikomos medicinoje, todėl galime ne tik apie kanapes galime kalbėti, bet ir dar apie tam tikras medžiagas. Dabar pakartokit klausimą...

M: Kokie argumentai būtų...

I: Argumentai už, jo... Man atrodo, kad vienas iš argumentų yra tai, kad šiuo metu Lietuvoje ir visoje Europoje atsiranda daug naujų psichoaktyviųjų medžiagų ir jeigu kalbam apie kanapes, tai jų naujas pakaitalas būtų sintetiniai katinonai – *spice'ai* taip vadinami, *chymkė*, *miksai* ir visokie kitokie pavadinimai. Jeigu būtų legali rinka, žmonės žinotų, ką jie perka. Šiuo metu žmonės nežino, ką jie perka, dėl to įvyksta be galo daug apsinuodijimų, labai didelis procentas tarp nepilnamečių yra tų apsinuodijimų. Daugelis jų ir yra susiję su sintetiniais katinonais. Visų pirma, žmonės žinotų, ką jie vartoja, būtų legali rinka. Tai reiškia nebelieka arba lieka daug mažiau tos nelegalios rinkos ir valstybė iš to irgi uždirba [šypsosi] nemažai, daug šiaip pinigų. Kitas dalykas, jeigu Lietuvoje būtų leista ir auginti tas kanapes, mes galėtume užsiimti importu, eksportu ir taip toliau, ir, vėlgi, uždirbti labai daug pinigų iš to. Aš manau, kad tai yra niša, man atrodo, atsiranda Lietuvoje. Kas čia dar gero... Būtų galima reguliuoti tą patį amžiaus cenzą nuo 18 metų tikriausiai galima būtų rūkyti, nežinau, nuo kiek. Vėlgi, žmonės, netgi jauni, nemanau, kad 17 metų čia dabar eitų ir ieškotų nelegalios kažkokios kanapės, jeigu jie žinotų, kad greitai galėtų tai legaliai pabandyti. Tikriausiai šitie pagrindiniai dalykai.

M: Dar prisimčiau, kad dar vieno klausimo norėjau pasiteirauti. Vėlgi, kalbant apie tą dekriminalizavimą... Vienas iš tikslų, turbūt galima būtų taip įvardinti, yra visuomenės

sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi ta vadinamąja žalos mažinimo politika. Jeigu mes kalbėtume būtent apie kanapes, kanapių vartojimą, kaip manote, ar tai yra aktualu būtent šios medžiagos vartojimo atveju, ar vis dėlto žalos mažinimas ir kanapės, tai nelabai..?

I: Jo, žalos mažinimas, man atrodo, aktualus, kai kalbame apie bet kokią psichoaktyvią medžiagą, įskaitant alkoholį, kur žmonės neįsivaizduoja, nesupranta, kokiais kiekiais ir t.t. galima, rekomenduotina vartoti, kada tu jau jauti tą priklausomybę. Taip pat kaip su alkoholiu ir kitomis nelegaliomis psichoaktyviosiomis medžiagomis, taip pat ir su kanapėmis, žalos mažinimas galėtų puikiai veikti. Tai galėtų būti įvairios informacinės kampanijos, būtent informacija apie tas kanapes, kokios jos skirtingos būna, skirtingi poveikiai, čia jeigu būtų legalu kalbame, kokiu atveju, kokią kanapę surūkyti, nes jos visos turi skirtingus efektus. Vienos labiau migdančios, kitos labiau skatinančios darbą ar kūrybiškumą ir pan. Man atrodo, kad svarbiausias dalykas, kad galima būtų daugiau ir plačiau kalbėti apie patį dozavimą, priklausomybes, kada reikia kreiptis dėmesį, *alart'as*, kad mažiau vartoti, kur kreiptis į specialistus. Šiuo metu, šiaip, teko neseniai teko daryti vieną tyrimą ir klausiau, ar žmonės kreipiasi į priklausomybės ligų centrus būtent... Aš klausiu dėl naujųjų psichoaktyviųjų medžiagų, tai sakė – ne, bet su kanapėmis irgi labai mažas skaičius kreipiasi ir šiaip, jeigu iš pažįstamų atrodo, kad daug žmonių turi tų problemų, nes jie nežino kur kreiptis, nes ir specialistai nelabai žino, ką daryti. Yra tie tokie standartiniai protokolai, kaip reikia gydyt žmogų, turintį kažkokią priklausomybę nuo kažkokios psichoaktyviųjų medžiagų grupės, bet tai yra toks labai standartinis ir ganėtinai senas metodas ir ne visiems žmonėms reikalingas medikamentinis gydymas. Kai kuriems žmonėms gal reiktų psichoterapijos, o to mums labai trūksta. Ir netgi jeigu aš nueičiau pas kažkokį psichologą nemokamai, kur būna kiekvienam žmogui, kur galima nueiti, tai aš abejoju, ar tas psichologas 100 proc. mane suprastų ir įsiklausytų į tai, ką sakau ir bijočiau eiti, nes būtų tas *judgmental* požiūris į mane, kad „o, aš čia vartoju psichoaktyvias medžiagas, oi, čia blogai, gal eik čia pasigydyt ar dar kažką“ [pašaipiai]. Bet dekriminalizacija ir legalizacija, jos atveria platesnį kelią žalos mažinimui ir žmonės tada mažiau bijo kreiptis į sveikatos institucijas, nes jie žino, kad nėra kriminalizuojami. Dabar labai irgi yra toks požiūris, kad jeigu aš kažką vartoju ir man reikalinga pagalba, tai nesikreipsiu, nes aš bijau, kad o *vdruk* mane įskus, pakvies policiją. Ateisiu pas sveikatos specialistą, pasakysiu, kad vartoju, padėkit man ir taip toliau, jie čia pyst - policiją iškvies. Čia, aišku, nėra taip. Pagal Lietuvos įstatymus policijos tau nieks nekvies, bet žmonės iš nežinojimo tiesiog nesikreipia tos pagalbos, tačiau jeigu mes turėtume dekriminalizaciją arba legalizaciją, žmonės turėtų mažiau to tokio stereotipinio požiūrio ir nebijotų kreiptis pas specialistus, kuomet jiems bus reikalinga ta pagalba. Tas pats galioja ir perdozavimams arba apsinuodijimams. Žmonės, jeigu pamato, kad kažkas perdozavo ar apsinuodijo, bijo kviesti greitąją pagalbą, nes dažniausiai su greitąją pagalba atvyksta ir policija, o jei tu šalia dar ir kažkokių medžiagų likusių turi, tai tada gali ir teistumai ir visi kiti dalykai atsirasti. Vėlgi, dekriminalizacija tikrai, mano manymu, užkirstų kelią šiems dalykams, kad žmonės palieka vieni kitus, nepadedą vieni kitiems ir nutinka visokios rizikos ar žalos pačiam žmogui.

M: Supratau, tai iš esmės, jeigu gerai supratau, žalos mažinimas būtent, tarkim, kanapių atveju iš esmės susidarytų iš tokių dviejų teigiamų dalykų, tai yra, visų pirma, daugiau informavimo būtų visuomenėje apie rizikas ir kitus dalykus, tuo pačiu apie tai, kur jie gali kreiptis pagalbos, nutikus, tarkim, kažkokiems priklausomybės atvejams, dingtų ta baimė kreiptis pagalbos. Čia tokie būtų žalos mažinimo dalykai turbūt, ar ne?

I: Nu jo, čia labiau barjeras dingsta kreiptis iš viso pagalbos, bet čia ne tik apie kanapes šnekant, o apie bet kokias medžiagas. Jeigu yra dekriminalizacija, daug daugiau žmonių kreipiasi pagalbos ir nebijo ieškoti tos pagalbos, o dabar visi sėdi kažkur užsispeitę „kaip čia man geriau pasidaryti, kokį čia planą sukurpti“ ir t.t. Man atrodo, čia pagrindiniai dalykai. Aišku, galima kalbėti apie... Sakau, apie kanapes tiksliai nežinau, bet galima būtų kalbėti apie dalinimą visokių priemonių saugiam

rūkymui, paaiškinimui. Nežinau, kiek kanapėms čia labai galioja, čia turbūt labiau kitom medžiagom visokiom.

M: Ir jau visai į pabaigą pora klausimų paskutinių liko. Kaip mes jau ir kalbėjome, iš esmės nedidelių kiekių narkotikų dekriminalizavimo šalininkai daug kalba būtent apie tokio sprendimo naudą tiek asmeniui, tiek valstybei. Vis dėlto, Jūsų manymu, galbūt yra kažkokios neigiamos tokios sprendimo pasekmės ar rizikos, kurios gali atsirasti dekriminalizavus?

I: Gal įvardinčiau tik vieną riziką, tai ta dekriminalizacija negali ateiti tiesiog kaip įstatymo pakeitimas, kad mes iš baudžiamosios perkeliame į administracinę, tiesiog perkeliame ir žmogus nebus teisiamas pagal baudžiamąją teisę, kas dažniausiai ir įvyksta. Kai parlamento nariai diskutuoja, jiems atrodo, kad vienintelis dalykas čia perkelti iš vieno kodekso į kitą kodeksą. Jeigu mes padarysim taip, man atrodo, kad labai didelių pokyčių nebus, sumažės bylų skaičius, teistų žmonių skaičių – čia yra labai gerai – super, bet kai mes kalbam apie dekriminalizaciją, mes, aišku, kalbam ir apie sveikatą. Tai kuomet yra kuriamas įstatymas, man atrodo, labai svarbu yra atsižvelgti į tai, o ką mes dar siūlom be to, kad perkeliame iš baudžiamosios į administracinę. Ką mes siūlom labiau pažeidžiamoms grupėms, kurioms iš tiesų reikalingos sveikatos paslaugos? Jeigu mes nepasiūlysim pilno komplekso sveikatos paslaugų, kad žmogus gali kreiptis gauti metadoną be laukimo ten metus ar pusantrų, kaip šiuo metu yra Lietuvoje, tai jeigu nesukursim tos sistemos, tai ir bus tas truputėlį *feilas*, kas nebus pozityvus dalykas, nes žmonės ir toliau vartos ir nieks nesikeis, ir nieks jiems nepadės, ir lauks eilėse ir gali nesulaukti, nes perdozuos ar numirs, arba užsikrės ŽIV, hepatitu ar dar kažkuo. Vienintelė rizika yra, jeigu mes kartu su įstatymo keitimu nepasiūlome kažkokių sveikatos alternatyvų ir sveikatos paslaugų ir to prieinamumo prie tų paslaugų, tai gali tiesiog... Būsime toje pačioje plus minus vietoje, jei kalbam iš sveikatos perspektyvų. Dekriminalizacijos vienas iš tikslų yra ne tik sumažinti nusikaltimų skaičių, bet taip pat orientuoti politiką į sveikatą ir teigiamus pokyčius iš sveikatos požiūrio. Tai čia tikriausiai vienas dalykas, kas čia dar neigiamai gali nutikti... [juokiasi] Negaliu, dekriminalizacija yra pozityvus dalykas, nežinau, daugiau negaliu sugalvoti, bet šita klaida labai daug šalių buvo daroma, kad kai jie keitė įstatymus, nepagalvojo iš karto apie visą kompleksą paslaugų. O kaip mes padėsime tiems žmonėms, kuriems reikalinga pagalba? Šitas gali būti vienintelis.

M: Ir tada apibendrinant tuos teigiamus dalykus, trumpai, dekriminalizacijos punktais, ką išskirtumėte – pagrindiniai plusai dekriminalizavus mažus kiekius savo reikmėms?

I: Tai nusikaltimų kiekiai mažėja, mažiau žmonių yra teistų, tai reiškia daugiau žmonių gali, nežinau, mokytis, sutidijuoti, išvykti kur nori, nes labai dažnai teistumai yra susiję su šitų dalykų negalėjimu. Kitas dalykas, sumažėja šiaip tai visokių ligų, bet būtent lytiškai arba per kraują plintančių ligų skaičius, tai puikiausiai parodo ir Portugalijos praktika, nes šiuo metu net Lietuvoje... Anksčiau, prieš kokius 7 metus, Lietuvoje buvo vis dar.. Ar gal net prieš 3 metus, Lietuvoje buvo apie 50 proc. visų naujų ŽIV atvejų buvo tarp žmonių, vartojančių narkotikus injekciniu būdu. Dabar labai jau keičiasi viskas, tai dabar, man atrodo, apie 20 ar 30 proc. ŽIV atvejų dėl injekcinio vartojimo. Jeigu žiūrėti bendrą Lietuvos istoriją, nuo kada buvo pradėti registruoti visi ŽIV atvejai, tai mes vis dar esame pirmaujanti Europoje ir, man atrodo, visoje Rytų Europoje. Pas mus apie 50 proc. visų ŽIV atvejų yra būtent dėl švirksčiamųjų narkotikų vartojimo. Vėlgi, sumažėtų plintančių ligų, tokių kaip ŽIV, hepatitas, tuberkuliozė skaičius tarp šių žmonių grupių. Būtų pagerintas priejimas prie sveikatos paslaugų, tokių kaip žalos mažinimas, gydymas priklausomybės ligų centruose. Žmonės nebijotų kreiptis, nes mažiau stigmatos, diskriminacijos ir didesnis tas pasiekiamumas. Man atrodo, dar truputėlį pagerėtų, nors ir dabar nėra blogi, bet dar labiau pagerėtų santykiai tarp policijos pareigūnų ir žmonių, vartojančių psichoaktyviąsias medžiagas, atsirastų daugiau pasitikėjimas pareigūnais. Buvo labai faina šiaip pas mus programa, kur policijos pareigūnai galėdavo nukreipti į Priklausomybės ligų centrą žmogų, kuris norėdavo gydytis ir žmogui tada nereikėdavo laukti metus ar pusantrų, jis tiesiog

gaudavo iš policijos pareigūno tokį, nežinau, nukreipimo lapelį, eidavo į Priklausomybės ligų centrą ir iš karto gaudavo iš esmės gydymą. Tai man atrodo, šitie yra efektyvios programos, efektyvūs dalykai, kur reikia labai kurti tarpusavio supratimą ir bendradarbiavimą ir tada tikrai pasieksim gerų rezultatų. Iš pozityvių dalykų apie dekriminalizaciją, čia, vėlgi, sumažėtų nusikaltimų skaičius, reiškia sumažėtų perteklinio darbo tam tikrom institucijom, tokiom kaip teismai, kurie tūkstančius metų nagrinėja tas bylas ir dabar turi bylą trim ar keturiem metam į priekį. Ta pati policija galėtų orientuotis tada ne į tuos mažareikšmius nusikaltimus, kur po du gramus žolės ar dar kažkokias, galėtų orientuotis į tuos didžiuosius narko–baronus, nežinau, kaip pavadinti [juokiasi] narko–prekeivius. Sukoncentruoti savo pajėgas ir visus resursus į šitų nusikaltimų tyrimus, ieškojimą, nežinau, *whatever*. Gal pagrindinius susakiau, nežinau [juokiasi].

M: Tikrai daug, ačiū, taip struktūruotai. Ir dabar tikrai jau paskutinis klausimas. Tai vis dėlto, kaip Jūs manote, kiek Lietuvoje yra realus kanapių ir arba kartu ir kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų dekriminalizavimas?

I: Čia dabar kalbant apie dabartinį įstatymo projektą?

M: Kiek jums tai atrodo realu ir jeigu realu, tai čia įvyktų greitai metu ar vis dėlto mums prireiks laiko, kol iki to prieisim? Kiek tas gali artimiausiu metu keistis?

I: Šiaip, jeigu iš praktinės pusės, kiek tenka stebėti komitetus, ten dalyvauti ir panašiai, aš manau, kad dabartinėje sesijoje nebus tai patvirtinta, net nežinau ar bus svarstoma, čia irgi klausimas. Gal iki šitų Seimo narių kadencijos pabaigos, tai ten dar 3 metai likę ar kiek, tai gal ir priimsim. Aš labai šiaip norėčiau pozityviai žiūrėti, bet šiuo metu, šiai dienai žiūriu labai skeptiškai, nes sakau, tenka stebėti, bendrauti su tais žmonėm ir aš suprantu, kad tiesiog žmonės, jie neklauso jokių mokslininkų, jie neklauso, kas ten pasaulyje darosi, jiems neaktualu, neįdomu. Žmonės susikūrė daug baimių savyje, nors tos baimės nėra paremtos jokiais faktais ir t.t. Ir šiaip labai sunku išvaryti tas baimes ir stereotipus ir tą negatyvumą prieš dekriminalizaciją. Man atrodo, kad reikia daug daugiau laiko, dar metų ar dviejų, kad išjudintume šitą reikalą ir turėsime šiek tiek laiko paedukuoti Seimo narius, bet sakau, žiauriai sunkiai priima informaciją. Nenori, nenori klausyti, neįdomu, nes jie geriausi ekspertai, jie geriausiai žino tą temą, nepaisant to, kad nieko apie ją nežino, tai mano atrodo, jo, kelių metų dar prireiks, gal ir daugiau.

M: Tai spėjimas, jeigu bus dekriminalizuota, tai visos psichotropinės ir narkotinės medžiagos ar būtų kalbama tik apie kanapes? Dėl ko klausiu, nes dabar jeigu matėte viešoje erdvėje buvo kalbama, kad mes tik už kanapių dekriminalizavimą...

I: Na, čia taip negražiai pasakysiu, bet tas TS-LKD ar kaip jie vadinasi, visada apsimeta *durneliais*, lyg nieko nebūtų įvykę ir jie čia nepamatė, neišgirdo, nes šiaip, kai koalicija tariasi, ir yra koalicijos susitarimas viešai visur visiem prieinamas, matomas, parašyta dekriminalizacija visų psichoaktyviųjų medžiagų, nėra ten kanapė minima jokia [juokiasi]. Tai labai keista, kad žmonės, tie kasčiūnai: „mes kalbėjome tik apie kanapes“ [pašaipiai]. Aš nežinau, su kuo Kasčiūnas kalbėjo, bet visi koalicijos partneriai yra pasirašę savo sutartį, ar kaip vadinasi tas dokumentas, ir ten aiškiai parašyta, kad ten yra tiesiog dekriminalizacija. Nežinau, ar parašytas žodis „visų“, bet tiesiog psichoaktyviųjų medžiagų, tai reiškia nėra išskirta jokia psichoaktyvioji medžiaga, tai tos, sakau, nepagrįstos baimės ir dabar manipuliacija, kad čia gal kažkokią vieną medžiagą, tai tikėtina, kad tik vieną ir kad tik apie kanapes šnekam, tai nežinau... Žinau, kad yra įstatymo jau projektas kuriamas, rašomas būtent kanapei, todėl ir sakau, nesitikiu, kad dabar bus Morganos teiktas projektas, bet įdomu bus pasižiūrėti, ką siūlo būtent TS-LKD su savo kanapėmis ir ką dar siūlys. Žinau, kad dar ruošiamas kitas projektas Valstiečių ir žaliųjų, kurie ten į sveikatą orientuotą kažką pabandys sukurti, ten reabilitacijos

programas, tai jo... Nežinau, o šiaip nepalaikau to sprendimo tik kanapes dekriminalizuoti, jau sakiau ir pradžioje, nes nėra jokio pagrįsto sprendimo, kodėl. Moksliškai, kodėl kanapės, kodėl jos vienintelės. Jeigu imam pagal silpnąsias medžiagas, kaip ten kažkas nori, tai tada reikėtų plėsti tą sąrašą: kanapės, LSD, grybai, kas ten dar... Ten pilna medžiagų, bet, pavyzdžiui, ten neįeina tokios medžiagos kaip metamfetaminai, kurie yra be galo populiarūs Lietuvoje ir daug žmonių yra sulaikoma su amfetaminais arba MDMA, ekstazis, kurie yra labai [pabrėžia] populiarūs tarp jaunų žmonių, tai šitos medžiagos nėra laikomos kaip lengvosios medžiagos. Jos pagal medžiagų tą mokslinę klasifikaciją skaitomos kaip sunkesnės medžiagos ir sukeliančios daugiau rizikos ir žalos. Tai va, kažkaip taip, nežinau, kas čia mūsų laukia.

M: Supratau, ačiū jums, čia buvo visi mano klausimai.

Baudžiamosios teisės – kriminologijos sričių ekspertas (E2)

M: Tai visų pirma, norėčiau pradėti nuo to, kad šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms, kaip žinia, remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu šią veiką kriminalizuoti, t.y. tiek narkotines, tiek visas kitas psichotropines medžiagas. Kaip manote, kodėl būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą šiomis medžiagomis?

I: Man atrodo, kad netyčia, paaiškinsiu, kodėl. Tada buvo keičiamas iki tol galiojęs Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vietoj jo atsirado Administracinių nusižengimų kodeksas ir pagal administracinę teisę, nebeturėjo likti arešto bausmės kaip tokios administracinėje teisėje, nes tai skaitoma kaip baudžiamoji priemonė. Dėl to šie dalykai dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų įgijimo ir laikymo, konkrečiai tik du dalykai, buvo administracinėje teisėje, jie buvo išbraukti, bet jie [pabrėžia], čia toks subtilus dalykas, jie visada buvo ir baudžiamajame kodekse, tai reiškia, kad tuo metu iki 2017 metų teismai galėjo rinktis, kaip vertinti ar pagal baudžiamąją teisę, ar pagal administracinę, ten priklausomai nuo aplinkybių ir panašiai. Aš, kiek esu girdėjęs, kad jeigu būdavo tos vadinamosios lengvesnės medžiagos, nors Lietuvoje nėra oficialiai skirstomas, ir nedideli, labai minimalūs kiekiai, tada teismai vertindavo, kad tai administracinis nusižengimas. Po to, kai tai buvo išbraukta, dabar liko atsakomybė administracinė tik už vartojimą, ką tai reiškia: iš esmės čia tas pats savo reikmėms, tik tiek kad neranda prie tavęs medžiagos, tarkim, randa kraujyje arba kitose kūno terpėse, tai jie baudžia pagal administracinę, paskiria baudą keliasdešimt eurų. Jeigu randa kišenėje, dar kažkur pas tave namie - taiko baudžiamąją teisę. Va, toks yra skirtumas, dėl to disponavimo savo reikmėms. Ar kanapės, ar ne kanapės... Pas mus nėra skirtumo, pas mus svarbu nuo kiekio, tarkim, iki 5 gramų kanapių iki 0,2 gramo kokaino būtų tas pats nedidelis kiekis ir nesvarbu, kuri medžiaga, nors, kaip aš anksčiau minėjau, ir dabar tas pats yra, kad teismai yra linkę taikyti švelnesnes nuobaudas, jeigu yra randamos kanapėmis. Ką tai reiškia? Tai reiškia baudžiamasis nusižengimas įprastai yra skiriamas, jeigu asmuo dirbantis, įprastai skiriama minimali bauda 750 eur, ten MGL'ais, ten 15 MGL, ir mažinama trečdaliu, tai realiai dauguma žmonių, jeigu pasižiūrėti pagal e-teismus, gauna 500 eurų baudą už tą savo reikmėms turėjimą. Jeigu ten nedirbantis kažkoks arba pakartotinis, būna kartais skiria areštą arba skiria viešuosius darbus, jeigu mato, kad jis negalės susimokėti, bet standartas yra bauda tokio dydžio. Tikiuosi, čia aiškiai išaiškinau viską.

M: Taip, supratau viską, ačiū. Tai minėjote, kad iš esmės greičiausiai per klaidą, ar ne, tas buvo, tai jūsų manymu, iš esmės nebuvo jokių kitų priežasčių, kurios galėjo nulemti kriminalizavimą pavyzdžiui, besikeičianti valdžia arba, tarkim, vartojimo paplitimo didėjimas, ar kažkokie įsipareigojimai institucijoms?

I: Jo, čia yra toks gan dažnas manymas, kad čia buvo toks kaip ir kėslas ar klasta, sugriežtinti tą atsakomybę. Bent jau kiek aš žiūrėjau ir ką aš jums papasakojau, tai man taip neatrodo. Iš esmės, Administracinių nusižengimų aiškinamajame rašte išvis nėra nei vieno žodžio apie tai, tai toks vaizdas, kad buvo tiesiog pražiūrėta arba pažiūrėta, „ai, ką čia, išbraukėm, taigi Baudžiamajam [kodekse] yra ir koliziją panaikinsim priedo, tada bus aiškiau" [šypsosi]. Tai mano manymas yra toks, bent jau aš neradau kažkokių tokių ženklų, kad tai būtų padaryta specialiai, tai tiesiog pažiūrėta kaip į mažareiškmį reikalą, o po to jau per vėlu. O dabar, kai nori sugrįžti į Administracinį kodeksą, kelia vajú priešininkai, sako: „oi, čia narkotikai paplis, jei bus baudžiamoji panaikinta“... Jau dabar kyla ginčų, o tada niekam nerūpėjo ir taip praslydo visiškai lengvai. Tai jeigu trumpai tariant, man neatrodo, kad tai buvo padaryta politiniu ideologiniu pagrindu. Ta prasme, tiesiog atsitiktinai šiek tiek ir niekam nekliuvo tuo metu ir nuvažiavo traukinys.

M: Supratau. Šiuo metu Lietuvoje vienodai yra baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kai kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti taikomos išimtys, pvz.: mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje būtent kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės nei kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartotojams? Ar reikalingas toks skirstymas?

I: Manau, kad nereikalingas, nes jeigu mes kalbam apie bausmes, dekriminalizavimą, tai tie, kurie įkliūva su heroinu, pavyzdžiui, kokainas atskiras atvejis, galima šiek tiek kitaip traktuoti, nes tai yra turčių, iš esmės turtingos grietinėlės narkotikas kaip toks, o kreko Lietuvoj nėra. Jeigu kalbant apie heroiną, tai dažniausiai įkliūva žmonės, turintys didelių problemų, kalbant apie sveikatą, finansus ir panašius dalykus. Tai kodėl jie turėtų būti baudžiami griežčiau dėl reikalų, susijusių su jų sveikata? Aš nematau tame logikos. Aš matyčiau logiką, kalbant apie platinimą, Jeigu tu platini pavojingesnes medžiagas, tarkim, heroiną tą patį, kokainą arba metamfetaminą, tada yra logikos skirti griežtesnę bausmę platintojui tokių medžiagų, negu kanapių platintojui, bet jeigu kalbant apie vartojimą, aš netgi sakyčiau atvirkščiai [juokiasi], kad už sunkesnių narkotikų vartojimą turėtų būti baudžiama švelniau. Aš čia šiek tiek juokauju. Aš manau, kad logiška, kad nėra skirtumo šiuo atveju ir tos valstybės, kurios daro skirtumą – Jungtinė Karalystė, pavyzdžiui, A, B, C – pas juos trys kategorijos, aš nežinau... Aš nematau logikos dėl tų argumentų, kuriuos išaiškinau. Jeigu mes kalbėtume apie legalizavimą arba *de facto* kaip Olandijoje, kai jie atskyrė *soft drugs*, *hard drugs*, tada yra logikos, kad sunkesni mažiau prieinami turėtų būti, bet čia jeigu kalba eina apie legalizavimą konkrečiai. Jeigu mes kalbam apie bausmes, dekriminalizavimą, na, aš manau, kad neturėtų būti skiriamos atskiros kategorijos.

M: Supratau, jūsų manymu, ar griežtos bausmės, kokios, turbūt, galima būtų sakyti šiuo metu yra Lietuvoje už disponavimą kanapėmis arba kitais narkotikais, mažina jų vartojimą? T.y. ar griežtos bausmės koreliuoja, jūsų manymu, su vartojimo mažėjimu?

I: Sudėtingas klausimas. Mano supratimu, didelės įtakos nedaro. Mes galime paimti įvairias valstybes, pavyzdžiui, imam Prancūziją, kuri turi vienas griežtesnių bausmių Vakarų Europoje. Ten irgi yra už disponavimą *baudžiakas*, man atrodo, ir jie turi 40 proc. populiacijos vartojimo lygio. Palyginam Nyderlandus – legalu įsigyti, be problemų, turime 25 proc., bet tai įtakota tokių dalykų, kad, pavyzdžiui, Olandijoje, ypač tuose provincijos miestuose yra žiūrima kreivokai ir vietiniai gyventojai nepaisant legalumo, kultūriškai nelabai linkę vartoti ir dar vienas iš paaiškinimų, kad tai yra stipri alaus kultūra – „Amstel“, „Heineken“ ir visa kita. Olandai mėgsta gerti alkoholį ir kaip taisyklė daugiau yra vartojama tarp imigrantų, marokiečių daug gyvena, jei kalbame apie vietinį vartojimą, arba turistai, ypač iš Jungtinės Karalystės, kurioje yra griežti pakankamai įstatymai, bet vartojimo lygis kalbant apie kanapes ir kitus, tarkim, kokainas, MDMA, ekstazis, Jungtinėje Karalystėje yra žymiai didesnis. Dabar mes žiūrime tokius pavyzdžius, valstybė, kurioje praktiškai *de facto* legalu ir valstybėse, kuriose draudžiama ir jose vartojimo lygis yra didesnis. Tai rodo, kad baudžiamoji politika iš principo, jeigu ir įtakoja tai... Kažkiek įtakoja, žinoma, jeigu nėra prieinamumo, tai kažkiek jį sumažina, bet vartojimo lygis pasidaro pavojingesnis ir yra kitų problemų ir priedo pelnosi iš to kriminlinės struktūros, kurios pardavinėja ir gauna pelną, bet jeigu kalbam apie vartojimo lygį, sakyčiau, kad jeigu ta įtaka yra, ji nėra esminė.

M: Supratau, o jeigu, tarkime, hipotetiškai galvoti, kad griežtos bausmės nemažina jų vartojimo, tai koks tada tų bausmių tikslas? Ar tai yra prevencija, išgąsdinti, kad kiti nevartotų, ar vis dėlto, čia...

I: Na, taip... Jeigu žiūrint į tikslus, kurių norima siekti ar koks baudžiamosios teisės vadovėly, bendrai dėl bausmių yra keli tikslai: atgrasymas yra vienas iš tikslų, bet kaip aš ir minėjau, tas atgrasymas

kelia daug abejonių, ar jis veikia kaip toks ir jeigu veikia, tai kokių lygmeniu. Nežinau, nes net ir valstybėse, kuriose žudo žmones, jeigu domėjotės, kas vyksta Filipinuose... Ten *death squad'ai* tiesiog šaudo *dylarius* ir panašiai, bet tai nekeičia situacijos arba Braziliją paėmus su jos favelomis. Kas kad nelagalu, ten *de facto* legalu [šypsosi] tuose priemiesčiuose ir t.t., bet atgrasymas yra vienas iš tikslų, jeigu taip žiūrint į griežtumą, bet dar yra atpildo ir teisingumo principai, kurie yra atgyvenę, atseit „tu turi atsakyti, žmogau, už tai, kad tu čia pažeidinėjai teisę ir darai kažkokius blogus dalykus, tai mes tave nubausim už tai, kad tu tą darai“. Nors čia kalbant apie narkotikus, panašiai kaip prostitucija, kur yra tie vadinamieji nusikaltimai be aukos. Principe, aš nusipirkau, pavartoju ir kam aš blogai darau [juokiasi] Nu *okay*, jeigu aš esu priklausomas, aš galbūt eisiu vogti arba apiplėšiu jus gatvėje, atimsiu telefoną gatvėje, nes man abstinencija ir man reikia, bet čia jau yra kitas nusikaltimas. Tai nusikaltimas nuosavybei, baudi ir viskas logiška, ar ne? Yra auka, jūs, tarkim, nusikaltėlis – aš. Bet jeigu kalbant apie gryną vartojimą, tai čia grynai toks moralistinis, ideologinis žmogaus pasmerkimas, kad jis vartoja kultūriškai nepriimtina medžiagą, bet juk jeigu jis geria, viskas tvarkoj, niekas nesodins į kalėjimą, nebent jis padarys kažką girtas, bet už tai, kad jis turi, nusipirko, nu *okay*, už viešą tvarką gali nubausiti, bet principe nėra baudžiamas, tai ar čia nuoseklu? Aš abejoju.

M: Kanapių kriminalizavimas yra tik vienas iš galimų baudžiamosios politikos modelių ir pastaruosiu metu, ypatingai viešojoje erdvėje, daug kalbama apie kanapių dekriminalizavimą tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje. Kaip žinia, gruodžio mėnesio Laisvės partijos pasiūlymas naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti. Klausimas būtų, kaip manote, dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti kanapių dekriminalizavimą, kas buvo kriminalizuota 2017 ir kodėl kilo tokios idėjos vėl dekriminalizuoti?

I: Todėl kad už Atlanto įvyko pokyčių [juokiasi]. Aš galiu pasakyti, kad Lietuva, ji save pozicionuoja drąsia šalimi ir buvo kažkoks toks logotipas... Aš galiu pasakyti, kad Lietuva yra baikšti šalis, kalbant apie narkotikus, narkotikų politiką ir panašius dalykus ir jie niekad [pabrėžia] nedarys kažko tokio išskirtinio, ką padarė olandai, padarė Portugalija savo laiku ir kiti pavyzdžiai. Lietuva priims kažkokius pokyčius, kai jie bus stipriai įvykę kitose šalyse. Ir ką mes dabar matom, po eilės legalizavimo referendumų JAV, Europos valstybėse išeina kalba apie tarptautinę teisę, konvencijas... Tai iš principo, negali būti legaios kanapės rinkos, tai Europos valstybės atsargesnės ir labiau renkasi daugiau tokius dekriminalizavimo, žalos mažinimo modelius. Kaip, tarkim, Portugalija, Čekija, Belgija su Olandija. Olandija nuo senų laikų, Belgija, ta pati Vokietija, Šveicarija reiškia yra daugmaž pro pirštus žiūrima [juokiasi] arba užsimerkiama, ar ne? Ir Lietuva jau tampa po truputį kaip retrogradiška Rytų valstybė su tokia narkotikų politika ir netgi tiems, kurie iš Narkotikų, tabako ir alkoholio departamento užsienyje prisiklauso, pamato patirtis, tai natūraliai keičia ir jų pačių požiūrį. Tai jei pirmą kartą, kai aš kalbėjau apie dekriminalizavimą 2012 metais, atsimenu konferencijoje užsiminiau, tai ten žiūrėjo į mane į kaip kažkokį kosmonautą, o dabar tai čia savaime suprantamas dalykas. Bet, aišku, manęs nepaklausė tais laikais, nežinau, gal šį kartą bus kitaip [juokiasi]. Ir dar palankios aplinkybės, kad Laisvės partija laimėjo daug mandatų ir jie tai išsikėlė kaip vieną tokių pagrindinių politinių tikslų, politinės *agendos* ir žmogus, kuris pateko su Laisvės partija, nuo senų laikų, labai [pabrėžia] besidomintis narkotikų politika ir jinai iškėlė šitą klausimą ir pateikė projektą, bet nežinau, man atrodo, jūs spėsit greičiau magistrą parašyti, negu projektas bus priimtas, nes dar nesvarstė Teisės ir teisėtvarkos komitete, tai neaišku, ar išeis į plenarinę iki atostogų ir klausimas, ar plenarinėje bus priimta, nes konservatoriai turbūt skils, valstiečiai – prieš, socialdemokratai – skils, tai klausimas, ar užsteks balsų tą padaryti. Nors mano supratimu, ten visiškai nežymus pakeitimas, iš esmės nieko per daug nepakeistų, tik tiek, kad tūkstantis bylų, nes dabar yra apie du tūkstančiai dėl narkotikų ir tūkstantis eina pagal tą įgijimą, laikymą, gabenimą be tikslo platinti – BK 259 str. 2 dalis. Tai reiškia, kad teismai galės pusę krūvio nusimesti nuo savo pečių. Nežinau, užsikalbėjau turbūt, bet mano supratimu, keitimasis dėl užsienio įtakos ir procesų vykstančių užsienyje, plius palankios

politinės situacijos dabar šiuo metu. Ir palankesnis visuomenės požiūris, nes kur buvo „Vilmorus“ apklausos ir seniau, ir anksčiau, tai dauguma pritarė, kad galima taikyti administracinę atsakomybę vietoj baudžiamosios. Tai pritarė dėl dekriminalizavimo, bet jeigu paklaustumėte dėl legalizavimo, manau, kad dauguma būtų prieš dar iki šiol, manyčiau. Čia spekuliacija, nes niekas neklausia.

M: Mhm, supratau. Tai minėjote, kad dekriminalizavimui įtakos galėjo turėti palanki politinė situacija šalyje ir pasikeitimai užsienyje. Galbūt, jūsų nuomone, tokiam sprendimui, siūlymui galėjo turėti įtakos ir tarptautinės organizacijos, jų reglamentai – Europos Sąjunga, Jungtinės Tautos ir kiti... Kiek būtent šios organizacijos turėjo arba apskritai turi įtakos kanapių kriminalizavimo ir dekriminalizavimo politikai Lietuvoje? Ne tik kanapių, bet ir visų narkotinių, psichotropinių medžiagų mažais kiekiais be tikslo platinti.

I: Turi, turi įtakos... Pasaulio sveikatos organizacija savo dokumentuose akcentuoja žalos mažinimą. ES žalos mažinimas yra stipri doktrina ir yra įvairių dokumentų, ar ten žemas slenkstis, švirkštų keitimai ar panašiai, kad nereikia taikyti baudžiamosios [atsakomybės], įkalinimo bausmių. Ten taip įdomiai, nes JTO nuo senų laikų buvo pasakyta, kad vartotojų nereikėtų bausti įkalinimo bausmėmis, tai reiškia, jeigu valstybė ir numato baudžiamąją, neturėtų sodinti jų į kalėjimą, o orientuotis į sveikatos paslaugas labiau. Tai dabar dar labiau išsiplėtė ir PSO dėl kanapių konkrečiai... Atsiprašau, Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės komisija 2020 m. gruodžio mėnesį jas reklasifikavo ir pakeitė sąrašus ir reiškia, kad šiuo metu perkėlė iš pačio griežčiausio ketvirto sąrašo, perkėlė į pirmą sąrašą ir šiek tiek sušvelnino teisinį režimą, kalbant apie kanapes, atsižvelgiant į tai, kad mokslinių tyrimų atsirado dėl jų pritaikomumo medicinoje, nes ketvirtajame sąraše ten yra heroinas ir dar kažkas, tos kurios negali būti taikomos medicinoje ir turi ženklų piktnaudžiavimo riziką. Tai po šito pakeitimo, jūs galite pasižiūrėti JTO dokumentus 2020 m. gruodžio 11 d. man atrodo, komisijos sprendimą, kokie ten buvo argumentai. Netgi tarptautiniu lygiu buvo toks duotas supratimas, kad kanapės nėra tokios jau pavojingos, nes anksčiau jos buvo tame pačiame sąraše su pačiomis sunkiausiomis medžiagomis nuo 1961 metų. Tai jūs suprantat, kad per 50 metų mokslas, 60 jau metų, mokslas pažengė ir tik dabar atlikti pakeitimai, nes ten labai sudėtinga keitimo tvarka. Ten yra 53 valstybės ir turi dauguma pritari ir ten vyksta ideologiniai ginčai. Pavyzdžiui, Kinija su Rusija visada prieštarauja, sako: „negalima, nes čia bus narkotikai, po to tik stipresni, kanapės turi likti“, Vakarų Europa, aišku, sako reikia [perkelti į kitą sąrašą], ten nėra mokslinė diskusija, ten daugiau toks ideologinis karas, bet kanapių šalininkai jį laimėjo, paskutinį mūšį. Tai va, bendrai atsakant, jo, turi įtakos ir ypač argumentaciniame lygmenyje, jeigu pasakai JTO, PSO arba ES pasako taip ar taip, tai priešininkas negali sakyti, kad čia nesąmonė kažkokia, išmisalai ir panašiai.

M: Supratau. 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kiekį kanapių, naudojimas medicinoje. Kaip vertintumėte šį sprendimą?

I: [juokiasi] Na, iš principo... Ten buvo padaryta tokia tvarka, kad labai sudėtinga... Labai sudėtinga būtų registruoti vaistus [giliai įkvepia]. Reiškia, kad vaistai turėtų būti registruoti ES – vienas variantas, tada Lietuvoje galima naudoti. Kalbant apie kanapių preparatus, yra vienas vaistas iki šiol registruotas „Epidiolex“ nuo epilepsijos, bet jis yra CBD preparatas, reiškia to kanabinoido, to kuris nėra psichoaktyvus, o kalbant apie THC preparatus, tokius kaip „Sativex“, pavyzdžiui, arba panašiai, juos reikėtų registruoti pagal atskirą tvarką Lietuvoje, reiškia turėtų būti pateikti klinikiniai tyrimai su daugeliu žmonių ir panašiai, panašiai... Ten sudėtinga registracijos procedūra ir jeigu vietiniai norėtų registruoti, būtų labai sunku, jeigu užsienio korporacijos – įmanoma, bet jos turėtų tada turėti interesą didesnį, nes „Sativex“ ir panašiai naudojami pakankamai nepopuliarių ligų gydymui, populiariesnė gal tik išsėtinė sklerozė būtų ar vėžio chemoterapija, bet yra kitų retesnių ligų ir nėra didelės rinkos, tai tos kompanijos nelabai nori investuoti į tai. Vietiniai gamintojai negali gaminti kanapių, kuriose yra daugiau kaip 0,2 THC, nepluoštininių auginti negali, tai reiškia, kad Lietuva

negali auginti medicininių kanapių iki šiol įstatymiškai, reikėtų tą pakeisti. Aš parašiau neseniai mokslinį darbą apie medicininės kanapes, tai surašiau, ką ten reikėtų padaryti. Reikėtų reklasifikuoti kanapes, perkelti į antrą sąrašą, tada galima būtų žymiai lengviau jas naudoti gydymui ir galima būtų ruošti magistralinius preparatus. Ką tai reiškia? Tai reiškia, jeigu turit kažkokią ligą, kur kanapės jums tinka, vaistininkas galėtų jų galėtų pagaminti iš medžiagos, jeigu turėtų galimybę ją gauti. Reali kanapių medžiaga, jis galėtų pagaminti individualų preparatą. Iš pirmo sąrašo medžiagų sąrašo, lietuviško, draudžiama gaminti magistralinius preparatus, tai nėra galimybių. Vienu žodžiu, įteisinta teoriškai, praktiškai jokių vaistų su kanapėmis nėra rinkoje, nėra galimybės įsigyti. Lenkai, beje, padarė įdomiai, aš net nustebau, kaip tokia katalikiška šalis... Jie padarė ne vaistus, *pills* – tabletės, kaip yra kitur, nes daugumoje Europos valstybių yra draudžiamas tas *dry herbal cannabis* kaip žolelės formoj ir kad nerūkytų žmonės, skaitoma, kad rūkymas blogai [juokiasi], tai kad geriau suvartotų per burną... O lenkai pardavinėja kanapes grynoji formoj, standartizuotas, 19 proc. THC, tai kas yra šiaip jau nemažai [juokiasi], ir jie pardavinėja tik tokias kanapes, bet tik kelioms ligoms, tai, tarkime, išsėtinė sklerozė arba vėžys, nueini pas vaistininką ir jis tau pasveria kaip *dylaris* 5 gramus ir sako: „ačiū, viso gero“ ir gerai [šypsos], ir daugmaž taip vyksta, o pas mus to negalima, o kitų vaistų dėl įvairių priežasčių kol kas nėra Lietuvoje.

M: Yra toks požiūris, kartais galima išgirsti apie tai, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose, nors ir minėjote, kad čia labiau kaip ir teorinis dalykas, atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui arba net galimam legalizavimui. Kaip manote, ar jūsų nuomone tikrai yra toks sąryšis, kad įteisinus medicininės kanapes vaistuose, kad tai yra tas vienas žingsnis link dekriminalizacijos ar net legalizacijos?

I: [gilus atodūsis] Gali būti, gali būti... Pavyzdžiui, kaip airiai pas save įteisino, tai jų premjeras netgi specialiai pasakė: „mes tikrai nelegalizuosime nieko, čia bus tik medicina“ ir jeigu žiūrint bendrai medžiagas, tai mes galime matyti, kad kartais to ryšio ir nėra, pavyzdžiui, galima naudoti medicinoje ketaminą arba amfetaminą ir tam tikras rūšis, aišku, ne tai kad tau ratus duos valgyti. Bet niekas nekalba apie jų legalizavimą. Morfinas, priedo, yra legalus, iš principo tai yra silpnesnis heroinas. Jeigu heroinas būtų degtinės butelis, tai morfinas yra alaus butelis, toks sulyginimas, bet tai yra opiatas, medicinoje naudojamas su daug metų ir ar kas nors šaukia, kad čia bus legalus heroinas... Ne, bet kalbant apie kanapes norėčiau šiek tiek kitką pasakyti, nes JAV, kuriose yra legalu šiuo metu, kaip taisyklė, iš pradžių buvo įteisintos medicininės kanapės. Referendumais JAV vyksta, jeigu jūs esate girdėję, kad ten ne vietinė valdžia priima, o *popular vote* referendumais, tai toje pačioje Kalifornijoje 1996 metais buvo įteisintos medicininės kanapės, bet jie padarė tokias laisvas schemas, kad tai buvo *de facto* legalizavimas, kad žmonės ateidavo pas savo gydytoją, sakydavo „man depresija, blogai jaučiuosi, *anxiety* ir jis tada sakydavo: *okay, cannabis card*, prašom“ [juokiasi]. Ir ten kaip buvo padarytas tyrimas mokslininkų, kad dauguma tų *dispensaries*, medicininių, tuo metu dar nebuvo legalu, dauguma klientų buvo daugmaž 20-30 metų jauni baltaodžiai vyrai, turintys mažiau ligų negu vidutinė populiacija [juokiasi], tai iš principo taip... Tai JAV medicininių kanapių legalizavimas ir dekriminalizavimas [rekreaciniams tikslas] eidavo kaip pirmas žingsnis, bet reikia turėti kontekstą. Ten eina per žmonių palaikymą, jie iš pradžių palaiko dekriminalizavimą, iš karto už legalizavimą nepasisako ir dažniausiai nepavykdavo tie referendumai dėl legalizavimo ir netgi įdomių tokių paskutinių referendumų yra. Mano atrodo, iš kažkurių pietinių valstijų, gal Arizona ar kažkas, gyventojai atmetė kanapių legalizavimą, bet priėmė medicininį kanapių legalizavimą. Tai reiškia, kad mes prieš rekreaciją, bet už mediciną. Tai šis atvejis buvo pirmas žingsnis, bet kalbant apie kitas valstybes, aš manau, kad gali būti kaip medicininės, tarkim, priimamos, jos tamos įprastos tarp vyresnių žmonių vartojimo, ten kokios močiutės sergančios pradeda tas kanapes rūkyti, o po to ateina kažkokia: „legalizuojam kanapes rekreacijai“, ta močiutė, parūkiusi tų medicininių, sako: „nu *blemba*, iš tiesų tai nieko blogo, aš – už, anūkeliams pasakysiu, kad tikrai gerai“. Aš manau, kad tai galėtų būti pirmas žingsnis, bet nebūtinai jis įvyks, galima, sakau, padaryti tokius visiškai atskirtus

režimus su griežtu nusistatymu ir priedo dar yra tarptautinė teisė, kuri riboja rekreaciją gan stipriai. Aš manau, kad nebent jeigu pakeistų konvencijas, tada būtų laisviau, bet kol kas aš nematau tokios didžiulės grėsmės, imant Lietuvą – legalios tos medicininės kanapės, bet ką tai pakeitė? Net jų pačių nėra. Ar visuomenės požiūris pasikeitė nuo to? Nemanau. Nežinau, komplikuotai turbūt atsakiau, kad ir taip, ir ne [juokiasi] – toks atsakymas.

M: Mhm, jūs prieš tai dar šiek tiek užsiminėte būtent apie žalos mažinimo politiką, kad iš esmės kalbant apie narkotikų dekriminalizavimą, tai yra vienas iš tikslų užtikrinti visuomenės sveikatą ir aš norėjau pasiteirauti, kiek jūsų nuomone, būtent žalos mažinimo politika yra aktuali kanapių [pabrėžia] vartotojų atžvilgiu? Tai yra, ar yra kažkokios priemonės, galinčios mažinti žalą vartotojams kanapių ar vis dėlto nelabai?

I: Jeigu būtų legalu, yra priemonių... Tai... Valgomų produktų rinkos plėtimas [juokiasi], nes kanapių žala iš principo... Iš principo gal būti per administravimo būdą, kuris yra rūkymas, tai... Bet jis yra Lietuvoje tiesiog devyniasdešimt keli procentai populiarumo. Dėl kelių priežasčių: nes iš karto patenka į kraują, jeigu tu valgai tą pyragėlį, negali niekada žinoti, kokia koncentracija, kaip pasiskirstė po tą pyragą, kiek tu ten atsipjovei ar panašiai. Amerikoje, kai yra standartizuota, pavyzdžiui, Kalifornijoje buvau nuėjęs į *dispenserį* ir apžiūrėjau ten viską, tai ten surašyta THC procentai po kableliu, pavyzdžiui, 13,49 ir CBD 1 kablelis kažkiek. Tai reiškia, kad tu tiksliai žinai, kiek ten yra. Kai rinka nelegali, tu niekaip negali žinoti, tu nežinai, ką tu perki, nežinai, kokia ten rūšis, nežinai, kiek ten CBD, nes grynas THC nelabai tinka žmonėms, kurie turi nerimo sutrikimą, nes jis nudaužia ir gali kelti panikos priepuolius. Kuo daugiau CBD, tuo geriau, tai reiškia, kad pats produktas turėtų būti pakankamai kokybiškas – to neįmanoma užtikrinti nelegalioje rinkoje. Antra, administravimo būdai galėtų mažinti žalą, t.y. jeigu valgo žmonės arba *veipina*, vietoj rūkymo su tabaku, tai jau yra geriau. Kas dar ten... Išvengimas neaiškių produktų, kaip sintetinių kanabinoidų ir panašių dalykų, vėlgi, tai galima testuoti galbūt, bet testai labiau skirti kitoms narkotikų grupėms atpažinti, negu kad kanapėms. Tai tokios žalos mažinimo priemonės galbūt galėtų būti taikomos, bet kaip ir minėjau, nelegali rinka riboja dalies jų taikymą, nes nei tu produktų kokybę užtikrinsi. Priedo tie valgomi produktai nėra populiarūs, nėra gaminami, standartizuoti, bet šiaip kalbant apie kanapes, dauguma vartotojų nesusiduria su didesnėmis problemomis, o jeigu susiduria tai, ką aš žinau. Kas apie *stoner'ius*... Kas yra *stoner'is*? *Stoner'is* – žmogus, kuris rūko dieną naktį ir yra apatiškas, ir tingi dirbti [šypsosi] ir aišku, dėl rūkymo gali būti plaučių ir kitokios sveikatos bėdos, bet kad jo gyvybei kažkas panašiai grėstų, kaip alkoholio vartotojams arba kitų sunkiųjų narkotikų vartotojams, tai nėra taip. Sakyčiau, lengvesė priklausomybė įmanoma nuo kanapių.

M: Mhm, supratau, ir dar keletas paskutinių klausimų. Bendrai iš mūsų pokalbio aš suprantu, kad jūs, vis dėlto, pritarumėte dekriminalizavimui tų narkotikų ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, ar ne... Ar galėtumėte tuomet trumpai pasakyti, apibendrinti argumentus dėl ko reikėtų dekriminalizuoti ir kartu surišiu su kitu klausimu, kokie argumentai už dekriminalizavimą ir kokios tai būtų teigiamos, jūsų nuomone, pasekmės visuomenei, valstybei tą padarius?

I: [gilus atodūsis] Na, *okay*... Iš principo, aš galvoju, kad narkotikų vartojimas kaip toks, bet kokių medikamentų, nėra baudžiamosios teisės reikalas. Kalbant per dvi prizmes: viena – per individo laisvės ir jo asmeninį apsisprendimą, jeigu jis nori sau kenkti arba gal padėti kai kuriais atvejais [šypsosi], galbūt taip. Tai čia valstybė neturi kištis, tai yra nusikaltimas be aukos ir čia nereikėtų kišti kažkokios savo moralės ir moralizuoti valstybei. Antra, baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* principas, tai reiškia, kad pagal visas teorines koncepcijas, jis turėtų būti taikoma tik išskirtiniais, kraštutiniams atvejais, sunkiausių nusikaltimų atvejais. Aš nemanau, kad vartojimas yra sunkus nusikaltimas, ir iš

vis ar tai turėtų būti nusikaltimas ir dėl to aš manau, kad per tą principą žiūrint, kaip *ultima ratio*, paskutinės priemonės, kad neturėtų būti taikoma baudžiamoji teisė šiuo atveju. Trečia, kad žalos mažinimas kaip toks. Jis panaikina tiek ir stigmą, tiek ir baimę kreiptis į tam tikras institucijas, kad tave čia dabar baus ir panašiai, ir turėtų geresnių rezultatų, kalbant apie visuomenės sveikatos užtikrinimą, bet čia gal labiau siejama ne su kanapėmis, o su kitomis didesnio poveikio medžiagomis, tas žalos mažinimas. Taip... Nežinau, kas čia gal... Gal trumpai tiek, yra ir kitų argumentų, bet čia pagrindiniai būtų tokie.

M: Mhm, o tada kokios galėtų būtų neigiamos pasekmės? Ar išvelgiate kažkokių rizikų, priėmus tokį sprendimą dekriminalizuoti nedidelius kiekius narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo platinti, ar yra kažkokių rizikų, tiek individualiu lygmeniu, tiek galbūt valstybės lygmeniu su kuo galėtume susidurti?

I: Mhm... Priešininkai sako, kad čia dabar niekas nieko nebijos, vaikščios ir vartos atsipūtę lengvai [juokiasi]. Tai gal toks būtų tas tokio kultūrinio priimtumo padidėjimas, jeigu rizika. Aš bandau sugalvoti, nes aš esu šalininkas, tai man sudėtinga apie tai kalbėti [šypsosi], bet įmanoma galbūt kažkas, bet aš nemanau, kad tos rizikos ant tiek didelės, kad reikėtų taip labai to bijoti. Priedo, mes čia kalbam ne apie legalizavimą visgi, o dekriminalizavimą. Baudžiama vis tiek bus, tik švelniau. Tarkim, kaip už automobilio parkingą ne vietoj, ar ne? Už tai irgi baudžiama, tai nėra legalu, tiktai požiūris jau visai kitoks. Jeigu žiūrėti labai giliai per visuomeninį gilų pjūvį, tai galėtų paskatinti didesnį priimtumą medžiagos, bet aš nematau tame problemos, tiesą sakant [juokiasi].

M: Supratau...

I: Ypač jeigu substitutu pasirinks [kanapes] vietoj alkoholio, sakyčiau čia žalos mažinimas, nes žala mažesnė sveikatai ir *mental health*, ir fizinei, tiktai nežinau, JAV kai buvo daryti tyrimai, tai yra substitutai daliai žmonių. Lietuvoje aš nemanau, kad ypač vyresni žmonės pereis prie to. Ne ta karta turbūt. Ir priedo tos medžiagos nėra lygiavertiškai pakeičiančios viena kitą. Vienos yra slopintojas ir antidepresantas, sakykim, kažkas truputį psichodelinio ir irgi slopintojas, bet poveikis visai kitoks, tai nežinau, ar bus taip, kad vieni pereis nuo vieno prie kito – abejoju.

M: Tai apibendrinant, kiek Lietuvoje, Jūsų manymu, yra realus kanapių dekriminalizavimas šiuo metu, arba nebūtinai kanapių, bet bendrai visų narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti?

I: Pakankamai realu, tiktai vėlgi, klausimas, kaip tas dekriminalizavimas atrodo, nes kur dabar tas projektas Seime, ten yra siūloma bauda už pirmą kartą nuo 20 iki 100 eurų, jeigu aš gerai pamenu, o pavyzdžiui, kiti Seimo nariai registruoja kitus siūlymus, kur bauda 2000 eurų, tai realiai ką tai reiškia? Tai reiškia, atseit dekriminalizavo, bet bausmės būtų dar griežtesnės, negu dabar yra BK, tai ar čia yra dekriminalizuota ar kaip? Sugriežtinta tik kitaip pavadinta? Klausimas, koks projektas galų gale bus, kai jis bus priimtas, bet bendrai kalbant apie kažkokį pašvelninimą ar panašiai, tai manau, kad realu, ypač dabartinės kadencijos Seime metu. Jeigu būtų prieš tai buvusios kadencijos Seimas, sakyčiau, kad iki kitų rinkimų tikrai nerealu, nes lyderiai pareiškė savo griežtą – ne, sako, kad jaunimas turi žinoti, kas jų laukia – tiek Karbauskis, tiek Skvernelis, priedo daug buvusių policininkų Seime buvo ir pas juos iki šiol yra tas įkalta, kad čia, žinokit, pirmas laiptelis prie kitų [narkotikų]... Ir dar priedo visada remiasi tokiais anekdotiniais įrodymais, kad tabore sutiktas narkomanas pasakė: „aš pradėjau nuo žolės“. Tai gerai, kodėl neklausia, ar prieš žolę jis nerūkė tabako, ar jis nevartojo

alkoholio? Kažkodėl tai yra užmirštama ir tas laiptelis skaičiuojams tik nuo žolės kažkodėl. Jeigu visi nuo žolės pereitų prie sunkiųjų, man tada klausimas, kodėl 10 proc. Lietuvos gyventojų nėra priklausomi nuo heroino, nes 10 proc. yra vartoję kanapių, amžiaus grupė 15-64, tarp jaunesnių yra apie 20 proc., bet tik nulis kablelis kažkiek procento yra heroino vartotojai. Jeigu ryšys toks būtų teoriškai pagrįstas, klausimas, kodėl tie likę devyni kablelis kažkiek procentų neperėjo prie to heroino, jeigu pilnas laiptelis. Tai jo, nukrypau šiek tiek, atsiprašau, bet kalbant bendrai, tai jo, realus. Reikia dabar sekti, kaip seksis su šiuo projektu, ar pavyks jį priimti ir neteks jums perrašyti visą magistrinį darbą, ar jums pasiseks ir nepriims [juokiasi]. Žmonėms nepasiseks aišku, įdomu, nes visai nebedaug laiko beliko, gal ir spės iki birželio 30 dienos.

M: O dar toks paskutinis dalykas, būtent šiom dienom, neseniai, jeigu matėt, buvo išėjęs straipsnis apie tai, kad vienas iš politikų teigė, kad sutinka su tų medžiagų dekriminalizavimu, jeigu tai yra kanapės, bet ne kiti narkotikai. Kaip jūs vertinate tokį požiūrį?

I: Tai aš pradžioj užsiminiau, kad mano supratimu, jeigu kalbame apie dekriminalizavimą, visos medžiagos turėtų būti dekriminalizuotos, nes aš, kaip ir minėjau prieš tai, kitų medžiagų vartotojai dažnai būna gerokai sunkesnės situacijos finansiškai, socialiai, ekonomiškai, sveikatos prasme, negu kanapių vartotojai, nes kanapių vartotojų nemažai yra atsitiktinių ir kaip taisyklė, yra kelios grupės: viena grupė yra „aš pabandžiau ir neveikia“ – vadina save, tai reiškia dažniausiai nerūkantys ir jie netraukia į plaučius ir pan., ir jiems atrodo, kad ta medžiaga jų neveikia, bet ji veikia, tik reikia žinoti. Kita grupė – jaunesni žmonės, kurie rūko vakarėliuose, kaip taisyklė, tai baigiasi, kai taip sakant, jie apsiramina [juokiasi], kažkas tokio. *Klaberiai* dar daugiau mėgsta MDMA ir amfetaminus, bet kanapėmis irgi eina. Kai jie išeina iš tos terpės, dažniausiai vartojimas sumažėja arba visiškai dingsta, tik pas dalį išlieka probleminis, tai kalbant apie vartotojus galima būtų pasakyti, kaip jie atrodo kaip neprobleminiai dažniausiai. Kitų medžiagų vartotojai, ypač opioidų, konkrečiai ir kokaino, amfetaminų iš dalies, jie dažnai būna probleminiai ir klausimas, kodėl jie turėtų atsakyti griežčiau? Ar dėl to, kad jie jau beveik sugriovė savo gyvenimą, jiems reikia dar padėti jį sugriauti ar padėti juos ištraukti iš ten? Aš manau, kad yra nelogiška skirstyti dėl tokios argumentacijos, bet kaip minėjau prieš tai, jeigu kas nors kalbėtų apie platinimą, tada logikos matau. Tada logikos matau. Galima bausti už sunkesnių platinimą griežčiau.

M: Supratau, tai ačiū jums labai, tai buvo visi mano klausimai.

Toksikologijos srities ekspertas (E3)

M: Mano pirmas klausimas būtų, kalbant apie kanapių vartojimą, dažnai yra akcentuojama jos sukeliama priklausomybė. Sakykite, prašau, kaip greitai išsivysto priklausomybė nuo kanapių? Ar yra skirtumas lyginant su kitomis medžiagomis, kitais narkotikais?

I: Klausimas į kurį negaliu atsakyti, nes kažkokių publikacijų, koks yra priklausomybės vystymosi greitis, man neteko matyti. Ko gero, tendencijos yra tokios kaip ir visų priklausomybių, yra kelių faktorių sąveikos rezultatas: genetika, dažnis, dozė ir iniciacijos amžius aišku. Aš manau, kad taip kažkaip.

M: Iniciacijos amžius, tai čia kada pradėta vartoti, ar ne?

I: Tikrai taip.

M: O kokios būtų kanapių vartojimo pasekmės žmogaus organizmui?

I: Kanapės, beje, nėra vienintelis augalas, kuris turi kanabinoidų, čia reikėtų tuos dalykus žinoti pradžiai. Aktyviosios medžiagos – kanabinoidai, ko gero, pagrindiniai tetrahidrokanabinolis ir kanabidiolis. Jos turi sąveikas su pagrindiniais endokanabinoidiniais receptoriais CP1, CP2. Tetrahidrokanabinolis CB1, kanabidiolis CB2 ir jos įsiveržia į labai subtilią neuromedinę sistemą – endokanabinoidų sistemą ir tiesiog, kai ateina kažkas iš šono, ta vidinė sistema, ji pakinta vienaip ar kitaip ir būtų keista.. O kadangi reikia daugumoj, bent jau CB1 veikia centrinę nervų sistemą, tai tas priklausomybės mechanizmas anksčiau ar vėliau užsiveda ir tai keičia ne tik centrinę nervų sistemą, bet ir per CB2 receptorių keičia tam tikrus somatinius kūno dalykus. Ta sistema labai galinga, praktiškai vienas iš tokių farmakologinių bandymų buvo su preparatais, kadangi per CB2 veikia stimuliavimas, slopina apetitą, tai buvo bandoma netgi įdiegti viršsvoriui, metaboliniam sindromui gydyti, bet pastebėjo, kad tas tiesioginis tikslas yra pasiekiamas, bet didėja suicidų rizika. Tai labai toks susijęs daugybe ryšių tinklas, kur [neaiški kalba] pastūmus, reaguoja viskas. Sakyti, kas kaip veikia.. Tai yra kompleksinis poveikis į daugybę organizmo funkcijų. Nežinau, ar sugebėsiu papasakoti viską per pusę valandos, kas šiaip skirta apie porą paskaitų apie tai.

M: O jeigu pavyktų, gal įmanoma, kažkaip apibendrinant tuos tokius esminius, galbūt pavojingiausius žmogui, tas vartojimo pasekmes, jeigu būtent kalbėtume apie tą vadinamą marihuaną įvardyti? Kas, kokie pakitimai gali būti tokie rimti žmogaus organizmui, vartojant ilgą laiką?

I: Tas pavadinimas yra slengas ir nieko bendro su mokslu neturi. Ar marihuana, ar kaip norėsit, taip pavadinsit, čia yra literatūrinis žanras apie kurį jums tikrai kas nors papasakos, aš į tuos dalykus nelįsiu, bet, aišku, pagrindinis poveikis yra centrinei nervų sistemai, yra krūvos... Didelė rizika ir yra krūvos darbų, kur įrodo, pasirodo, kad vis dėlto.. Pradžioje buvo kvestionuojama, ar kanapės sukelia priklausomybę, bet pirmieji tai patvirtinantys darbai buvo publikuoti 1944 metais, dabar tai nebekelia abejonės bent jau mokslininkams, nors visuomenininkams galbūt ir galima diskutuoti, galima sakyti, kad žemė plokščia – tokių žmonių yra, su tuo mes nieko nepadarysim, tačiau kanapė atitinka visus priklausomybės kriterijus ir su visom iš to išplaukiančiom pasekmėm. Ir viena iš tų pasekmių yra padidėjusi didžiosios psichiatrijos ligų rizika. Viena iš jų yra šizofrenija ir jeigu pradžioje sakydavo, kad tai yra tik koreliacija, tai profesorės Marta Diforti darbai įrodė visišką tiesioginį priklausomybinį ryšį tarp kanapių vartojimo ir šizofrenijos. Rizika auga vartojant stipresnius negu 10 proc. stiprumo tuos THC produktus ir nuo iniciacijos amžiaus. Tas iniciacijos amžiaus ypatingą poveikį parodė studija tokia, 1971-1972 metais gimusių miestelyje Naujoj Zelandijoje, ten apie tūkstantį ar

daugiau žmonių buvo stebėti daugybę metų, virš keturiasdešimt, pagal daugybę kriterijų, tame tarpe ir kanapių vartojimą ir akivaizdus yra poveikis kognityvinėms funkcijoms, ypač pradėjus vartoti iki aštuoniolikos. Tai pabrėžia ir National Institute on Drug Abuse, t.y. pagrindinis mokslinių priklausomybių institutas toks su profesore Nora Wolt priešakyje, kad būtent *adolescence* – paauglystėje vartojami šitie kanapių produktai susiję su suvokimo funkcijos sutrikimu ir mokymosi sutrikimu ateityje. Tie dalykai diskusijų nekelia. Kiek mums reikia tos atminties – čia kitas klausimas. Mes matome puikiai, kad žmonės be atminties ir su silpna kognityvine veikla puikiausiai prisitaiko ir net lipa į tribūnas vadovauti. Čia tam nėra didelių problemų, bet vėlgi, kiekvienas gali daryti su savo smegenimis, ką jis nori, bet galbūt pirma reikėtų leisti joms užaugti, o užauga jos pas žmogų maždaug 18-20 metų.

M: Supratau. Kaip tik mano kiti klausimai buvo būtent apie tą riziką priklausomai nuo amžiaus, tai Jūs kaip ir atsakėte į tą klausimą. Dar minėjote apie vartojimo dažnumą, koks vartojimo dažnis būtų jau rizikingas sveikatai, kur jau gali..?

I: Studijose nėra ribos šitas – gerai, šitas – negerai, bet yra atsitiktiniai savaitgaliniai ir yra tas *on daily basis* – kasdienis vartojimas. Čia kokybiniai skirtumai, kai yra kasdienis vartojimas.

M: Ar būtų tuomet įmanoma išskirti kažkokias žmonių grupes, kas yra didesnės rizikos? Aš suprantu, kad tai būtų paaugliai, ar ne, viena iš tų grupių. Ar dar pagal kažkokius kriterijus galėtume dar kažkokias grupes išskirti ar nelabai?

I: Tikrai yra nepilnamečiai ir beje, Amerika visiems atrodo laisvai prieinama ir viskas galima. Kaip manote, nuo kelių metų Amerikoje galima kanapes rūkyti? Nuo 21-erių.

M: Ar yra pastebimas ryšys tarp kanapių ir kitų stipresnių narkotinių medžiagų vartojimo?

I: Jūs kalbat apie problemą, kuri buvo aktuali, kai Jūsų planuose dar nebuvo, tai čia keletu dešimtmečių, praeito amžiaus 9 dešimtmetis, dar tada buvo diskusijos, dabar diskusijos yra baigtos visiškai, nes dabar pasižiūrėjus bet kurias publikacijas, rašoma, kad ryšys yra. Aišku, vis dar literatūriniam žanre vis dar pasisakoma, kad galbūt čia sumaišytos priežastys ir pasekmės, bet mokslo nuomone yra labai aiškiai, kad koreliacija yra aiški su keliom medžiagom.

M: O tos pagrindinės medžiagos, kur yra ryškiausia koreliacija, gal galėtumėte įvardinti?

I: Nedrįsčiau dabar teigti, bet... Nenoriu sakyti... Man atrodo, tai yra pagrindinės... Ta prasme, išskirtų medžiagų nebuvo, buvo koreliacijos tom priklausomybėm.

M: Supratau. Šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms iš esmės remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliais kiekiais narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Gal galėtumėte pasakyti, kaip Jūs vertinate tokį sprendimą?

I: Nenorėčiau čia pradėti savo nuomonę reikšti, nes iš tiesų moksle eksperto nuomonė yra penktas pagal patikimumą lygis įvertinimo. Penktas – paskutinis, po jo nieko nėra. Aš remsiuosi mokslinių tyrimų duomenimis, kuriais remiasi ir PSO, ES ir, beje, Europos Psichinių medžiagų monitoringo centro nuostatos, mes turime tokį centrą Europoje. Kriminalizavimas atokiuose [neaiški kalba] rezultatuose duoda neigiamą pasekmę tiek visuomenės sveikatai, tiek asmens sveikatai, nes tie asmenys vengia gydytis, įsitraukia į nelegalią veiklą, atsiranda socialiniai faktoriai nemalonūs ir būtent ta patirtis, aišku, Portugalijos patirtis – dekriminalizavimas sumažino mirštamumą. Bet, aišku,

jau yra darbų, kurie rodo, kad ten galbūt tos lyginimo metodikos nebuvo vienodos, buvo lyginami obuoliai su kriaušėmis, sakykime taip. Tačiau Europos ir PSO nuostatos yra aiškios – dekriminalizacija turi būti. Jeigu mes vis dar pripažįstame priklausomybę kaip ligą, tai iš tiesų nėra logiška už ligą bausti. Galima pasikeisti tą administracinę atsakomybę ir panaudoti juos nukreipiant žmones į gydymą, vietoj to kad juos bausti, bausti. Nežinau, tom tikrom bausmėm nubausta nėra daug, bet teistumai užkrauna ir teismus, ir vėlgi, dalis tų žmonių, kurie kalba apie dekriminalizaciją, nelabai bando slėpti bent jau tokiuos laisvesniuose pokalbiuose, kad toliau eiti legalizacija, tai yra visiškai skirtingi dalykai. Šitoj vietoj aš esu visiškai europietis – pritariu dekriminalizacijai, nors pradžioje turėjau visokių nuomonių, o dabar... Aš tikiu mokslu, Europos monitoringo centras remiasi mokslu, ir nepritariu legalizacijai.

M: O gal tuomet galėtumėte trumpai pasakyti, kodėl legalizacijai nepritariate? Pagrindiniai argumentai.

I: Šiai dienai mes turime dvi šalis: Kanadą ir Urugvajų, kurios legalizavo. Preliminarios epidemiologinės studijos... Su gana trumpu stebėjimo laiku yra labai preliminarios, bet rezultatai yra labai diskutuoti. Aišku, visi laukia ilgesnio laiko, bent poros metų ir platesnės studijos, bet su priklausomybėmis yra taip – pasiūla formuoja paklausą ir būtų keista sakyti, kad jeigu pasiūla padidės, tada kodėl nelegalizuoti... Kuo heroinas blogesnis už kanapes? Jeigu taip pažiūrėti pagal bendrą įtaką pasaulio sveikatai, tai kanapės daugiau turi įtakos negu heroinas, tai gal tada kitasėjimas – heroinas.

M: Jūs taip pat minėjote vartojimo paplitimą..?

I: Yra toks *global burden*, jeigu esate kažką girdėjusi, vertinant pagal poveikį žmonių sveikatai. Kiekviena psichoaktyvi medžiaga yra vertinama. Aišku, daugiausiai tabakas, alkoholis – nėra kalbos, bet heroinas per 10 metų ženkliai pakrito, nes jis išeina iš mados, praktiškai išėjęs kai kuriuose regionuose, o kanapės kyla po truputį, bet vėlgi, aš manau, kad tas akcentavimas į kanapes yra toks labiau parodomasis, nes dabar ne jis groja pagrindiniais dalykais, o tai, kas ant jo dedama. Visi tie sintetiniai kanabinoidai, apie juos kažkaip ar bijoma, ar nenorima šnekėti, ar nesuprantama jų prasmės. Ne kanapės dabar yra didžiausia bėda, o sintetika, kuria purškiami tie kanapių produktai. Apie kanapes galima buvo šnekėti XX amžiuje, dabar reikia kalbėti apie sintetiką.

M: Lietuvoje vienodai yra baudžiama tiek už disponavimą kanapėmis, tiek už disponavimą bet kokiais kitomis narkotinėmis medžiagomis nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti. Tuo tarpu užsienio valstybėse galima matyti pavyzdžių, kai kanapių disponavimu nedideliais kiekiais be tikslo platinti yra taikomos išimtys, pvz.: mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės nei kitų psichotropinių, narkotinių medžiagų vartotojams? Ar čia reikėtų kalbėti bendrai apie visas narkotines medžiagas ir jeigu, tarkime, dekriminalizuoti, tai visų narkotinių medžiagų nedidelius kiekius?

I: Nesu baudžiamosios teisės specialistas ir nedirščiau teigti, kur reikia bausti, o kur reikia pasigailėti, bet nematau principinio skirtumo tarp tų medžiagų. Tik dozė daro medžiagą nuodu, Paracelzsis prieš 500 metų pasakė... [paузė] Vėlgi, yra tokia knyga, „Gyvulių ūkis“, Orwello, sako: „visi žvėrys lygūs, bet kai kurie žvėrys – lygesni už kitus“. Tai ta prasme, nematau mokslinių argumentų, kodėl kažką iš tų psichoaktyvių medžiagų grupės reikėtų išskirti, bent jau šiame etape. Kol kas neteko matyti darbų, kur būtų nagrinėta ta prioriteziavimo problema baudžiamajame.. Aš mažai ta baudžiamąja teise.. Man visai neįdomi.

M: Tada kitas klausimas dar šiek tiek ta pačia tema. Gal turite kažkokią nuomonę tuo klausimu, ar griežtos bausmės už disponavimą kanapėmis mažina jų vartojimą? Ta prasme, ar tai galėtų prisidėti mažinant jų vartojimą?

I: Ką turite omenyje, sakydama griežtos bausmės?

M: Tarkim, kaip šiuo metu, yra baudžiamoji atsakomybė. Tai kur galėtų būti didesnė tikimybė, kad galėtų sumažėti tas vartojimas, kai yra baudžiamoji atsakomybė ar administracinė – kai yra bauda ar kai yra...

I: Aš kažkaip nelabai suprantu, kad reikėtų čia ieškoti motyvų. Mes turim daryti tai, ką lietuviams daryti yra labai sunku – pasitikėti mokslu. Mokslas sako, kad dekriminalizavimas yra žingsnis į priekį – o bauda už ligą yra toks keistinas dalykas. Kada daugiau vartojama, negaliu pasakyti, bet dekriminalizacija kaip ir gero tono ženklas.

M: Supratau. Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo tikslų iš esmės yra kaip ir visuomenės sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Kaip manote, ar ši politika yra aktuali kanapių vartotojų atžvilgiu, ar galima būtų išskirti kažkokią priemonę, būtent žalos mažinimui kanapių atžvilgiu, ar vėlgi, čia yra toks kompleksinis klausimas, kur reikėtų kalbėti ir apie kitas medžiagas?

I: Škotijoje yra toks nacionalinis gyvūnas. Ar žinote koks?

M: Ne, nežinau.

I: Vienaragis, jo nieks nematė. Žmonės, kurie kalba apie žalos mažinimą, didžiąją dalimi, aš drąsiai sakau, kadangi dėstau tą temą, nelabai yra bandę skaityti, kas tai yra. Jeigu žiūrėti pagal kažkokių aukštuomenės gyvenimo būdą aprašinėjančius žurnalus, tai yra vienas dalykas, jeigu žiūrėti pagal mokslinį apibrėžimą – tai yra labai aiškios definicijos, labai aiškūs reikalavimai priemonei, kad ji atitiktų žalos mažinimo apibrėžimą. Tai realiai, šiai dienai, apart švirkštų keitimo ir pakaitinių opioidų terapijų, priklausomybėse žalos mažinimo nėra. Jeigu aš pasivadinsiu operos ir baleto teatro pirmuoju baleto šokėju, nes man atrodo, kad galėčiau šokti, ar pagroti pirmu smuiku pas maestro Rinkevičių, nors natų nepažįstu, tai... Galiu mosikuoti... Bet tai ne tas pats žalos mažinimas, jeigu norit pažiūrėti, yra Global Fond'o knyga, nedidelė, 50 puslapių PDF, prieinamas online, kas yra žalos mažinimas, tai yra labai aiškūs kriterijai, labai aiškūs. Ir gal norėčiau būti, bet nereiškia, kad esu.

M: Ar tai reikštų, kad iš esmės kažkokių, tų atitinkančių žalos mažinimo kriterijus, priemonių būtent kanapių atžvilgiu nėra arba Lietuvoj greičiausiai nebus taikoma?

I: Lietuva nėra kažkokia izoliuota sala, mes esam bendram kontekste. Mes nesame kūrėjai, mes esame vartotojai didžiąją dalimi, daugumoje sričių. Tai pasaulyje dar nieko negirdėta apie kanapių žalos mažinimą, nors šneka visi, kas netingi.

M: Supratau, ačiū.

I: Kai bus *harm reduction cannabis* [neaiški kalba], rasit šitą ką nors, parodykit man.

M: Supratau... 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį, naudojimas medicinoje. Kaip vertinate šį sprendimą?

I: Aš galėčiau vertinti vertinimus. Man yra tekę matyti vieno labai žymaus politiko lankstinuką, kur jis parašė: „Padarėme, kad augalinių kanapių preparatai būtų prieinami ligoniams" ir padavė keturis pavyzdžius, iš kurių du buvo sintetiniai. Tai aš jam pasakiau, bent jau *pagooglelinkit*, prieš sakydamas, kas yra tikras kanapių produktas ir kas yra... Sako „jūs iš manęs tyčiojatės“, o aš sakau, kad žiūriu į Google'ą prieš kalbėdamas, jums taip pat patariu, nėra sunku. Tai jeigu mes kalbam apie tą natūralių kanapių [įteisinimą], tai mes nieko naujo nepadarėm, pasaulis tuos dalykus priėmė šiek tiek anksčiau ir indikacijos, beje, yra tik dvi įrodytos, tai yra dvi vaikiškos epilepsijos formos. Yra tam tikrų duomenų, bet čia kaip su vakcina, turi praeiti tam tikrus etapus, kad būtų pripažinta.

M: O kalbant apie tuos vaistus, kurie turi savo sudėtyje tų sintetinių medžiagų, tai kaip..?

I: Jie turi savas indikacijas, turi savo nišas ir gali būti taikomos, nematau čia jokių bėdų, bet nereikia sakyti, kad vaistas yra vyšnaitė ant torto, vaistas yra tada, kai liga. Ir gerti vaistą pagal oro sąlygas, tai ne. Vaistas yra geriamas, kada yra liga, kuriai gydyti yra skirtas.

M: Yra toks požiūris, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui arba gal net legalizavimui rekreaciniams tikslams. Ar sutinkate su tuo?

I: Neturiu nuomonės. Tu mokslo negali pastumti, mokslas juda taip, kaip jis juda pats. Jeigu bus įrodyta – prašau, bet bėgti priešakyje nematau prasmės.

M: Jeigu galėtumėt išskirti pagrindinius kanapių dekriminalizavimo teigiamus ir neigiamus aspektus žmogaus sveikatai ar galbūt platesniu mastu, gal kažką galėtumėte įvardinti? Kokias matote rizikas ir kokius privalumus?

I: Privalumas... Aš nematau, aš skaitau, kas yra parašyta. Tie žmonės, gal mažiau bijos kreiptis pagalbos, nes keletą metų iš eilės... Kanapės yra produktas dėl kurio Europoje daugiausiai žmonės kreipiasi dėl gydymo. Ne dėl alkoholio, ne dėl heroino, ne dėl psichostimuliatorių, bet dėl kanapių. Galbūt jie tiesiog drąsiau ateis į gydymo įstaigas. Vienas iš tokių neigiamų argumentų, kuriuos akcentuoja daugelis autorių - paplitimo didėjimas, nors manau, kad paplitimas ir taip yra pakankamas šiai visuomenei.

M: Ir paskutinis tuomet klausimas... Gal jums ir mažiau aktualus, bet Jūsų manymu, kiek yra realu dekriminalizuoti kanapes, galbūt kartu su kitom narkotinėm medžiagom Lietuvoje. Kaip Jūs manot..?

I: Aš manau, kad tai tik laiko klausimas, nes pasaulyje ta tendencija yra visiškai aiški. Kriminalizacija yra atgyvena pripažinta. Kiek tai užims laiko, tai politikų ir politikos apžvalgininkų galima klausti, aš tų dalykų neišmanau ir nesiruošiu.

Baudžiamosios teisės ekspertas (E4)

M: Visų pirma, kaip žinia, šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms remiasi 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti. Kaip manote, dėl kokių preižasčių būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis?

I: Čia sunku pasakyti iš tikrųjų, tikrieji kokie argumentai buvo, kalbant apie gražinimą į Baudžiamąjį kodeksą būtent vartojimą savo reikmėm šių narkotinių priemonių, bet kiek man žinoma ir kiek tenka gilintis į šiuos dalykus, tai didžiausias turbūt vardiklis pagrindinis dėl ko tai atsitiko, tai padidėję tų kanapių, sakykim, srautai, patekimai į Lietuvą ir padidėjęs asmenų suinteresuotumas vartoti tas medžiagas, jeigu taip galima taip pasakyti. Vienas dar iš aspektų, toks vienas iš pagrindinių, sakykim, teisėsaugos institucijos pamatė, kad galbūt, aš sakau, galbūt yra didesnė galimybė sukontroliuoti tuos asmenis būtent baudžiamo įstatymo rėmuose, tai čia pagrindiniai kriterijai, kurie paskatino įstatymų leidėją grįžti prie baudžiamojo įstatymo. Aš galvoju, kad vis dėlto tas pagrindinis, tai yra būtent manymas, kad galima kontroliuoti šitą reiškinį ir per tą baudžiamosios atsakomybės prizmę, kažkaip užkirsti masiniam plitimui to reiškinio, tą vartotojų stabdymą, kad jie bijotų. Tai yra atgrasymo tam tikra prasme idėja buvo realizuota.

M: Supratau. O, jūsų manymu, ar tam kanapių ir tuo pačiu kitų psichotropinių ir narkotinių medžiagų kriminalizavimui 2017 metais... Minėjote, kad galbūt tie vartojimo mastai didėjantys galėjo turėti įtakos, o ar prie to galėjo prisidėti kažkaip valstybės įsipareigojimai tarptautinėms organizacijoms arba kažkokios Europos Sąjungos arba Jungtinių Tautų rekomendacijos?

I: Žinoma, čia Lietuva, ko gero, yra išskirtinė šia prasme dėl tų visų įsipareigojimų visiems tarptautiniams teisės aktams ir konvencinėms nuostatoms, konvenciniams sprendimams. Na, žinoma, dažnai mes matom ypač baudžiamosios politikos srity apskritai, kad Lietuva linkusi tuos įsipareigojimus imperatyviai įgyvendinti, t.y. kai jie yra rekomendacinio pobūdžio, rekomenduoja valstybės nariam apsispręsti, kokius nacionalinius teisės aktus turėti pas save, tai Lietuva paprastai yra linkusi, kaip ir sakiau, imperatyviai tai įgyvendinti ir paprastai nacionaliniuose teisės aktuose mes turime viską, kas tik įmanoma kontroliuojant vieną ar kitą reiškinį. Dėl narkotikų, aš galvoju, kad mes irgi turime visus tuos tarptautinius įsipareigojimus įgyvendinę iš principo ir netgi kai kuriais atvejais, kaip ir sakiau prieš tai, per daug. Ypač kalbu apie sankcijų dydžius už narkotinių ir psichotropinių medžiagų įvairias veikas, kurie yra ženkliai griežtesni už nusikaltimus asmens gyvybei ar sveikatai. Tai, vėlgi, tai susiję su tų tarptautinių teisės aktų įgyvendinimu, bet tai čia senesniu laikotarpiu, nei tuo, kur jūs minit 2017 metais, bet, žinoma, viena iš paskatų taip pat galima ją įvertinti, kaip ir tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimu.

M: Aha, supratau. Keletas žmonių, su kuriais aš spėjau jau pabendrauti savo tyrimo metu, minėjo, kad galbūt tas kriminalizavimas įvyko per klaidą, t.y. per nesužiūrėjimą įstatymų perkėlimo iš vieno kodekso į kitą. Ar jūs kažka apie tai girdėjote? Ar turite apie tai kažkokią nuomonę?

I: Abejočiau stipriai dėl klaidos, iš tikrųjų, nes vis dėlto, turint omenyje, kaip įstatymo projektas kokias procedūras praeina, nėra taip kad projektas pateikiamas kažkokios institucijos ar Seimo narių. Jis praeina tam tikras patikras ir per Teisės departamento ir Seimo komitetus, tai aš abejočiau dėl klaidos. Aš galvočiau, kad čia intencija buvo kita – būtent tas bandymas sukontroliuoti tą reiškinį. Kaip ir visame kame Lietuva yra linkusi kontroliuoti tą reiškinį per kraštutines priemones, kas, aišku, nepasiteisina niekaip, bet manau, kad čia klaidos tikimybė menka buvo.

M: O kokias būtent to kriminalizavimo pasekmes matote šiuo metu arba savo darbo praktikoje, arba bendrai?

I: Na, kokios pasekmės... Pasekmės yra tokios, kad ženkliai, jūs žinote, išaugo tų baudžiamųjų nusižengimų skaičiai. Statistiškai labai gerai jie atrodo teisėsaugos institucijoms, kita vertus, išaugo tyrimų kaštai ženkliai, turint omenyje, jei tai administracinis nusižengimas ir baudžiamasis nusižengimas, vis dėlto, kaštai dideli, procesas sudėtingesnis ir vėlgi... Tas rezultatas... Efekto, kuris buvo [laukiamas] kriminalizuojant tą veiką, jis neįvyko. Galima sakyti patyrė fiasko, nes šitomis baudžiamosiomis, teisinėmis priemonėmis sukontroliuoti, sustabdyti tą reiškini nėra prasmės, nėra efekto, kurio buvo tikėtasi. Tai, vėlgi, aš manau, kad šitoj vietoj nėra to efekto, kurio buvo siekiama. Kita vertus, iš tos praktikos matosi, kad netgi ir teisėsaugos institucijos ir teismai, kada susiduria su tais, kaip jūs sakot, lengvais narkotikais, nors aš į jų skirstymą į lengvus ir sunkius skeptiškai žiūriu, nes narkotikas kaip alkoholis ir cigaretės, tabakas, jis vienaip ar kitaip tą priklausomybę vartotojui sukelia ir aš galvoju, kad tas skirstymas į lengvus ir sunkius nėra tas kriterijus, kuriuo galėtume vadovautis. Mes galėtume tiesiog ieškoti kažkokio kito atitiktens. Tai vis tiek yra narkotikas ar tai kanapė, ar sintetinis narkotikas, tai vis tiek yra narkotikas. Tai, ką mes matom, kad teismai tada pradeda ieškoti tam tikrų lengvatų tiems asmenims, kurie susiduria su tais lengvais narkotikais, kanapėmis, ir tada ieško priemonių, kaip žmogui skirti švelnesnę bausmę, negu įstatyme numatyta, kad galbūt tai galima vertinti kaip administracinį nusižengimą. Žodžiu, prasideda tam tikras ieškojimas, nes dažnai papuola jauni asmenys, pirmą kartą teisti, turintys darbą, besimokantys ir panašiai. Tai sukuria tokią terpę, kur matosi, kad tas baudžiamo nusižengimo įteisinimas niekaip nepasiteisina baudžiamajame įstatyme, tik turime statistinį rodiklį, kuriuo galima parodyti, kaip gerai teisėsauga dirba.

M: O aš kaip tik.. Vienas iš mano kitų klausimų kaip tik turėjo būti apie tai, kad, kiek žinau, teisėjai stengiasi skirti minimalias galimas bausmes tokiu atveju. Ar tai galėtų reikšti, kad dabartiniai įstatymai nelabai tinkami arba neveikia, kad tenka vis tiek kiekvieną kartą iš esmės individualiai peržiūrėti ir skirti kažkokių palengvinimų?

I: Matot, mes teisme vis tiek, jeigu taip formaliai žiūrint, kada susidūri su narkotikų ar psichotropinių medžiagų atveju, visada pagrindiniu kriterijumi tampa teisinis kriterijus, vertinant patį narkotiką, tai jo rūšis, kiekis, koncentracija, grynoji masė ir visa kita, bet kai susidūriam su tais lengvais narkotikais, konkrečiai su kanapėmis, jeigu kalbėti, galima pastebėti teismų tendencijas, kad vis dažniau ir dažniau motyvuose, skiriant bausmę teisėjai remiasi ir medicininio kriterijumi. Galima sakyti ne tik medicininio, bet tokiu socialiniu kriterijumi, kur motyvuose bandoma pasakyti, kad štai kanapė yra ne toks pavojingas narkotikas, kuris lyginant su sintetiniu narkotiku nesukelia tokių pavojingų padarinių, ką gali sukelti sintetinis narkotikas. Tai iš medicininio kriterijaus pusės, o jeigu iš socialinio kriterijaus pusės, dažnai netgi pasiremiama, kad vis labiau ir labiau visuomenės yra linkusios toleruoti lengvuosius narkotikus. Dekriminalizuoja, legalizuoja kitos valstybės, ar ne, viskas artėja prie Lietuvos. Ten Čekija, Lenkija, Nyderlandai – visiškai greta. Bandoma per tuos kriterijus lengvinti atsakomybę asmens, ko anksčiau nebūdavo, tai yra formaliai žiūrėdavom į tą teisinį kriterijų atmetant medicininį ir tą socialumo kriterijų. Kas dabar šiek tiek pasikeitę yra.

M: O kaip jūs asmeniškai manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės negu kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams? Gal iš teisinės pusės, kad būtų pasiteisinę?

I: Aš pasisakau asmeniškai ir kaip mokslininkas, ir kaip teisėjas, už tą dekriminalizavimo koncepciją ir manau, kad tie asmenys, kurie vartoja ne savo reikmėms ir, sakykim, jeigu jau yra numatyta

kažkokia atsakomybė, tai visiškai pakaktų administracinės atsakomybės. Jeigu žmogui reikia pagalbos, mano įsitikinimu, tikrai tas patraukimas baudžiamojon atsakomybėn jo niekaip neišgelbės, tik dar labiau pakenks. Didžiausia tikimybė tokiems asmenims ir galimybė yra padėti per įvairius gydymo procesus: pagalbos teikimą ir pan. Kas, beje, daroma su alkoholio vartotojais, tai analogiškai galima tą problemą išspręst ir kontroliuoti ir šitų asmenų, kurie vartoja lengvus narkotikus, atžvilgiu. Mano pozicija būtent, kad vis dėlto tas kriminalizavimas perteklinis yra šiuo atveju, galima išspręsti šią situaciją per Administracinių nusižengimų kodeksą.

M: Bet čia mes kalbame apie visu narkotikus, t.y. neišskirtumėte tik kanapių, kad, tarkim, reiktų švelnesnių bausmių už jų vartojimą?

I: Ne, aš turiu omeny tikrai kanapes kol kas. Aš įsitikinęs, kad tie, sakau, negaliu brėžti ribos, kas tai yra lengvas narkotikas. Netgi ta pati kanapė irgi yra narkotikas, tai mes turėtume kažkaip apsibrėžti, kas tai yra tie lengvi narkotikai, kurie papultų ir galėtų lygiuotis į kanapes. Pavyzdžiui, kanapių derva jau įgauna visiškai kitokį vertinimą. Ta pati sintetika, įvairūs prichotropikai, vėlgi, aš galvočiau, kad čia vis dėlto problema yra būtent su kanapėmis ir aš apibrėžiu savo matymo lauką būtent siedamas tai su kanapių vartojimu.

M: Supratau. Tada kitas klausimas būtų... Jūs šiek tiek lyg ir užsiminėte, bet galbūt galėtumėte apibūdinti, jūsų praktikoje, žmonių, kaltinamų disponavimu kanapėmis profilį? Galbūt pagal amžių, pagal lytį ar kažkokius socio-demografinius rodiklius. Ką jūs pastebite, kokie žmonės dažniausiai patenka į jūsų akiratį?

I: Turite omeny vartotojus ar apskritai?

M: Vartotojus ir galima apskritai taip pat. Būtent jeigu kalbame apie disponavimą, tai gali būti tiek vartotojai, tiek platintojai, tarkim...

I: Tai kalbant apie šitą klausimą, kurį jūs uždavėte, tai dominuoja vyrai, vyriškos lyties atstovai ir dominuoja jauni žmonės. Jeigu gerai prisimint tuos atvejus iš savo praktikos, tai kažkur nuo 18 iki 35 metų amžiaus. Nors tarp vartotojų galima sakyti buvo ir moteriškos lyties ir vyriškos lyties, bet tarp tų asmenų, kurie platina, sakykim, tai daugiausia kalba eina apie vyriškos lyties atstovus.

M: O jeigu vartotojai..?

I: Vartotojai visų rūšių, visų lyčių, sakykim, asmenys, bet irgi didžioji dalis – jauni žmonės, kurie papuola į tą terpę. Tarp 18 ir 29-30 metų.

M: O ar yra nepilnamečių, koks būtų santykis, palyginus su pilnamečiais?

I: Nepilnamečių šiek tiek mažiau, bet jeigu pažiūrėt pastarųjų metų dinamiką, tai dažniau yra tokie atvejai, kur mes susiduriame su lenkimu [pabrėžia] vartoti narkotines medžiagas, kada įtraukiami nepilnamečiai į tą veiką suaugusių asmenų. Tai per šitą prizmę galima sakyti, tokia tendencija matosi, būtent nepilnamečių atžvilgiu, bet ji nėra lenkianti suaugusius asmenis.

M: Supratau... Ir tada dar prie to paties... Koks būtų santykis tų, kurie disponuoja savo reikmėms, t.y. be tikslo platinti ir tų, kurie vis dėlto platina. Kurių daugiau jūs matote?

I: Statistiškai tikrai daugiau tų, kurie disponuoja be tikslo platinti. Ganėtinais tie skaičiai, jeigu žiūrėti statistiškai, jeigu gerai atsimenu, jie ženkliai skiriasi. Asmenys be tikslo ir su tikslu yra ženklus skirtumas iš tikrųjų.

M: Ir apie kiekius kalbant, būtų tie nedideli kiekiai ar vis dėlto didesni?

I: Čia labai įvairovė didelė. Jeigu kalbėti apie, žinoma, turėjimą narkotinių ir psichotropinių medžiagų savo reikmėm, dažniausiai kalbama apie nedidelius kiekius. Jeigu susiduri su platinimo tikslu, tai, žinoma, kiekiai ženkliai didesni. Teisminėje praktikoje mes visada atsižvelgiame į tą kriterijų – rūši ir kiekį narkotikų.

M: Supratau. Ar teisingai jus supratau, kad iš esmės jūs galvojate, kad griežtos baudmės už disponavimą kanapėmis, nemažina jų vartojimo? Ta prasme, tai nekoreliuoja šiuo atveju?

I: Teisingai, teisingai. Griežtumas dar nieko neišsprendė net ir narkotikų kontrolės srityje ir pati Europos Sąjungos politika apie tai kalba ir šiaip pavyzdžių daug yra ne tik su narkotikais susijusių medžiagų vartojimu. Tos griežtos atgrasymo idėjos buvimas nepasiteisino, patiria fiasko. Niekas dar nesukontroliavo būtent per griežtas priemones kažkokio reiškinio.

M: O tada kokių priemonių reikėtų imtis, jeigu ne atgrasymo?

I: Tai šitoj vietoj mes ir turime galimybę ir kalbame apie tą dekriminalizavimo procesą, kur yra asmenys, kuriems gali būti taikoma tik administracinė atsakomybė su tam tikromis galimybėmis, Aišku, asmenų atžvilgiu, kurie išreiškia norą gauti medicininės paslaugas ir tokiu būdu bandyti atsikratyti tų priklausomybių, tai čia yra esminis dalykas, bet čia turi būti ir politinė valia, ir pačios valstybės požiūris į tuos asmenis, kurie vartoja tuos narkotikus. Tai čia, vėlgi, švelnios kažkokios priemonės, požiūris į žmogų, kaip į vartotoją, kuris papuolęs į tą terpę, jis tikėtusi ir daugiau būtų jam motyvacijos grįsti savo pasikeisti elgesio būdą būtent per tokių priemonių jam taikymą. Baudžiamoji atsakomybė tikrai neišsprendžia to klausimo.

M: Supratau. Kalbant apie dekriminalizavimą tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje, vis populiarėja tas klausimas ir žinome 2020 m. gruodį Laisvės partijos teiktą siūlymą naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti. Kaip manote, kodėl būtent dabar Lietuvoje imta svarstyti dekriminalizaciją kanapių arba visų kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų?

I: Na, tie klausimai nėra naujovė. Nuolatos jie buvo keliami ir tie kaitaliojimai, kaip jūs minėjote, po 2017 metų pasikeitimai, vėlgi, priklausau, žinoma, ir nuo pasikeitusios politinės valios – Laisvės partija, kuri palaiko tas idėjas ir paprastai stumia savo iniciatyvas, bet tas klausimas nėra naujas. Nuolatos tie klausimai buvo keliami: kriminalizuoti, dekriminalizuoti... Panašiai kaip prostitucija. Ištiesai apie tai kalbama ir tiesiog nebuvo kažkokių tokių radikalių iniciatyvų, ką padarė šiuo metu valdančioji dauguma kartu su Laisvės partijos nariais, pateikiant konkrečius įstatymo projektus dėl dekriminalizavimo. Manau, kad keičiasi apskritai žmonių požiūris, daugiau tolerancijos, supratimo apie tai, kad vis dėlto tai neišvengiamas dalykas tų lengvų narkotikų atėjimas į visuomenę ir pripažinimas, kad vis dėlto, tai nėra taip pavojinga, sakykim, kaip kitos rūšies narkotikai. Gretimai esančių valstybių politika šių narkotikų atžvilgiu taip pat turi įtakos. Tai čia tos priežastys, kurios nulėmė tą tokį atsiradimą tų įstatymo projektų, kurie dabar ir yra Seime.

M: Supratau. Vienas iš kanapių dekriminalizavimo argumentų yra siejamas su per dideliu kalinių skaičių kalėjime. Jūsų nuomone, ar kanapių dekriminalizavimas Lietuvoje turėtų kažkokios reikšmingos įtakos įkalinimo mažėjimui šalyje?

I: Bet koku atveju, kad mes ir dabar turėdami baudžiamąjį nusižengimą už narkotinių priemonių vartojimą savo reikmėm, tai, vėlgi, baudžiamasis nusižengimas – už jį neskiriamos laisvės atėmimo bausmės. Dekriminalizavus ir atsiradus ANK nuostatai, iš tikrųjų niekaip neįtakos kalinių skaičiaus padidėjimo. Mes turėtume kalbėti apie tų narkotinių priemonių vartojimą įkalinimo įstaigose bendraja prasme, kad tai yra problema. Pripažinti ir su ja kovoti kažkaip stengtis ją kontroliuoti, pateikimui įvairių, ir psichotropinių medžiagų į įkalinimo įstaigas, bet šia prasme į kalinių ir nuteistųjų skaičių tai jokios įtakos neturės.

M: Iš mūsų pokalbio, kiek dabar bendravome, aš dabar supratau, kad iš esmės pritartumėte kanapių, bet ne kitų narkotikų dekriminalizavimui Lietuvoje. Jeigu apibendrinant, kokie būtų jūsų pagrindiniai argumentai, kodėl reikėtų dekriminalizuoti kanapes? Kuo tai būtų naudinga valstybei arba žmogui pačiam?

I: Aš kaip ir minėjau, man pačiam nėra iki galo aišku kitų, sakykim, narkotikų, kurie gali būti prilyginami kanapėms poveikis žmogaus sveikatos būklei, nes aš, kaip ir sakau, esu linkęs manyti, kad kanapė yra tas pats narkotikas, tik turint omeny, kad tu turi daugiau žinių, informacijos ir per praktinę savo veiklą matai jų realų poveikį organizmui žmogaus, ir tą patį pavojingumo aspektą vertini, aš dėl to koncentruojuosi ties kanapėmis, bet, žinoma, mano galva, tas jų papuolimas į Administracinių nusižengimų kodeksą, jis galėtų kažkaip pakeisti visuomenės požiūrį, teisininkų požiūrį į tą tokį stigmatizavimo aspektą, nes dabar vis tiek, kodėl sakoma, kad dekriminalizavus šį procesą, mes nieko neišspręsim. Tiktai baudžiamoji atsakomybė yra galima ir ji išspręš visus klausimus. Čia yra, kaip aš vadinu, stigmatizavimas būtent iš baudžiamosios politikos prizmės, nes visuomenei smagiau girdėti, kad tokie žmonės patenka į baudžiamo įstatymo, taikymo rėmus. Jie nesuvokia, kas tai yra baudžiamasis nusižengimas, kuo jis skiriasi nuo administracinio nusižengimo ir kokius padarinius sukelia viena ar kita veika. Šiaip iš teisinės pusės žiūrint, kad ir dabar esantis baudžiamasis nusižengimas, jis iš tikrųjų didelių padarinių asmenims nesuteikia, nes už tai nelieka teistumo, asmuo buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir tik jo istorijoje lieka, kad asmuo yra baustas kažkada už administracinį nusižengimą. Bet ta tokia pozicija, kad visuomenė reaguoja, kad štai papuolė į baudžiamo įstatymo rėmus, bus nubaustas ir pasimokys dėl to, stigmatizuoja tą patį matymą iš visuomenės pozicijos. Žinoma, kontroliavimo prasme, papuolimas į Administracinių nusižengimų kodeksą būtent dėl kanapių vartojimo savo reikmėms, jis iš tikrųjų padėtų spręsti patį kontroliavimo mechanizmą ir pagalbą patiem žmonėm, kurie priklausomi nuo narkotikų vartojimo ir manau, kad turint omeny, kad tai jauni žmonės, didžioji dalis visuomenės, kurie papuola į akiratį – jauni žmonės, padėtų išspręsti būtent kontroliavimo prasme šio reiškinių buvimą. Tai, kas čia būtų gero pačiai visuomenei, tai aš manau, kad išvengtume tokių dalykų, kurie dabar vyksta, kai žmonės patekę į baudžiamosios teisės akiratį, pradeda, sakykim, imtis drastiškų priemonių, kelia ranką prieš save ir taip toliau, tai tikrai ne išeitis, manyčiau.

M: Supratau ir pabaigai dar paskutiniai klausimai. Jeigu kalbėtume apie kanapių dekriminalizavimą, vis dėlto, galbūt jūs išvelgiate ir kažkokių galimų rizikų arba neigiamų pasekmių žmogui arba valstybei? Kokių problemų tai galėtų sukelti?

I: [tyla]

M: Arba iššūkių, galbūt.

I: Na, matot, iššūkių tai čia daugiausiai klausimas būtų susijęs su požiūrio keitimu teisėsaugos institucijų pareigūnams, nubrėžti tą aiškia ribą tarp pavojingumo, kalbant apie kanapes, šiuo atveju. Tai iššūkis būtų pakeisti požiūrį į tai, į tokius asmenis ir pripažinti juos administracinių nusižengimų kodekso subjektais. Ko gero, tai būtų toks didžiausias iššūkis, o sunku pasakyti, kaip tas įstatymas veiktų... Ir kokius padarinius tai sukeltų, bet vis dėlto, čia, vėlgi, prilygint galima alkoholio kontrolės tą aspektą, kai žmonės jį vartoja ir iš kontrolės pusės, valstybės ir visuomenės, manyčiau, ilgainiui susiformuotų tam tikra praktika tokių žmonių atžvilgiu ir mes įgytume imunitetą taikant administracinį nusižengimų kodeksą būtent tokių asmenų atžvilgiu. Tai yra šiuolaikiškas požiūris į tokių asmenų ratą ir bandymą juos sukontroliuoti, tai aš matau tik teigiamus bruožus, kalbant apie tai, ką jūs klausiat.

M: Supratau ir tada paskutinis klausimas, tai vis dėlto, kiek Lietuvoje yra realus kanapių dekriminalizavimas?

I: Aš manau, kad jis realiai realus. Vėlgi, tai priklauso, aišku, didžiojoje dalyje nuo parlamento narių ir jų požiūrio, bet iš tikrųjų, aš jums galiu pasakyti pavyzdį, kai pats sprenddamas tokio pobūdžio bylas, aš visada bandau statistais į tą situaciją įtraukti savo šeimos narius, konkrečiai turiu jau dabar jau vieną nepilnametį asmenį ir bandau juos pastatyti, kaip ten atrodytų situacija, jeigu draugauja su vaikinų mano dukra, kur draugas pasiūlo parūkyti suktinę. Žmonės pakliūna į tokias situacijas, kai jie tampa tos atsakomybės subjektais, tai visada tokioje sąmonėje tu vertini tokius atvejus ir manai, kad iš tikrųjų, paskui pasižiūrėjus konkretų atvejį, matai, kad jis iš tiesų beprasmis traukti tuos žmones atsakomybėn, žinoma, su visais kitais padariniais. Jeigu žmonės studijuoja universitete ar kažkur pretenduos, anksčiau baigę mokslus arba mokosi, jiems tampa kliuviniu siekti savo kažkokių tikslų ir tu matai, kad tą situaciją galima buvo išspręsti lengvesniu keliu nei per baudžiamąją atsakomybę. Tai toks aspektelis. Žinoma, politikai, jie šiek tiek mato kitokį dalyką, jie maišo kriminalizavimą su legalizavimu. Kaip mes kalbam apie dekriminalizavimą, mes neturime omeny legalizavimo aspekto. Mes turime omenyje lengvesnės atsakomybės taikymą kol kas ir šioje vietoje, vėlgi, jie, ko gero, maišydami šias sąvokas suvokia, kad tai kanapės, paskui kiti narkotikai, kitos rūšys ir greičiausiai prieisime prie to legalizavimo aspekto, bet juk taip nėra. Šioje vietoje toks klaidingas manymas ir suvokimas irgi turi įtakos tam priešinimuisi dekriminalizavimo procesui.

M: Tai, jūsų prognozė, kada galima būtų tikėtis, kada galbūt galima būtų kalbėti apie kanapių dekriminalizavimą?

I: Aš manau, kad gal ir šioje Seimo sesijoje galima tikėtis pozityvaus sprendimo. Iš tikrųjų, kalbant su tais pačiais politikais ir matant jų poziciją, aš manau, kad dabartiniu metu yra pusiausvyra, pasidalinę per pusę asmenys ir jiems tiesiog trūksta argumentų, bet argumentų trūksta ne teisinių, kitokių, bet trūksta argumentų pačiam sau įsitikinti būtent dėl tos naudos, kuri gali būti pasiekta dekriminalizavus kanapes.

M: Supratau, tai čia buvo visi mano klausimai, ačiū jums už skirtą laiką.

Priklausomybės ligų gydymo ekspertė (E5)

M: Tai visų pirma, bendrai kalbant apie kanapių vartojimą, dažnai yra akcentuojama jos sukeliama priklausomybė. Sakykite, prašau, kaip greitai išsivysto priklausomybė nuo kanapių ir ar tai tokia pati priklausomybė kaip nuo alkoholio ar kitų narkotikų? Ar yra kažkokie skirtumai?

I: Išsivysto kiekvienam skirtingai. Tai nėra kažkokio laiko tarpo, jeigu žiūrėti, nes mes visi esam skirtingi. Esant tam tikrom gretutinėm ligom, esant tam tikrai genetinei predispozicijai. Aš nekalbu, kad yra įrodytas tiesioginis ryšys genetinio paveldimumo priklausomybės kaip po tokio... Išskyrus alkoholi, visur kitur nėra. Vėlgi, mes kalbam apie tai, kad reikėtų žiūrėti skirtingai ir kanapių [pabrėžia], jeigu kalbame apie natūralią kanapę, ne sintetinę kanapę – tai labai skirtingi dalykai, kur yra cheminės medžiagos ir kur yra natūralus augalas ir tas natūralūs, jeigu jis tikrai natūralus, o ne genetiškai modifikuotas, su įvairiais įsikišimais, tai natūrali kanapė priklausomybės fizinės beveik nesukelia. Aš nesu mačiusi žmonių su fizine priklausomybe. Psichologinė priklausomybę ji gali sukelti, bet kiekvienam per skirtingą laiko tarpą. Tai ir nuo nuotaikos, ir nuo emocinės būklės, ir nuo kitų psichikos ligų ir t.t.

M: O jeigu kalbėtume apie priklausomybės nuo kanapių gydymą, ar tai skiriasi lyginant su kitomis narkotinėmis medžiagomis?

I: Taip. Skiriasi. Iškart pasakysiu, man labai sunku kalbėti, nes dažnai būna taip, kad žmonės kreipiasi pagalbos į gydymą, kai jie jau turi problemą ir ta problema apaugusi dar kitom problemom. Tai jeigu kreipiasi dėl kanapių, tai žiūrėk jau šalia ir gretutinis eina alkoholis, eina ir kitos psichoaktyvios medžiagos. Tai tokių žmonių, kurie vien tik dėl natūralių kanapių kreiptųsi praktiškai tokių yra vienetai, daugiau dėl emocinės būklės nebent kreipiasi. Tai aišku, skiriasi. Jeigu mes kalbame, vėlgi, apie natūralią kanapę, skiriasi tuo, kad reikalingas abstinencijos gydymo periodas. Nereikia kažkokių medikamentų, nebent ten tikrai išsprovokavę kažkokie nerimo simptomai, bet dažniausiai tas gydymas, jeigu nereikalinga jokio simptominio gydymo, gydymas susideda iš psichosocialinės pagalbos. Tai yra su žmogumi dirbama, žiūrima, kokios to vartojimo priežastys, nes dažniausiai priežastis yra ne pati kanapė [šypsosi], o kitos problemos, kurias kanapių pagalba žmogus bandė spręsti. Tada bandoma ieškoti metodų, pagalbos būdų, kaip padėti tam žmogui išspręsti tas problemas, o jų būna pačių įvairiausių. Pavyzdžiui, čia irgi vienas iš tokių ne visai senų įvykių, paciento situacija, istorija, kur kreipėsi žmogus, jis, aišku, daug ką ten vartoja, ne tik kanapes, bet mylimiausia medžiaga, dažniausiai vartojama yra kanapės, bet realiai, kai visą anamnezę surenki, su žmogumi padirbi beveik metus, tik tada supranti, kad ta kanapė ar kitos medžiagos yra jo šizofrenijos sukeliama kitų simptomų malšinimui, kad iš tikrųjų šizofrenija yra pati pradžia, kurios niekas nepastebėjo labai ilgą laiką. Kuri išsprovokavo irgi ten dėl įvairių priežasčių, galima nujausti kokių, ir žmogus tiesiog vartojo tam, kad tuos simptomus užgožtų sukeliamus šizofrenijos. Aišku, jeigu mes gydysime [šypsosi] nuo psichoaktyvių medžiagų, nuo kanapių, tą šizofreniją paliksim, tai čia beviltiška, reikia spręsti pagrindinę problemą, kuri 90 proc. yra ne pats medžiagos vartojimas kaip problema.

M: Supratau... Bet jeigu kanapės yra vartojamos su kažkokiom kitom psichoaktyviom medžiagom, tarkim alkoholiu, ar tai yra dvi problemos, tarkim, priklausomybė nuo alkoholio, nuo kanapių, tai... Noriu pasitikslinti, remiantis tuo, ką kalbėjote, ar tai reikštų, kad problema dažniausiai kyla dėl priklausomybės, tarkim, nuo alkoholio ir tik tada nuo kanapių, kad žmogus nuo alkoholio pereina prie kanapių ar čia nebūtinai taip, nebūtinai susiję?

I: Nebūtinai susiję, įvairiausių yra, kurie tiesiog pabando vieną, pabando kitą. Yra ir tokių, kurie, taip, tampa priklausomi nuo alkoholio, negali išeiti iš tos būsenos, tada griebiasi kitų psichoaktyvių

medžiagų, kad iš tos alkoholio būsenos išeitų. Yra ir tokių... Čia kas pirma, ar kanapė, ar alkoholis... Nežinau, aš į tokius ginčus nesiveliu ir sakau, kad čia tas pats, kas ginčytis, kas atsirado pirmiau – višta ar kiaušinis. Žmonės vartoja ne tik šias medžiagas ir vienos, kitos pabandymas, nebūtinai, kaip mėgsta gąsdinti – vartai. Vartai yra galvoje, ar ne, ne pačioj medžiagoj.

M: Supratau. O kokios būtų pagrindinės rizikos sveikatai būtent vartojant kanapes?

I: Pagrindinės rizikos tai būtų tos, kad iš tikrųjų, kaip ir bet kokia psichoaktyvi medžiaga, turi tam tikrų pasekmių. Nėra tokių psichoaktyvių medžiagų, kurios jau visai nekaltos. Net vanduo ir tas gali turėti pasekmių, jeigu mes jo padauginsim ar ne tos kokybės pavartosim. Tai pagrindinės galbūt, ką mes matome iš savo pacientų, kas diagnostikoj yra stebima, tai tie nerimo sutrikimai, kartais ir panikos priepolius išprovokuoja, kartais emocinis nestabilumas, dėmesio sukongravimas, sudėtinga sukongravuoti dėmesį. Kai kurie skundžiasi atminties sumažėjimu. Tai tokios pagrindinės, tiek lietratūroje yra įvardijamos, tiek mes iš savo pacientų, ypatingai jaunų asmenų matome, kurie kreipiasi.

M: Aš dar esu girdėjusi apie poveikį centrinei nervų sistemai, tai čia būtų prie to...

I: Tai visos psichoaktyvios medžiagos turi poveikį mūsų smegenims, lygiai taip pat kava – turi poveikį [juokiasi] mūsų smegenim. Tai yra bet koks dopamino stimuliavimas dirbtinis su cheminėm medžiagom, jis palieka pasekmių.

M: O rizika vartojant kanapes, ar ji skiriasi priklausomai nuo dažnumo, kaip dažnai vartoja? Ir jeigu taip, ar kažkokie tokie pagrindiniai skirtumai tos rizikos?

I: Yra. Jeigu vadovautis mokslu, yra toks, kaip sakyti, medicinos srityje galbūt daugiausiai priklausomybių srityje atlikęs tyrimų mokslinių, rimtų tyrimų NIDA institutas [aut. past. National Institute on Drug Abuse] – narkotikų, kaip ten jisai, žodžiu JAV NIDA įsivedus, pamiršau kaip čia lietuviškai būtų pavadinimas [šypsosi], tai ten iš tikrųjų yra tyrinėjama tiek smegenų lygmenyje, tiek įvairūs tyrimai, gydymo efektyvumo, tai taip, tikrai. Galbūt yra du tokie kriterijai: amžius, kada pradeda ir dažnumas, kiek dažnai vartoja. Jeigu kuo jaunesnis amžius ir kuo dažniau vartoja, tuo didesnė rizika, kad bus pasekmės sunkesnės ir tas amžius rodo, kad pats rizikingiausias amžius, tai irgi būtent iki 22 kažkur, 23 metų, kai kur 24 ta riba. Čia pats pavojingiausias amžius, tai jeigu tame amžiuje didesnis vartojimas, tada, jo, rizika didėja.

M: O dažnas vartojimas... Gal yra tyrimuose apibrėžiama, kas yra skaitoma dažnu vartojimu, o kas tokiu ne visai dažnu?

I: Šiaip dažnu vartojimu yra laikoma, kai jau atsiranda kažkoks reguliarus vartojimas. Pavyzdžiui, jeigu kiekvieną penktadienį ar kiekvieną šeštadienį pradedi vartoti ir tai darai keletą mėnesių per paskutinius, pavyzdžiui, šešis ar tris mėnesius kiekvieną savaitgalį, tai jau yra laikoma dažnu vartojimu. Nepaisant to, kad yra langas – septynios ten dienos kažkokios, bet jau jeigu tai tampa reguliaru, nesvarbu, koku periodu.

M: Supratau. Ar būtų įmanoma išskirti kažkokias grupes žmonių, kuriems kyla didžiausia grėsmė sveikatai vartojant kanapes..? Aš taip suprantu, kad tai galbūt galėtų būti jaunimas iki 23-24 metų, kaip minėjote, galbūt yra dar kažkokie rodikliai, kurie yra svarbūs?

I: Tai toks gal dažniausiai nurodomas rodiklis yra psichikos sveikata. Jeigu yar kitų psichikos sveikatos sutrikimų, tai kanapių vartojimas gali iš tikrųjų pabloginti jų būklę. Tai tarkime, jeigu yra...

Čia, vėlgi, labai reikia žiūrėti... Toj diagnostikoj kaip ir išskirta [šypsosi], bet tuo pačiu kaip visur, kad reikia individualiai žiūrėti. Šiaip ką aš pastebiu, tai gal toks tandemas labiausiai pakenkęs žmonėms, kai yra psichikos sutrikimas negydomas koks nors ir plus yra labai žmogus iš socialiai pažeidžiamų grupių. Kai jis neturi nei emocinio, nei finansinio normalaus palaikymo, gyvena tokioj nestabilioj šeimoj ar nežinau, vaikų namuose. Kai ta aplinka nepalanki, plus yra tam tikros psichikos ligos, tai jo, tada bet koks psichoaktyvių medžiagų vartojimas, tame tarpe ir kanapės, iš tikrųjų gali pabloginti sveikatą, mes kalbam apie sveikatą.

M: Tai amžius, psichinė būklė, galbūt dar kažkas ar čia būtų tokie du pagrindiniai?

I: Socialinė situacija, kuri apima viską: ir emocinę paramą, ir ekonominę, nes švedų buvo atliktas tyrimas, dabar nepamenu, prieš kiek čia to laiko, ne taip ir seniai man atrodo. Jie tyrė jaunimo vartojimą ir ką jie pamatė, kad jaunimas, kuris pradeda vartoti, kas pabando, paeksperimentuoja, tai čia žinot, bet tie kurie žalingai vartotojais patampa, tai iš eksperimento pereina į žalingą vartojimą. Tai didžiausias rizikos veiksnys, kodėl taip atsitiko ir buvo ta neplanki jų socialinė padėtis. Kai nebuvo ryšio su artimaisiais, nebuvo tokios emocinės paramos iš artimųjų, tai čia ir yra didžiausia problema, to ryšio nebuvimas, kuris sukelia visą eilę kitų problemų, ar tai būtų kažko vartojimas, ar žalingas žalojimas savęs ar kitos problemos.

M: Supratau. O ar yra pastebimas ryšys tarp kanapių ir stipresnių narkotinių medžiagų vartojimo? Tai tiesiog noriu pasitikslinti, jūs minėjote, kad dažniausiai tai yra arba alkoholis, arba dar kažkokios narkotinės medžiagos, ar teisingai suprantu, kad iš esmės mokslinėje literatūroje tyrimai rodo, kad yra tas ryšys, ar pastebimas labiau praktikoje?

I: Ta prasme, ką jūs turite ryšys... Nelabai suprantu.

M: Aha, iš esmės, kad jeigu vartoja kanapes, tai vartoja ir kažkokias kitas stipresnes narkotines medžiagas, ne tik kanapes?

I: Jeigu jūs norite klausti, ar koreliuoja kanapės vartojimas su kitų medžiagų vartojimu, tai nėra tokių duomenų. Tiesiog, jeigu žmonės kreipiasi ir išsako, kad vartoja visą spektrą, tai nereiškia, kad yra kažkokia tiesioginė koreliacija, kad vienas kitam turi įtakos. Tai įtakos gali turėti labai daug priežasčių ir aš nesakau, kad tai koreliuoja, tai nekoreliuoja, ta prasme, nepakanka įrodymų, kad tai koreliuoja.

M: Supratau...

I: Tiesiog, supraskit, kad žmonės, jie kaip vartotojai, vartoja dėl daugelio priežasčių. Jeigu jie nori pasilinksmint, įsigyja kanapę, jeigu neturi tuo metu kanapės, nusiperka alaus. Tai yra nebūtinai, kad kanapė nulemia kažkokį vartojimą arba kad jeigu vartoja kanapę, 100 procentų vartos kažką dar. Taip taip nėra [pabrėžia], tikrai ne [juokiasi].

M: Šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms, remiasi 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, kaip jūs vertinate tais metais priimtą sprendimą?

I: Kriminalizavimą?

M: Taip.

I: Blogai [juokiasi], vienareikšmiškai blogai.

M: O dėl kokių priežasčių, kokie būtų jūsų pagrindiniai argumentai?

I: Jeigu mes kalbame... Bet matot, tas įsakymas... Šiaip dekriminalizuoti reikėtų absoliučiai visas narkotines medžiagas ir ypatingai [pabrėžia] tas narkotines medžiagas, kurios iš tikrųjų yra priskiriamos prie problematiškiausių medžiagų, t.y. heroiną ir kitus. Tai čia pirmu numeriu jas reikėtų dekriminalizuoti ir, aišku, ir marihuaną. Kodėl? Todėl kad nu aš nežinau nei vieno žmogaus, kuris prieš pagalvodamas „man čia parūkyti dabar kanapę ar neparūkyti, nu gerai, pasižiūrėsiu, ką sako Baudžiamasis kodeksas ir tada nuspręsiu“, nu ne [juokiasi], nes apsisprendžia vartoti ar nevartoti tikrai nepriklausomai nuo to, kokia yra teisinė sistema šalyje. Tai viena. Antra, bausmės ir sankcijos tikrai negydo, dar nemačiau nei vieno pagydyto nei atkalba nuo vartojimo. Ir bausmių labai be galo dideli kaštai, ir tuos kaštus galima iš tikrųjų panaudoti tam, kam reikia ir kas iš tiesų efektyvu. Tai jeigu mes norime, kad mūsų šalyje mažiau problemų būtų dėl narkotinių medžiagų, tai turime investuoti ne į baudimą, bet turime investuoti į įvairias programas: pagalbos, prevencijos, užimtumo, keitimo ir t.t., o ne kišti į baudžiamąją. Ir nesvarbu, čia šiandien irgi Seime diskutavau kaip tik posėdyje ir prokuroras pasakė, kad yra klaidinga [pabrėžia] manyti, kad perkėlus į Baudžiamąjį [kodeksą], visi yra siunčiami į kalėjimus, kad taip nėra. Taip, tikrai taip, ne visi yra siunčiami į kalėjimus, bet nepaisant to, ar tave nusiuntė į kalėjimą, ar tavęs nusiuntė į kalėjimą, bet ta baudžiamumo etiketė, kaip jūs, sociologai, kriminologai, Howardą Beckerį galit prisiminti, ji viskas – užklijuota ir tas faktas jis sėdėjo ar ne, tampa jau ne toks svarbus. Svarbus pats faktas, kad jis turi baudžiamumą, tai vienareikšmiškai, bent jau aš esu už dekriminalizavimą ir dėl daugelio priežasčių. Nenorėčiau čia gal pati kažkokio dviračio išradinėti. Yra EMCDDA, t.y. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro monografija visa, kuri tarp kitko, ir apie kanapes yra monografiją parašiusi. Yra PSO atsakaitos, JTO dokumentai, įvairių šalių patirtys, tai vienareikšmiškai rodo, kad tikrai dekriminalizacija palengvina tiek žmonių integravimą į įvairias programas, tiek į gydymą, nes ne visiem vartojantiems tikrai reikia to gydymo. Bendrai padeda greičiau tuos atsitiktinius narkotikų vartotojus pastebėti, kad jie netaptų priklausomi. Bent jau aš vienareikšmiškai.

M: O ar galėtumėte svarbiausias kažkokias jūsų matomas neigiamas kriminalizacijos pasekmes įvardinti? Vat kriminalizavus, kas yra blogai?

I: Daug labai yra blogai: užklijuojam etiketę, kuri sudaro daug problemų tiek darbinantis, tiek pretenduojant į tam tikrus postus, nes žmogus gali teisininku ir teisėju norėti būti ar pilotu, ar dar kažkuo. Tai daliai žmonių tai užkirs kelią. Kitas – baudimo aspektas. Taip pat, visuomenės nuomonė. Kokią mes žinutę siunčiam, tas toks nuolatinis narkotikų baimės eskalavimas, kuriant isterinį, sensacingą, emocijų persmelktą, purviną kriminalinį prieskonį narkotikų diskurse, jis formuoja griežtesnį visuomenės požiūrį į narkotikų problemą ir tas griežtesnis požiūris visuomenėje yra labiau palaikomas. Kai mes turime ir visuomenės tokį nepalaikymą tų žmonių ir jų dar didesnį stigmatizavimą. Tai tokie rodikliai, plius kiti rodikliai yra tie, kurie, pavyzdžiui, bet jūs tik apie kanapes kalbat ar ne... [šypsosi]

M: Galim paliesti ir bendrai, nes persipina vis tiek.

I: Tai dėl kanapių čia daugiau ir būtų tas, kad ta etiketė užkabinama, gali būti tikrai pakenkta ateičiai žmogaus ir kitas dar dalykas – jeigu apie kanapes kalbant, neskatina tų žmonių, jeigu jie jau mato, kad kažkas negerai, ieškoti pagalbos, bijo prisipažinti, nes tai yra tarsi nelegalu. Ir tikrai aš pažįstu [šypsosi] ne vieną garsų žmogų – prokurorą, teisėją, kurie turi problemų su priklausomybe, bet jie garsiai yra įvardiję, kad niekada nesikreips pagalbos, nes po to jiems bus pasekmės. Tai tikrai tokia

sistema užkerta kelią problemos bandymui ieškoti sprendimo ir dar labiau apsunkina, o jeigu kalbėti apie tuos, nenoriu vartoti žodžio, sunkūs, lengvi, nes nėra nei sunkių, nei lengvų, jeigu kabėti apie heroiną, tą probleminį vartojimą, tai tokie žmonės už tuos kiekius, kurie patenka į kalėjimus, jie ir patenka dėl to, kad tie vargšai yra priklausomi. Nes ieško tai savo dozei ir nelegaliais, ir legaliais būdais pinigų, dažniausiai yra pagaunami su mažais kiekiais, ir *n* kartų, tai žiūrėk jau ir recidyvistu pasidarė staiga dėl to, kad yra ligoniai ir iš kalėjimo išėję jie nu tikrai yra *break* – sulaužyti, sulaužytos asmenybės, nes kalėjimuose irgi yra žiauri ta subkultūra. Gal numesiu akmenį į kalėjimų daržą, bet Lietuvos kalėjimų sistema yra tragiška. Ten žmonėmis tikrai iki galo pilnai nėra pasirūpinama, jiems nėra prieinamos lygiai tokios pačios sveikatos priežiūros paslaugos, žalos mažinimo paslaugos, kaip laisvėje būtų prieinamos, tai mes tiesiog tuos žmones dar labiau nustumiamė į užribį.

M: Supratau, ačiū. Lietuvoje šiuo metu yra vienodai baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, kuo tarpu užsienio valstybėse galima matyti, kad kanapių disponavimui savo reikmėms būna taikomos išimtys, pvz.: mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės negu kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartotojams?

I: Aš tai manau, kad bausmės nepaisant to, ar tai kanapė, ar heroinas, jos turi būti nepabloginančios žmonėms gyvenimo. Neišskirčiau, kad kanapių kažkokių reiktų švelnesnių, o heroino vartotojams, kurie dažniausiai yra iš viso patys pažeidžiamiausi ir neturi net pragyventi pinigų, tai mes juos dar labiau stumiam su didelėm baudom eiti vogti. Tai aš manau, kad poveikio priemonės, bent jau mano subjektyvia nuomone, ne visada turėtų suvesti į piniginę kažkokią išraišką didesnę ar mažesnę, bet turėtų būti individualiai vertinama ir galbūt netgi labiau žmonėms kaip poveikio priemonė siūloma, ypatingai tiem probleminiam vartotojam, sudaryti sąlygas kreiptis į gydymo programas, gauti laiku pagalbą. Tai juos reiktų įpareigoti daryti, o ne pinigine bausme bausti, tai čia nepriklausomai nuo to, kanapė ar ne. Bet, aišku, jeigu lengvieji kabutėse, pavadinčiau, narkotikai, jeigu žmogus tikrai nėra priklausomas, aišku, tas baudžiamumas administracinis, jeigu yra, jeigu žmogus susimoka kažkokių pinigų, turi būti adekvati bausmė. Aš tikrai negalėčiau apskaičiuoti, kokia ta bausmė [šypsosi], bet manau, kad tai neturėtų skirtis kanapių ar ne.

M: O kaip galvojate, ar griežtos bausmės už disponavimą psichoaktyviom medžiagom, mažina jų vartojimą. Ar tai yra susiję dalykai, ar jūsų manymu, nelabai?

I: Nemačiau nei vieno tyrimo, kuris sakytų, kad baudžiamumas, baudžiamosios sankcijos sumažino narkotikų vartojimą [šypsosi]. Nesusiję visiškai.

M: Supratau. Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo [pabrėžia] tikslų yra visuomenės sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Kaip manote, ar ši politika yra aktuali kanapių vartotojų atžvilgiu, ar galima pritaikyti kažkokias žalos mažinimo priemones?

I: Taip. Labai aktuali. Nes, matot, po kanapių pavadinimu mes labai daug matom visko [juokiasi]. Tai tuo labiau, kai yra kriminalizuojama, pavyzdžiui, Lietuvoje netgi kiek mes, Respublikinis priklausomybės ligų centras, bandėme tokią iniciatyvą daryti, kad žmonės galėtų išsitiirti. Tie vasdinami *check-in'ai*, kur galim išsitiirti, kas toje medžiagoje yra, ką jie vartoja. Tai negali žmonėm pasiūlyti, nes mus nubaus, kad mes susandėliuojam tų medžiagų [juokiasi]. Tai ir būtų čia žalos mažinimo priemonė, kada žmogus gali aiškiai žinoti, ką jis vartoja, kokio poveikio tikėtis pavartoti. Pavartojus žinoti ir suprasti, kas su juo vyksta ir jeigu kažkas vyksta ne taip, turėtų kreiptis. Lietuvoje kaip žalos mažinimo pavyzdys, fragmentiškas, bet yra ir su kanapėmis, daugiausiai gal su psichodelinėm medžiagom ir plius, aišku, patenka ir kitos medžiagos. Tai „Be Safe Lab“, gal teko

girdėti, tokia iniciatyva, kada festivaliuose savanoriai plius koalicija „Galiu gyventi“, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, kažkada ir mes, kaip Respublikinis ligų centras, inicijavom netgi šitą projektą, bet vėliau dėl pacientų srautų nespėjom [juokiasi] dar ir festivaliuose sudalyvauti. Tai jo, pasiteisinę, kaip žalos mažinimas, kada iš tikrųjų su žmogumi bendrauji, patari, ką jis turi daryti, kai staiga ne taip pasijaučia arba kažkokį *bad trip* turi ar panašiai, o ne bausti ir sakyti „ne, dabar nusipelnei dar plius kalėjime pasėdėti“ prie viso šito. Tai be abejo, žalos mažinimas yra pagrindinė... Nežinau, gal jums teko girdėti yra daugiausia „The Economist“ išleista irgi studija, tyrimas. Aišku, ten tokios šalys, kur jie tyrinėjo... Bet nepaisant to, kokios ten šalys tyrinėjamos, bet pats tas principas. Jie tyrė Kirgistaną, Kazachstaną ir Rusiją ir apskaičiuoti bandė, kiek kainuoja kriminalizuojamas požiūris, nes pas mus kriminalizuojamas, bet ten tikrąja to žodžio prasme kriminalizuojama [juokiasi]. Tada kiek kainuotų dekriminalizacija, tokį prognostinį modelį darė ir tada, kiek kainuotų į sveikatą orientuotas požiūris, į visuomenės sveikatą. Tai į visuomenės sveikatą ir yra dekriminalizavimas, plius žalos mažinimas. Tai vienareikšmiškai tai yra pats [pabrėžia] naudingiausias modelis.

M: Turiu dar keletą paskutinių klausimų. 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį naudojimas medicinoje. Kaip įvertintumėte šį sprendimą ir tuo pačiu, ar sutinkate su požiūriu, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris kanapių dekriminalizavimui arba gal net legalizavimui rekreaciniams tikslams?

I: [juokiasi] Nežinau, kuo tai gali būti susiję su atverimu to kelio. Pavyzdžiui, aš čia dabar centre sėdžiu, Priklausomybės ligų centre, už mano sienos yra sandėlis, kuriame yra visa krūva opioidinių narkotinių vaistų – legalių, kuriuos mes skiriame: morfinas, metadonas [juokiasi]. Vaistai neatvėrę dar niekam kelio, ar ne [juokiasi]. Tai medikamentai kanapių pagrindu taip pat nei užveria [šypsosi] nei atveria tą kelią. Tai yra priemonės, kurios yra tikslingos, taikomos, efektyvios ir medikai, kurie jas skiria, žino kokių tikslu skiria ir turėtų jas skirti. Manau, kad kartais tų baubų ieškom visur kur nereikia. Aš sveikinu, kad yra galimybė Lietuvoje skirti tuos medikamentus, bet dar yra per siaurai, dar reikėtų, iš tikrųjų, labiau pasižiūrėti, nes realiai tas įstatymas labai daug apribojimų turi ir iš esmės jis nelabai palengvino situacijos. Kadangi aš pati nesuciduriu su šitais medikamentais, bet kiek iš kolegų girdėjau onkologų, tai reikėtų dar labiau iš tikrųjų reguliuoti, kad pateiktų daugiau medikamentų būtent su šituo pagrindu ir netgi kalbėti apie tai, kad Lietuvoje galėtų būti gaminami tokie vaistai.

M: Supratau. Nedidelių kiekių narkotikų dekriminalizavimo šalininkai daug kalba apie tokio sprendimo naudą tiek asmeniui, tiek valstybei. Vis dėlto, jūsų manymu, galbūt yra kažkokios neigiamos tokios premdimo pasekmės, t.y. psichoaktyviųjų medžiagų dekriminalizavimo, arba rizikos? Ir jeigu taip, kas tai galėtų būti?

I: Kadangi aš pasisakau už dekriminalizavimą, tai aš kaip ir negalėčiau įvardinti rizikų. Rizikos yra kaip ir sakiau, ne dekriminalizavime, rizikos yra mūsų visuomenės sveikatoje, jeigu narkotikų politika bus nesubalansuota. Tai va būtent kriminalizavimas turi didesnes neigiamas pasekmes, o dekriminalizavimas tikrai kažkokių... Bent jau man nėra tekę matyti studijų tų šalių, kurios yra dekriminalizavusios. Taip, aš neseniai girdėjau Verygos pasisakymą, kad Estijoje, berods, dekriminalizavus padaugėjo opioidų perdozavimo atvejų. Tai nu čia yra tiesiog iš konteksto ištraukta informacija ir tai yra visiškai nesusiję su dekriminalizacija [juokiasi]. Ten visai dėl kitų priežasčių ir tame tarpe Lietuva, kuri kriminalizavusi, jeigu čia galima taip pavadinti, turėjo nė kiek ne mažesnę perdozavimų atvejų [skaičių]. Tai vienareikšmiškai... Nežinau, aš nežinau, kokios čia galėtų būti grėsmės dekriminalizavimo, nes aš – už dekriminalizavimą [šypsosi].

M: O tada apibendrinant, jeigu jūs – už, ar ne, kokios yra tos pagrindinės teigiamos pasekmės, rezultatai, kurių mes galėtume tikėtis dekriminalizavus kanapes ar bendrai visas psichoaktyvias medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo platinti?

I: Vienas iš plusų – sumažėja stigma ilgainiui. Kitas plusas, kad žmonės galbūt savalaikiai pradės kreiptis pagalbos, ko dabar nedaro. Trečias, galbūt būtų plusas dekriminalizacijos, kad tai leis taupyti pinigus valstybei ir juos, tikiuosi, protingai nukreipti į žalos mažinimo programas arba į sveikatos, prevencines programas, kurios šiuo metu yra mažiausiai finansuojamos, lyginant su kitom sritim – tos pačios svarbiausios žmogui. Ir dar kitas plusas – kad iš tikrųjų tai bus subalansuota politika, kuri prisidės prie visos visuomenės politikos ir mažiau žalos žmonių ateity, galbūt apsaugodama juos nuo to išstūmimo į užribį, kur jie ir taip be narkotikų gali būti išstumti. Bent jau sumažinti žmonių išstūmimą į užribį.

M: Supratau. Ir dar paskutinis klausimas tada dar būtų, tai kaip manote, kiek Lietuvoje yra realus kanapių ar kartu ir kitų narkotinių, psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti dekriminalizavimas? Artimiausiu metu ar išvis neįmanoma, ar teks palaukti? Kokia jūsų nuomonė, galbūt turite įžvalgų šiuo klausimu?

I: Kadangi aš šiuo metu esu kviečiama į visus Seimo visų komisijų posėdžius, kuriuose vyksta diskusijos šiuo klausimu, esu kviečiama kaip ekspertė ir pasisakau už dekriminalizavimą ir tuo pačiu girdžiu [juokiasi], kokios yra nuomonės ir ką jie girdi, ko negirdi, tai aš labai [pabrėžia] tikiuosi, kad bus priimtos pataisos ir bus užbalsuota už tas pataisas, kurios veda į dekriminaliaciją, tačiau ar tai tikrai bus, negaliu 100 procentų pasakyti, nes tiesiog matau kai kurių politinių partijų nenorą girdėti mokslo kalbos, melavimą, iš lubų ištrauktų teiginių dėstymą ir tiesiog nenorą, nežinau, ar tai kažoks politinis žaidimas... Tai vat, nežinau, aš [giliai įkvepia] suprantat, man politika yra toks juodžiausiai, labiausiai miglota sritis, kur yra daug užkulisinių žaidimų ir tarsi mus išklauso tuos ekspertus, kaip ir viskas atrodytų turėtų susidėlioti, mokslu paremta, bet ar jie girdi... Nežinau. Tai 50 ant 50 šiandienai, gal pasakysiu [juokiasi].

M: Tai ačiū jums labai, tai buvo mano paskutinis klausimas.

Nevyriausybines organizacijos atstovas (E6)

M: Pradėsiu nuo to, kad šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms iš esmės remiasi 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliais narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiais be tikslo jas platinti. Kaip jūs vertinate tais metais priimtą sprendimą kriminalizavimo?

I: Blogai vertinu, šiaip reikėjo priimti sprendimą, kad visus kanapių rūkytojus reikia šaudyt [tyla].

M: Mhm.

I: Juokauju. Tai ta prasme, vertinu labai blogai ir aš kaip tik šiandien po posėdžio Sveikatos reikalų komitete tuo pačiu klausimu, tai... Keisti tie mūsų politikai, bet jeigu rimtai šnekant, tai mes niekas nerandam pagrindimo, kodėl reikėjo pereiti prie *baudžiako* 2017 metais sausio 1 dieną ir man seniai kyla klausimas ir ne tik man. Tai jeigu buvo tikslas mažinti vartojimą, ar ne, nėra jokių tyrimų, jokio mokslinio palydėjimo šito įstatymo veikimo. Baudžiamųjų bylų yra žiauriai daug, per dieną vyksta 8 bylos kasdien [pabrėžia] už turėjimą savo reikmėms be tikslo platinti, už mažą kiekį turėjimą savo reikmėm be tikslo platinti. Tai vertinu labai neigiamai, nes tas įstatymo pakeitimas, panašu, yra į tokios moralinės panikos kėlimą, į narkotikų demonizavimą ir, vienu žodžiu, labai blogai.

M: Supratau. O jūsų manymu, kas galėjo turėti įtakos arba turėjo įtakos tokiam kriminalizavimo sprendimui 2017 metais? Ar čia mes kalbam, apie tai, ką jūs minėjote, kad galbūt priežastis buvo didėjantys kanapių ir kitų narkotinių medžiagų mastai ar tai galeėtų būti susiję su kažkokiais įsipareigojimais tarptautinėms organizacijoms? Koks jūsų požiūris, kas galėjo turėti įtakos kriminalizacijai?

I: Tarptautinės organizacijos: JTO, PSO jau kuris laikas šneka apie tai, kad vartojimas yra socialinė ir sveikatos problema ir kad tai turėtų būti išimta iš baudžiamosios teisės, tai tarptautinės – ne. Aš manau, ta prasme, šiaip niekas nežino [juokiasi], kas yra iniciatoriai šito pokyčio. Čia toks detektyvas žurnalistam, jeigu būtų įdomu, galėtų pasidomėti. Šiaip tai manyčiau, kad Karbauskis su Skverneliu susėdo... Skvernelis šneka visiškai nesąmones šituo klausimu, ta prasme, jis pasisako: „aš kaip teisininkas žinau, kad jeigu pradėdi vartoti, tai po to negali sustoti". Aš kaip teisininkas. Nu tai, žinai, nesąmonė. O Karbauskis yra pažadėjęs savo mamai kavos negerti, tai įdomu, ką dar jis yra pažadėjęs savo mamai, tai būtų labai įdomu sužinoti. Matyt, jų galvose tuo metu, valdančiųjų galvose, sukosi tas moralizavimas, t.y. jiems žmogus rūkantis žolę arba ten pavartojęs grybų, haliucinogeninius aišku, jiems yra kažkoks nusikaltėlis. Mano nuomone, taip nėra. Ir šiaip... Nu gerai, *okay*... [tyla].

M: Mhm. Šiuo klausimu aš girdėjau tokią hipotezę, tokį kaip svarstymą, kad kriminalizuota galėjo būti tais metais per klaidą. Tai yra perkeliant iš vieno kodekso į kitą. Ar jūs apie tai girdėjote, jei taip, ne, kokia jūsų nuomonė? Galėjo taip įvykti, realu ar nelabai..?

I: Nu tai čia tas detektyvas, kad turėjimas mažo kiekio be tikslo platinti savo reikmėms, paskutinį kartą sakau tą formuluotę – mes šnekam apie tai, gerai? Tai buvo ir *baudžiake*, ir ATPK, nu tai kažkas sugalvojo, kad reikia permesti į *baudžiaką*, kad žinai, paprasčiau būtų viskas. Tai čia daug visokių tokių nesąmonių, galų gale, yra dar rebusas geras dėl kontrabandos... [suskamba telefonas] Aš sekundę, gerai?

M: Gerai.

I: Tai dėl kontrabandos, čia ir šiandien teisininkai sakė, kad tai yra nuo sovietinių laikų likusi sąvoka „narkotinių medžiagų kontrabanda“, nes kontrobandoje turi būti ekonominis veikimas valstybei. Ekonominis, finansinis veikimas valstybėje į žalą, nes jeigu aš įvežu cigarečių pakelį kontrabanda, tai yra žala Vyriausybei, valstybei – tau ir man, mokesčių mokėtojui. O kontrabanda yra [juokiasi] nelegaliais produktais, tai už kontrobandą mažą kiekį tu gali gauti nuo 3 iki 10 metų. Tai jeigu tu, pavyzdžiui, vežiesi iš Lazdijų į Alytų ar ne, ten tris suktines, tai tu gausi iki dvejų metų, o jeigu tu vešiesi iš Lazdijų į Seinų arba iš Seinų į Lazdijus, tai nuo 3 iki 10 metų. Tai teisėjai sėdi ir sako, *blemba*, čia kažkokia nesąmonė, kaip mums bausti už mažą kiekį nuo 3 iki 10 metų, čia yra nelogiška. Tai atsakant į tavo klausimą... Jeigu per daug kalbu, tai pertrauk, nes aš tik po Seimo posėdžio... Po Seimo posėdžių visą laiką patampi žmogus neadekvatus kažkiek, nes daug neadekvačių dalykų išgirsti ir pats pasiduodi tam. Tai jo, aš manau, kad tai galėjo būti automatiškai. Patingėjo paanalizuoti ir tada iš ATPK permetė į *baudžiaką*. Bet aš vis tiek čia matau Karbauskio ir Skvernelio ausis.

M: Mhm. Supratau. Kitas mano klausimas būtų... Šiuo metu Lietuvoje vienodai yra baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą be tikslo platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kad kanapių disponavimui nedideliais kiekiais bet tikslo platinti yra taikomos išimtys, tarkim, mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būtų taikomos švelnesnės bausmės nei kitų narkotinių medžiagų vartotojams ir kodėl?

I: Aš kitaip pasakyčiau, apversčiau šitą klausimą. Aš kitaip matyčiau šitą situaciją. Kalbant apie dekriminalizavimą, manau, kad reikėtų dekriminalizuoti visas medžiagas vienodai, išskiriant, aišku, kas yra mažas kiekis. Kanapių mažas kiekis yra vienoks, o heroino, kurio Lietuvoj beveik nebeliko, atsirado fentanilis, kerfantanilis, tai diferenciacija turėtų vykti kiekių pagrindu ir čia jeigu, pavyzdžiui, žmonės, ypač Seimo nariai, ir šiandien šneka, kad čia heroiną dekriminalizuoti nesąmonė, kaip tik – kuo sunkesnis narkotikas, sunkesnis irgi netinkama sąvoka... Kuo stipresnis narkotikas, tuo yra didesnė kriminalizavimo žala, nes nuo heroino, fentanilio – opiatų, ar ne, žmogus tampa priklausomas labai greitai, labai lėtai... Milijonai istorijų yra, tai jeigu, pavyzdžiui, pas jį randa dozę savo reikmėms ir šiandien yra *baudžiakas*, tai jis yra priklausomas, jis negali be dozės gyventi. Šiandien jis dar neturi motyvacijos gydytis, tvarkytis, jį pagauna tris kartus su doze ir sėdi kalėjime. Tai čia yra didžiulis pavojus, šiaip jau ir kaip tik atvirkščiai, ten kanapinį kokį nors [juokiasi], jeigu pagauna ir suvaržo jam laisvę, aš prieš tai, aišku, bet jeigu lyginant žalą asmeniui ir valstybei irgi, visuomenei ta prasme, tai *baudžiakas* tiems stipresniems narkotikams yra bėda.

M: O kalbant apie griežtas bausmes už disponavimą kanapėmis ar kitais narkotikais, vienas iš tokių argumentų, kad galbūt tai galėtų mažinti vartojimą, ar ne. Kaip manote, ar yra sąsaja tarp griežtų bausmių ir mažėjančio vartojimo, ar nelabai?

I: Nėra [atsidūsta]. Čia su tyrimais dabar yra bėda, 2016 metais buvo paskutinis tyrimas apie narkotikų vartojimą [Lietuvoje] ir 2020 metais turėjo būti kitas, bet dėl pandemijos neįvyko, tai labai sunku pasakyti ar mažėja, ar didėja. Taip dabar grubiai sakau, bet yra tam tikri duomenys, pavyzdžiui, nuotekų tyrimas 2020 metų, departamentas darė *narkatos* [aut. past. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, NTAKD], tai kai kurių medžiagų vartojimas didėja: ten metamfetaminai, kokainai visokie – didėja, bet dabar lygint su 2016 metų tyrimu tu lygint negali, nes tai du skirtingi tyrimai. Ir mano argumentas, šnekantis su Seimu yra, kad tikriausiai 2017 metų pokyčių autoriai tikėjosi sumažinti vartojimą. Dabar mes neturime nei vieno įrodymo, kad tas vartojimas sumažėjo, tai reiškia, kad įstatymas neveikia. Reiškia, nežinau, kiek tu uždirbi per mėnesį, aš uždirbu normaliai, tai ir man, ir tau, kaip mokesčių mokėtojams, mes mokam už neveikiantį įstatymą, už įstatymą, kurio tikslas mažinti, bet jis nemažina. Tai už ką mes mokam? Mes, mokesčių mokėtojai, mokam... Vienoj byloj [pabrėžia], Karolina, tu pagalvok, veikia policija, prokuratūra, teismai, ekspertai, dažnu atveju

muitinė, pasienis ir dar Lietuvos paštas irgi, čia kalbant apie tą kontrabandą. Ir užvakar buvo departamento [aut. past. NTAKD] Nacionalinės darbotvarkės plano ruošime narkotikų politikos klausimais, tai muitinės atstovas pasakė, kad 2020 metais jie turi kelis šimtus bylų už kontrabandą ir muitinės atstovas, man atrodo viršininko pavaduotojas Sarapinas, pareiškė, kad 90 proc. tų bylų nėra kriminalinio pobūdžio, ta prasme, kad tai nėra prekyba ir tik 10 proc. yra. Bet reiškia, kad mes mokam už procesą, kuris vyksta, aš jau nekalbu apie advokatų samdymus, tu nukentėjusiųjų, tai vienu žodžiu – ne.

M: Supratau. Nedidelių kiekių narkotinių ir psichotropinių medžiagų kriminalizavimas yra tik vienas iš galimų baudžiamosios politikos modelių, tai kaip jau ir kalbėjome apie dekriminalizavimą. Tiek užsienyje, tiek Lietuvoje, apie tai kalbama vis daugiau, turint omenyje 2020 metų gruodžio mėnesio Laisvės partijos pateiktą siūlymą naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo platinti. Kaip manote, dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti dekriminalizavimą narkotinių ir psichotropinių medžiagų?

I: Ne visai teisi esi sakydama, kad tik dabar. Pirmas bandymas Armonaitės buvo su mūsų pagalba jau 2018 metais, jeigu neklystu. Kitas dalykas, departamentas - NTAKD, tai 2018 metais buvo parengta strategija Narkotikų, alkoholio ir tabako kontrolės ir prevencijos strategija dešimčiai metų į priekį ir 2018 metų pabaigoje už šitą programą strateginę Seimas balsavo už – 101 balsas buvo. Toj programoj buvo numatyta dekriminalizacijos kryptis, ta prasme, juodu ant balto parašyta. Tai yra 101 Seimo narys 2018 metų pabaigoj balsavo už [pabrėžia] dekriminalizaciją praktiškai, ar ne. Vienas žmogus balsavo prieš. Atspėk kas?

M: [tyla]

I: Ne Karbauskis ir ne Skvernelis.

M: Veryga gal... [abejoja].

I: Veryga šiaip yra už dekriminalizaciją, tik viešoj erdvėj šūdą mala. Tai – Širinskienė, nes ji, matyt, vienintelė perskaitė tą programą, nes Širinskienė labai darbšti yra Seimo narė, ji skaito už ką balsuoja. Tai va, čia nėra šios dienos aktualija, dar 2018 metais... Du kartus buvo teiktas Armonaitės įstatymo pataisų projektas ir dar Majauskas kažką teikė 2019 metais, jeigu neklystu, bet Seimas visą laiką atmeta, nes... Aš jau kaip sakiau, narkotikai, narkotikų vartojimas yra demonizuojami [pabrėžia], žiauriai [pabrėžia] demonizuojami, bet jie nenori žiūrėti racionaliai, kad, pavyzdžiui, britų profesorius David Nutt yra padaręs tyrimą, jau čia gal prie 10 metų, neprisimenu, apie psichotropinių medžiagų žalą asmeniui ir visuomenei, tai pirmoj vietoj atspėk, kas yra? Alkoholis. Dvidešimtoj vietoj yra grybai. Aštuntoj vietoj yra marihuana, tai šitoj vietoj nikotinas... Tuoj palauk, tuoj sekundę, čia šiandien kaip tik buvau išsitraukęs... [kažko ieško] Tai reiškia mes tuos narkotikus demonizuojam. O, pavyzdžiui, ESPAD'o tyrimas praeitų metų, nežinau, domėjaisi ar ne, čia 15-16 metų paauglius tyrinėja, tai narkotikų vartojimas jų tarpe yra nepadidėjęs palyginus su ankstesniais metais, bet apie 20 procentų paauglių, šitų 15-16 metų, vartoja nelegaliai įsigytus psichotropinius vaistus. Apie 20 procentų, tai čia yra [juokiasi], tai čia yra *dafigišče*, ta prasme... Tie paaugliai iš kažkur įsigyja, iš tėvų vagia, nežinau, iš giminių, iš vaistinių, klastoja receptus... Nežinau, nežinau, nesigilinu ir man tas 20 procentų skaičius yra baisus, tikrai. Reiškia su psichine sveikata nėra labai gerai ir dabar, kai mes svarstom tą dekriminalizaciją... O kam dar reikalingas *dekrimas* dar plius, kad žmonės ramia sąžine eitų ieškot pagalbos. Tai dabar kai yra *baudžiakas*, pavyzdžiui, ir jeigu psichozė kam nors nuo sintetinių kanapių, kas yra tikrai pavojinga šiaip jau, tai jis neskambins į 112 ir sakys „žinai, aš čia pavariau sintetinių kanapių ir man reikia pagalbos“, nes jis gali gauti *baudžiaką* už tai, ar ne? Tai va.

Nu gerai, už vartojimą *baudžiako* nėra, už vartojimą yra ANK, bet vis tiek tu visada gali rizikuoti gauti *baudžiaką*, tai va.

M: Mhm, supratau. Ar žinote, kokią įtaką ir ar turi kažkokios įtakos Lietuvos baudžiamajai politikai apskirtai tarptautinės organizacijos, jų reglamentai? Ar jos prisideda prie to narkotinių ar psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti kriminalizavimo arba dekriminalizavimo Lietuvoje..? Prie tos politikos prisideda, turi įtakos ar...

I: Na, alkoholio ribojimų klausimais Veryga pasitelkė PSO – Pasaulio sveikatos organizacija kaip autoritetu. Kai šnekame apie *dekrimą*, tai PSO Verygai ne autoritetas, žinai. Tai čia irgi toks kolizijejiškumas, manipuliacijos vyksta. Ne, viskas, mano patirtis rodo, nežinau, gal yra kitaip, bet mano patirtis, ilgametis darbas su Seimu yra toks, kad Seimo nariai vadovaujasi savo asmenine patirtimi, kad ir kaip tai būtų žiauriai [pabrėžia] gaila. Arba jeigu kalbam apie narkotikus, pasikviečia kokį buvusį narkotikų vartotoją, kuriam nepadėjo metadonas, nes nesilaikė taisyklių ir sako: „metadonas – *evil*, blogis“, žinai. Dabar metadonas yra pripažintas pasaulyje kaip vaistas ir jeigu tu jį teisingai vartojai, tai jeigu tu gauni socialinę pagalbą, patenki į normalią aplinką, nutrauki ryšį su praeitim, metadonas tau gali padėti. Bet čia toks kaip su plaučiu uždegimu. Karolina nuėjo pas gydytoją, rado plaučių uždegimą ir sako: „tris piliulės kasdien ir šiukštu neik į balkoną rūkyti, nes minus 20 laipsnių, rūkymas kenkia, ir dar minus 20 laipsnių“. Nu ir Karolina, žinai, tvarkingai geria tas tris tabletes, bet vakare išeina į balkoną parūkyti ir plaučių uždegimas nepraeina ir Karolina sako: „nu *blemba*, nepadėjo man tie vaistai“. Tai čia nežinau, ar tinkamas pavyzdys, bet į tą pusę. Nesivadovauja Seimo nariai rekomendacijom tarptautinėm. Aš atsimenu, girdėjau per radiją, kai čia buvo bandymas tas vienalytes santuokas, partnerystes, čia prieš keletą metų buvo kilęs klausimas, dabar čia nauja banga. Tai žurnalistas klausė Širinskienės, klausia: „žiūrėkit, Maltoje labai katalikiškojo šaly, įteisino tą partnerystę“. Katalikiška šalis. Lietuva irgi katalikiška šalis. Į ką Širinskienė atsakė, cituoju ir beveik ta pačia intonacija: „Lietuva turi savo kelią“ [apatišku balsu]. Ir viskas. Tai va. Mano nuomone, nesivadovauja.

M: Supratau. 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį naudojimas medicinoje. Kaip vertinate šį sprendimą ir...

I: [giliai įkvepia]

M: ...galbūt susiesiu, arba galite atsakyti, dar turėsiu papildomą klausimą.

I: Atvirai pasakius, aš neišmanau šito klausimo, nežinau, kas ten buvo įteisinta, nesigilinau. Mano supratimu [juokiasi], ne mano supratimu, visas šitas, pavyzdžiui, sąrašas – David'o Nutt'o dvidešimt šitų pozicijų psichotropinių reikalų, jie iki XX amžiaus pradžios buvo vaistai, visi praktiškai, buvo vartojami vaistams, kaip vaistas. XX amžiaus pradžioje visos tos medžiagos buvo *užbanintos* ir patapo nelegalios. Kodėl taip atsitiko, galima daug spėlioti, galbūt čia alkoholio pramonės lobizmas padėjo, alkoholio ar tabako... Nežinau, nežinau, bet aš manau, kad jeigu darytume tyrimus, yra pasaulyje padaryta daug tyrimų, padarytų dėl žolės poveikio vėžininkams, ten dar visokių... Šveicarijoje neseniai, kaip... Prieš porą metų buvo LSD tyrimas buvo padarytas labai rimtas, kiek LSD galima naudoti šizofrenijos, kitų ligų gydymui, bet, aišku, jų trūksta tų tyrimų. Jeigu būtų pasauliniu mastu tas dekriminalizacijos toks stiprus smūgis, tai aš manau, kad padaugėtų ir tų tyrimų... Aš pažįstu žmonių, kurie, pavyzdžiui, gydos savo ligą psichinę LSD vartodami. Kas yra absoliuti nesąmonė. Ta prasme, aš suprantu, kad LSD gali padėti, bet mes neturim nei vieno specialisto, kuris galėtų patarti, kaip tu gali tą LSD naudoti, kad tai būtų gydoma, nes jeigu tu užsiimi savigyda LSD... Žinau žmonių ir mes dirbame festivaliuose „Be Safe Lab“ tokia yra kompanija, tai aš tų istorijų va tiek turiu. Tai

baigiant bandymą atsakyti, aš esu už tyrimus kuo platesnius, kuo kokybiškesnius, kaip galima būtų įvairias psichotropines medžiagas panaudoti sveikatos klausimams, bet tam reikia dekriminalizacijos.

M: Ir dar tada prie to paties... Yra toks požiūris, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui, paskui legalizavimui rekreaciniams tikslams. Ką apie tai manote?

I: Aš nieko nemanau. Aš manau, kad Lietuva yra pribrendusi *dekrimui*. Aš manau, kad Lietuva pribrendusi visų šitų tavo visų minėtų reikalų naudojimui farmacijai, nežinau kaip pavadinti. Ir [juokiasi] Lietuva nėra nei vienu žingsniu nėra pribrendusi legalizavimui nei kanapės, nei grybų, nei nieko. Čia yra atskiras klausimas, kuris mano manymu, turėtų būti... Jeigu kalbėtume apie legalizavimą, mano organizacija – koalicija „Galiu gyventi“, mes neturime jokios pozicijos dėl legalizavimo, nors turėjom vidinių tokių mokymų sau [pabrėžia], savo žmonėm apie tuos klausimus, kėlėm tuos klausimus, nepriėjom prie jokio sprendimo. Tam, kad išvis tarti žodį legalizavimas, čia reiktų 3-5 metų diskusijų labai profesionalių, labai daug visais kampais ir nebijant pamatyti tą dramblį, kuris yra. Nemanau, kad šiandien išvis galima būtų kalbėti apie legalizavimą, net tos pačios kanapės, nes privati mano patirtis ir darbas festivaliuose rodo, ir ne tik – aplinkoj yra žmonių, kurie tą žolę rūko 20 metų ir kaip sako rusai „*ni v odnom glazu*“ [vert. nei vienoj aky], ta prasme, ir nieko tokio. Bet yra žmonių, kurie ateina pas mus į palapinę „Be Safe Lab'e“ festivalyje ir sako: „*blemba*, penki metai varau žolę ir man atmintis prastėja, aš nebegaliu susikoncentruoti, dėmesys *šai bom* eina“. Atsiprašau už tą necenzūrinę kalbą, bet Seime teko šnekėti cenzūriškai, tai dabar atsigriebt norisi... Ir šiaip, matai, tai kad iš tų visų stigmų ir diskriminacijų, pavyzdžiui, tai, kad tu dabar domiesi šituo klausimu, tai aš būdamas Seimo nariu, jau kelčiau klausimą – arba tu esi narkomanė, arba tu esi *narko-dylere*, arba... čia tu [pabrėžia] esi susijusi su narkotikais. Nes, pavyzdžiui, koalicija „Galiu gyventi“, mes turime komunikacinį kryžių, du [pabrėžia] kryžiai komunikaciniai: kad arba mes esame narkotikų vartotojai arba *narko-dyleriai*. Va taip. Tai tu narkomanė, Karolina? Juokauju.

M: Nieks neprisipažintų, bet kuriuo atveju [šypsosi]...

I: Na kodėl, pažįstu, kurie prisipažįsta. *Okay, sorry*, čia nukrypimas. Jeigu peržengiu ribas, tu man sakyk, gerai?

M: Viskas tvarkoj, dar keletą klausimų turėsiu. Iš mūsų pokalbio supratau, kad jūs esate už kanapių ir psichotropinių, na, visų narkotinių medžiagų nedideliais kiekiais dekriminalizavimą be tikslo platinti. Jeigu taip apibendrinant, kokie būtų pagrindiniai argumentai už to padarymą ir kokias teigiamas to pasekmes jūs matytumėte visuomenėj, valstybėj? Kokie tie plusai?

I: Aš esu už visų [pabrėžia] neišskiriant, nes tai, kad dabar Laisvės partija kelia klausimą dėl kanapės ir legalizavimo, pavyzdžiui, tai tai yra kokių haliucogeninių grybų diskriminacija, nes jeigu mes žiūrime David Nutt'ą, tai marihuana yra aštuntoj vietoj pagal žalą asmeniui ir visuomenei, grybai yra dvidešimtoj. Tai aš suprantu, kad kanapė, marihuana, skamba *sexy* viešoj erdvėj ir užtat Laisvės partija gavo daug balsų, dėl ko aš džiaugiuosi, nes aš pats už juos balsavau, nes norėjau, kad Šimonytė būtų premjerė, tai mano planas pavyko, bet čia viskas yra sudėtingiau. Tai, kad jie kelia tą kanapės klausimą, aš manau, kad tai jiems politiškai apsimoka, bet tai nedalykiška, neprofesionalu kitų medžiagų, kurios kenksmingos [atžvilgiu]. O koks klausimas buvo? *Sorry*, Karolina.

M: Klausimas buvo apie dekriminalizavimo plusus ir teigiamas pasekmes visuomenei ar valstybei.

I: Jo, aš matau labai didelę teigiamą jau šitų diskusijų Seime prasmę, nes didelė dalis Seimo narių suprato, kad Lietuvoje neveikia pagalbos vartotojui sistema. Ir šiandien, pavyzdžiui, kėliau klausimą: Lietuvoje yra apie 120 psicho-sveikatos centrų, tai mano patirtis empirinė rodo, kad daugelis jaunų žmonių, tokie kaip tu, jeigu turi kažkokią problemą su galva, arba dar rūko žolę, vartoja grybus, jie ten nueina ir juos iš ten išvaro. Tiesiog. Nes tie psicho-sveikatos centrai yra per aukštas slenkstis. Aš dabar net nenoriu apie žemo slenksčio kabinetus šnekėti. Bet tai, kad pagalbos sistemą reikia tvarkyti, kurti, atnaujinti, priartinti prie žmogaus, tai yra faktas. Mes dabar pagal Amerikos ir Estijos pavyzdį kuriam pagalbos vartojančiam žmogui algoritmą Kaišiadorių rajone kartu su Visuomenės sveikatos biuru, tai retorika yra tokia: „aha, priklausomiems asmenims“. Ne, *nifiga*, nebūtinai ir priklausomiems. Priklausomiems yra reabilitacija, yra RPLC ir kiti dalykai, bet yra žmonių jaunų ir senų, visokių, kurie, pavyzdžiui, vartoja dėl įvairių psichologinių, socialinių priežasčių ir jiems gal reikia ne tai kad gydymo. Nereikia gydymo. Jeigu žmogus nepriklausomas, gydymo nereikia, bet galbūt jam reikia pasiūlyti su žmogum lygus lygiam principu, ateit, pasipasakot. Tam pačiam „Be Safe Lab'e“ pas mus ateina žmonės, po tris valandas pasakoja savo istorijas, kur mes jau neturim kur dėti tų istorijų. Ten tragedijos šeimos, nu žodžiu. Ten daug visokių dalykų, taigi žmonės nebūtinai... Dalis vartoja dėl *kaifo*, nes išmoko padaryt *kaifą* iš to paties LSD. Aš pažįstų krūvą žmonių, kurie visiškai nevartoja jokio alkoholio, nerūko, bet jie ten savaitgaliais varo tuo LSD ir tai yra suaugę žmonės nuo 30 iki 40 metų, atsakingi ir ta prasme, su jais viskas yra tvarkoj. Bet. Gal jeigu tu 5 metus vartosi LSD sėkmingai [pabrėžia], ar ne, geri *trip'ai* visa kita, bet tai nereiškia, kad tai negali sukelti kažkoko nerimo dėl to, kas bus ateity. Tai vat ta pagalba žmogui pasiūlytant, pasidalinant, nukreipiant, patariant, gali būti reikšminga. Aš dabar turiu pažįstamą, paskambina, čia jau mėnesį tęsiasi ta tragedija. Reiškia, senas pažįstamas paskambino, sako: „30 metų dukra vartoja fentanilį“. Penki metai, turi bipolinį sutrikimą. Penki metai vartoja fentalinį, pinigų neturi, jie išsiskyrę tas senas mano [pažįstamas] su žmona, bet dabar ta dukra 30 metų jau turinti tarptautinį darbą, ar ne, varo pas mamą, reikalauja pinigų, mama neduoda, tada išgeria 60-50 tablečių, ta prasme, žudosi, tada ją išplauna, ji grįžta pas mamą, agresyviai ieško pinigų, tada iškviečia greitąją pagalbą su mano patarimu, nuveža į Kauną, iš psichiatrinės ji pabėga... Vienu žodžiu... O čia reikia, kad kažkokia mobili komanda, krizes valdanti komanda, galėtų tokiam žmogui... Svarbiausia [juokiasi], vakar ji nuėjo į Priklausomybės ligų centrą pati, nes mato, kad blogai jai ir ją būtų priėmę, bet jai rado Covid'ą, įsivaizduoji, koks fatalizmas. Vienu žodžiu, tėvas sėdi už galvos susiėmęs... O ta dukra skambina tėvui ir sako: „aš pridaviau į lombardą kompiuterį, man reikia 100 eurų, kad atsiimt kompiuterį“. O specialistai sako kategoriškai – nei vieno cento, nes jie manipuliuoti moka labai stipriai. *Sorry*, nuklydau.

M: Aha...

I: Karolina, o tu pati už kriminalizavimą ar dekriminalizavimą?

M: Na, aš šiuo metu renku skirtingas nuomones... Bet jau suprantu, kodėl viešojoje erdvėje tiek daug diskusijų, nes ir ekspertai šiuo klausimu turi skirtingas nuomones.

I: Aš tik noriu pasakyti, *okay*, skirtingi argumentai yra gerai, bet mano šventu įsitikinimu, tie argumentai turi būti grindžiami ne moralizavimu [pabrėžia], ar ne, bet, pavyzdžiui, yra toks James Gilligan *amerikonų* žiauriai geras smurto ekspertas. Jo pagrindinė tezė yra tokia: „mes negalim, neturim teisės moralizuoti smurtautojų“. Jeigu mes pradėdam moralizuoti, iš karto sakom: „mes nenorime jūsų suprasti“, o jeigu mes nenorim jūsų suprasti, mes nesukursim jokių prevencinių programų, mes nieko nepadarysim, kad šitą reiškinį suvokti ir tada jau kurti sistemas, programas, kad tą reiškinį mažinti. Ir, pavyzdžiui, vakar *narkatos* departamente [aut. past. NTAKD] Nacionalionės darbotvarkės kūrimas ir profesorius iš Riomerio universiteto surašė va tokią jaučio odą, kad reikia bausti, bausti, bausti, bausti ir žinai kodėl? Todėl, kad vartotojai elgiasi neatsakingai. Kas tai yra? Tai yra moralizavimas. Gerai, *sorry*, važiuojam toliau.

M: Tai kalbant apie dekriminalizavimo plusus, vienas – atsirastų kažkokia efektyvesnė pagalba vartotojams. Ar yra dar kažkokių plusų, ką jūs galėtumėte įvardinti kaip tokius esminius, kertinius visuomenės ir valstybės..?

I: *Baudžiakas* yra taip vadinama *ultima ratio*, t.y. paskutinė priemonė. Dabar ar žmogui, kuris turi kišenėj dvi suktines turi būti taikoma *ultima ratio* [pabrėžia ir šypsosi] kaip kokiam vagiui recidyvistui arba smurtautojui. Aš nepritariu tam. Dabar pasakysiu ne spaudai. Labai vienas žymus psichologas, labai [pabrėžia] geras psichologas, viešoj erdvėj žinomas, kai jam paskambinau ir pasakiau, kad reikia eiti į Seimą ir šnekėti dėl tų visų reikalų, pasakiau, kad turi pasiruošti atsakyti į klausimą, nes seimūnai sako: „dekriminalizuosim, iškart šoks į viršų vartojimas“. Ką paneigia visi tyrimai ir tas pats JTO, EMCDDA. Tai žinai, ką tas psichologas pasakė? „*Baudžiakas* yra blogiau už suktinę“, tai šitoj vietoj... Nežinau, ar yra kažkokių tyrimų, bet įsivaizduok, kad 18-25 metų žmogus turi praeiti baudžiamąjį [pabrėžia] visą procesą. Tai čia yra [juokiasi] reikalų. Tai čia – vienas dalykas ir man atrodo, kad mes esam... Aš, pavyzdžiui, esu už tai, kad vartojimas mažėtų, nes to paties „Be Safe Lab'o“ principinė nuostata yra, kad vartojimas yra rizikingas. Tai šiuo atveju, mes esam už tai, kad vartojimas mažėtų, bet jeigu žmogus turi savo reikmėm be tikslo platinti, jis turi gauti adekvačią [pabrėžia], adekvačią bausmę. Dabar ar 20 eurų, ar 100 eurų, aš nežinau, aš ne ekspertas šitais klausimais, bet mano manymu, kokiam šešiolikiniam ir 20 eurų bus didelė bauda, o 100 eurų tai išvis... Tėvai mokės, ane, už tą baudą? O jeigu dar tie santykiai nėra labai geri šeimoj, tai tas vaikas susilauks ir dar fizinių bausmių, psichologinių ir ko tik nenori. Nežinau, kokia turi būti ta bausmė. Aš nežinau, nežinau, bet kaip sako Aukščiausiojo teismo, dabar mano geras draugas pasidaręs, nors aš jo gyvo nemačiau, Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas, profesorius Gutauskas, tai jis sako, kad baudos yra nuo 560 iki 20 000 eurų dabar. Ar tu gali įsivaizduoti... Na gerai, 5000... Tai čia viskas, *pravalas*. Nu vienu žodžiu, tu tos baudos nesusimoki, patenki pas anstolius, anstoliai tą sumą užaugina iki kosmoso ir tu tada negali dirbti legaliai, nes tau nuskaičiuos anstoliai *dafiga babkių*, tai ką tu darai – eini į šešėlį. Va tau ir visa grandinė. Atsakant į tavo klausimą, bausmė turi būti adekvati ir čia, aišku, turi būti socialinė, psichologinė ir sveikatos pagalba. Sveikata ir socialiniai dalykai. Kaip sako tas pats James Gilligan: „laimingi žmonės nesmurtauja“ [šypsosi], reiškia yra kažkokios sprendimo, kurias reikia išspręsti. Gerai, važiuojam toliau.

M: Jau link pabaigos... Apie dekriminalizavimo plusus kalbėjome, o galbūt jūs matote narkotinių medžiagų, tame tarpe ir kanapių, be tikslo platinti nedideliais kiekiais dekriminalizavimo rizikų arba neigiamų pasekmių, kas galėtų atsirasti?

I: Jo, aš manau, kad rizika yra dabartinė ta narkotikų vartotojų stigmatizavimas, diskriminavimas ir jeigu specialistai nepakeis savo požiūrių į vartojantį žmogų ne kaip į blogą žmogų, bet kaip į žmogų, kuris turi problemų ir jam reikia padėti, jam reikia pagalbos. Tai jeigu tas požiūris nepasikeis... Tai mes gilinsim tą problemą ir tiek žinių. Rizika dar yra... Jo, oponentai sako, kad padidės, šoks į viršų vartojimas, nes ką noriu, tą darau. Kai šiandien su Aušra Širvinskiene kalbėjau, Priklausomybės ligų centro direktoriaus pavaduotoja, ji turi surinkus tuos duomenis, kad niekur nepadidėjo. Biški šokteli kažkur, ar ne... Tas pats kur Amerikoje ir valstijose, ir ne tik Amerikoje, legalizuoja tą pačią kanapę, tai aš buvau prieš porą metų Sietle, specialiai važiuoju žiūrėt, kokį jie turi puikų modelį sukūrę pagalbos vartotojui ir tuo modeliu džiaugiasi policija ir valdžia, ir verslas, ir kas tik nori. Tai gerai, eini pro tą parduotuvę, kur pardavinėja tą kanapę, nei ten eilių, nei ten žmonių. Mes turim tą mitą tokį, kad laisvė padaro *bardaką* [šypsosi]. Laisvė yra atsakomybė šiaip jau. Tai, aišku, bus kažkokių nesąmonių, tikriausia bus viena, antra, trečia nesąmonė. Žiniasklaida tą išpūs: „o vau, vau, vau“. Kaip ir dabar: girtas primušė žmoną, tai žinai, kasdienybė, rutina, kam nebūna [pašaipiai], bet jeigu kas nors papūtęs kanapės kažkur pakliūva, tai žurnalistai būtinai parašys, kad va, žolės prisirūkė ir nuėjo prievartauti. Nu *briedas* visiškas. Rizikos, kokios dar rizikos... Yra ta problema, kad policijai darbo

nesumažės, nežinau, kiek tu žinai, kiek tu nežinai, jeigu dabar policija randa prie savęs kanapės, ta prasme, mažą kiekį, jie vis tiek turi eiti įrodymų keliu, ar tu turi savo reikmėm, ar tu esi platintojas. Tai ta pati metodika išliks ir po dekriminalizavimo, jeigu jis įvyks. Policija vis tiek eis įrodymų keliu ir jeigu pas tave nerado nei svarstyklių, nei tų maišelių šimto – tai reiškia ne savo reikmėm. O jeigu rado svarstyklėles kokias nors, tai jau ir platinimas. Ir mes labai raudonoj linijoj einam, ir tas pats „Be Safe Lab'as“ ir koalicija „Galiu gyventi“, kad yra raudona linija, reiškia, kur turėjimas savo reikmėm – vienas klausimas, kur yra *dyleriavimas* – kitas klausimas, t.y. už platinimą, juos reikia sodinti. Ar taip griežtai kaip dabar, nežinau... Aš pritariu tendencijai, kad bausmės Lietuvoje yra per griežtos ir kažką su tuo irgi reikia daryti.

M: Paskutinis klausimas dar... Tai ant kiek yra realus, jūsų manymu, kanapių ir visų kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizavimas be tikslo platinti jas? Kokios jūsų prognozės, jeigu realus, tai kaip greitai tas galėtų pas mus šalyje įvykti?

I: Ypač po šios dienos Sveikatos komiteto posėdžio aš pesimistiškas esu, pesimistiškai nusiteikęs, nes ypač politikų retorikoje yra labai daug moralizavimo. Jie kažkaip galvoja, kad tie vartotojai yra *ufonautai* kažkokie atsiūsti, ne mūsų vaikai, broliai, sesės ir giminės, o kažkokie blogiečiai. Jus čia gal Putinas sučipavo su Gates'u, man neaišku yra. Aš žiūriu dabar taip atsargiau. Pagrindinis dalykas, kuris, matyt, bus kontrargumentai, bus du tikriausiai: t.y. vienas, kad policija nebesugaudys *dylerių*, kas yra nesąmonė, mano galva. Aš, pavyzdžiui, pasitikiu Lietuvos policija, man Lietuvos policija *respect'as*. O antras argumentas tikriausiai bus, kad mes neturime sukūrę pagalbos sistemos ir jeigu mes *dekrimą* padarysim, tai mes paleisim džiną iš butelio ir jie pasileis laukais ir mes jų nesugaudysim. Bet nei vienas, nei kitas argumentas nėra grįstas argumentais, taip sakykim. Nes, pavyzdžiui, dėl antro dar galima būtų diskutuoti iš esmės, mano tie minėti 120 psicho-sveikatos centrų, bet tai gerai, politikai, prašom, Sveikatos reikalų komitetas, analizuokit situaciją, kodėl psicho-sveikatos centruose žmonės neranda pagalbos, kurie turi problemų su vartojimu. Per „Be Safe Lab'ą“ mums atvirai sako, kad nueini pas psichologą, pasakai, kad vartoji ir tau sako: „*von* iš čia“, nueini pas psichiatrą, sako: „*von* iš čia“. Kaip Marijampolės psichiatrų vadas sakė čia prieš keletą metų: „nėra Marijampolėj narkotikų vartotojų, nėra“ [pabrėžia, pašaipiai] ir tada socialinių reikalų skyriaus viršininkė sako: „pas mane penki kasdien ateina"... Aš jį praminiau psichiatru fašistu, tai jis taip labai isteriškai, dabar nenoriu vaidinti to: „o kodėl jie pas mane neateina". Tai todėl ir neateina, nes tu esi nedraugiškas, tau jie yra nesvarbūs, tau svarbiau bobutei duoti kažkokią tabletę, dar saldainių dėžutę atneš, o ką tas narkomanas atneš? Nieko. Tai va, tai visus tuos dalykus galima spręsti, jeigu sprendi racionaliai ir pragmatiškai, tai viską galima išspręsti, tik sako, negalima pastos į tūbelę sustūmt atgal. Jau biški nuovargis.

M: Tai ačiū jums už jūsų atsakymus, čia buvo visi mano klausimai.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovas (E7)

M: Tai visų pirma, Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms remiasi iš esmės 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti nedidelių kiekių narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo platinti. Kaip manote, dėl kokių priežasčių būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

I: Tai aš, kiek žinau, ten buvo problema ta tuo metu, kad ta pati realiai norma buvo numatyta ir Baudžiamajam kodekse ir Administracinių nusižengimų kodekse, tai jie bandė spręsti tą vadinamąją įstatymų spragą ir kad nebūtų dviejuose kodeksuose to paties numatyta. Tai jie iš ANK išbraukė ir realiai gavosi, kad atsakomybė sugriežtėjo, nors realiai kokia ji buvo Baudžiamajame kodekse, tokia ir liko. Tik tiek kad neliko administracinės. Tai ten, man rodos, buvo daugiau techninio klausimo sprendimas, negu gal noras kažką griežtinti.

M: O gal turite kažkokią nuomonę šiuo klausimu, kaip vertinate tokį sprendimą? Nes iš esmės tai yra vertinama kaip kriminalizavimas.

I: Na, aš manau... Čia žiūrint kaip pažiūrėsi. Jeigu žiūrėti į patį sprendimą techniškai, normalu, kad bandė išspręsti klausimą, kad nebūtų du kodeksai apie tą patį, bet kad paliko jį būtent BK, tai čia kitas klausimas. Aš, tiesą sakant, negaliu pasakyti ar prieš kriminalizavimą, ar labai prieš dekriminalizavimą. Man čia yra toks klausimas, kur negaliu atsakyti taip arba ne, nes vien išbraukimas arba įrašymas, tai nėra problemos sprendimas, turi būti žiūrima sistemiškai ir kompleksiškai. Tai mano nuomone, kad palikti vienam kodekse – tai gerai, bet kad palikta BK, manyčiau, kad nebuvo geras sprendimas.

M: O kodėl negeras? Gal turite kažkokių idėjų, gal turėjo kažkokių pasekmių neigiamų?

I: Iš principo manau, kad Baudžiamajam kodekse turi būti tik tie nusikaltimai, nusikalstamos veikos, kurie yra patys pavojingiausi ir galioja tas pagrindinis baudžiamosios teisės kaip kraštutinės priemonės [pabrėžia] principas. Jeigu negali kitom priemonėm kovoti su tam tikrai problema, tada mes imam kraštutinę priemonę, šiuo atveju Baudžiamąjį kodeksą, ir bandom kažkaip tą problemą kraštutiniu būdu spręsti. Šiuo atveju aš gavaju, kad kanapių vartojimo klausimas nėra ta problema, kurią galima būtų spręsti tik kraštutine priemone – t.y. Baudžiamuoju kodeksu.

M: Supratau. Kaip galvojate, ar galėjo būti dar kažkokių, nežinau, veiksnių, kas turėjo įtakos kanapių ir kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų kriminalizavimui 2017 metais? Galbūt tai galėtų būti, nežinau, manymas, kad didėja kanapių vartojimo mastai, siekiant, tarkim, mažinti vartojimą... Arba galbūt tai galėtų būti kažkokie įsipareigojimai tarptautinėms organizacijoms ar rekomendacijoms ir panašiai, kaip galvojate?

I: Aš manau, kai kalbame bent jau apie narkotikus, kurie yra gan rezonansiniai tokie, labiau veikia politiniai motyvai, o ne teisiniai ar dar kažkokie kiti. Man atrodo, šita narkotikų, ir kanapių tuo pačiu, tema yra labai, taip sakant, viešoje erdvėje per daug, nežinau kaip pasakyti, išvoliota, kad bet koks [pabrėžia] bandymas pasakyti, kad mes norime, pavyzdžiui, dekriminalizuoti kanapes [pabrėžia], iš karto tada gaunasi ta sniego gniūžtė ir tada būna nepagrįsti argumentai, kad tada visus narkotikus, kokainą ir panašiai. Tai mes tiesiog neatribojam tų politinių tokių, emocinių kriterijų nuo teisinių, nuo sveikatos, nes čia yra labai kompleksinis klausimas. Tai tie motyvai dėl tų 2017 metų, tai aš manau, kad vis tiek Lietuvoj, ne paslaptis, kad yra baudžiamoji politika gan griežta ir labai dažnai suveikia vienadieniai kažkokie rezonansiniai įvykiai, kurie baigiasi iš karto pasiūlymu griežtinti

baudžiamą atsakomybę už kažką. Kaip tos griežtos baudžiamos politikos pasekmės ir buvo tie 2017 m. įstatymų pokyčiai.

M: Čia tuomet būtų tokia kaip tradicija tokio požiūrio laikytis ar nežinau, sovietmečio palikimas, ar kaip galvojate?

I: Čia labai lengvas būdas politikams kaupti politinius dividendus. Pavyzdžiui, dabar yra labai šviežias pavyzdys dėl gyvūnėlių kankinimo, žiauraus elgesio su gyvūneliais. Mes turime viešoj erdvėj kokį nors įvykį ir, tarkim, šiuo metu kur buvo tie skandalai neseni dėl gyvūnėlių, tai buvo iš Seimo narių penki įstatymų projektai, konkrečiai Baudžiamojo kodekso pakeitimai, kuriais buvo visai griežtinama atsakomybė. Tai akivaizdu, kad tikrai ne šitie Baudžiamojo kodekso pakeitimai sprendžia žiauraus elgesio su gyvūnais problemą, tai taip ir su narkotikais panašiai. Jeigu kažkas ten, nežinau, spaudoj ar per televiziją pamato, kad kažkas įvyko su kanapėm viešoj erdvėj, viešoj vietoj, iš karto pasipila, kad Lietuva čia – narkomanai, reikia griežtai bausti ir taip toliau.

M: Supratau. Šiuo metu Lietuvoje yra vienodai baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galima matyti pavyzdžių, kai kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo platinti taikomos išimtys, tarkim, mažesnės bausmės. Kaip galvojate, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomoms švelnesnės bausmės nei kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartotojams ir kodėl?

I: Aš vat nežinau, iš tikrųjų. Čia yra klausimas apie tuos sunkius ir lengvus narkotikus. Yra viena iš tokių nuomonė, kad negalima skirstyti narkotikų į sunkius ir lengvus, nes jie visi yra, ta prasme, negatyvas tam tikras ir negalima sakyti, kad mažesnis blogis, tai galima švelniau, jeigu didesnis, tai griežčiau [bausti]. Tai šituo atveju, mano nuomone, galbūt turėtų būti klausimas ne per tą lengvumą taip kabutėse užduodamas lengvas narkotikas, bet pagal kiekį ir pagal tai, ar yra ketinimai platinti, ar ne. Jeigu ten yra tie minimalūs kiekiai, nebūtinai kanapių, bet gal ir kitų narkotikų, tada turėtų būti atsakomybė adekvati pagal kiekį ir platinimą ar neplatinimą. Aš, tiesą sakant, nežinau, kokie dar yra narkotikai ar psichoaktyvios medžiagos, kurios pagal tą lengvumą būtų atitinkamo kanapėm. Aš nemanau, kad tai vienintelė kanapė, kuri yra taip vadinama lengva. Yra turbūt ir daugiau tų lengvų. Tai išskirti kanapių dėl to, kad ji yra kanapė, nes vat ji lengva, yra nelogiška sistemiškumo atžvilgiu, reikėtų kalbėti sistemiskai apie visus tuos lengvo pobūdžio narkotikus.

M: Tai tuomet ar sutinkate, kad visus, taip vadinamus, lengvus narkotikus, kanapes kartu su kitais pagal tam tikras klasifikacijas, už disponavimą nedideliais kiekiais tokių medžiagų be tikslo platinti, galima būtų arba reikėtų taikyti švelnesnes bausmes, lyginant su tom sunkesnėm? Ar vis dėlto mes kalbam tiesiog apie kiekius ir jeigu kriminalizuojam arba dekriminalizuojam, tai visas medžiagas vienodai, tiesiog atsižvelgiam į disponavimo kiekį?

I: Aš, jeigu vertinti iš teisinės pusės, sakyčiau, kad žiūrėti, visgi, reiktų į kiekį. Pagal tai nustatyti atsakingumą, o pagal tą lengvumą, sunkumą galbūt labiau medikai turėtų atsakinėti, nes jie turėtų žinoti, kokį gali poveikį... Nes, tarkim, tas pats mažas kiekis kokaino ir kanapių poveikis, akivaizdu, kad kitoks. Tai čia turbūt ekspertai turėtų pasakyti, ar galima toleruoti ten tam tikro narkotiko didesnį kiekį vien dėl to, kad jis yra ne valia. Aš šito negaliu pasakyti, bet kaip sakiau, iš teisinės pusės, aš būčiau už reguliavimą per kiekį.

M: Supratau. Kaip manote, ar griežtos bausmės už disponavimą kanapėmis mažina jų vartojimą? Ar koreliuoja tie dalykai ar nelabai?

I: Ne, aš manau, kad bausmės griežtumas nėra ta priemonė, kuri mažina nusikaltimo paplitimą, šiuo atveju, vartojimą. Aš manau, kad bausmės neišvengiamumas [pabrėžia] yra ta priemonė, kuri gali veikti, bet ne jos griežtumas, nes mes turim daug nusikaltimų, kur yra bausmės iki gyvos galvos, bet tų nusikaltimų vis tiek yra, nes jie praktikoje vis tiek yra padaromi, nepaisant tų labai griežtų bausmių. Tiesiog turi būti bausmė... Bausmė nustatoma pagal tai, koks yra to nusikaltimo pavojingumas.

M: Supratau. Kanapių kriminalizavimas yra tik vienas iš galimų baudžiamosios politikos modelių. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje, tiek Lietuvoje, kiek seniau turbūt užsienyje, vis daugiau kalbama apie kanapių ir kitų narkotinių medžiagų dekriminalizavimą. Žinome 2020 m. gruodžio mėnesį Laisvės partijos teiktą siūlymą naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo platinti. Kaip manote, dėl kokių priežasčių Lietuvoje imta būtent dabar svarstyti kanapių dekriminalizavimą, o užsienyje galbūt net legalizavimą? Ar tai susiję su politinėmis jėgomis, ar su dar kažkokiomis priežastimis?

I: Manau, kad vienareikšmiškai pagrindinė priežastis – politinė jėga, nes mes neturėjome tokios politinės partijos, kuri keltų prioritetiniu klausimu būtent šitą klausimą, tai čia tikrai yra politinės valios klausimas. O kitas dalykas, manau, kad Lietuvai kuo toliau, tuo labiau, jeigu ne spaudimą, tai tam tikrą poveikį kuo toliau, tuo rimtesnį daro tarptautinės įvairios organizacijos, nes mes tikrai esame linksnuojami ir ne vieneri metai dėl tos griežtos narkotikų politikos mūsų šalyje. Tai čia Narkotikų, tabako ir alkoholio [kontrolės] departamentas, matyt, irgi daro didelį poveikį, ne poveikį, jie tiesiog perduoda tą žinią, kad mes su savo tokia politika atrodom tarptautiniame kontekste nelabai, matyt, gerai.

M: Mhm, ir vat kitas mano klausimas labai panašiu aspektu. Kokią įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai apskirtai turi tarptautinės organizacijos ir jų reglamentai (pvz.: ES, JTO) ir kiek šios organizacijos turi įtakos tų narkotinių medžiagų kriminalizavimo arba dekriminalizavimo politikai Lietuvoje, kaip galvojate?

I: Tai žiūrint apie kokį tarptautinį dokumentą kalbame. Jeigu yra, pavyzdžiui, Europos Sąjungos pamatiniai sprendimai, kurie dar buvo anksčiau arba direktyvos, tai yra vienareikšmiški įsipareigojimai, kuriuos norim ar nenorim, turime vykdyti. Tai man atrodo, pagrindinės sudėtyis ir bausmės yra numatytos būtent dėl europinių įsipareigojimų, o, tarkim, Jungtinių Tautų arba kitam formate, Europos Tarybos, jeigu yra tam tikros rekomendacijos, tai irgi, jeigu mes esame tam tikrų konvencijų nariai, mes irgi privalom laikytis tam tikrų įsipareigojimų ir jeigu mums teikia tarptautinę rekomendaciją, tai mes nelabai turime tos išeities kitos ir turime tvarkytis taip, kaip prisiimame įpareigojimus. Tiktai čia yra du momentai, kad kai kalbam, pavyzdžiui, apie direktyvą, mes neturim manevro jokios laisvės, nes tai yra privaloma taip, kaip parašyta. O kai kalbam apie kitus tarptautinius formatus, būna dažnai šalims teikiamos rekomendacijos [pabrėžia], tai šalys jeigu nelabai nori, gali jų nesilaikyti.

M: Supratau. Ar sutiktumėte su tokiu požiūriu, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose gali atverti duris tolimesniam jų dekriminalizavimui ar net legalizavimui rekreaciniams tikslams? Ar matote tokį sąryšį ir tokią galimybę, kad tai vienas žingsnis link?

I: Na... Jeigu žiūrėti, kokie yra tikslai tų medicininių kanapių, tai kaip ir aišku, kad juos tu dekriminalizuoji arba įteisini konkrečiam tam ketinimui dėl medicininių dalykų. Tai man asmeniškai atrodo, kad jeigu tu padarai šitą vieną žingsnį dėl medicininių dalykų, tai automatiškai nereiškia, kad galima bus žingsnis po žingsnio dekriminalizuoti ir kitą plotmėj. Aš taip nemanyčiau, bet manau,

kad didžiajai daliai visuomenės gali taip pasirodyti, kad padarius pirmą žingsnį atsiveria pandoros skrynias ir dekriminalizuosim kuo toliau, tuo daugiau.

M: Supratau. Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo tikslų yra visuomenės sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Galbūt šiuo klausimu turite nuomonę, t.y. kiek, jūsų manymu, ši politika būtų aktuali kanapių vartotojų atžvilgiu? Ar įmanoma kažkokias priemones taikyti ar ne, ar tai būtų naudinga?

I: Na, tai čia turbūt priklauso, koks yra tas kanapių... Kaip pažengęs tas kanapių vartojimas, jei tai yra tokia priklausomybė, kur yra reikalinga sveikatos pagalba, tai manau, kad taip, patektų į bendrą sveikatos politikos klausimą, tik aš šitoj vietoj norėčiau akcentuoti ir dabar kur yra parengti tie Laisvės partijos projektai, kur yra parengti, tai vienas iš motyvų pagrindinių, kad būtent reikia ne baudžiamuoju būdu persekioti narkotikus vartojantį žmogų, bet jam padėti ir rūpintis jo sveikata. Tai aš šitam viskam tikrai pritariu, bet tik vienas toks momentas, kuris man čia užkliūva, kad taip atrodo, kad jeigu mes išbrauksim iš BK tą nuostatą, tai tada ta problema išsisprendžia, bet šiuo atveju, mano nuomone, tiek išbraukimas iš BK, tiek sveikatos tam tikrų programų, priemonių kitų reikalingų dalykų pagalbos sukūrimas turėtų veikti vienu metu. Negalima išbraukti, o po to galvoti, kaip ten jam padėti. Manychiau, kad sveikatos klausimai, jie turėtų eiti paraleliai su dekriminalizavimu kartu, kad tai veiktų kaip kompleksas priemonių. Ne tai kad braukiam ir laukiam, bet kad viską darom vienu metu ir išbraukiam, ir padedam.

M: Galbūt turite idėjų kažkokioms konkrečioms priemonėms būtent žalos mažinimui kanapių vartotojų atžvilgiu arba ir kitų narkotinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti disponavimo atveju?

I: Na, vat šituo tai nelabai galėčiau atsakyti, nes čia vis tiek sveikatos klausimai, kaip ten reikėtų padėti priklausomybę turinčiam žmogui, kad jis mažintų... Negalėčiau pasakyti.

M: Supratau. Tada kitas mano klausimas būtų... Iš esmės jūs pačioje pradžioje apie tai užsiminėte, bet aš norėjau pasitikslinti, tai vis dėlto, galbūt jūs linktumėte į kažkurią pusę: kriminalizavimo arba dekriminalizavimo, kalbant apie kanapes ir kitas narkotines ar psichotropines medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo platinti?

I: Jo, tai aš, jeigu reikėtų rinktis iš vieno ar kito, kriminalizuoti ar dekriminalizuoti, kai kalbam apie kanapes ar bet kokią kitą [pabrėžia] medžiagą, kur yra nedideli kiekiai, nėra platinimo ketinimų, tai aš be abejo palaikau dekriminalizavimo modelį, bet su tom kompleksinėm reikalingom priemonėm, nes vien išbraukimas problemos nesprenžia. Jeigu mes einam per tą problemą, kad norime padėti vartojančiam žmogui, tai pagalba yra ne tik išbraukimas iš BK, bet ir kūrimas tų pagalbos priemonių. Tai aš už dekriminalizavimą su kompleksinių reikalingų priemonių taikymu.

M: Mhm, supratau. Paskutiniai keli klausimai, kuriuos aš dar turėčiau... Kanapių dekriminalizavimo šalininkai daug kalba apie tokio sprendimo naudą tiek asmeniui, tiek valstybei. Vis dėlto, jūsų manymu, ar galėtų būti kažkokių neigiamų dekriminalizavimo pasekmių, vėlgi, kalbant apie tas medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo platinti? Ar yra rizikų kažkokių, su kuriomis galime susidurti individualiu arba valstybės lygmeniu?

I: Tai manau, viena pagrindinių rizikų tai ir būtų ta, kad panaikinam baudžiamą atsakomybę už tą kanapių vartojimą mažais kiekiais ir siunčiam žinutę, kad tie, kurie rūko žolę ir nebus baudžiami, ir tiesiog tai gali suveikti taip, kad tiesiog padaugės tų atvejų ir jeigu valstybė nebus pasiruošusi dekriminalizuodama tų pagalbos priemonių, kaip mažinti priklausomybę tam narkotikui, tai čia tikrai

gali būti problema, kad išaugs tų atvejų ypač tarp jaunų žmonių. Ta prasme, tie, kurie vartoja, išgirs žinutę, kad mes galim vartoti, nebūsim baudžiami. Jiems tiesiog žinutė nueis, jie į pagalbą nelabai kreipia dėmesį, nes jie nemano, kad jie turi problemų, kad jie nori rūkyti tą žolę.

M: Supratau, o tada jeigu apibendrinant, kokių matote tokio sprendimo, dekriminalizavimo, privalumus ir plusus? Vėlgi, kas individualiu arba valstybės lygmeniu pasikeistų į gerą pusę?

I: Tai jeigu žiūrint individualiai, jeigu mes kalbam tikrai apie žmogų, kuris turi priklausomybę, tai reiškia, kad valstybė siunčia žinutę, kad valstybė nori tau padėti, o ne įgrūsti į kalėjimą, o valstybės lygiu, žiūrint bendriau, tai, vėlgi, būtų teigiamas momentas tai, kad mes pasakom, kad mes baudžiamą teisę naudojame tik tada, kai veika yra tikrai pavojinga. Tai jeigu ten ant *bordiūro* du nepilnamečiai rūko žolę, tai yra ne baudžiamosios teisės reikalas, tie dalykai, mes tiesiog sureguliuotume bausmių adekvatumą, kad bausmė, atsakomybė atitiktų padaryto veiksmo pavojingumą. Tai plusų būtų ir ten, ir ten. Ir individualiai žiūrint, ir valstybiškai.

M: Supratau. Jūsų manymu, kiek Lietuvoje realus kanapių ir galbūt kartu ir kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizavimas? Ir galbūt, jeigu galėtumėt, prognozę, jeigu galvojat, kad tas realu, kaip greitai tai galėtų įvykti Lietuvoje? Ar greitai metu, ar, nežinau, po dešimt metų... Kokia yra jūsų nuojauta šiuo klausimu?

I: Tai čia man atrodo, kad nedaug jau liko, jeigu tą įstatymą priimtų Laisvės projekto, kur dabar ir vyriausybė jau yra pritarusi, tai čia nereikia nei dešimt metų laukti, čia galim ir šiomet tą turėti. Tai tiesiog reikia valdančiai daugumai surinkti 71 palaikantį, tai čia nėra labai didelio kažkokio iššūkio. Manau, kad tai labai realu, turėti gal net kokį, galvoju, rudenį. Tą dekriminalizavimą, jeigu pagal Laisvės partijos projektą.

M: Ir paskutinis klausimas, kaip jaučiate, kiek Teisingumo ministerija prisideda prie baudžiamosios politikos šiuo klausimu formavimo? Ar tas indėlis.. Kaip vertinate ar atsižvelgiama, kiek jūs dalyvaujate tame?

I: Tai ministerija yra pagrindinė institucija vyriausybiname lygmenyje, kuri formuoja baudžiamąją politiką ir jeigu dabar kalbant apie šitą projeką dekriminalizavimo, tai, pavyzdžiui, kai buvo rengiama vyriausybės išvada, tai Teisingumo ministerija rengė tą vyriausybės išvadą. Tai aš manau, kad ministerijos indėlis tiek, kiek leičia baudžiamąją teisę, Baudžiamąjį kodeksą, tai yra labai [pabrėžia] didelis, nes ji yra pagrindinė, kuri realiai atsakinga yra ir už tam tikrų sričių konstravimą ir bausmių numatymą ir taip toliau. Tik priklauso, kokia yra politinė valdžia Teisingumo ministerijoje, nes ji nubrėžia tam tikrą liniją.

M: Supratau, tai ačiū jums, čia mano paskutinis buvo.

Baudžiamosios teisės ekspertas (E8)

M: Tai šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl kanapių disponavimo savo reikmėms iš esmės remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Kaip manote, kodėl būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

I: Matot, čia reiktų tiesiog pasižiūrėti [šypsosis], ne tai ką aš manau, ar ne. Čia reiktų atsiversti aiškinamąjį raštą, o dabar aš tiesiog nežinau, negaliu taip iš galvos pasakyti, nes šiaip galiu tik pasakyti, nemažai būna apmąstymų, kai yra administracinis arba baudžiamasis nusižengimas, labai gan procedūrinių gali būti sumetimų, pavyzdžiui, norima sukoncentruoti visus panašius, analogiškus nusikaltimus viename kodekse ir panašiai. Tai gali būti teisės technikos klausimai, kodėl tuo metu, nes irgi reiktų pasitikslinti ar kartais tik ne Remigijus Šimašius buvo tuo metu Teisingumo ministras, kai tai įvyko. Dabar ta pati Laisvės partija daro atgal ėjimą... Tai va, bet aiškinamajame rašte viskas turėtų gan aiškiai būti parašyta, kodėl taip įvyko.

M: Mhm... Nes kiek man jau teko kalbėti su kitais specialistais, iš esmės dvi tokias nuomones girdėjau, bet tik nuomones iš jų pusės. Viena, kad tai gali būti susiję su tuometine valdžia ir jos kažkokiais galbūt siekiais, ar ne, kriminalizuoti, o kitas dalykas, ką aš išgirdau, tokią nuomonę, kad tas pakeitimas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais disponavimo be tikslo platinti buvo kriminalizuotas per klaidą. Tai yra perkeliant iš vieno į kitą kodeksą tiesiog automatiškai kažkas įvyko ir, žodžiu, per klaidą taip įvyko. Buvo ir tokia nuomonė, gal esate apie tai kažką girdėję arba iš to, ką dabar pasakiau, turite komentarą šiuo klausimu?

I: Nemanysčiau, kad per klaidą atsitinka tokie dalykai, bet ką aš sakiau, gali būti iš karto daug straipsnių keliama iš ANK, čia turbūt mes... Iš galvos kalbu, tai nei šis nei tas... Atsiversčiau, pažiūrėčiau, kaip ten kas, bet tai, ką turi žmogus galvoje, kad per klaidą, gali būti darant tokią sistemine reformą, pavadinkim, keliant masiškai daug pažeidimų iš ANK į baudžiamąjį, kartu ir narkotinių medžiagų perkelta. Tai gali būti, bet čia... Reiktų pažiūrėti aiškinamąjį raštą.

M: O kaip galvojate, ar gali būti, kad viena iš priežasčių kriminalizuoti kanapių ir kitų narkotinių medžiagų nedidelius kiekius be tikslo platinti tais metais galėjo būti, nežinau, tarkime, vienas iš argumentų – didėjantys kanapių vartojimo mastai arba galbūt kažkokie įsipreigojimai tarptautinėms organizacijoms, jų rekomendacijos? Kaip galvojote, tai galėjo turėti kažkios įtakos ar nebūtinai?

I: Vėl, sakyčiau, klausimas iš aiškinamojo rašto... Gal mes čia pusvalandį turim, gal lygiagrečiai dar jį atsiversiu ir galėsime tuo tarpu kalbant ir apie kitus klausimus, bet man jau darosi ir pačiam labai įdomu.

M: Supratau, tai galiu tada prie kito klausimo pereiti kol kas, ar ne?

I: Mhm.

M: Šiuo metu Lietuvoje yra vienodai baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kai kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo platinti yra taikomos išimtys, tarkime, mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės negu kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams?

I: Nu jo, toks klausimas kodėl, ar ne? Kaip sakoma, pavyzdžiui, heroino vartotojas – kuo jis blogesnis už kanapių vartotoją ir jeigu mes kalbam apie tą skirtį baudimo, smerkimo politika arba pagalbos politika, tai kanapių vartotojam daugeliu atvejų išvis jokios pagalbos nereikia, o heroino beveik be išmičių kaip tik reikia tos pagalbos. Tai dabar skirtį daryti baudžiamąja prasme tiesiog nematyčiau, nes kai mes kalbame apie dekriminalizaciją, tai aš sakyčiau, argumentai galioja bet kokiai medžiagai. O kokie argumentai? Kad maždaug žalingas įprotis, žalinga priemonė, tai tiek ta, tiek ta. Aišku, heroinas yra baidi medžiaga, bet iš kitos pusės, mes kalbame apie vartojimą sau, tai baidi medžiaga... Pas mus savižudybė nebaudžiama, o čia staiga heroino vartojimas pasidaro baudžiamas, o kanapių vartojimas baudžiamas, nors čia apie mirtį net kalbos neina. Heroino atveju... Tai aš tiesiog nematau tokio loginio pagrindo kalbėti apie išskyrimą. Gal būtų galima išmąstyti, bet taip dabar neateina į galvą.

M: Tai jūsų poziciją būtų, jeigu dekriminalizuojam arba visas medžiagas, ar ne, nedideliais kiekiais savo reikmėms, arba tada ne...

I: Taip, logiškai nematau pagrindo. Antra, kiekvienoj diskusijoje, kur tenka dalyvauti, yra pateikiamas argumentas, kad mokslas nepagrindžia [narkotikų] skirstymo į lengvus, sunkius. Taip pat dar pridėdama, kad kanapės ten būna visokios, kažkokie sunkūs variantai gali būti, nežinau, kiek ten pagrįsti nuogaštavimai, praktiški, bet, vienu žodžiu, vis lydi diskusijas argumentai, kad nėra pagrindo skirstyti ir plius aš ir pats nelabai suprantu, nes argumentai tinka bet kokiai medžiagai.

M: Supratau. O kaip galvojate, ar griežtos bausmės už disponavimą kanapėmis, na, ir matyt tuo pačiu visomis kitomis narkotinėmis medžiagomis, mažina jų vartojimą? Tai yra ar koreliuoja griežta bausmė ir vartojimo mažėjimas?

I: Aš pats nieko nemanau, bet aš girdžiu, ką diskusijose kartoja specialistai ir jie kartoja, kad ryšio nėra tokio ir juo labiau ir vakar klausymuose buvo paminėta, kad, tarkim, kriminalizacija 2017 metų... Galima pažiūrėti statistiką, kaip vartojimas ar didėjo, ar mažėjo po kriminalizacijos ir panašu, kad apskritai vartojimas auga, tiesiog tokia bendra tendencija. Daugiau narkotinių psichotropinių yra vartojama ir tiek. Jeigu būtų staiga sumažėję stebuklingai po kriminalizacijos, ir vakar tą pasakė vienas ekspertas, tai mes čia net nekalbėtume apie dekriminalizaciją, sakytume, kad kriminalizacija puikiai suveikė. Sumažėjo vartojimas, valio. Aišku, vis tiek lieka argumentas žalingų įpročių kontroliavimas baudžiamosios priemonėmis labai keistas metodas, bet vis dėlto.. O statistiniai duomenys, kaip suprantu, nesuteikia jokio pagrindo manyti, kad tai mažina vartojimą.

M: O jeigu griežtos bausmės nemažina jų vartojimo, tai kokia tada tų bausmių prasmė? Ar čia yra kaip atgrasymas kitų visuomenės narių vartoti ar... Kaip galvojate būtent apie tas griežtas bausmes, kokie gali būti argumentai jas taikyti, siekiant sumažinti jų vartojimą?

I: Kokie argumentai... Yra argumentas, manymas, kad bausmės sulaiko nuo veikų darymo ir dalį asmenų sulaiko, dalį nesulaiko, tai čia tokie ir pasvarstymai. Tik tiek kad sulaikytų didelę dalį, panašu, kad nelabai. Gal vienas geresnių pavyzdžių yra narkotikų kontrobanda, kur yra bausmės tiesiog be proto [didelės], nuo 3 iki 10 metų už bet kokio kiekio atsisiuntimą, žmonės siunčiasi, tai nežinau. Čia tokių priežastinių ryšių tarp veikos paplitimo ir bausmės griežtumo apskritai yra sunku nustatyti, nes veikos paplitimą lemia labai daug veiksnių ir ypač, jeigu kalbam ypač apie jaunimą, socialiai pažeidžiamą, tai jų gyvenimuose tiek problemų, kad bausmės griežtumas... Viena, jie nelabai ir žino tokių visai gyvenimiškų dalykų, kurie jam svarbūs būtų pačių gyvenime, tai mąstyti apie įstatymo sankciją švelnesnė ar griežtesnė, tiesiog tai nėra aktualu jiems ir atitinkamai neaktualu jų

pasirinkimams. Tai va, tas ryšys žmonių pasirinkimui ir sankcijų yra toks diskutuotinas. Kažkiek jo yra, bet ar daug, dažnai ir daugeliui, tai nežinau.

M: Mhm, ačiū. Tai kanapių kriminalizavimas ir kitų narkotinių medžiagų kriminalizavimas būtų tik vienas iš galimų baudžiamosios politikos modelių. Kaip mes ir užsiminėme, yra dekriminalizacija, kuri pastaruoju metu viešojoje erdvėje, ypač Lietuvoje sulaukia ypatingai daug dėmesio. Žinome 2020 m. gruodžio mėnesį Laisvės partijos teiktą siūlymą naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti. Gal žinote dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti narkotikų dekriminalizavimą? Ar tai galima sieti su valdžios pasikeitimu ar galbūt matote ir kažkokių kitų veiksnių?

I: Mhm, siečiau su naujos partijos, taip pavadinkim, susikūrimu ir atėjimu į valdžią, nes iš kitų partijų, kitos tiesiog... Negali joms šauti tokia mintis konservatyvioms, galvoju, valstiečiai... Iš socialdemokratų galbūt, kurie galbūt būtų prie tokių socialiai liberalesnių, kažkaip nepamenu, kad būčiau kada nors girdėjęs tokių pasvarstymų. Tik kai atsirado šita idėja, tai berods palaiko, bet kad patys tokią iniciatyvą rodytų... Aišku, tas politinis paveikslas mūsų Lietuvoj, kad socialdemokratai Lietuvoj... Jie daug metų nebuvo visai socialdemokratai vertybiniu požiūriu, tai sunku pasakyti. Tai jo, siečiau su Laisvės partijos atėjimu. Plius, kažkiek prisideda ir tendencijos pasaulyje, nes yra tendencija, kad plinta dekriminalizacija. Tai jeigu 10-15 metų atgal tai atrodytų gal radikaloka idėja, tai jai dabar prielaidos daug geresnės šiuo metu.

M: Užsiminėte apie tendencijas kitos šalyse. Sakykite, kokią įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai apskritai turi tarptautinės organizacijos ir jų tarptautiniai reglamentai, tarkim, jeigu kalbame apie ES arba JTO ir kiek šios organizacijos turi įtakos kanapių kriminalizavimo ar dekriminalizavimo politikai Lietuvoje?

I: Apskritai, kaip... Europos dokumentai turi įtakos, tarkim, baudžiamojoj srity, kas susiję su pinigų plovimu, neteisėtas praturtėjimas, tai yra tiesioginė įtaka, nes ten yra ir specialios ekspertų komisijos, kurios teikia rekomendacijos ir vertina Lietuvą, Lietuvos institucijas. Ne taip retai tiesiog pritrūksta argumentų prieštarauti ir eina tiesiog lengviausiu keliu ir taiso įstatymą. Kartais gali galvoti, kad reikia, nereikia. Kaip ir šiuo metu yra pateikti siūlymai pataisyti pinigų plovimo, eilinį kartą, sudėtį, kur rašėm nuomonę nuo mūsų instituto, kur panašu, kad visai nereikia taisyti, tiesiog bandoma pritaikyti prie angliško vertimo. Tokie dalykai, ar ne. Tai tokiose srityse yra. Įtaka dabar dėl narkotikų politikos kontrolės... Na, kaip iki šiol nelabai kas ir keitėsi, tai net nelabai ką galime ir sakyti iš tų iniciatyvų, išskyrus tą šokinėjimą iš tarp ANK ir Baudžiamojo kodekso nedidelio kiekio, kurio mes dar neišsiaiškinom priežasčių, tai daugiau tokios įtakos ir nebuvo. Lietuvoj neretai pasiremiamą tokiu argumentu, kuris neretai laikomas labai stipriu, kad tarptautinės sutartys reikalauja [pabrėžia]. Kartais paaiškėja, kad anaipol nereikalauja, kaip, pavyzdžiui, juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė buvo įteisinta Lietuvoje, buvo pagrindinis argumentas: tarptautinė sutarti reikalauja, nors iš tikro jos nereikalauja. Tai va. Kalbant apie narkotikų politiką, yra konvencijos, kurios reikalauja kriminalizuoti, tai yra veiksny, tik detaliau, kokie iš to kyla subtilumai, čia reiktų pasigilinti, dabar negaliu jums pakomentuoti. Bet diskusijose dėl mažo kiekio dekriminalizavimo nesigirdi tokio argumento, nieks nekelia dėl to problemos. Iš kitos pusės, jeigu kalbėtume apie legalizavimą, tada iškiltų šitas argumentas, o veikų kilnojimas iš Baudžiamojo į Administracinį [kodeksą], tai vis tiek tai yra baudžiamas pažeidimas, ar jis Baudžiamajame kodekse ar jis Administraciniam. Tai jokia konvencija taip nesismulkiną, kaip sakant, kokiam įstatyme gali paprieštarauti ar bausmės atgrasančios, jeigu toks reikalavimas paprastai būna toks reikalavimas, konvencijose, tai galima ginčyti, bet jeigu padarome iki 100 eurų baudą ar čia atgrasanti... Bet čia jau reikia pasižiūrėti formuluotes konvencijos, nesu tikras kaip ten dėl nedidelių kiekių, nes gali būti, kad konvencija vėl

nesismulkina ir bendrą nuostatą įdeda, kad bausmės už narkotinių medžiagų disponavimą neteisėtą turi būti griežtos, atgrasančios ar kažkokios.

M: Pereisiu dabar šiek tiek prie kitos temos. Ar sutinkate su požiūriu, kad kanapių įteisinimas mediciniuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui, o paskui gal net ir legalizavimui rekreaciniams tikslams? Ar matytumėte tokių ryši tarp šitų dalykų?

I: Aš šiaip tai labai vengčiau tokių priežastinių ryšių ir panašiai, kas čia kam atveria duris, nes juo labiau medicininis vartojimas psichotropinių medžiagų, jeigu jis yra pagrįstas mediciniškai, tai klausimas, kaip jis gali būti baudžiamas. Čia yra medicinos, sveikatos, žmogaus orumo klausimas galiausiai, jeigu jam yra didelių kančių [suskamba telefonas]. Žodžiu, jeigu žmogus patiria dideles kančias ir nežinau, kokie turi būti argumentai, kad mes galėtume uždrausti jam vartoti skausmą malšinančius vaistus net jei jie psichotropiniai. Ir dėl to aplinkinis kontekstas, ar legalizavimas atvertų kažkokias duris ar nekeltų, aš taip nekelčiau klausimo. Panašiai, kaip tas argumentas apie kanapes atveria duris heroinui ar dar kam nors. Tai yra tiesiog logikos žaidimas, retai pagrįstas realiais faktais, nes, kaip sakoma, kas atveria duris, tai gal cigaretės visų pirma atveria visas duris, o gal ten kokie nors.. O ką vaikai pirmiausia išbando, tai matyt kad cigaretes, o ne kanapes. Tai čia yra tokie logikos žaidimai, kas kam atveria duris ir aš taip klausimo nekelčiau.

M: Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo tikslų yra visuomenės sveikatos užtikrinimas, kuris dažniausiai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Kaip manote, kiek ši politika yra aktuali kanapių vartotojų atžvilgiu ir ar ji galėtų būti efektyvi, ar ji išvis reikalinga, ar reikia apie tai kalbėti?

I: Kanapės kaip kas?

M: Dekriminalizavimas tai – kaip visuomenės sveikatos užtikrinimas...

I: Na, matot, jeigu aš apskritai sakau, kad nereiktų išskirti kanapių, ne kanapių.

M: Galima bendrai.

I: Tada šitas klausimas atskirai dėl kanapių toks truputėlį... Už ribų mano įsivaizdavimo, o pagalba, kaip jau minėjau, labiausiai reikalinga netgi ne kanapių, o kitų medžiagų vartotojams, bet vis dėlto, aš irgi, taip įsivaizduoju, įsivaizduokim, kad yra moksleivis, kuris vartoja kanapes ir vaikai rūpindamiesi jo sveikata, galvoja, kad jis geriau nerūkytų kanapių. Jeigu jis, pavyzdžiui, rūkytų cigaretes, kurios nėra baudžiamos baudžiamąją tvarka, tėvai gali kreiptis į specialistą, kaip padėti, ką daryti. Jeigu jie mato kanapes, jie pradeda bijoti baudžiamosios atsakomybės, kad ir kas kodekse parašyta, jeigu kreipiesi į medicinos įstaigą, nekyla baudžiamoji atsakomybė, vis dėlto, ne visi taip gerai išmano kodeksą, ne visi taip gerai išmano tas galimybes ir saugina baudžiamasis dalykas. Tokiu būdu nesikreipiama pagalba. Tai netgi kanapių atveju riboja. Būna žmonės nori mesti rūkyti, lygiai taip pat gali norėti... Nu čia specialistai gali pakritikuoti, ten visaip būna, priklausomybė išsivysto neišsivysto, bet jeigu jau išsivystė jau priklausomybė kažkiek, gali žmogus norėti mesti kanapių rūkymą. Tai jeigu tai yra baudžiama, tai sustabdo, riboja pastangas mesti su specialisto pagalba ir apskritai dėl bet kokių priežasčių kreiptis į specialistą. Gal kvėpavimo problemos dėl dažno kanapių rūkymo. Tai va, tai sveikatos interesas yra tas, kad žmonės nebijotų, nebūtų bauginami. O jau nekalbant apie labiau sveikatą žalojančias psichotropines medžiagas.

M: O jūs labiau pritariate kanapių ir kitų narkotinių medžiagų kriminalizavimui ar dekriminalizavimui Lietuvoje ir dėl kokių pagrindinių priežasčių?

I: Čia dabar mažus kiekius ar apskritai?

M: Mažus kiekius be tikslo platinti.

I: Mhm. Maži kiekiai... Tai dėl didelių kiekių klausimų nekyla, ypač dekriminalizavimui. Jeigu klaustumėt dėl legalizavimo, ar ne... Apskritai tai aš galvočiau dabar, nebent kažkas įtikintų kitaip, alkoholis, cigaretės yra irgi psichotropinės medžiagos ir jų socialinės, sveikatai pasekmės yra ne ką mažesnės nei daugelio kitų, uždraustų medžiagų. Tai jeigu mes gyvenam su tam tikru režimu, kuris saugo nepilnamečius, apskritai visuomenę riboja, kad būtų vartojimas ne toks didelis, kaip galėtų būti, tai tokį patį režimą galima taikyti ir daugiau medžiagų. Kanapės tai čia visų pirma, ten jeigu tie kokaino, heroino, tai čia reikėtų labiau pasidomėti kokie subtilumai yra su tuo. Yra idėjų ir pavyzdžių pasaulyje, kur yra legalizuojama tiesiog viskas, vardan tą pačių vartotojų sveikatos intereso, kad nebūtų to bauginimo ir jie nebijotų kreiptis pagalbos. Dar būna argumentas – policijai bus sunku išaiškinti platinimą, nes ras pas žmogų vieną dozę, septynias dozes, bet jis nėra, pavadinkim, legalus argumentas, mano nuomone, nes policijos darbo reikalai yra policijos reikalas kaip sakant ir policija ties tuo dirba, tobulina savo metodikas ir stengiasi išaiškinti viską, ką reikia, bet dėl to daryti sprendimus, kurie liečia visuomenę, labai nemažą dalį, jos sveikatą, atsižvelgiant į vienos institucijos rezultatyvumą... Dar kai vakar klausymuose buvo gerai pasakyta: „kaip mes galim iš šalies spręsti, palikim policijai spręsti šituos dalykus, mes nesam kriminalistai, nedirbame ir nežinom visų ypatumų, subtilumų ir galimybių" ir taip imti ir už policiją sakyti, kad nebesugebės policija iširti bylų, tai tiesiog nėra jokio pagrindo, čia tiesiog yra svarstymai iš oro.

M: Tai jūs būtumėte už dekriminalizavimą nedidelių kiekių be tikslo platinti?

I: Jo, kad Baudžiamajame [kodekse] nereikia tokios veikos, tai taip, vienareikšmiškai. Ar ji reikalinga Administraciniame kodekse, tai čia klausimas. Gali ir nebūti.

M: Aha, supratau. Ir paskutiniai pora klausimų. Kanapių dekriminalizavimui ir kitų narkotinių medžiagų dekriminalizavimo šalininkai kalba labai daug apie tokios sprendimo naudą tiek asmeniui, tiek valstybei. Vis dėlto, jūsų manymu, kokios būtų pagrindinės neigiamos tokios sprendimo pasekmės arba rizikos, kurias jūs išvelgiate? Kas galėtų būti iš tokių rizikų?

I: Apie kanapes jūs klausiat ar ne?

M: Taip, bet jeigu jums patogiau bendrai kalbėti, tai galite ir bendrai. Apskritai, dekriminalizavimo nedidelių kiekių narkotinių, psichotropinių medžiagų be tikslo platinti rizikos visuomenei arba žmogui? Ar yra kažkokių dalykų, kur galėtume įvardinti kaip grėsmę kažkokią.

I: Vartojimas padidėtų, tai – faktas, jeigu išsiplėstų prieinamumas. Na, palaukit, dekriminalizuojam, įsigyti vis tiek nelabai galima kur legaliai, platinimas vis tiek baudžiamas. Dabar aš čia bandau logiškai išmąstyti, tiesą sakant. Kai yra legalizuojama, tada aišku, kai yra valstybinės parduotuvės, gali įsigyti, tai manau, vienareikšmiškai vartojamas išauga, nes tiesiog atsiveria daugiau galimybių. Dabar kai tiesiog vartojimas nebėra baudžiamas, bet platinimas vis tiek nusikalstamas... Ar daug išaugtų tas pats vartojimas... Labai didelis klausimas, nes jeigu baudžiamumas vartojimui neturi esminės įtakos, ką sako specialistai ir statistika, tai klausimas, ar labai ką čia pakeistų ir ar labai paskatintų bandyti kanapes. Galbūt paskatintų kažkiek, nes vis tiek eina tokia žinia, kad dekriminalizuojam, kad dabar kažkaip lengviau, geriau, ne taip kritiškai vertinama. Vartojimo tam tikras išaugimas – taip. Klausimas, pavyzdžiui, vis tiek jeigu išauga kanapių vartojimas kieno

sąskaita, galbūt alkoholio, galbūt tabako vartojimo, gal ir viskas kartu, čia gal negalim žinoti, bet apie tai galima pamąstyti, kad vienos medžiagos vartojimo išaugimas yra kitų medžiagų sąskaita, nes jos gali sumažėti. O be šito viso vartojimo daugiau rizikų... Daugiau rizikų kažkaip ir neateina į galvą. Toliau kalbėtume, kokių rizikų sumažėja dekriminalizavus.

M: Mhm, tai va kitas dar klausimas – teigiamos pasekmės dekriminalizavimo, jūsų nuomone? Minėjote jau keletą kartų apie tai, kad žmogus, vartotojas, matyt, galės lengviau gauti pagalbą, drąsiau bus ar matytumėte dar kažką teigiamo?

I: Tai visa nauda, kurią teikia, kai baudžiamoji justicija nesikiša į žmogaus gyvenimą, nes apskritai baudžiamoji yra toks, pavadinkim, didelis šalutinis poveikis yra priimtinas tik tada, kai jis vykdomas vardan dar svarbesnio intereso, pvz.: smurtas. Šiuo atveju, jeigu sutariame, kad kanapių vartojimas yra niekuo neypatinga veikla pavojingumu savo, tai tokio svarbaus intereso vardan kurio sukuriamas šalutinis poveikis, kurį turi baudžiamosios justicijos įsitraukimas, jo tiesiog nėra. Baudžiamosios justicijos įsitraukimas ir jos sukeliama sunkumai, nepatogumai asmenims, ypač jaunimui, na ir visiems kitiems, tiesiog jie nėra kažkaip pateisinami, dėl to jeigu tokio įsitraukimo sumažės, visuomenė tik laimės, aš manyčiau.

M: Ir trumpas paskutinis klausimas: kiek, jūsų manymu, Lietuvoje yra realus kanapių, ir galbūt kitų iš karto narkotinių medžiagų, nedideliais kiekiais be tikslo platinti dekriminalizavimas? Ir tokia prognozė, jeigu įmanoma, kaip manote, kaip greitai tai galėtų įvykti?

I: Jūs klausiat apie dabartinį procesą, kuris vyksta, ar ne, ir jeigu nepavyks, sekantis kada... [galvoja] Sunku pasakyti, aš, pavyzdžiui, dabar kiek stebiu Seimo narių reakcijas, kurie vakar klausymuose dalyvavo ir kaip jie juokiasi iš argumentų už dekriminalizaciją, tai žinokit, net nežinau, ką galvoti. Taip pat, girdžiu idėjas iš tų pačių konservatorių, netiesiogiai, bet girdžiu, kad yra tokios idėjos, bandyti vis dėlto bandyti išskirti kanapes iš visų, tai tokia idėja vėl sulauks kritikos dėl nemoksliskumo, nepagrįstumo ir pan. Ir gali būti bandymų tokių pusinių variantų, numatyti papildomų atleidimo nuo atsakomybės pagrindų ir atseit čia jau žengiam žingsnį, nors pusiniai variantai, tai jie turi tokį minusą, kad tokiu būdu lyg ir užsidedi varnelę, kad išsprendeit klausimą ir atseit pozityviai ir didele dalim problema lieka neišspręsta. Tai aš tiktai pats kadangi palaikau ir sergu, kad būtų gerai, kad pavyktų šitas projektas, ta prasme, labai tikiuosi, kad jis pavyks, o procentais ar užteks Seimo narių balsų santykio negaliu pasakyti, bet užtikrintumo tai ne, neturiu, kad šį kartą pavyks.

M: Supratau, tai čia buvo paskutinis klausimas. Dėkoju jums už skirtą laiką.

Baudžiamosios teisės – kriminologijos sričių ekspertas (E9)

M: Šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms remiasi 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų bet tikslo jas platinti. Kaip manote, kodėl būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

I: Pirmiausiai, nebuvo kriminalizuota šita veika ir mane taip pat suklaidino žiniasklaida. Pilna visų šitokių buvo pranešimų ir aš čia vienu metu pats kažkaip nežiūrėjau į Baudžiamąjį kodeksą, tikrai ten kažkas pakeista, ar ne, šita norma. Pasirodo visiškai nekeista, nežinau, nuo berods nuo priklausomybės atkūrimo laikų ir baudžiamoj aplinkoj. Čia vienoj situacijoj buvau nustebęs, aš patikėjau tuo [juokiasi], o pasirodo klaida yra, taip nėra, nes pasirodo, yra išimta šita norma iš Administracinių nusižengimų kodekso, nebeliko tos administracinės atsakomybės, užtat liko tik baudžiamoji atsakomybė ir tam tikra prasme sugriežtėjo reakcija už šitą dalyką – čia vienas aspektas. Kitas aspektas yra tai, kad čia ne vien kanapės, o čia tiesiog ta norma yra, apima ir kitas. Kaip aš suprantu, net nėra lengvų, sunkių narkotikų teisine, baudžiamąja prasme, tokių kategorijų net nėra, tiesiog yra narkotinės ir psichotropinės medžiagos, jos visokios būna. Vienos labiau pavojingos, kitos mažiau ir poveikis labai skirtingas yra. Tai šiuo atveju per kanapių tik prizmę kalbėti mums neišeitų. Dabar, kodėl taip buvo, būtent tuo metu padaryta, na, tai be abejo buvo kieno valdžia – tas ir sprendimus priima [juokiasi]. Tuo metu valdžioje buvo Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, jų partija, ir jie laikosi tos tokios griežtesnės [pabrėžia] reakcijos politikos, griežtesnio vertinimo, didesnio žalos galbūt suvokimo narkotinių medžiagų vartojimo, didesnės galbūt atsakomybės už tai, kad žmonės, jeigu jie vartoja, tampa priklausomi ir patiria didžiulę žalą. Aš, pavyzdžiui, suprantu, kad tai yra labai blogi dalykai, ne tik jis sau daro kažką blogo, kad jis tampa priklausomu ir nebegali kažko daryti, jeigu jis tampa priklausomu. Gyvenimas gadinasi, bet ir jis pradeda daryti nusikalstamus tokius dalykus, ko nebūtų niekada gyvenime tikėjęs, kad gali padaryti. Gali ne tik vogti ir plėšti, bet gali ir beveik bet ką padaryti, kad savo tą dozę užsitikrintų, jeigu jau tikrai pasidaro blogai ir čia jau gaunasi ne tik sveikatos problema... Atsiprašau, biškutėlį daugiau šneku, gal kitur mažiau šnekėsiu [juokiasi]. Mano nuomone, tai tie dalykai yra svarbūs. Čia negalim žiūrėti kaip į sveikatos žmogaus kažkokią problemą, nes čia prasideda nusikalstamumas, čia ėjimas į nusikalstamumą, sąlygos susikuria, kaip priežastys, yra veiksniai, kurie... Mes sudarom tada sąlygas eiti ten: „eik, nueisi – nueisi, ne – tai ne. Kaip jau bus su tavim – taip“. Ir dar vienas aspektas, gal žmonės nedažnai apie tai kalba, nežinau, labai atidžiai nesėku partijų, buvo ar ne, bet jaučiasi iš jų programos tokie dalykai, toks supratimas yra, kad jauni žmonės turi pareigą irgi gražinti tą, ką gavo, savo tėvynei, savo visuomenei. Jie užauginti buvo, jie gavo sveikatos apsaugą, saugumą gavo visuomenės, visą infrastruktūrą švietimo. Jie viską gavo ir ateina jų laikas tiems žmonėms kažką dirbti ir uždirbti, mokėti mokesčius. Ir tuo būdu gauna pensijas tie žmonės, kurie juos augino, o vaikai irgi auga ir t.t. Yra ta atsakomybė tokia... Tai yra labai, labai svarbūs dalykai ir jeigu mes apie tai visiškai negalvojame, nekalbam, neaišku, kur mes nueinam, bet nuėjom ten, kur nuėjom. Lietuva tikrai pasižymi labai daug neigiamų, vieni iš blogiausių socialinių rodiklių Europos Sąjungoj. Dėstau socialinės politikos paskaitas ir taip toliau, tai labai blogi dalykai yra. Tai jie, aš manau, kadangi tuos dalykus blogai vertino, buvo labai svarbu [pabrėžia] ir žiūrėjo, kad neplistų narkotikų vartojimas, kad būtų taikomos kuo daugiau priemonių ir tame tarpe griežtesnės tos priemonės, kur taikomos, ne vien tik prevencinės, kurios ten yra taikomos mokyklose, švietėjiška ten visokia veikla, visokios reklamos ir kas ten bebūtų, bet kad būtų taikomos ir kitos priemonės, nes kuo daugiau priemonių... Nusikalstamumas, apskritai socialiniai dalykai, jie turi labai daug veiksnių ir jeigu mes tik vieną, du veiksnius sunaikinam, nieko gali nepakeisti, gali net dar labiau didėti tas mūsų nepageidaujamas reiškinys. Mes turim kuo daugiau kompleksinių būdų veikti ir jeigu mes veikiame kuo daugiau veiksnių, tuo didesnę turim poveikimo galimybę. Daug dalykų ir šiuo klausimu [juokiasi].

M: Norėjau tik pasitikslinti, tai jūsų manymu, griežtėjo... Vienas iš veiksnių, kodėl 2017 metais griežtėjo baudmės, būtų valdžios sprendimai, ar ne, valdžios politika tuo metu. Ar išvelgtumėte kažkokių priežasčių, kodėl būtent tais metais taip galėjo įvykti, kažkokių kitokių? Ar manote, kad valdžia būtų pagrindinis...

I: Tai yra svarbiausias dalykas, labiausiai galbūt nulemiantis. Gal buvo dar kokie nors niuansai, kurių galbūt aš nežinau, bet manyčiau, kad tai yra svarbiausias dalykas. Žinot, ten atsitinka visko, Seimo nario gerbiamo daugybės metų, ten atsimentat, buvo konservatorių vienas Seimo narys, berods, Jurgis Razma, kurio ten dukra irgi labai su narkotikais ten bloga situacija pasidarė. Aišku, jis labai pasidarė šalininkas griežto [pabrėžia] poveikio, rimto poveikio. Nu kaip, įsivaizduojat, kai tavo vaikas, pats geriausias, taip sakant, visiškai myli, viską tu pamatai, kas atsitiko, kur jis eina ir kokios jo perspektyvos, tai jo tėvai bet ką beveik gali padaryti, tikrai taip neatsitiktų. Jie labai rimtai žiūri, net iš tokių normalių gerų šeimų atsitinka tokie dalykai. Tartum žaidžia, tartum nieko, kas čia nieko... „Vieną kartą nieko gi neatsitiko [juokiasi], nu dar pabandžiau“, kiti sako: „oi, aš čia jau kelis mėnesius ar kelis metus vartuju, va, nieko neatsitiko man“ ir paskui nejučiomis, nejučiomis viskas tas vyksta ir norisi to poveikio, kartais priveda prie didesnių dozių, kad būtų didesnis poveikis, reikia didesnių įspūdžių. Galbūt pakeisti rūšį tų medžiagų, kad stipresnis tas poveikis būtų ir taip nejučiomis nuvažiuoja. Tai aš manau, kad tas toks požiūris, jeigu tu visiškai net nebandysi, tu neturi galimybių tiek tapti priklausomu, nes jeigu tu nebandai... Narkotikas – viskas. Aš niekada nebandysiu, pavyzdžiui, aš toks esu, mane taip išauklėjo, aš labai dėkingas esu, kad mane taip išauklėjo. Man visiškai neįdomu ten, ar ten biški veiks ar paveiks, ar geras jausmas pavartojus kokius narkotikus, ar ne. Tai visiškai absoliučiai neįdomu, aš turiu tokią absoliučią nuostatą: narkotikai – ne. Taškas. Viskas. Ir ten kad ir kas man ką nors šnekėtų, man niekaip neįpirši šito, nebent nežinočiau.

M: Šiuo klausimu, kai kalbėjau su keletu kitu ekspertų, išgirdau tokią nuomonę, kad galbūt būtent 2017 metais griežtėjo baudmės per klaidą, tai yra tiesiog perkeliančios iš vieno kodekso į kitą įsivėlė klaida, nepamatė ir dėl to liko taip, kaip liko. Ar jūs esate kažką apie girdėję, ar turite apie tai nuomonę, ar galėjo įvykti klaida, kad sugriežtėjo baudmės?

I: Ne, ne, ne, ne [atsako greitai]. 259 straipsnis BK 2 dalis, čia mes apie ją kalbame turbūt, nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas be tikslo jų platinti. Vartoti, platinti ir visa kita – BK 259 straipsnis, 2 dalis. Pasižiūrėjau visai neseniai, nėra jokio čia pokyčių visiškai, nei tuo laikotarpiu, nei iš viso nesimato po to, kai mes priėmėm naują kodeksą 2003 d. gegužės 1 d. jis įsigaliojo. Nuo to laiko nebuvo niekas keista šiame straipsnyje, tai čia tikrai negalėjo nieko būti ir, mano supratimu, čia tiesiog Administracinių nusižengimų kodeksas buvo pakeistas. Aš dar nelabai pasitikslinau, bet manau, kad taip ir yra, bet dar reiktų pasižiūrėti, pasitikslinti. Klaida nemanau... Tikrai čia užė žmonės ir aš pats irgi prisiskaitęs irgi galvojau, ką čia griežtina, galbūt nereikia, kaip čia paprastai, juk baudmės nelabai padeda, kriminologas juk esu [juokiasi], bet paskui kai pasigilini, maždaug [supranti], ne, reikia matyti visumą. Aš daug visokių dalykų pradėjau analizuoti, mano nuomonė pasikeitė. Iš pirmo žvilgsnio paviršutiniškai žiūrint atrodė, kad gal negerai, nu ką čia griežtinti.

M: Šiuo metu Lietuvoje vienodai yra baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti, kai kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo platinti yra taikomos išimtys, tarkim, mažesnės baudmės. Kaip galvojate, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės baudmės nei kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams?

I: Dėl kanapių... Kiek jos yra pavojingos, kaip narkotinės medžiagos, nes tie yra narkotinės medžiagos įstatymai, normaliai yra įvardinta psichinę ir fizinę priklausomybę sukeliančios medžiagos, pavojus žmogaus sveikatai. Tai šitie dalykai jau yra ne visai kriminologų dalykas [šypsosi], kiek tai yra pavojinga ir visokių, aišku, yra mokslinių publikacijų, tame tarpe ir visų kitų vertinimų kriterijų, kiek čia pavojingos [šypsosi] tos kanapės, ar ne. Aš manau, kad tai turėtų spręsti labai kompetentingų, tos kitos [pabrėžia], pavyzdžiui, sveikatos srities, medicinos srities ekspertai turi vertinti ir nežinau, kokius kriterijus jie turi parinkti, ar ta medžiaga yra narkotinė, sakykim, kiek ji ten pavojinga ir taip toliau, nes jeigu ji nepavojinga, tai tada išvis išimkim [šypsosi] iš narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo ir viskas, visi kas nori, tegul daro su šita medžiaga... Jeigu jie yra, na, pakankamai pagrįsta, kad tai narkotinė medžiaga... Jeigu mes neturim lengvų, sunkių narkotikų sąvokos baudžiamojoje teisėje, tai tada tiesiog tai ir yra. Ar reikia tos sąvokos, ar reikia įvesti, ar čia lengvosios ir tada kanapės ar dar kas nors, reiškia yra prie lengvųjų narkotikų ir visa kita. Galima diskutuoti, net nežinau, kokia čia būtų nuomonė... Gal ir ten ieškoti būdų diferencijuoti baudžiamąją [juokiasi] atsakomybę, priklausomai nuo tos rūšies narkotikų, galima, žinot.

M: Turite omenyje pagal pavojingumą tuomet nebent?

I: Taip. Taip, taip taip... [tyliau]

M: Supratau. O kaip manot, ar griežtos bausmės už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis mažina jų vartojimą, t.y. ar koreliuoja šitie dalykai?

I: Čia su bausmėmis mes žinom, kas yra. Teko neblogai pasidomėti tyrimų tyrimais, ar bausmės griežtinimas mažina nusikalstamumą ar ne [juokiasi], kiek jis turi poveikio nusikalstamam elgesiui... Labai daug teko, ir daryt pranešimą vienoj konferencijoje, tikrai išsižiūrėjau, nes atskiri tyrimai. Vieni rodo, kad turi įtakos, kiti kad neturi įtakos [pabrėžia], čia jau yra labai, labai platu yra ir esminis momentas yra toks, kad bausmių griežtinimas, griežtumas neturi arba beveik neturi jokio poveikio tiems sunkiausiems ir smurtinio pobūdžio nusikaltimams. Tie nužudymai ir kiti, kur mes labiausiai norėtume bausti [šypsosi], tai ten – ne, ten poveikio beveik nėra. Ta prasme, poveikis kažkoks yra, jis stabdo, bet jeigu mes bandom kažką griežtinti ar kažką, nuo to nelabai kažkas keičiasi. Bet pats didžiausias iš visų poveikių yra būtent ne sunkiausiems, administraciniams, moralinių principų pažeidimams. Bausmių įtaka čia yra pati didžiausia ir žinoma, neturi būti tai smurtiniai dalykai. O šiuo atveju būtent kanapių vartojimas ir yra nesunkios nusikalstamos veikos, jeigu tik savo tikslais ir mažas kiekis, tai yra baudžiamasis nusižengimas, ne nusikaltimas. Čia nėra smurto, nieko nėra, tai tikėtina, kad čia poveikis gali būti, remiantis tokių visokių atliktų tyrimų duomenimis. Labai logiška, kad tam tikra dalis žmonių, sutikime, paprasta yra logika, jeigu gresia baudžiamoji atsakomybė, aš, būdamas normalus žmogus, susigadinsiu sau gyvenimą. Jeigu jis nori būti teisininku, paskui tu teistas esi [šypsosi], kiek visko apriboja, turėsi visokių problemų, tai tame ir yra prasmė, kad mes biškutėlį tokį parodom, kad mes netoleruojam. Kas yra baudžiamoji atsakomybė? Nepageidaujamo elgesio atžvilgiu visuomenės pasakymas: su tuo mes nesutinkam, tai yra kraštutiniai nepageidaujamas elgesys, mes už tai numatom ir taikom bausmes. Tai toks pasakymas negali visiškai neveikti, tas akivaizdu, kad daugiau mažiau kažkiek veikia žmones, kiek ten veikia, kas čia dabar... nepamatuosim.

M: O galbūt jums teko susidurti, skaityti apie konkrečių valstybių pavyzdžius, kur galbūt griežtos bausmės turėjo įtakos kažkokių psichoaktyvių medžiagų mažėjimui, nes kiek žinau, tarkim Lietuvoje, po to kai 2017 metais bausmės griežtėjo, nėra pastebimo kažkokio mažėjimo tarp vartojimo ir...

I: Supratau [šypsosi ir įkvepia]. Žinau šitą situaciją ir visi dabar operuoja šituo ir argumentuoja, kad reikia dekriminalizuoti. Esmė kokia yra? Jeigu seniau buvo administracinė atsakomybė numatyta ir

baudžiamoji, jeigu aš ten... Sakau, gailiuosi, kad aš ten nepasitiksinau dar sykį ten truputį, kad kartais nebūčiau suklydęs, bet manau, kad taip ir buvo, kad administracinė atsakomybė ir buvo už narkotikų... Tai išėmė ją, ją panaikino, gavosi nebeliko administracinėje, tik baudžiamojoje. Tai gavosi čia nebuvo kriminalizavimas ar kažkas toks, bet gavosi toks kaip ir... Veikos jau nori, nenori turi būti vertinamos baudžiamosios teisės prasme baudžiamoji atsakomybė. Ir jeigu yra baudžiamoji atsakomybė numatyta ir jos nebegalėjom mes kitaip vertinti, natūralu, kad šoko į viršų, net jeigu kristų vartojimas, vis tiek turėtų padidėti vien dėl tokio pasikeitimo įstatymo. Tas pats kas mes kriminalizuotume kažkokias veikas ir sakytume: „o, jų padaugėjo“. Jeigu jos nebuvo kriminalizuotos, tai nepadaugėjo, jeigu mes jas kriminalizuojame, tai iškart pasidaro daug, nes vertinam teisiniu aspektu. Tai šitas aspektas yra labai natūralus, savaime suprantamas. Čia tas pats, sakykim, vagysčių daugiausiai daroma iš visų nusikalstamų veikų, tai „oi, čia mes tik vagis baudžiam, o nieko kito nedarom“. Kitas aspektas dėl tyrimų, tas kažkoks bausmių griežtinimas, kokią tada duoda ar ten mažina vartojimą, ar ne, tyrimai dažniausiai vis dėlto pasako... Nemačiau, neteko dar pasidomėti, planuoju... Ta prasme, dažniausiai pasaulyje linksta į kokią pusę – į tą atlaisvinimo pusę. Ne į griežtinimo pusę, o į atlaisvinimo pusę. Tipiškai yra labai griežtos kažkokios politikos ir paskui jos po truputį atlaisvinamos ir viena iš esmių yra kodėl? [šypsosi] Kai pradeda daug visuomenės narių vartoti, tai tiesiog negalime jų laikyti kriminalizuotomis tokių veikų. Mes žinome iš kriminologijos turbūt irgi, jūs studijavot, turbūt prisimenat, viena iš kriminalizacijos prielaidų veikų, jos neturi būti paplitusios masiškai, tai tiesiog absoliuti dauguma žmonių daro tas veikas, mes negalim jų kriminalizuoti, pavyzdžiui, alkoholio kriminalizavimas. Tai ten viskas griūna [juokiasi], visų nusikaltėlių nesugausi, visų negali bausti, tai panašiai ir panašiai. Tokia yra situacija, po truputį didėja vartojimas, pas mus irgi, ir jeigu kažkada pasieks tokį, kai gerokai daugiau nei pusė gyventojų, apklausos rodyt, kad vartoja... Jau nieko nepadarysi, esi kriminologas ar kas, turėsi sakyti, turi dekriminalizuoti. Į tą pusę paprastai visi juda ir vartojimas realiai plinta. Dekriminalizavus – vartojimas plinta, bet mažėja... Ai, nu čia bus klausimas, bet jau kitas [juokiasi].... Gerai, nieko nesakysiu [juokiasi].

M: Mm, jūsų manymu, kokią įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai apskritai turi tarptautinės organizacijos ir jų reglamentai? Galbūt Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos... Ir jūsų manymu, kiek jos turi arba galėtų turėti įtakos kanapių ir kitų narkotinių medžiagų kriminalizavimo arba dekriminalizavimo politikai Lietuvoje?

I: Visi dabar irgi... Nu kaip, ne visi, bet tie žmonės, kurie pasisako už dekriminalizavimą būtent tų kanapių, sakysim, vartojimo, jie aišku, remiasi Jungtinės Tautų organizacijos, kitų, Europos Sąjungos – tarptautinių organizacijų įvairiais susitarimais, tiksliau labiausiai daugiau yra tokios rekomendacijos. Nežinau, ar yra dokumentas, bijau dabar pasakyti, nes čia teisine prasme jau visai kas kita, rekomendacijos yra viena, o reglamentas yra visai kas kita, kai tu privalai tą daryti. Tai tuo remiasi ir kaip argumentą tai pateikia, bet čia trys tokie momentai, kur gali biški atgal pasakyti ir atsakyti [juokiasi]. Vienas argumentas yra tai, kad... [atsidūsta] Mes patys turime spręsti tai pavojinga ar žalinga veika šita, tai mūsų [pabrėžia] šalies kažkoks reikalas ir reiškia, mes neturime aklaikopijuoti kitų valstybių patirtį, kurios santykinai yra nuėjusios toli, ta prasme, joms nelabai sekėsi stabdyti narkotikų vartojimo plitimo ir pas juos vartojimas yra išplitęs jau labai daug. Ir aišku, tai ką jie dabar sako, ir kiti kažką sako, mes turim kritiškai į tai žiūrėti, nes mes dar taip toli nesam nuėję, nes kai tik... Ką aš noriu pabrėžti, kad Sovietų Sąjungoj buvo tai labai maža problema, kad viskas labai [pabrėžti] stipriai kilo į viršų ir netgi aš pasižiūrėjęs, neseniai žiūrėjau, nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, būtent Baudžiamojo kodekso skyrius, straipsniai keli ten yra ir platinimas, ir vartojimas, ir visa kita... Tai šitų veikų šimtui tūkstančių gyventojų nuo 1991 iki 2016 metų imtinai šimtui tūkstančių gyventojų tų veikų, lygis [labai pabrėžia] pakilo 24 kartus. Tiesiog į viršų, į viršų, į viršų ir mes tą turim puikiai suprasti, kad tai yra pasikeitusių tam tikrų dalykų pasekmė ir mes, manau, turėtume santykinai kritiškai į tai žiūrėti

ir mūsų Seimo, t.y. mūsų parlamento išrinkti atstovai, jie turėtų žiūrėti... Matyti kelias puses: ir vieną pusę, ta prasme, kokia yra, kas čia gali turėti... Kas yra svarbu, o kas – ne, būtent apie narkotikų vartojimo kontrolę, plitimą ir visa kita, bet ir žmones matyti, nes žmonės yra jų rinkėjai ir jeigu rinkėjų tik mažuma pasisako už narkotinių medžiagų, sakykim, kanapių dekriminalizavimą, tai jie pirmiausia turėtų pasiekti tokį lygį, kad įtikintų per žiniasklaidos priemones ir tada pradeda kelios nepriklausomos apklausos rodo, kad žmonės dauguma pasisako už. Taip daro civilizuotos visos šalys, na, mūsų šalis truputį nelabai nori taip daryti [juokiasi], nes ką nusprendžia, tą jie nusprendžia. Gal tiek.

M: Supratau, ačiū. Ar sutiktumėte su požiūriu, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui arba gal net legalizavimui rekreaciniams tikslams ir kodėl?

I: Mhm...

M: Ar tai yra žingsnis link dekriminalizavimo ir legalizacijos?

I: Čia, manau, yra du skirtingi absoliučiai skirtingi dalykai, juk narkotinės medžiagos yra gydymo tikslais, ligoninėse ir visa kita, naudojamos jos yra ir visiškai skirtingi dalykai, visiškai nieks nelaiko, kad tai yra, sakysim, kažkas nelegalaus ir visa kita. Tai nėra susiję, tai nereiškia, kad mes tas stiprias medžiagas, kurios mus nuskausmina po baisių operacijų, galėtume šiaip sau naudoti. Tai yra ne medicininiams tikslams naudojam arba ne tas medžiagas, čia esminis toks, manau, skirtumas. Vienareiškiškai tai yra du visai skirtingi dalykai.

M: Supratau. Kitas klausimas tada... Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo tikslų yra įvardijamas kaip sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Kaip galvojate, kiek ši politika yra aktuali kalbant apie kanapių vartotojus, ar kažkokios priemonės galėtų būtų efektyvios žalai mažinti, kalbant apie kanapių vartotojus? Ar nelabai...

I: Žalos mažinimo politikai... Taip, tai čia yra keli tokie aspektai. Vienas toks aspektas, kad jeigu mes dekriminalizuotume kanapių vartojimą, būtų kas? Reiškia mažiau darbo būtų policijai, teismams, bausmių vykdymo įstaigoms, sutaupykite kažkiek pinigų, todėl jie gana neblogai pasisako dekriminalizuoti, nes darbo bus mažiau [šypsosi], jie suinteresuoti. Jiem ir taip darbo yra tiek, kad jie negali visko padaryti. Tai vienas irgi aspektas yra žinomas visiem dalykas, kad dekriminalizavus, sakysim, arba iš viso jau galima legalizavus vartojimą kažkokių narkotinių medžiagų... Sumažėja kas... Mirčių skaičius dėl perdozavimo, dėl užsikrėtimo įvairiom ligom, sakysime, jie ten vis tiek... Blogose sąlygose... Sumažėja mirčių skaičius. Mačiau kažkada tyrimo rezultatai, berods kažkokioj Skandinavijos šaly buvo atlikti, bet padidėja – kas? Išpilitimas, daugiau žmonių pradeda vartoti narkotines medžiagas. Ir taip beveik visur, kiekvienas sprendimas, koks bebūtų socialinėje sferoje, jis visada turi visą krūvę plusų ir eilę minusų. Ir nesvarbu kiekis, kurioj pusėj ko daugiau yra, svarbu netgi, kokio lygio svarbūs, reikšmingi šitie kažkokie argumentai yra ir panašiai. O tai paskui susidėlioja ir sprendžia, turi spręsti mūsų parlamentarai, mes tik galim, taip sakant, savo nuomonę sakyti ir turėt kažkokius argumentus. Žalos mažinimą aš tokia prasme matau.

M: Tai jūs asmeniškai pritariate kanapių kriminalizavimui... Kanapių ir galbūt kitų narkotinių, psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti kriminalizavimui ar dekriminalizavimui Lietuvoje ir kokie būtų pagrindiniai argumentai jūsų pasirinkimo?

I: Taip, tai jeigu konkrečiai kalbėčiau, nes apie kanapes nenoriu kažką daug sakyti, nes nesu daug įsigilinęs į tai medicininio aspektu, nelabai žinau jų... Būna labai skirtingų tų nuomonių ir tarp tų pačių medikų [šypsosi]. Vieni vienaip sako – kiti kitaip. Į tuos pačius skiepus pasižiūrėkite, kas dabar darosi, visi matom, kaip yra. Medikai irgi vieni sako „ne, skiepai – blogai, kiti sako "gerai". Daktarai, mokslo daktarai, ne šiaip kokie gydytojai, tai čia irgi, matyt, yra daug skirtingų nuomonių, skirtingų matymų. Jeigu taip abstrakčiai žiūrint į tą 259 str. 2 dalį, kur yra ne platinimo tikslais nedidelis disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, aš vienareikšmiškai esu už tai, kad tai būtų kriminalizuota, kad tai išliktų. Tai yra labai, labai [pabrėžia] svarbus dalykas. Tarp kitų argumentų, kur aš jau minėjau, aš nebenoriu jų kartoti, dar sykį norėčiau pasakyti dar kelis kitus argumentus, nes yra siūloma perkelti į administracinę atsakomybę, kad nebūtų baudžiama atsakomybė, kad va čia žmogui gyvenimą gadina, viskas, kažką truputį turėjo, kažkas pavaišino, čia pagavo, tai jis ten susigadino sau gyvenimą ir visa kita, ir visa kita. Bet esmė yra kokia? Administracinę atsakomybę perkėlus poveikio priemonės jau yra nebegalimos kai kurios. Sakysime, ten yra baudos arba viešieji darbai, tai numatytos pagrindinės poveikio priemonės ir jeigu... Arba ten dar galima, sakysime, įpareigojimas gydytis, kad kažką daryti, bet visos tos priemonės, jeigu tu neturi pinigų – tau baudos negali duoti, nieko iš tavęs negali paimiti. Pavyzdžiui, esi nepilnametis [šypsosi]... Tai visos kitos priemonės yra tik su žmogaus susitikimu, jis sako „eikit jūs iš čia, eikit... aš kaip noriu taip gyvenu". Ir vat neseniai teko irgi su probacijos pareigūne biškutėli... Irgi savo nuomonę išreiškė tokią, sako: „tikrai yra tokių žmonių, kuriems visiškai tas pats ir jie net nustemba, ar čia gali jiems kas nors ką nors iš viso padaryti“. Jauni vaikai taip ir galvoja: „ką jūs man padarysit“. O baudžiamojų teisėjų jau atsiranda biški kiti dalykai, jau atsiranda griežtesnė prievarta, kur mes jau galim jiems kažką daryti ir tada atsiranda kažkokios kitos galimybės. Tai čia toks yra vienas aspektas, mes išjungtume faktiškai... Atsakomybę paliktume tam tikrais atvejais, kai kurie ten gali baudą mokėti, galbūt dar kaskas sutiktų gydytis ir visa kita, jie galbūt, o kurie ne, tiems absoliučiai niekas negrėstų. Ir aš manau irgi, kaip ir sakiau, prie visų kitų veiksnių svarbus ir prievartinis, stiprus baudžiamasis veiksnys, jis duoda, jis stabdo [pabrėžia] žmones daugiau, mažiau, tikrai stabdo nuo ėjimo ta linkme. Labai dar svarbu ir tiems... Baudžiamoji atsakomybė negali būti pakaitalas prevencinių, sveikatos, socialinės pagalbos, psichologinės pagalbos ir visų kitų poveikio priemonių pakaitalas, jokių būdu [pabrėžia] negali būti pakaitalas, jis turi veikti ir yra, ir veikia kartu visom kitom priemonėm, nes ten irgi kaip kas tame straipsnyje numatyta, irgi visos atitinkamos priemonės pačiam straipsny ir numatyta, kad dalį teismas gali įpareigoti... Kituose straipsniuose gydytis, lankyti mokyklą ir dar kažkas. Viskas turi būti kartu, jokių būdu [pabrėžia] negali pakeisti, kad yra baudžiamoji atsakomybė ir mes tik baudžiam ir nieko daugiau – ne, čia jokių būdu ir būti negali, bet to ir nėra. Šiuo metu to nėra. O turim stiprinti ir prevenciją [juokiasi], ir visa kita ir aš galvoju, dar kas labai svarbu, nes svarbiausias dalykas yra kad žmonėms diegti tą supratimą, kad žmogus pats sakytų „aš nežinau, ar aš esu toks stiprus, kad aš pabandęs neužsikabinsiu. Nežinau, aš gal toks stiprus esu, o gal ir ne. Gal man nepavyks man tą padaryti ir galbūt aš tapsiu toks, kokių nesitikiu ir sugadinsiu gyvenimą, darysiu tokius nusikaltimus, kurių negalėčiau daryti. Stebėsis visi mano brangiausi žmonės ir t.t., aš nebegyvensiu ilgai ir visa kita, susigriaušiu gyvenimą". Ir jeigu mes kaip tik sakysim „ai, čia nieko labai baisaus, vat tie nevykėliai kažkokie tapo priklausomi..". Tai žinoma, aš tai toks nesu... Aš juk nesu nevykėlis, ar ne [juokiasi]? Visi kiti normalūs, protingi žmonės vartoja ir nieko jiems nėra, tai vat... Arba ten alkoholis yra blogiau... o čia, sakysim, kanapės – geriau ir taip toliau. Kuo daugiau mes tokius dalykus darysim, tuo labiau plis ir pasieks tą lygį, kai bus kaip bus.

M: Supratau. Ir paskutiniai keli klausimai, tai jeigu kalbėtume apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti dekriminalizavimą, jūsų manymu, kokios būtų neigiamos tokio sprendimo pasekmės, rizikos, kurias jūs matote visuomenei arba individui? Valstybei? Kokios didžiausios grėsmės būtų?

I: Tai tą, ir jau ne kartą, ir minėjau, jeigu dekriminalizuosim, poveikio kraštutinio jau nebėra, prievartinio jau nebegali iš esmės būti tam tikrais atvejais, ne visais žinoma. Plius, padidės vartojimas ne tik kanapių, paskui eina ir visos kitos rūšys ir mes turėsime ir priklausomybę atitinkamą. Atsiranda galimybės, kuo daugiau žmonių vartoja, tuo atsiranda didesnė tikimybė jiems tapti priklausomiems. Tie, kurie vartoja, tada ir turime visas blogąsias pasekmes. Kai tampa priklausomi, tai ir nusikaltimai visokie. Tai šiaip yra labai rimti dalykai, žmonės, kas nesucidūrė, galvoja: „nu tai ko jie čia vartoja, kas čia ką“, bet jeigu artimas žmogus eina namo ir moteris, iš mano konkrečiai aplinkos, eina namo ir jaunas vyrukas vakare užpuola, daužo kumščiu į veidą tol, kol jos rankose lieka tik rankinuko dirželis, o ji užtinusi visa vos matosi tik akys... O jam reikėjo dozės, bandė atimti rankinuką, o ji sako: „pati nesuprantu, kodėl nepaleidau“. Tai jau visiškai kitaip viskas atrodo, o jeigu dar kažką blogiau padarys mums, tai vėl kitaip kalbėsime. Tai nėra labai lengvi dalykai. Tai didelę turi žalą ir žmonės irgi nukrypsta ir žala labai didelė yra. Visa esmė yra, kiek mes suvokiam tą žalą. Čia yra nusikaltimai be aukų, jeigu viktimologiją studijavot, irgi žinot, vienas iš nusikaltimų be aukų rūšių yra kai nėra tiesioginės tartum aukos, o visuomenė yra auka ir tada prasideda daug diskusijų. Vairavimas neblaiviam stovy, nu ką, aš vairuoju, aš gi nieko nepadariau niekam, bet o kaip baudžiam, jeigu 1,51 ir daugiau promilių turėsi kraujyje, nebeatsimenu, laisvės atėmimo ar ne, daugiau metų gresia. Jis niekam nieko net žalos jokios nepadare, jis tik vairavo [šypsosi], tai čia mes suprantam, kad irgi neiškrenta iš baudžiamojo konteksto visų šitų vertybių. Panašius pavyzdžius turime, žmonės supranta ir visa esmė, ar mes supranta, kad tai pavojinga, žalinga, kad ten ne – neikim. Ir čia susidūria kas dar – vertybės. Laisvės vertybė, sveikatos vertybė, atsakomybė, pareigos jausmas, saugumo jausmas. Saugumo būti šitoje visuomenėje dalykai. Tai tiek daug vertybių susidūria, vieniem yra tas svarbiau, kitiem yra kitkas svarbiau, tam ir yra išrenkami Seimo nariai, kurie tuos dalykus paderina.

M: Ir ar matytumėte kažkokių teigiamų pasekmių, kas galėtų būti dekriminalizavus? Kokie galėtų būti teigiami aspektai?

I: Tai kaip jau ir sakiau, tai tiesiog dar pakartosiu, bet kaip ir sakiau – vienas dalykas, sumažėja perdozavimo atvejų, mirčių ir t.t., ten vis tiek yra laisviau. Aišku, pats didžiausias turbūt, tai išlaidos [šypsosi] teisėsaugai sumažėja, bet padidėja išlaidos, kas vykdydys prevenciją, suteiks psichologinę pagalbą, socialinę ar medicininę ar kokias nori visokias pagalbas. Pereis pinigai į tą pusę. Pagrindiniai tiek, galbūt nu gal laisvės pojūtis – aš darau ką noriu, geriu, nieks man nieko nedraudžia ir tai yra kažkokia vertybė, žinoma. Nėra kad tik blogai, yra žmonės, svarbu gerai jaustis, jaustis laisviems, kad kažkas nebaudžia už kažką, ką tu galvoji, kad gali daryti, o jiems atrodo, kad ne. Tas irgi yra vertybė.

M: Supratau. Paskutinis klausimas: kaip vis dėlto, jūsų nuomone, kiek realus tas kanapių ir ar kitų narkotikų dekriminalizavimas Lietuvoje? Jūsų prognozė, ar tai įvyks ir jeigu taip, kaip greitai to galėtume tikėtis?

I: Tai čia dabar viskas priklauso kaip čia susidėlios tos už ir prieš jėgos šiuo momentu Seime. Dabar aš ten labai gerai nežinau, kokia ten pusiausvyra yra. Matyt, nėra labai stipriai viršijančių nei vienos pusės, nei kitos galbūt pusės. Gali būti visaip, reikia mums patiem dalyvauti ir aš pats asmeniškai esu nemažai prirašęs argumentų ir ruošiuosi perduoti Seimo nariams ir tegul jei ten platinasi, aiškinasi ir patys ten diskutuoja [juokiasi]. Visokių argumentų, nes matėt, kad aš irgi turiu ten tokių argumentų susirašęs, jeigu man pavyks tą padaryti, aš perduosiu, o jie tegul sprendžia į kurią pusę... Prognozės toks dalykas, žinot [juokiasi]. Žinot, panašios pusiausvyros yra, panašios, nes konservatorių irgi yra už narkotikus, nors jie yra valdžioj, turėtų būti žiauriai vieningi, bet ne visai jie ten vieningi visais klausimais. Gali visaip būti, tai aš taip 50 ant 50 procentų prognozuuočiau į vieną ir į kitą pusę [juokiasi].

M: Tai ačiū jums labai, čia buvo visi mano klausimai.

Lietuvos Respublikos Seimo atstovė (E10)

M: Tai pradėti norėčiau nuo to, kad šiuo metu iš esmės Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo savo reikmėms remiasi 2017 m. Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Kaip manote, dėl kokių priežasčių būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

I: Matot, iki 2017 metų buvo visada teisinė kolizija, mes turėjom tuos pačius dalykus ir Baudžiamajame ir Administraciniame kodekse ir visada buvo problema tų kodeksų taikymo selektyvumo. Tai paprastai tariant, nuo žmogaus odos spalvos, kastos, turtinės padėties, išvaizdos ir daugybės kitų dalykų galėjo priklausyti jam taikoma sankcija už tą patį nusižengimą ir tą koliziją pastebėdavo daugybė nevyriausybinų organizacijų ir jos kelia šitą klausimą. Dabar kaip įvyko, kad išbrauktas ne tas kodeksas, tai yra ne iš to kodekso iš kurio reikėjo [šypsosi], aš negaliu pasakyti, man atrodo, kad tiesiog nevyriausybinkai, kurie tą klausimą kėlė, jie skatino šitą koliziją pašalinti, nebuvo tinkamai, kaip čia pasakyti, *apedukavę* [šypsosi] sprendimų priėmėjų. Ir kadangi Lietuvoje vis dėlto užsilikusi ta baudimo, persekiojimo tendencija, mes iš principo pirma idėja, kuri ateina į galvą daugeliui problemų spręsti yra ką nors uždrausti, uždaryti, persekioti, griežtinti – nuo sovietinių laikų likusi, tai matomai tiesiog instinktyviai buvo pasirinktas šitas kelias.

M: Supratau. O kaip galvojate, ar galėtų tie pasikeitimai būti susiję galbūt ir su kažkokiais kitais veiksniais, pavyzdžiui, didėjančiais vartojimo mastais, arba nežinau, išipareigojimais kažkokioms tarptautinėms organizacijoms ir panašiai? Ar manote, kad tai, ką jūs ką tik minėjote, buvo pagrindinė priežastis?

I: Na, tai vartojimo mastai Lietuvoje nekinta jau 15-20 metų, mes turim stabilius rodiklius, tai jie tikrai nelemia, ir augantys vartojimo mastai paprastai reiškia dekriminalizuoti, o ne kriminalizuoti. Tarptautinės organizacijos irgi skatina dekriminalizuoti. Bent jau jūsų šitie du paminėti tai negalėjo lemti, nežinau, kokie dar galėjo lemti veiksniai. Man atrodo, kad čia paprasčiausias neapsiskaičiavimas tiesiog.

M: Labai panašią mintį, nežinau ar lygiai tokią pačią, esu girdėjusi iš kelių jau žmonių, su kuriais bendravau šiuo klausimu. Jų spėjimas arba tokia kaip hipotezė buvo, kad iš esmės kriminalizuota buvo per klaidą, t.y. perkeliant iš vieno į kitą kodeksą ir per neapsižiūrėjimą, per aplaidumą. Tai iš esmės ar jūs tą patį turit omenyje, ar..?

I: Kaip per neapsižiūrėjimą... Vis tiek buvo suprantama, kuriame kodekse jis liks. Tiesiog manau, kad... Ne [užtikrintai], aš manau, kad nebuvo pakankamai informacijos suteikta ir tie, kas tuos kodeksus rengė, parengė savo nuožiūra, taip kaip jiems atrodė tuo metu, ką išėmė, ką įdėjo ir tiesiog atėjus į Seimą visi nubalsavo ir turim, ką turim [šypsosi]. Tai nebuvo tyčinis, nebuvo apmąstytas, manau, buvo smulkus pakeitimas, daromas tuo metu galbūt netgi neteikiant netgi daug reikšmės.

M: Supratau. Šiuo metu Lietuvoje yra vienodai baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą nedideliais kiekiais, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kai kanapių disponavimui nedideliais kiekiais yra taikoms išimtis, tarkim, mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės nei kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams ir kodėl?

I: Ne, nemanau. Manau, kad dekriminalizacija... Ne manau, o žinau, kad dekriminalizacija yra apie visas medžiagas, tai tiesiog yra logiškumo, kaip čia... Nuoseklus logiškumas, kuomet mes suprantam,

kad Baudžiamojo kodekso taikymas žmogui, vartojančiam narkotikus ir turinčiam tų narkotikų iš principo nepadedą nekaip spręsti susidariusios problemos ir tai nepadedą nei kanapes vartojančiam žmogui, nei sakykim, heroiną. Aš sakyčiau, kad netgi logika galėtų būti atvirkštinė. Jeigu norima tikėti, kad griežtesnė bausmė kažkaip atgrasys arba išgąsdins, tada turėtų kanapes kriminalizuoti ir bandyti tuos paauglius išgąsdinti, o priklausomus žmones, arba žalingesnes medžiagas vartojančius žmones reiktų dekriminalizuoti. Aišku, aš to nesiūlau, aš tik taip maštąu, kad pagal logikos dėsnius, jeigu tikimasi išgąsdinti ta bausme arba atgrasyti, tai tada turėtų viskas būti visiškai atvirkščiai, bet mes žinom, kad Baudžiamojo kodekso taikymas iš principo, kai tai yra sveikatos problema, jis neturi jokio poveiko ir jokios pridėtinės vertės nesukuria nei kanapes vartojantiems žmonėms, nei heroiną, kokainą arba amfetaminus vartojantiems žmonėms.

M: Mhm, tai mano kitas klausimas yra šiek tiek susijęs su tuo, ką jūs ką tik paminėjote, ar ne, kad vienas pagrindinių argumentų prieš nedidelių kiekių narkotikų dekriminalizaciją be tikslo platinti būtent siejama su galimai padidėsiąčiu tuo vartojimu. Tai aš tai suprantu, kad jūsų nuomone, griežtos bausmės už disponavimą kanapėmis ir kitais narkotikais iš esmės nekoreliuoja su jų vartojimo mažėjimu ar ne?

I: Ir tą rodo mokslo tyrimai, tiek Europos atlikti mokslo tyrimai EMCDDA, man atrodo, 2017 metų yra apie kanapes išskirtinai, kaip valstybėse keitėsi įstatymai ir kaip keitėsi vartojimas ir mes matome, kad visiškai nekoreliuoja. Iš principo, jeigu šitos bausmės būtų padėjusios spręsti šią problemą, tai mes šiandien būtume išsprendę šią problemą ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje pasaulio valstybių. Deja, ne ta priemonė taikoma. Dar kartą pasikartosiu, kad tai yra sveikatos problema, baudžiamoji teisė nėra ta priemonė, kuri galėtų kažkaip įtakoti ir padėti. Bet žinom, kad pagalbos teikimas tikrai mažina vartojimą [šypsosi].

M: Supratau. Dar vienas dalykas apie kurį teko girdėti, tai kad, tarkim, dekriminalizavus konkrečiai kanapes, jos galėtų tapti substitutais kitoms psichoaktyvioms medžiagoms. Ką jūs manote apie tokį požiūrį ir tarkim, jeigu taip būtų, ar tai labai įžvelgiate kaip teigiamą pasikeitimą ar neigiamą?

I: Iš Kanados duomenų mes žinome, bet čia jau apie legalizaciją [pabrėžia] kalbant, kad buvo tikėtasi, kad po legalizacijos pasiskirstys, kažkaip mažės alkoholio vartojimas, galbūt didės kanapių vartojimas, tai nei viena, nei kita neįvyko. Tai nei kanapių žmonės pradėjo vartoti, čia legalizavus [pabrėžia] ir atsidarius parduotuvėms, nepradėjo daugiau vartoti, užakcentuoju [šypsosi], nekrito ir alkoholio vartojimas. Dabar Lietuvoje... Stebint tendencijas pasaulines ir europines, aš manyčiau, kad nepaisant ar bus Baudžiamasis kodeksas ar bus dekriminalizacija, kanapių vartojimas augs. Tai reiškia, mes matysime augimo tendenciją, dėl to kad pasaulyje tikrai labai keičiasi pozicija, ji tampa legalia preke ir tokių valstybių daugėja, dar sparčiau daugėja valstybių, kurios kelia šį klausimą ir tada atsiranda visai kitoks šito reiškinio priėmimas, kuris iš principo... Kanapių rinka visada buvo didžiausia Europos Sąjungos rinka. Tai reiškia, kad tai buvo visada plačiausiai vartojamas ir labiausiai paplitusi medžiaga ir tikėtina, kad su lyg dar didesniu normalizavimusi, t.y. valstybėms legalizuojant, mes matysim šią didėjimo tendenciją. Alkoholio mažėjimo tendencija irgi bus, manau. Ji nebus susijusi su kanapėmis, ji bus susijusi su tuo, kad kultūriškai Lietuva jau po truputį jau išbrenda, iš posovietizmo ir alkoholis darosi vis mažiau toks *big deal* kiekvienoje šventėje arba kiekvienam svečiui atėjus butelio ant stalo nebetraukiam, tai čia yra kultūrinis pokytis, jis lėtas, bet jis vyksta ir ne tik dėl apribojimų, kuriuos įveda valstiečiai. Mes turim alkoholio vartojimo mažėjimą jau daugiau nei 10-15 metų, tai ir manau, kad manau tęsis tikrai. Bet nemanau, kad čia veiksniai, žodžiu, vienai ar kitaip susiję vieno augimas ar kito mažėjimas.

M: Supratau, nors gali būti, kad paskui tai bus siejama, kaip įprastai būna... [šypsosi]

I: [šypsosi]

M: Ne paslaptis, kad pastaruoju metu viešojoje erdvėje ypatingai kalbama apie kanapių dekriminlizavimą tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje ir iš esmės dažniausiai tai yra siejama būtent su 2020 m. gruodį Laisvės partijos pateiktu siūlymu naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti. Įprastai aktyvios diskusijos klausimu yra siejamos būtent su pasikeitusia valdžia, t.y. Laisvės partijos atėjimu ir turiu du klausimus: kodėl būtent narkotikų dekriminlizavimas yra vienas pagrindinių šios partijos politinių tikslų ir galbūt tai yra ne vienintelė priežastis, kodėl būtent šiuo laikotarpiu mes daugiau kalbame apie baudžiamosios politikos švelninimą šiuo klausimu?

I: Kodėl kalbame apie švelninimą, todėl kad nuo 2017 metų mes matome pasekmes Baudžiamojo kodekso taikymo ir tai nereiškia, kad to nebuvo anksčiau, tiesiog anksčiau persekioti žmonės dažniausiai buvo priklausomi žmonės, tai parodomieji reidai į taborą, kur, aišku, sulaikomi ne platintojai ir kartais būdavo antraštės, kad 45 žmonės, vartojantys narkotikus buvo sulaikyti. Jie tada, aišku, visi gauna 45 teistumą ir aš nejuokauju, tokie yra skaičiai: 35 teistumai, 38 teistumai, 25 teistumai, tai yra toks... Bet tai buvo nematomų žmonių kategorija, politikam neįdomių žmonių kategorija, na, ir šiaip tokia nužmoginta kategorija. Kada Baudžiamasis kodeksas pradėjo galioti visiems, reiškia nebeliko galimybės selektyviai taikyti, kaip ir sakiau, aukštesnės kastos – Administracinį [kodeksą], o žemesnės kastos žmonėms – Baudžiamąjį [kodeksą], visiems pasidarė baudžiamasis, tada visuomenė, taip sakant *white people* visuomenė [šypsosi], pamatė, kad paaugliai, mano vaikas, mano sūnus, mano brolis... Šeimos pradėjo su tuo susidurti ir šitas klausimas tiesiog tapo aktualus. Kaip paralelę galiu pasakyti, kad tas pats įvyko JAV su opioidų perdozavimais, kada perdozavimų skaičiai buvo labai dideli, bet [pabrėžia] gydytojams pradėjus skirti opioidinius vaistus per aktyviai, sakykim, ir per lengva ranka, daugybė žmonių tapo nuo jų priklausomi. Nebegaudami tų receptų, pradėjo kreiptis į juodąją rinką ir kai pradėjo mirti perdozavę žmonės, kurie nuo vaistų peršoko prie heroino ir opioidų, tai irgi tapo labai aktualu labai didelei žmonių daliai. Ten buvo opioidų krizė, mes turėjom tokią Baudžiamojo kodekso krizę, galima ją įvardinti. Tai tas klausimas nuo 2017 metų tiesiog aktualėjo, jis pradėjo matytis, mes matėm ir reportažus ir dar prisidėjo valstiečių nurodymai vykdyti reidus į pasilinksminimo vietas ir taip toliau. Tai tam klausimui jis pribrendo per trejus metus, daroma žala šitos politikos tapo tokiu varikliu ir politinėje arenoje, šitą klausimą kelti. Šiaip narkotikų klausimas [šypsosi] aktualesnis didesnei daliai visuomenės negu galėjo kada nors atrodyti ir tai nėra tik pati ta medžiagas vartojanti visuomenės dalis, tai kaip ir minėjau, yra šeimos, kurios pradeda suprasti, kad nenori savo jaunimo matyti teisiamų pagal Baudžiamąjį kodeksą, artimieji, draugai, žmonės, kurie iš principo nemėgsta neteisybės ir nesupranta, kodėl už tai, kas kitose šalyse parduodama parduotuvėse, pas mus su *kalašnikovais* yra braunamasi į pasilinksminimo vietas ir naudojamos tokios priemonės ir jos tikrai neprimena išsivysčiusios visuomenės. Tai susidarė tiesiog kritinė masė tokių žmonių ir ji gana didelė. Ir man atrodo, tai pagrindinė priežastis, kodėl tai iškilo į politinę areną.

M: Jūs pačioje pradžioje atsakydama į šį klausimą paminėjote, kad po 2017 metų pakeitimų atsirado daug neigiamų pasekmių. Gal galėtumėte pagrindines išskirti? Ar jūs kalbate tik apie didėjantį užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, susijusių su disponavimu nedideliais kiekiais be tikslo platinti narkotikus ar dar kažkokiais pasekmėmis galėtumėte įvardinti?

I: Konkrečiai taip. Tai, ką visuomenė pamatė, tai pagrindinė pasekmės – tai teistumai, t.y. baudžiamosios bylos, kurių mastas išaugo ir tapo fiziškai ir visaip kitaip empiriškai jaučiamas didesnei visuomenės daliai. Tai pagrindinė žala tos baudžiamosios teisės taikymo... Matot, visa kita žala ji yra, bet ji yra susijusi su pažeidžiamom asmenų grupėm, ji nebuvo matoma. Mes turim ir

didžiausius ŽIV skaičius, tai reiškia, tarp žmonių, kurie vartoja injekciniu būdu, mes turim ir perdozavimo krizę daugybę metų trunkančią, tai yra mirčių nuo perdozavimo rekordininkai, vieni iš rekordininkų Europoje, bet šitie klausimai nebuvo aktualūs ilgą laiką, o tai yra susiję su baudžiamąja politika, nes tiek lėšos visą laiką buvo kreipiamos į persekiojimą ir baudimą, tiek dėmesys... Ne ten, kur reikia. Dėl to ir tos pasekmės tokios.

M: Kokią įtaką Lietuvos baudžiamajai politikai apskritai turi tarptautinės organizacijos, jų reglamentai, galbūt Pasaulio sveikatos organizacija, Europos Sąjunga, Jungtinės Tautos ir kiek šios organizacijos turi būtent narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizavimo politikai Lietuvoje?

I: [atsidūsta ir šypsosi] Neturi. Deja, neturi... Mūsų politikai įtakos neturi niekas. Tai reiškia, nei tarptautinės organizacijos nėra suvokiamos, absoliučiai, yra kažkokie pavadinimai, kurių niekas nesupranta Lietuvos politikos arenoje. Specialistų rekomendacijos, specialistų išsakomos nuomonės, faktai, moksliniai tyrimai yra nieko [pabrėžia] verti, jie yra visiškai negirdimi, niekam neįdomu. Tai, deja, įtakos turi tik rinkėjas. Rinkėjo nepasitenkinimas arba pasitenkinimas. Rinkėjo baimė arba rinkėjo raginimas kažką veikti, tai iš principo tik visuomenės nuomonė yra pagrindinis variklis.

M: Supratau. 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kanapių kiekį, naudojimas medicinoje. Kaip vertinate šitą sprendimą ir galbūt susiesiu iš karto su kitu klausimu, kad yra toks požiūris, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam dekriminalizavimui, galimam legalizavimui rekreaciniams tikslams ir panašiai. Ką jūs į tai galėtumėte atsakyti? Ką galvojate?

I: Tai ar morfino įteisinimas medicinai atvėrė duris morfino dekriminalizavimui ir galimam legalizavimui [šypsosi]? Kol kas ne. Tai medicininiai medikamentai yra ne tik morfino atveju, bet daugeliu kitų atvejų sudaryti, kaip jie... *They contain* čia tas... Turi sudėtyje daug rimtesnių medžiagų, tai amfetaminų pagrindu sukurti vaistai, skirti gydyti *attention deficit disorder* [aut. past. dėmesio trūkumo sutrikimas], ir *hyperactivity disorder* [aut. past. hiperaktyvumo sutrikimas], tai yra ir kaip minėjau, opioidai be kurių neįsivaizduojama visa medicina, nes tai pagrindinė medžiaga. Aš žinau, kad tai jokių būdu nesusiję. Vaistai yra vaistai, o legalizavimo, dekriminalizavimo procesai yra politiniai procesai, susiję su kitais dalykais. Dabar dėl medikamentų, turinčių kanabinoidų, tai manau, kad tai... Apsimestinis sprendimas, nes šių vaistų iki šiol niekas neskiria, jie nėra registruoti, jie nėra tiekiami mūsų rinkai, tai toks visiškai fiktyvus žingsnis buvo atliktas. Galbūt kažkaip... Nežinau, kokie buvo tokio žingsnio motyvai, neturint kaip apsiginti ar norint pademonstruoti, kad ir valstiečiai yra progresyvūs, nežinau, tačiau paklausa šių medicininių produktų yra didelė ir pagrindinė problema lieka neapmokyti gydytojai. Jie nežino, kaip juos skirti ir jų neskiria paprasčiausiai arba netgi bijo skirti. Tai dar ir šitą problemą mes turime, kad trūksta mokymų paprasčiausių.

M: Mhm, supratau. Prie kitos temos dabar norėčiau pereiti. Vienas pagrindinių narkotikų dekriminalizavimo tikslų yra visuomenės sveikatos užtikrinimas, kuris dažnai remiasi taip vadinamąja žalos mažinimo politika. Kaip manote, kiek ši politika gali būti taikoma kanapių vartotojų atžvilgiu, kokios tai galėtų būti priemonės, jeigu jų yra ir ar jos efektyvios jūsų manymu būtų?

I: Žalos mažinimas kanapių atveju yra labai ribotas, jis susijęs su objektyviu švietimu ir informacijos teikimu apie kanapių vartojimą, saugesnį vartojimą. Deja, aš šiuo metu nelabai įsivaizduoju, apart vienos nevyriausybines organizacijos, kur ji visiškai nėra remiama valstybės jokiais būdais ir išgyvena iš privačių lėšų, tai apart tos organizacijos, aš nežinau, kas galėtų teikti šitą informaciją. Na, kokia gali būti žalos mažinimo kanabinoidų vartotojams informacija? Tai, vienas dalykas, yra

medžiagų testavimas, tačiau reagentiniai testai, būtent kas yra susiję su kanabinoidais, yra netikslūs, labiausiai netikslūs. Visom kitom medžiagom yra gana tikslūs, kanabinoidam, deja, ne. Tai reikia *mini lab'ų*, kurios galėtų veikti miesto erdvėse ar festivaliuose, kur žmogus galėtų pasitikrinti, ar apskritai čia yra kanapė, tada yra vartojimo būdai, ten savadarbės pypkutės, plastikiniai buteliai, kur kaitinamas plastikas per butelį rūkant išskiria karcenogenus, dėl to tokie rūkymo būdai yra pavojingi sveikatai arba daugiau kenksmingi, o daugybė žmonių tikrai šitą daro. Taip pat, tokie paprasčiausi dalykai kaip dūmų laikymas plaučiuose, užlaikymas, kuris iš principo nėra susijęs su jokių geresniu kanabinoidų poveikiu, stipresniu pasisavinimu ir niekuo, tiesiog kelia papildomą žalą plaučiams. Yra absoliučiai grįstas mitais ir nesąmonėm, tai tokią informaciją, ją turi kažkas teikti. Tačiau aš šiuo metu neįsivaizduoju tokio objekto švietimo už nevyriausybinių organizacijų ribų nei mokykloje, kai kalbama apie narkotikus, nei kitos erdvėse, dėl paprasčiausio nesuvokimo arba tokio visuomenėje nusistovėjusio noro neigti ir noro kalbėti tik apie tai, kaip blogai, kaip blogai, kokie tie blogi narkotikai, bet tai žmonės tuo blogus narkotikus tikrai vartoja. Na, negi tų tikrai pliusų nėra [juokiasi]. Tai kol mes neigiame pliusus ir apie tai vengiame kalbėti, negali būti jokio objektyvaus švietimo. Tai ne, aš manau, konkrečiai kanapių atveju, žalos mažinimo politika ir kaip suvokiamas žalos mažinimas šiuo metu yra neįmanoma. Ne politika, o žalos mažinimo paslaugos yra sunkiai įmanomos.

M: Supratau. Aš suprantu, kad jūs esate už visų narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti dekriminalizavimą. Kokie būtų trumpai, apibendrinant, jūsų pagrindiniai argumentai už tai, kad toks sprendimas būtų priimtas? Kokia tai būtų nauda tiek individualiame, tiek visuomeniniame, valstybės lygmenyje?

I: Tai dekriminalizavimas, visų pirma, ir buvo susijęs ir atsirado [šypsosi]... Kaip pasakyti, jo atsiradimas yra siejamas ne su kanapių vartojimu ir ne grybų, ir ne LSD vartojimu tikrai, o su tomis medžiagomis, kurios yra pavojingos, tai yra heroinu pagrinde, iš tikrųjų, injekciniais narkotikais. Dėl to kad kriminalizavimas šiuos žmones absoliučiai stumia į visuomenės paraštę, Jie mažiau linkę naudotis paslaugomis. Kaip pavyzdį galiu pasakyti, net ir tabore vykstant medikams mobilioj klinikoje keisti adatų ir švirkštų, tam kad mažintume pavojingų infekcijų plitimą, atvažiuoja policijos mašina ir tiesiog stovi kelių šimtų metrų atstumu ir tada, aišku, visa darbo diena eina velniop, mes apmokame darbuotojus, kurie ten tiesiog stovi ir žmonės, žinoma, į tokią paslaugą nesikreipia, akivaizdu, dėl ko. Lygiai ta pati problema yra dėl tų pačių švirkštų ir adatų grąžinimo, kai skundžiamės, kad išmesta ne vietoje, mėtosi gatvėse, tačiau žmonės tikrai neneš panaudotų, su liekanomis, jeigu už bet kokį kiekį gresia baudžiamoji atsakomybė, tikrai neneš išmesti gražiai arba grąžinti į specialaus surinkimo vietas [šypsosi]. Aš jau nekalbu apie tai, kad nusikaltėlio etiketė iš principo sukelia milžinišką barjerą šeimoms kreiptis pagalbos, patiems žmonėms kreiptis pagalbos, požiūrį į juos kuria kriminalizavimas, net [pabrėžia] specialistų požiūrį labai baudžiamąjį stiprų per baudimą. Tai dėl to JTO ir kalba, kad kriminalizavimas sukelia didžiulę našta visuomenės sveikatai ir visuomenės sveikatai sukelia per ŽIV, hepatito plitimą, chirurgines operacijas, kurių prireikia venų atstatymams, daugybę kitų pavyzdžių galėčiau pateikti. Tai tikrai ta našta dėl to, kad žolę vartojantis žmogus ilgiau palaikė dūmus, tai nėra tiek milžiniška, kiek šiuo atveju. Konkrečiai apie Lietuvą aš taip pat politiškai manau, kad labai blogas žingsnis būtų dekriminalizuoti kanapes dėl to, kad kanapių vartojimo augimas bet kuriuo atveju, ir jų vienintelių yra numatomas, dėl pasaulinių tendencijų, tai tikrai, kaip ir jūs pati paminėjot, ateityje tai būtų siejama su dekriminalizavimu, kad na, štai vartotojų paaugo, nes buvo dekriminalizuota. Tai jeigu mes tai padarytume išskirtinai tik kanapėms, tai dar [pabrėžia] akivaizdžiau tarsi tai atrodytų, nes kitos medžiagos iš tikrųjų mažėja, tarkim, opioidų vartojimas mažėja. Augimo tendencijas Lietuvoje dar turi amfetaminai, nes mes esam *producer country* [aut. past. šalis gamintoja], nes mes dar esam amfetaminų gamintojai. Nu tai gal dar amfetaminas šiek tiek augs, bet taip kaip augs kanapės, neaugs niekas. Tai žodžiu, tai politiškai būtų labai, labai blogas sprendimas, kuris po to būtų kritikuojamas ir valdžia būtų kritikuojama, ir kaltinama būtent dėl šito. Na, ir gal... Gal dar pagrindinis dalykas, kad Lietuvai reikia sisteminio pokyčio iš tikrųjų. Žolė būtų

toks populistinis sprendimas politiškai [šypsosi], ir vėl skirtas tai *white people, higher class people* grupei, na ir jie ir yra pagrindiniai rinkėjai, kurie laukia pokyčio ir nematomi žmonėms tikrai politika nesidomi ir prie balsadėžių neina ir net rinkėjas toks nereikalingas, bet Lietuvai, iš tikrųjų, kad spręstume problemas ir kaip valstybė atsakingai žiūrėtume į šiuos klausimus, reikia tikro, sisteminio pokyčio. O sisteminis pokytis reiškia, kad mes visą narkotikų politiką, jos visą vairą kreipiame į pagalbą žmogui ir šeimai nuo persekiojimo ir baudimo, nepriklausomai nuo to, kokios klasės tai yra pilietis.

M: Ačiū labai už išsamų atsakymą. Kokias matote dekriminalizavimo rizikas, vėlgi, arba individualiu, arba valstybės lygmeniu dekriminalizavus medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo platinti? Ar yra tokių, jūsų manymu?

I: Tikrai tą politinį puolimą, kur augant tam tikrom, kintant tam tikrom tendencijom, būtų bandoma susieti su dekriminalizavimu, tačiau iš tiesų jokie duomenys nerodo, kad dekriminalizavimas kaip nors veiktų narkotikų paplitimą ir apskritai turėtų kažkokių neigiamų pasekmių. Manau, kad tikrai jokių rizikų nėra, yra tik galimi plusai, kurie priklausys nuo mūsų ir, aišku, investicijų į sveikatos apsaugą. Ne tik paties dekriminalizavimo.

M: Iš kontrargumentų yra vienas dažniausių, kad padidės vartojimas arba pradės nuo kanapių, pabaigs opioidais ir panašiai. Su kokiais dar tokiais pagrindiniais kontrargumentais jūs susiduriate, dažniausiai tenka išgirsti priešininkų nuomones?

I: [šypsosi] Na, aš nevadinčiau jų kontrargumentais, tai yra mitai, nes žmonės, kurie šneka, jie dažniausiai šneka iš emocijos, jie neturi jokių duomenų, niekada nesidomėjo šituo klausimu ir nežino ir kai jiems sakai, kad, deja nėra, jokių mokslo duomenų apie tai, kad dekriminalizavus augs vartojimas, jie nesiklauso. Kad augs vartojimas, kad visi vartos, kad aš pats vartosiu, jeigu bus dekriminalizuota [šypsosi], nu ir tada klausi žmonių „na, ar tikrai, ar tikrai..? Iki šiol nevartojai ir dabar tik dėl to, kad Baudžiamasis kodeksas, o dabar bus administracinė ir jau...“, tai šitas yra... Kad bus prekiaujama, kad atsidarys parduotuvės, bus kioskai prie mokyklų [šypsosi], tai čia tie, kurie painioja legalizavimą su dekriminalizavimu, tie dažniausiai sako. Nu vat kažkaip taip. Ai, kad policija nesusitvarkys ir bus platinama mažais kiekiais ir tiesiog ant kiekvieno kampo vyks prekyba kaip Amserdame [juokiasi].

M: Ir paskutinis klausimas: kaip galvojate, kiek realu Lietuvoje yra dekriminalizuoti narkotikus be tikslo platinti, nedideliais kiekiais? Jeigu realu, jūsų prognozė, kaip greitai mes galėtume to tikėtis?

I: Tai realu [iškvėpiant]... Ir krikščionybė buvo realu Lietuvai priimti, bet šiuo metu negaliu prognozuoti, ar mes būsim tarp tų kaip ir visur, esam tarp paskutinių valstybių visame kame, ar pavyks iš tikrųjų pasiekti kažkokį proveržį ir nelikti atsilikėliais [šypsosi]. Labai sunku prognozuoti, aš net ir šitoj kadencijoj nežinau. Iš tikrųjų, kiekvieną dieną priklauso, kada jūs man paskambinsit [juokiasi]. Kartais man atrodo, kad viskas labai gerai ir va, jau žmonės daugiau girdi ir supranta, kartais man atrodo, kad ne – viskas labai, labai blogai ir žodžiu, jokio suvokimo nėra... Bet tikrai kas yra faktas, pasikartosiu, specialistai, komitetai, komisijos pasisakymai niekam nerūpi. Absoliučiai ne taip veikia sistema, tai yra apgaulinga sistema, kad ten kažkokios diskusijos vyks, kad ten kažką... Ne [šypsosi] ir nepritariamai linkčioja], deja.

M: Supratau, tai ačiū jums, čia paskutinis mano klausimas.

Baudžiamosios teisės ekspertė (E11)

M: Tai tuomet norėčiau pradėti nuo to, kad kaip žinia, šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms iš esmės remiasi 2017 metų Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Kaip manote, dėl kokių priežasčių būtent tais metais buvo sugriežtinta bausmė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis?

I: Aš tai iš pradžių norėčiau apsibrėžti mūsų pokalbio ribas ir sąvokas. Ar mes kalbam tik apie kanapių dekriminalizavimą, nes tai nėra dabar daroma, ar mes kalbam apie šiandienos įstatymų pakeitimus, kalbėdami apie visas narkotines, psichotropines medžiagas? Nes man išskirti vien kanapes būtų visiškai neteisinga, aš nežinau, jūsų darbas susijęs tik su kanapėmis. Nes dabar kalbam apie visų [pabrėžia] narkotinių, psichotropinių medžiagų dekriminalizavimą, aišku, kaip jums patogiau, nes kanapės yra sudedamoji dalis, kadangi darbas tik dėl kanapių turbūt, galim kalbėt... Bet mano mintis, kad aš kalbu lyg ir apie visas medžiagas, nes įstatymas jų neišskiria ir aš negliu jų išskirti.

M: Taip, aš puikiai suprantu, tikrai turėjau skirtingų pokalbių ir labai įvairiai tas dėliojasi, labai priklauso nuo požiūrio, nes yra ekspertų, kurie kanapes labiau išskiria galbūt negu kiti, tai tikrai galime kalbėti bendrai ir bus tiesiog keletas klausimų, kur aš norėsiu išgirsti būtent apie kanapes, kur bus įdomi įžvalga būtent apie kanapes.

I: Taip, tai dėl kanapių, dėl visų psichotropinių, narkotinių medžiagų, tai turbūt jums žinoma ir man tenka priminti, kad iki 2017 metų kaip ir buvo visiškai beveik aišku, nes nedidelio kiekio narkotinių, psichotropinių medžiagų, tame tarpe ir kanapių, buvo du teisiniai reguliavimai: tiek Baudžiamajame kodekse įtvirtinta 259 straipsnio ten 1, 2 dalis, tai turbūt apie antrą dalį kalbam kaip ir šiandien, ir Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Tai ta baudžiamoji atsakomybė už šitas medžiagas, apie kurias mes kalbam, buvo tuo metu ir baudžiamoji, ir administracinė. Dabar, kodėl 2017 metais iš Administracinių nusižengimų kodekso prapuolė, tiesiog du alternatyvieji požymiai – įgijimas ir laikymas, liko tik vartojimas... Tai aš, kiek prisimenu ir kiek gerai žinau, tiesiog tuo metu iki 2017 metų buvo labai sudėtinga taikyti šitas normas ir ne kartą Aukščiausiasis teismas ir, be abejo, kiti teismai yra pasisakę apie tai, kad nedidelio narkotinių medžiagų disponavimas, įgijimas, laikymas taip pat jis yra baudžiamas tiek administracine, tiek baudžiamąja tvarka ir buvo tokia kolizija ir tiesiog teismai turėjo labai sudėtingų problemų... Teismai gal neturėjo, mes turėjom [juokiasi], atskirti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę. Išties, mes jau buvom susidėlioję, atsirinkę tuos kriterijus, tuos visus rodiklius dėl ko vienu atveju buvo administracinė atsakomybė, dėl ko ji buvo baudžiamoji. Tai ten buvo ir medžiagos kiekis, kuris būdavo, kaip mes vadindavom, mažesnis negu nedidelis ir ženkliai mažesnis ir aišku, asmuo turėjo įtakos: pirmą ar antrą kartą [pagautas] ir jo veikos pavojingumas, atsižvelgiant ar ten buvo atsitiktinis vartojimas, ar ten buvo seka tam tikro vartojimo. Žodžiu, tie kriterijai buvo aiškūs, tiesiog buvo painiavos ir tikrai reikėdavo ieškoti tų visokių kriterijų, sprendžiant klausimą ar tai administracinė, ar tai baudžiamoji, ir aš kalbu apie teisinius procesus. Dėl administracinių teisės pažeidimo bylų, tikrai negaliu pasakyti, kiek jų buvo tuo metu, nes aš kalbu tik apie tas veikas, kurios atsidurdavo teisme ir tikrai teisme, ir Aukščiausiajam teisme, yra nutraukta ne viena [pabrėžia] byla sprendžiant apie tai, kad tai nėra [pabrėžia] baudžiamasis nusikaltimas, kad tai nenusikalstama veika, o administracinis pažeidimas. Be abejo, didžiulę įtaką turėjo ir veikos pavojingumas, ir be abejo, tai buvo turbūt pati svarbiausia dalis tiems asmenim, kurie buvo arba nusižengę arba nusikaltę, tai pasekmės veikų. O dabar, kodėl visa tai pasikeitė, aš tikrai negaliu pasakyti. Aš tik numanau, kadangi tuo metu buvo svarstomas vienas vienintelis šitas įstatymas, t.y. Administracinių teisės pažeidimų [kodekso] pakeitimas į Administracinių nusižengimų kodeksą ir aš spėju, kad kūrėjai žinodami apie šitą koliziją ir šitą neaiškumą, kažkodėl nusprendė panaikinti būtent Administraciniam nusižengimų kodekse įgijimą ir laikymą, sakydami, kad taip lyg ir

išsprendė teisinės kolizijos klausimą. Aš taip galvoju, nes kalbant apie šitą dalyką, tai aš nežinau, ar ten labai yra detalai parašyta aiškinamajam rašte, aš tikrai jo neskaičiau ir nemačiau, kažkiek skaičiau, kiek mano jo reikėjo dar 2015-2016 [šypsosi] metais iki priimant [Administracinių] nusižengimų kodeksą, bet aiškios motyvacijos, išskyrus tai, kad yra sudėtinga taikyti teismam abi atsakomybės rūšis, aš kitokių argumentų nemačiau. Va taip atsirado tame [Administracinių] nusižengimų kodekse tik vartojimas narkotinės medžiagos. Jeigu vartojimas, tai yra jau nusižengimas. Aš nežinau, ar man kalbėti, aš manau, kad jūs gal ir žinote, kad aš vis dėlto turiu savo asmeninę nuomonę, turbūt ir ne tik asmeninę, nes čia ir viešoj erdvėj buvo atsiradę iš karto po šito kodekso priėmimo, kad vis dėlto vartojimas yra administracinis nusižengimas ir ar jis yra lengvesnis negu įgijimas ar laikymas. Būtų galima sakyti, kad vartojimas kaip pasekmė, bet jeigu aš turiu narkotinę medžiagą, ar tai galima sakyti, kad tai yra baudžiamoji atsakomybė, o tai kad aš pamačius policijos pareigūną ją greitai, greitai suvartuju ir tai jau bus administracinis nusižengimas. Gal aš turėdamas tą narkotinę medžiagą netgi nevertosiu jos. Aišku, iš mano pozicijų, kaip prokuroro, yra grėsmės, kad tą turimą narkotinę medžiagą aš galiu platinti, galiu parduoti, galiu pasidalinti ir visa kita, bet žmogiškąja prasme, aš manau, kad tas medžiagos priverstinis, greitas suvartojimas tikrai yra sunkesnis, sunkesnis visom prasmėm. Tiek ta medicinine prasme, aš netgi turiu savo byloj vieną atvejų, kur jaunas vaikinai tiesiog pamatęs policijos pareigūnus, jis greitai suvalgė, prarijo turimą narkotinę medžiagą ir išties galiu iš savo praktikos pasakyti, kad tai buvo labai didelis šokas ir mes nežinojom, ką jis suvartojo, kokį kiekį, kokios medžiagos. Kaip žinia, dabar tų medžiagų yra... Ir kaip mes sakom, ir lašas gali nužudyti arklį. Žmogui tai yra absoliučiai mirtina dozė. Tai be abejo, mes vežem jį į ligoninę, priverstinai mes ten jį laikem, išplovem skrandį, ką jis ten prarijo. Bet iš tikrųjų, ta žmogiškąja prasme, aš manau, kad priverstinis, kažkodėl sakysiu jauno žmogaus [juokiasi] turbūt, nežinau, žmogaus, sakykim, greitai suvartoto... Be abejo, tie kas žino įstatymų nuostatas, tai aš galėčiau gal šiek tiek ironiškai, kad tokiu Administraciniu nusižengimų kodeksu mes leidžiam ir vėčiam žmogų vartoti turimą narkotinę medžiagą.

M: Supratau, o galbūt jūs savo praktikoje arba tiesiog turite savo nuomonę, kokios vis dėlto pasimatė pasekmės tų sugriežtėjusių bausmių? Ką matote arba ką galėtumėte pakomentuoti šiuo klausimu?

I: Jo, išties pasekmes mes turime labai, labai naujas, kurių mes kaip ir tikėjomės, kadangi tikrai buvo labai daug asmenų, kurie buvo baudžiami administracine tvarka ir persikėlus į Baudžiamąjį kodeksą, turbūt nereikėtų guostis ir sakyti, kad be pareigūnams, tyrimų institucijoms padidėjusio darbo krūvio, bet čia turbūt ne pagrindinis akcentas, turbūt aš labiausiai akcentuočiau tai, kad tai besąlygiškai, dešimteriopai kilo nusikalstamų veikų skaičius ir būtent disponavimo narkotinėm medžiagom nedideliu kiekiu, kaip mes sakom, savo reikmėm ir kas mane be abejo labiausiai baugina, tai tos teisinės pasekmės. Teisinės pasekmės, čia visiškai teisingai, sutinku su tuo, kad kuo toliau, kas antras bus teistas ir už menkiausią suktinę ar kažką, jeigu kalbame apie kanapes, asmuo jau tampa teistu. Jeigu yra kitos pasekmės, jeigu tai yra nutraukiama byla dėl laidavimo, bet šitas įrašas pas žmogų asmens duomenyse visada liks. Aš žinau atvejį, kai vienas jaunas vaikinai negalėjo išvykti į Ameriką dėl studijų mainų, netgi doktorantūros studijų, nes pas jį įrašė buvo parašyta, kad pas jį buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas ir jis negavo vizos, ir neišvyko į JAV. Nežinau, kaip būtų su kitom šalim, bet teisinės pasekmės net to tyrimo pradėjimo, baudžiamojo persekiojimo, tai yra tikrai žiaurios, jau nekalbu apie teistumą asmens.

M: Supratau, dėkoju. Šiuo metu Lietuvoje yra vienodai baudžiama už bet kokių medžiagų disponavimą nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kai kanapėms nedideliais kiekiais yra taikomos išimties, tarkim, mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės negu kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams ir kodėl?

I: Išties aš savo darbe, kai man kažkas pasako lengvieji narkotikai ir sunkieji narkotikai, aš labai griežtai pasisakau ir dėl to nesutinku, nes nesakyčiau, kad kanapė yra lengvasis narkotikas ir pagal mūsų paskutinę statistiką, praktiką, tos kanapės labai stipriai stiprėja. Tetrahidrokanabinolis anksčiau siekdavo iki 12 proc., ta jau narkotinė medžiaga, kuri jau yra sudedamoji dalis kanapių, tai dabar siekia iki 30-40 proc. Tai jokių būdu nėra lengvasis narkotikas ir jeigu kalbėt apie pačią kanapę ir jos išskyrimą... Aš nežinau, aš vis dėlto būčiau nuosekli ir sakyčiau, kad gal aš būčiau labiau linkusi už tą kanapės legalizavimą savo reikmėm su griežtom parduotuvėm, apskaitom. Aš dabar neprisimenu, kurioj šaly, Ispanija, Portugalija, kuri ten turi kontrolę ir turi pajamas valstybėj. Vat šitą legalizavimą aš dar pritarčiau ir aš tą ne kartą esu pasakius netgi teisme, tai buvo nuostabų kažkam [juokiasi], bet, iš tikrųjų, kaip jūs sakot, yra ta šalių praktika, kad... Ne paslaptis turbūt ir šita partija, kuri ėjo į Seimą, buvo ta pati politika dekriminalizuoti kanapę kažkodėl, nežinau ar buvo kalba apie legalizavimą, bet aš nenorėčiau labai išskirti. Sakau, jeigu tai būtų prieš 10 metų, aš sakyčiau – taip, bet dabar dvi–trys suktinės ir aš tikrai turiu pavyzdžių ir praktikos, kad tai yra absoliuti priklausomybė. Kai mes turime priklausomybę, tai jau nebėra laisvalaikio praleidimo forma ir atsipalaidavimo forma, tai jau tampra priklausomybe, nes iš tiesų kanapės beprotiškai sustiprėjo ir tikrai paskutiniai tyrimai rodo ir ekspertai nustebę, kad ji yra... Be abejo, ne pas mus užauginta, mes tokios neužauginsim, bet ji įvežtinė kanapė. Aš nenorėčiau išskirti, sakau, aš gal geriau būčiau už legalizavimą ir su stipria valstybės kontrole.

M: Jūs ką tik kelis minėjote apie tai, kad jūs būtumėte už kanapių legalizavimą labiau negu už išskyrimą iš kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizuojant nedidelius kiekius be tikslo platinti, kokie būtų pagrindiniai argumentai, kodėl jūs manote, kad kanapės būtų geriau legalizuoti, jei neišskiriam? Reguliavimas ar ne, turbūt, aš taip supratau, biudžeto prasme būtų papildomi finansai, galbūt yra dar kažkokių argumentų?

I: Aš gal tiesiog remčiausi ta statistika ir savo praktika, kad vis dėlto kanapė yra labiausiai paplitęs narkotikas. Labiausiai paplitęs ir aš aišku, gal labai jau populistiskai pasakysiu, kad gal reikėtų tą priežasčių ieškoti, kodėl ta kanapė vartojama, bet kaip jūs ir minėjote, daugumoje šalių ji yra vartojama ir nieks ten bėdos nemato su ta valstybės kontrole, tiesiog kiekvieno bausti, kuris tą kanapę aš nežinau.. Man kažkodėl tada nori kontroliuoti šitą situaciją. Aš drąsiai pasakysiu, kad pusė populiacijos, kurie vartoja narkotines medžiagas, be abejo tai yra pati pradžia, turbūt drįsčiau sakyti, kad narkotikų vartojimo, ir didžioji dalis, yra ta kanapė. Tai jeigu mes turim tą vartotoją, jeigu mes turim, gal negražiai pasakysiu, tą rinką, gal padarykim tą rinką legalią ir tada žinosim, koks žmogus vartoja, nes kitose šalyse yra labai detali registracija parduotuvėj, kur tu perki, tiesiog tu žinosi apie tą žmogų ir matysi, kaip jam sekasi. Man tos visos priemonės, kurios yra civilizuotose [juokiasi] kitose šalyse, kurios jau turi tą praktiką, aš sakyčiau, kad reikėtų ja pasinaudoti teisingai ir tiesiog žinoti tą rinką, galų gale – tą patį vartotoją. Mes to nežinom, mes tokių apklausų nedarom, tikrai mums niekas neatsakys į tą klausimą. Aš taip matau pagal visą bendrą savo vaizdą, pagal psichologų, psichiatrų visokių paaiškinimus, koks narkotikas paplitęs, tai aš sakyčiau būtų visom prasmėm daug patogiau tą žmogų matyti, apie jį žinoti. Vien tai, kad jie yra tikrai labai [pabrėžia] paplitę [juokiasi]. Ir aš turiu argumentus iš savo bylų, kad labai jaunimas nusteba, kodėl už tą suktinę... Dabar gal jau ne, nes labai garsiai apie tai kalbama čia jau gerus metus, pusmetį, bet sako „taigi visi turi ir aš turiu“, tai vat tas „visi turi ir aš turiu“, iš tiesų akivaizdu, nežinau, čia jeigu dabar uždaryti vieną rajoną Vilniaus ir išpurtyt tuos jaunus žmones, ypač dar kai buvo mokyklose, tai aš manau, kad tikrai pas kas antrą rasim tą suktinę. Tiesiog aš manau, kad būtų geriau valdyti šitą rinką ir žmogų kažkaip stebėti, kas su juo vyksta ir tada žinotume kaip toliau elgtis.

M: Supratau. O galbūt iš savo praktikos jūs galėtumėte kažkaip išskirti arba apibūdinti tą profilį žmonių, kurie patenka pas jus, yra sulaikomi būtent dėl disponavimo kanapėmis nedideliais kiekiais be tikslo platinti ir galbūt palyginti, kiek yra su tikslu platinti?

I: Išties labai sunku tą padaryti todėl, kad aš dabar per tuos savo dvidešimt ir daugiau metų praktikos, beveik penkiolika iš jų, dalyvauju būtent bylose dėl narkotinių medžiagų disponavimo, tai aš matau nuo pačio, pačio žemiausio iki pačio aukščiausio lygmens. Aš sakyčiau, kad tikrai nėra [pabrėžia] to vieno veido. Aš turiu mokslo daktarų, aš turiu puikių žmonių, kurie gyvenime eina puikiausiai ir mes turim problemas baudžiamąsias su tais visais narkotikais. Tai čia vienas vaizdas, kurie sako: „mes negeriam alkoholio ir nerūkom, bet mes laisvalaikiu turim kanapes“ ar netgi kitą tą, kuris yra tiesiog švaresnis, brangesnis, priimtinesnis, tai čia nuo tų viršūnėlių iki pat apačios, kur pas mane byloj vienoj buvo, prieš keletą metų turėjau didžiulę Facebook'o bylą, kur buvo Facebook'e pardavinėjami narkotikai, visi narkotikai, aišku, visi narkotikai. Tai aš šitoj byloj tikrai mačiau žmones, kuriuos tikrai reikėjo kelti iš dugno ir kai kurie jų nesulaukė nuosprendžio. Tai buvo tokių, kurie po kažkiek laiko mes susitikdavo ir sakydavo „ačiū, prokurore, išsigandom ir neberūkom“, nors jis rūkė penkiolika metų. Nežinau, ar tai yra tiesa [šypsosi] ar dar paabejočiau, kad viskas taip greitai pasibaigė, bet yra tokių, kuriems tai yra gyvenimo būdas. Tiesiog aš neturiu to vaizdo, sakau, bet kurių žmogų paėmus... Tikrai nėra išskirtinio, kad ten kažkokie labai priklausomi, nežinau, man nepatinka šiandienos kalbos, kad tai yra gydymas. Taip, aš sutinku. Aš savo praktikoje mačiau realiai penkis asmenis, kurie tikrai norėtų gydytis ir gydytųsi ir tikrai išsigydė, mes turim visuomenininkų ir Trakų rajone čia didžiulę visuomenininkų stovyklą, namus, tikrai jiems teko padėti, bet tai yra vienetai. Tai yra vienetai, nors aš matau bylas, realiai daugumą bylų, kurios nueina į aukštesnes instancijas, tai nežinau, nežinau... [šypsosi].

M: Ar jūs turite omenyje, kad tie žmonės, iš esmės, kurie patenka, kurie yra sulaikomi, kad jie dažniausiai nenori gydytis, neišreiškia to noro ar..?

I: Jo, tie žmonės, kurie yra sulaikomi, tai iš tiesų aš labai tuo tikrai džiaugčiausi ir džiaugiuosi, kad tai yra atsitiktiniai, pavieniai atvejai, bet kaip ir sakau, kaip ta Facebook'o mano byla, tai ten tikrai buvo žmogelių, kurie ten kartą nuo karto pavartoja tuos narkotikus ir jie nesako, kad jie yra priklausomi, kad jiems jų reikia, tiesiog ėjo su draugu ir nusprendė. Aš matau, kad galų gale per tą laiką... Sakau, gal gydytis, gal nukreipti, gal pasakyti... „Ne, ne, ne, mes nebenorim, mes neberūkom, tiesiog esam įpratę kas savaitę kartą, porą“ ir nėra tos priklausomybės. Aš nežinau, ar čia nėra priklausomybė, jeigu tu porą kartų per savaitę nori tų narkotikų ar tą suktinę parūkyti, nežinau, aš neturiu tokių žinių, nes čia jau yra medicininiai dalykai, bet savo praktikoje turiu, sakyčiau, 80 proc., kur net nesupranta, kad tai yra priklausomybė, kad tai yra kažkokia liga ir jie turėtų gydytis. Tai kaip mes išspręsim šią problemą, jei ateity pasikeis tas įstatymas, aš nežinau, nes man tas gydymas toks... Taip, yra turbūt žmonių ir tikrai daug ir galima ieškoti jų, bet... Aš bent jau savo praktikoje, tikrai nematau, gal jie tada išsigrynintų tie žmonės, gal kaip dabar kalbama, jie nebijotų ir ateitų pasakyti, kad aš vartoju ir man reikalinga pagalba. Galbūt, bet aš nežinau. Šiandien dienai aš labai [pabrėžia] mažai žmonių mačiau, kurie tiesiog sakytų, kad jo, aš galėčiau, pabandom. Bent jau pas mane taip nėra buvę, gal kaž ten nepapuočiau, kur taip yra [juokiasi].

M: Supratau, o ar tiesa, kad dauguma bylų būtent dėl disponavimo kanapėmis... Kalbama apie tai, kad tai yra atvejai be tikslo platinti ir kad daugumoje būtų kalbama apie nedidelius kiekius ir čia tokie dažniausiai pasitaikantys atvejai?

I: Jo. Aš sakyčiau, didžiausia dalis, aišku, aš nekalbu apie tas mūsų rezonansines, didžiules bylas, kur ten yra narkotikų bylos, jų irgi yra pakankamai, nes iš kur atsiranda tos kanapės. Nei vienas tikrai jų neužsiaugina, jie atsiveža jas, yra ir pas mus šiltnamių auginamų. Aš manau, kad didžiausia dalis atsakomybių už narkotikų disponavimą yra būtent šitas nedidelio kiekio... Tik norisi kažkaip kalbėti apie tai, kad disponavimas, laikymas tų narkotinių medžiagų yra toks slidus dalykas. Dabar jaunimas, kaip aš sakau, bent jau mano šitie, kur aš susitinku, tai jie jau supranta, kad ir tas pasidalijimas yra

platinimas ir kažkoks pabuvimas kartu ir kažkur perdavimas... Sakau... [juokiasi] Situacija viena buvo kuriozinė, kur du draugai važiuoja, vienas tas kuris vairuoja, kitam kuris sėdi šalia sako: „taigi tu ten žinai, kur galima nusipirkt suktinę“, „tai jo jo, aš čia tuoj pat čia išlipsiu, tau nupirksiu, paimsiu“, jis nuėjo, nupirko, grįžta į mašiną ir tam draugui atiduoda ir tai yra platinimas. Ir buvo žiauru ta prasme, kad gal gali pagal tą subjektyvinę, objektyvinę pusę bandyt aiškinti, kad tai ne platinimas, bet sakau, tai yra taip slidu... Tiesiog dabar jau tie mūsų asmenys kažkiek jau išgudrėjo sako „ne, ne, ne, aš nesakysiu iš kur gavau, aš tiesiog ją turiu“, bet kuris nuoširdesnis ir sako: „nu taip, aš atnešiau, aš padaviau, aš ir jo gavau“ ir tada mes iš karto į 260 straipsnį ir kur yra labai slidu ir buvo kuriozinių situacijų kaip ir šita su automobiliu, tai nežinau.

M: Ačiū, o kaip manote, koreliuoja griežtos bausmės už disponavimą narkotikais ir jų vartojimo mažėjimas? Nes čia toks diskusinis klausimas, kuris vis iškyla.

I: Aš išties nežinau, kiek tos bausmės atgraso, iš tiesų, jeigu jos būtų atgrasę kažkada kažką, tai turbūt ir nebebūtų tų vartojančių. Tiesiog tas vartojimas, nežinau, kas pasikeičia, nes turbūt čia kitos institucijos dar tuos tyrimus. Sakyčiau, kažkiek gal. Nedrįsčiau palyginti su tokiau... Vis tiek draudimas yra draudimas. Vairuodami automobilį mes nevažiuojam per raudoną šviesą, mes sustojam ir laukiam. Jeigu tas disponavimas būtų visiškai 10 eurų, kai suktinės kainuoja 15 eurų, nežinau paskutinės rinkos [juokiasi], bet čia iš paskutinių bylų, vargu, ar jis atbaidytų. Tikrai nežinau, nesu nei tos pusės, nei tos pusės šalininkė, tiesiog iš tikrųjų būtų įdomu pastebėti, kas būtų, jeigu būtų. Kol kas lyginant iki 2017 metų buvusią situaciją, mes matėme, kad didžioji dalis nueidavo į tą administracinį nusižengimą, bet ar griežtos bausmės... Be abejo, jei tai priklausomas žmogus, jam nieko, jam nesvarbu, jam gali būti ir laisvės atėmimas, jis eis, vogs, jis plėš, vis tiek norės tų pinigėlių gauti, kad nusipirktų medžiagą. Čia jeigu priklausomas žmogus, čia būtų tas, kad gal galima jį gydyti. Bendrąja prasme nemanau, kad jos atbaido, bet kažkoks stabdis vis tiek yra. Nebūčiau linkusi nei į tą, nei į tą pusę [juokiasi]. Tai visiškai priklauso nuo žmogaus, nuo asmens.

M: Supratau. O kaip galvojate, dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti kanapių ir tuo pačiu visų kitų narkotinių, psichotropinių medžiagų dekriminalizavimą? Kaip manote, kas tai paskatino?

I: Aš manau, kad tai absoliučiai politika, kadangi šito įstatymo pataisas, jeigu gerai prisimenu, mačiau bent tris kartus per savo praktiką ir buvo ne vieną kartą bandyta... Aš prisimenu bent tris kartus, kad buvo bandyta Seime tai padaryti ir nežinau, ar tai buvo labai dideli svertai... Tai tiesiog buvo politiniai sprendimai ir mes tiesiog laukiam naujų politinių sprendimų su kiekvienu atėjimu. Ir ta pati turbūt Laisvės partija buvo teikusi anksčiau, bet ten buvo visiškas minimumas parašų surinktas, tiesiog nebuvo tinkamas laikas. Kitų priežasčių aš bent neturiu, aš nežinau, nei čia padidėjo kažkokia ar kažkokios kažkam pretenzijos, aš manau, kad tai politinis sprendimas. Visur deklaruojama, kad tai yra siekis gydytis, bet ar tų žmonių sirgusių daugiau, aš nežinau, tikrai neturiu tokių duomenų.

M: O kaip galvojate, galbūt tiems pasikeitimams, kalboms apie dekriminalizaciją ir narkotikų baudžiamai politikai Lietuvoje bendrai, galbūt turi įtakos kažkokios tarptautinės organizacijos, jų reglamentai arba rekomendacijos, kalbant apie Europos Sąjungą, Jungtines Tautas, Pasaulio sveikatos organizaciją? Galbūt jos prisideda prie to dekriminalizavimo, narkotikų politikos Lietuvoje?

I: Nežinau [juokiasi]. Aš iš tiesų nežinau, gal kažkiek prisideda, gal tie bendri tyrimai ir bendros išvados kažkiek turi. Nežinau, ar tekę girdėti, gerai klausytis, jeigu neturi, galiu ir nuorodą atsiųsti, paskutinis Sveikatos komitete svarstymas buvo šito įstatymo projekto, tai medikai rėmėsi pasauline praktika ir psichiatrai, ir priklausomybių centrų gydytojai, tai vis dėlto pasaulyje yra kalbama apie

tai... Žmogus turi būti gydomas, kad tai yra liga ir kad tai yra priklausomybė. Daugiau kad kiti pasikeitimai, aš nežinau... Viena šalis kitai juk nedaro įtakos, tokia valstybės apsisprendimo teisė yra. Labai puikiai viena gydytoja kalbėjo, iš Santariškių man atrodo, iš Santaros klinikų, kad vis dėlto tai turi būti gydoma ir visos išvados Europos ekspertų sako, kad reikia dekriminalizuoti ir leisti žmogui gydytis. Aš manau, kad mes turime praktika remtis. Mes esame maža valstybė su maža praktika ir turim tikrai klausytis, kas vyksta, bet pritaikyti savo rinkai, rinkai kabutėse [šypsosi], nes mes turim kitokį žmogų su visa pagarba ir jaunesniam, ir vyresniam, kuris tuo užsiima. Mes turim tikrai kitokį mentalitetą ir turim taikyti savo visuomenei. Bet aš manau, kad turi turėti įtaką, nes mes negalim užsimerkti ir vieni patys mes tikrai nepadarysim, tai akivaizdu. Aš manau, kad turi turėti įtaką, aišku, ne taip kad ten absoliučiai ją priimti, bet mes turim pasirinkti kas geriausia [juokiasi].

M: Jau link pabaigos...

I: Tai nieko, nieko, man labai įdomu [juokiasi].

M: Tvarkoj... Šiek tiek kita tema... Ar sutiktumėte su tokiu požiūriu, kad kanapių įteisinimas mediciniuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui ar galimam legalizavimui rekreaciniams tikslams ir panašiai? Ar jūs matote tokią koreliaciją, sąryšį, kad kanapės, kaip sakoma, galėtų būti pirmas žingsnis, o toliau eitų kažkokios pavojingesnės medžiagos?

I: Žinokit, tikrai neturiu nuomonės šiuo klausimu. Tikrai neturiu nuomonės, reikėtų kažkokias studijas atlikti. Pagal dabartinę savo mintį, tai aš sakyčiau, kad nematau didelio ryšio. Jeigu mes turim teisingus, tvarkingus kontrolės mechanizmus, tai mes galim ir šitą, ir šitą kontroliuoti kažkaip, bet kad tai būtų pasekmė kažkokia, kad nuo vieno link kito, aš nežinau, nepritarčiau tai nuomonei. Man tokie dalykai nelabai siejasi ir aš gal klystu, nes tikrai neturiu išsamios... Nes čia turėtų būti vos ne kažkoks mokslinis tyrimas ir ta politinė pozicija ar mes link to einam. Negaliu atsakyti labai aiškiai.

M: Supratau. Kitas mano klausimas būtų susijęs su tuo, kad vienas iš kanapių ir greičiausiai kitų narkotinių medžiagų dekriminalizavimo argumentų yra siejamas su per dideliu kalinių skaičiumi kalėjime, jūsų nuomone, ar kanapių ir kitų narkotikų dekriminalizavimas turėtų reikšmingos įtakos įkalinimo mažėjimui Lietuvoje? Ar mes kalbam tik apie bylų skaičiaus mažėjimą ar galbūt ir su kalėjimais tai kažkokią įtaką turėtų?

I: Man šita pozicija ypatingai [pabrėžia] nepatinka šiuo metu ir mes jau ne kartą kalbėjom tiek su Seimo nariais, tiek komitetuose – nėra jokio ryšio tarp šiandienos įstatymo projekto ir kalėjimų. Kadangi, kaip jūs ir žinot, 259 str. 2 dalis nenumato jokio [pabrėžia], absoliučiai jokio įkalinimo. Apie jokus kalėjimus mes nekalbam, mes bandom tuo įtikinti ir įstatymo rengėjus, nežinau, kodėl jie visgi negirdi ir manipuliuoja šiais dalykais. Kalėjimuose aš nežinau nei vieno [pabrėžia], jeigu asmuo... Nes tiesiog įstatymas nenumato, plus šitas straipsnis yra prie visų disponavimų, platinimų, kontrabandų... Šalia kitų straipsnių gali būti, pasitaikys, kad asmuo prie kitų nusikalstamų veikų turi ir šitą – disponavimą nedideliu kiekiu savo reikmėm, bet tai čia yra žaidimas ir čia tikrai yra nesąžiningas dalykas. Mes bandom tą išaiškinti, mūsų kalėjimuose niekas niekada nepasikeis, nes tikrai tie žmonės nėra kalinami. Ir kai man visi dabar šūkauja ir aiškina, kad dabar visi į kalėjimus sodina, nėra nei vieno [pabrėžia], kuris pasodintas, nes įstatymas nenumato tokios bausmės. Tiesiog yra bausmių sudėjimas ir apėmimas su kitom nusikalstamom veikom. Tai čia apie tai net pamiršti reiktų kalėjimų ir įkalinimų... Net neturėtų būti diskusijos, kad tai būtų su mūsų kalinių paleidimu dekriminalizavus, nes nėra tokių, kurie turi vieną vienintelį disponavimą kanapėmis ir kad jis būtų įkalinintas. Tiesiog įstatymas nenumato bausmės tokios.

M: Supratau, ačiū. Jeigu klausti būtent jūsų nuomonės, jūs asmeniškai labiau pritariate kanapių ir kitų narkotinių, psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti kriminalizavimui ar dekriminalizavimui Lietuvoje ir dėl kokių priežasčių?

I: Aš, vis dėlto, linkčiau prie pozicijos, kad reikėtų dekriminalizuoti, kad neturėtų būti Baudžiamajame kodekse ir tai yra labai paprasta priežastis – pavojingumas, ar tai yra administracinis nusižengimas ar tai yra nusikaltimas su baudžiamosiomis pasekmėmis. Vis dėlto, aš suprantu, kad veikia pavojinga, bet ji pavojinga asmeniui, kol ji nepersikelia į kitą visuomenės lygmenį, tai čia žmogus kenčia ir čia yra jo pasirinkimas. Aš manau, kad pavojingumas veikia pagal teisės teoriją, atskyrimas administracinio pažeidimo ir nusikaltimo ne tik pagal pasekmes, kas mano galva, yra baisiausia, tos pasekmės vienos ir kitos atsakomybės, bet mes, teisininkai, turim pagalbėti, kiek ta veikia pavojinga, ar ji tiek pavojinga, kad ji turi būti kriminalizuota. Aš sakyčiau, kad aš esu už tai, aišku, su įstatymų pataisom, dabar ne apie tai kalbam, bet neturėtų už to nedidelio kiekio veiką, kaip ji dabar atsitiko nuo 2017 metų, kad visa veikia vėl atsirado tik Baudžiamajame kodekse, aš linkčiau, kad būtų administracinis nusižengimas.

M: Supratau. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje, nežinau, galbūt jums teko matyti, dalis politikų kalba apie norą dekriminalizuoti tik kanapes, bet ne kitus narkotikus mažais kiekiais. Iš esmės, iš mūsų pokalbio, ar teisingai supratau, kad jūs tam nepritartumėte, ar ne? Ir jeigu pritartumėte, kalbėjote apie kanapių legalizaciją, bet iš esmės tame kontekste, kuriame dabar yra įstatymo projektas, tai jūs neišskirtumėte tik kanapių?

I: Aš neišskirčiau, nes to dabar yra neįmanoma išskirti, nes mes turim narkotinių medžiagų sąrašą ir mes turim kalbėti apie visas. Pagal dabartinį projektą, taip, bet išskirti netgi dekriminalizavimą kanapių atskirai, manyčiau, kad mes tikrai padarytume neteisingai ir mes gautume labai daug barti nuo Europos Sąjungos teismų ir visa kita, kodėl mes išskiriam vieną narkotinę medžiagą, o ne visą nedidelį kiekį. Dėl legalizavimo, kaip aš jau ir sakiau, būtų galima gal galvoti apie tą kanapę, nes pagal tą paplitimą, o bent jau šiuo metu išskirti dekriminalizavimą vienos kanapės... Sakykim, man nepatinka ta kanapė, kaip žmogui, kaip vartotojui, turiu tą pusę tabletėlės metamfetamino, kuris yra nedidelis, man ji priimtinesnė, man lengviau ją gauti, kaimynas man pardavinėja ir tu negali išskirti to žmogaus. Aš manau, kad visos turi medžiagos bent dekriminalizuotos, neišskiriant kanapės.

M: Supratau, ir paskutiniai pora klausimų... Kanapių dekriminalizavimo šalininkai daug kalba apie tokio sprendimo naudą tiek asmeniui, tiek valstybei. Vis dėlto, jūsų manymu, ar yra kažkokios neigiamos tokio sprendimo pasekmės? Turiu omeny, jeigu dekriminalizuojame visas narkotines ir psichotropines medžiagas nedideliais kiekiais be tikslo platinti, kokios galėtų būti tos rizikos?

I: Neigiamos pasekmės, taip..? Tai aš tiesiog labai laukčiau to įstatymo patvirtinimo ir žiūrėti kas vyksta. Aš manau, kad labai sunku numanyti, kas vyks. Mes visiškai nepažįstam to žmogaus, mes nepažįstam tos rinkos. Ar vis dėlto padidės, ar sumažės... Kad nesumažės, tai aš esu garantuota 100 proc. Kiek padidės vartojimas, va čia jau klausimas. Nes tas baudimas, kaip mes ir prieš tai kalbėjom, jis kažkiek atgraso, kažkas paslaptinčiau vartoja tas narkotines medžiagas, bet nežinau.. Aš manau, kad vartojimas padidės besąlygiškai bent jau pradžioj. Iš tikrųjų man labai įdomi būtų ta pirminė informacija, duomenys, aišku, jie bus, jeigu bus įstatymas priimtas, kaip pasikeitė... Vėlgi, argi mes turėsime tą apskaitą... Aišku, kiek administracinių nusižengimų, matysim ar jų padaugėjo, lyginant su tais pačiais 2014-2015 metais. Nežinau... Aš tik vienintelę matau, kad narkotikų vartojimas padidės.

M: Norėjau pasitikslinti, minėjote, kad narkotikų vartojimas padidės, bet kaip galvojate, ar tai bus tiesiogiai susiję su dekriminalizavimu ar vis dėlto tai bus tendencijos, kurios tiesiog ir dabar

yra, kad vartojimas, tarkim, tų pačių kanapių, ganėtinai stabiliai, bet truputį auga? Tai kaip manote, jeigu didėtų, tarkim, kanapių vartojimas, ar čia būtinai reikėtų sieti su dekriminalizavimu ar vis dėlto čia gali būti ir pasaulinės tendencijos apskritai kanapių, kaip plačiausiai vartojamo narkotiko?

I: Na, labai sunku pasakyti, aš nežinau, su kuo tai susiję būtų, bet gal tiesiog tų baimių būtų mažiau ir tos atsakomybės rūšies pakeitimas ir pačiam pasirinkimui turėtų įtakos, nes tas, kuris vengė pabandyti ar turėti tą bet kokį narkotiką sau... Aš manau, kad jis tą pabandys dabar padaryti, nes gresianti bauda ir administracinė atsakomybė, kuri išnyksta po metų, tai manau, kad tikrai neatgrasys nuo to „ir kodėl nepabandžius“. Aš manau, kad tai bus ir naujas žmogus, ir tas pats kuris vartoja, ir tiesiog visi bus perkelti į ANK. Nežinau, Lietuvoje mes tokio dar neturėjom ir yra sunku vertinti [šypsosi]. Čia toks spėjimas jau gautūsi, šiaip būtų labai įdomu pažiūrėti, kaip sakau, kad tik neprisižaidus su tuo dalyku. Tikėkimės, kad nekrisim į liūną, nes dabar visur eskaluojama, kad tai tikrai padės žmogui ir bus tik geriau, tai aš labai nuoširdžiai to tikiuosi.

M: O kaip tuomet galvojate, apibendrinant, pagrindiniai teiginiai teigiamų pasekmių dekriminalizavus? Kokius išvelgiate tuos potencialiai gerus dalykus, kas galėtų būti tiek individualiame, tiek galbūt valstybės lygmenyje?

I: Tai turbūt pirmiausia, kas man patinka šitoj situacijoje, kad nebus baudžiamosios atsakomybės, nebus baudžiamųjų pasekmių. Kaip ir sakiau, mane labai baugina, ir ką aš dabar matau savo byloje, iš tiesų atrodo, kad nerealiai gaila žmogaus ir nerealiai nesinori to teistumo, bet yra kaip yra. Tai ta baudžiamoji atsakomybė ir teistumas, ir tie įrašai visam gyvenimui, tikrai jie turėtų būti kažkokie kitokie, aišku priklausomai nuo veikos pavojingumo. Kitas dalykas, vėlgi, labai garsiai kalbama apie tą gydymo galimybę. Gydymo galimybę mes ir dabar turim, tiesiog gydytojai garsiai šaukia, kad nėra tos galimybės, nes nėra to gydymo. Ir vakar kalbėjo, nes vakar tik žiūrėjau Sveikatos reikalų komiteto posėdį, kad mes visiškai neturim kaip tuos asmenis gydyti, jie ir norėtų, bet tiesiog nėra programų, nėra finansavimo, nėra gydytojų. Pagrindinis dalykas dėl ko mes ir kalbam garsiai, bandom keisti šitą įstatymo nuostatą, kad sudarykim sąlygas. Remiamasi tuo, aš nežinau, kas bus daroma po to, nes turėjo būti kaip ir kompletas visų šitų dalykų, kad tą gydymą kažkaip garantuoti, tai man dabar sako, kad bus daugiau žmonių, kurie pasiryš gydytis. Nežinau, koks skirtumas yra, nes lygiai taip pat dabar Baudžiamasis kodeksas pripažinus ir atidavus medžiagas, atleidžia nuo atsakomybės, trečia dalis 259 str., ir tu gali eiti ir gydytis, bet labai mažas kiekis žmonių tą daro, tai gydymo nauda – gerai, pažiūrėkim, kas bus. Aš tikrai labai džiaugiuosi, jeigu žmonėms tik to reikia, kad iš baudžiamosios pereit į administracinę ir jie gydysis, keliu rankas ir sakau, kad tuo labai abejoju. O ta kita nauda, mano kaip teisininko, kaip prokurorės, tiesiog ta pasekmė, o ta sveikatos prasme, sakau, kadangi kalbu apie manymą, kad daugės vartojimo, tai čia blogoji turbūt pusė, kita pusė, kad žmonėms nebus teistumo, nebus atsakomybės baudžiamosios tų kraštutinių pasekmių, kraštutinio atsakomybės taikymo. Ir pliusų, ir minusų yra daug.

M: Supratau, ačiū. Pabaigai, kaip galvojate, kiek vis dėlto yra realus kanapių ir kitų psichoaktyvių medžiagų dekriminalizavimas? Čia visiškai toks spėjimas, jūsų nuomonė. Kaip galvojate, ir jeigu įmanoma, ir kaip greitai? Ar čia galima artimiausiu metu tikėtis ar kažkada... labai vėlai.

I: Žinot [juokiasi], čia labai nuo mūsų nepriklausantis dalykas ir, iš tikrųjų, su kiekviena diena aš savo nuomonę keičiu, kaip trečią, ketvirtą kartą skaitant tą pačią knygą tu keiti nuomonę... Pradžioje, kai atsirado įstatymo projektas, sakiau „viskas, viskas sutvarkyta, taip ir bus“, dabar aš matau ir labai, labai intensyviai stebiu, nes man šitas yra labai aktualus įstatymo pakeitimas ir matau, turbūt pasakysiu nelabai etiškai, bet mes stipriai stringam. Aš matau posėdžiuose, matau gerbiamos Danielės

Morganos reakciją, kad ir tą Sveikatos reikalų... Na, nežinau, aš labai nustebsiu, jeigu bus priimtas šitas įstatymas... Nustebsiu pagal šiandien dieną. Aš nežinau, kaip bus balsavimo dieną, aišku, svarbiausias posėdis bus Teisės ir teisėtvarkos komitete, nežinau kada jis čia numatytas, bet sulig kiekviena diena matau, kad kažkiek Seimo nariai vis dėlto linksta, kad turbūt neturėtų būti to įstatymo, turėtų būti alternatyvūs įstatymai, būtent išskiriant kanapes ir įstatymo projekto sistemiškumas su narkotikų kontrabanda. Tai tų priežasčių jie suranda, bet aš matau, kad visiškai šitas projektėlis, kuris dabar yra, nežinau, duočiau kokius 70 proc. kad jis nepraeis, bet dėl tokių techninių apsisprendimo galimybių, bet čia jau yra politiniai dalykai, čia jau mes... Šiaip, sakau, man mintis yra gera, juo labiau, kad visos institucijos, kurios buvo pirmuosiuose posėdžiuose ir kitur, kur kvietė ir mūsų kolegas, ir generalinį prokuroro pavaduotoją, tai mes kaip ir pritarėm šitam įstatymui, tik norim dar plius [pakeitimų], ypatingai narkotikų kontrobandos, kas yra sunkiai suvokiama, kad tu parsisiysi mažą kiekį iš kaimynų latvių ir tu jau būsi sunkų nusikaltimą padaręs. Tai mes norim to sistemiškumo, nes būsim aklavietėj taikant šiuos įstatymus, bet nežinau. Čia jau dabar linkstu prie to, kad gali būti visko [šypsosi], nes pradžioj buvau kaip ir garantuota, kad mes turėsime šitą įstatymo pakeitimą, dabar jau matosi, kad daug kam jis nepatinka su savais niuansais, bet žiūrėsime. Pasilikim ateičiai, nes sakau, keičiasi situacija kasdien, aš matau iš tų visų posėdžių ir pasitarimų. Tai tiek.

M: Ačiū jums labai, tai buvo visi klausimai.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (NTAKD) atstovė (E12)

M: Tai visų pirma, šiuo metu Lietuvos baudžiamoji politika dėl disponavimo kanapėmis savo reikmėms iš esmės remiasi 2017 metais Seimo priimtu sprendimu kriminalizuoti disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų be tikslo jas platinti. Kaip manote, dėl kokių priežasčių būtent tais metais buvo sugriežtintos bausmės už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti?

I: Tas 2017 metų sausio 1 d. įsigaliojęs ANK naujasis kodeksas iš tikrųjų buvo toks, nesakyčiau lūžis, bet esminis momentas, kada buvo... Negali pasakyti, kad neteisėtas disponavimas narkotikais nedideliais kiekiais, kad jų nebuvo baudžiamojoje teisenoje, jie buvo, bet iki tol teismas turėjo galimybę pasirinkti, vertinant bylos aplinkybes. Galima buvo pasirinkti, ar skirti mažesnes bausmes, ar tai būtų administracinė teiseną, gal taip geriau pasakyti, ar tai būtų baudžiamoji teiseną. Dėl kokių priežasčių, aš negalėčiau pasakyti todėl, kad mes nedalyvavome tame rengime. Aš neprisimenu ir niekas iš mano kolegų neprisimena, kad būtų kažkokios diskusijos dėl kriminalizavimo ar dekriminalizavimo šitų veikų nedidelių kiekių narkotikų atveju asmeniniam vartojimui, čia reiktų pabrėžti. Aš galiu tikrai daryti prielaidą, kad buvo tiesiog panaikinta įstatymų kolizija, kad už tas pačias veikas, jeigu pasižiūrėsi, Administracinių pažeidimų kodeksą, tada buvo už laikymą ir įgijimą, dalis disponavimo alternatyvių veikų, tiesiog mano yra spėjimas, tokia prielaida, kad tiesiog įstatymo pakeitimo, ne pakeitimo, o ANK projekto rengėjai tiesiog naikino koliziją įstatymo ir viskas. Tai yra mano prielaida, aš siūlyčiau, referuočiau į Teisingumo ministeriją, nes ji buvo pagrindinė rengėja šito ANK arba žiūrėti aiškinamąjį raštą paties šito kodekso projekto, bet aš spėju, kad ten nebūtų to paaiškinimo, aš manau, kad mano prielaida teisinga [šypsosi].

M: Dar galima išskirti keletą spėjimų, kodėl taip įvyko 2017 metais, galbūt tai yra susiję su kažkokiais politiniais sprendimais, tarkim, dėl baimės, kad didėja vartojimo mastai narkotinių medžiagų, siekiant užkardyti kelią tam arba tai galėtų būti susiję, tarkim, su kažkokiais tarptautiniais įsipareigojimais tarptautinėms organizacijoms? Kaip galvojate, ar tai galėjo turėti kažkokios įtakos ar nelabai?

I: Dar pasikartosiu, mes tikrai ne... Tam turėjo būti diskusijos ir kadangi aš dariau prielaidą iš dabartinės situacijos, nes departamentas [aut. past. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas] įtrauktas į tas diskusijas dabartines dėl dekriminalizavimo projektų, tai aš tiesiog spėju, kad tada ir tuo metu mūsų specialistai būtų kviečiami į tas diskusijas, jų mes neprisimenam, todėl aš darau savo prielaidą, kad buvo naikinamas dubliavimas, du kartus nepagalvojus, ką tai gali reikšti. Techninis pakeitimas reiškia, kad tam tikras skaičius žmonių atsiduria baudžiamojoje teisenoje, kai pagal jų bylos aplinkybių vertinimą tos veikos galėjo būti vertinamo švelniau ir priemonės būtų taikomos švelnesnės ir kitokios. Dėl tarptautinių dokumentų, jeigu žiūrėti, pavyzdžiui, svarbiausius politinius dokumentus, kurie buvo narkotikų kontrolės, tai taip, 2009 metais buvo taip vadinama Jungtinių Tautų politinė deklaracija, kuri yra orientuota į pasiūlos mažinimą. Didelės pajėgos skirtos pasiūlos mažinimui, bet 2014 metais įvyko peržiūrėjimas arba vidurinis vertinimas toksai tos deklaracijos, buvo dar viena ministrų deklaracija, kur ji jau yra švelnesnė ir yra kalbama apie subalansuotumą, kuris 2016 metų UNGASS baigiamajame dokumente buvo įtvirtintas, kad ta baudžiamoji politika turi būti subalansuota. Negalima kažkuriai kryptčiai skirti išskirtinį dėmesį ir turi būti vienodai veikiama visomis kryptimis ir ne tik pasiūlos ir paklausos mažinime. UNGASS'e yra septyni esminiai aspektai, kuriuos rekomenduojama valstybėm narėm konstruoti savo politikas ir ten tikrai nėra apie kriminalizavimą kažkokį kalbos, lygiai kaip ir nėra kalbos apie dekriminalizavimą, yra kalbama tiesiog apie tai, kad narkotikų politika turi būti orientuota... Kad tai yra visuomenės sveikata pirmiausia. Narkotikų vartojimas yra visuomenės sveikatos problema ir į tai turi žiūrėti pirmiausia, per tai formuoti savo politikas, atsižvelgiant į tuos suformuluotus principus tuose

dokumentuose. Dėl tokio kažkokio privalomumo aš negaliu pasakyti, kad tai yra ir iš vienos, ir kitos pusės, tai labiau yra kvietimas. Galima paminėti, beje, ne apie dekriminalizavimą, UNGASS dokumente pačiame yra kalbama apie alternatyvas, kad valstybės, ypač nusikalstamų veikų, susijusių su narkotikų vartojimo atveju, kalbėtų arba konstruotų savo tą atsaką per alternatyvas, ne baudžiamąsias, bet kitų sistemų poveikį žmogui ir jo elgesiui šiuo atveju. Kažkaip taip.

M: Supratau. Noriu pasitikslinti, ar aš gerai supratau, kad iš esmės Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas dažniausiai dalyvauja narkotikų politikos priimamuose sprendimuose ir kalbant apie sprendimą, priimtą 2017 metais, kadangi jūs nedalyvavot, dėl to darote prielaidą, kad kažkokie narkotikų paplitimo mastų didėjimai kaip priežastis nebuvo svarstomi, bet labiau teisiniai dalykai, kaip kolizijos panaikinimas?

I: Mes pagal savo funkcijas, kas mums apibrėžta, ką mes galime daryti, mes esame dalyvaujantys politikoje, mus pasitelkia kaip galbūt ekspertus, gal čia per stipriai pasakyta, bet norėtusi, kad taip būtų būdama įvardijami [šypsosi], pasitelkia kaip ekspertus. Mes turim savo kompetenciją, mes pagal tą funkcijų prasmę esam šitos politikos koordinatoriai Lietuvoje, mes atstovaujame Lietuvai kaip koordinatoriai tarptautiniuose forumuose tiek Europos Sąjungos, tiek Jungtinėse Tautose. Mes nelendame ten, kur... Nėra prievolės mūsų kviestis kažkur į kažkias diskusijas ir panašiai, bet, aišku, mes jas stebime, matome, jeigu galime, mes į tai įsikišame, mums siunčia derinti tuos teisės aktų projektus. Lygiai taip pat buvo atsiųstas šitas Administracinių nusižengimų kodekso projektas, bet kiek aš pamenu, tame pirminiame projekte buvo likęs tas straipsnis iš Administracinių pažeidimų kodekso, kuriam etape jis išnyko, greičiausiai Seime, negaliu pasakyti, mes tiek nesekėme. Čia gal reikėtų tiesiog kelti tuos visus dokumentus komitetų gal kažkias išvadas ir svarstymus komitetuose. Negaliu pasakyti, gal mūsų vadovai buvo kviesti, bet jau pasikeitė mūsų vadovai nuo to laiko, tai nebėra ko klaust [šypsosi].

M: Supratau. Šiuo metu Lietuvoje vienodai yra baudžiama už bet kokių psichoaktyvių medžiagų disponavimą be tikslo jas platinti, kai tuo tarpu užsienio valstybėse galime matyti pavyzdžių, kur kanapių disponavimui nedideliais kiekiais be tikslo jas platinti yra taikomos išimtys, pavyzdžiui, mažesnės bausmės. Kaip manote, ar Lietuvoje kanapių vartotojams turėtų būti taikomos švelnesnės bausmės nei kitų psichoaktyvių medžiagų vartotojams ir kodėl? Ar reikėtų išskirti kanapes ir kitas narkotines medžiagas?

I: Jeigu mes kalbame apie kanapių išskyrimą, iškart pradėdame kalbėti, tarkim, labai dabar kotiruojama, labai mėgiama šnekėti apie lengvus ir sunkius narkotikus. Tam teisinių prielaidų dabar Lietuvoje nėra. Kadangi Lietuva pirmiausia remiasi į konvencijas 1961 metų, 1971 ir 1988, ten nėra skyrimo į lengvus ir sunkius narkotikus. Ten yra tiesiog narkotinių medžiagų ir psichotropinių medžiagų sąrašai. Viskas. Taškas. Taip, yra valstybių, kurios skiria, ta pati Olandija, kiek aš žinau, jie turi lengvų narkotikų sąrašą, gal jie truputį kitaip vadina tą sąrašą, čia taip grubiai pavadinta, yra toks dalykas. Dabar apie tą baudžiamumą... Kadangi vėl reikia pabrėžti... Lietuvoje kanapės yra vertinamos kaip narkotikas, nėra joms kažkios išimties. Tai yra narkotinė medžiaga. Disponavimas kanapėmis ar bet kokia kita narkotine medžiaga yra baudžiamas, yra neteisėtas, pati veika yra neteisėta, pripažįstama neteisėta. Dėl paties baudžiamumo, taip, Baudžiamasis kodeksas už neteisėtas veikas su narkotinėmis medžiagomis priklausomai nuo straipsnio, turi numatytas sankcijas su alternatyviomis sankcijomis, tai reiškia laisvės atėmimas ar laisvės apribojimas, ar viešieji darbai, priklausomai nuo to, ar tai asmeniniams tikslams, platinimui ar panašiai. Yra įvairovė tų nusikaltimų ir nusikalstamų veikų sudėčių. Arba yra tos pačios sankcijos ribos yra skirtingos, taigi kiekvienu atveju teismas vertina bylos aplinkybes, jis galimai įvertina narkotikus, aš to negaliu pasakyti, reikėtų žiūrėti į teismų sprendimus ir tą motyvaciją, kodėl jis priima sprendimą tokį, kokį priima. Aš negaliu atmesti, kad kanapių atveju yra vertinama geriau negu heroino atveju. Aš to tikrai negaliu, bet noriu

tik pabrėžti, kad aš tikiu, kad tai nėra vienintelė aplinkybė dėl ko teismas skiria švelnesnę arba griežtesnę bausmę. Tai vertinamos ir visos kitos veikos ir nusikaltusio asmens asmenybė ir kiekis, ir tikslai – tai visa puokštė, kurias turi įvertinti teismas. Dar vienas dalykas, kurį irgi norėčiau pasakyti. Šalia to, kas nurodyta Baudžiamojo kodekso straipsniuose, kokios sankcijos yra nurodytos, yra kiti įrankiai, kurie suteikia teismui vertinant, vėlgi, tas pačias aplinkybes, neskirti tos bausmės, kuri yra nurodyta sankcijoje, jis gali, pavyzdžiui, skirti švelnesnę bausmę įvertindamas aplinkybes arba yra toks kaip įrankis – atleidimas. Tarkime, paskiria bausmę, bet atideda tos bausmės vykdymą. Dar kita priemonė yra apskritai įvertinus aplinkybes atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, irgi yra taikoma. Žodžiu, tų įrankių yra, ar jų pakanka, čia yra klausimas diskusijai galbūt. Diskusijai ta prasme, kad jų pakanka, galbūt nėra taip išplėtotai taikoma narkotikus vartojančių asmenų atžvilgiu. Žodžiu, tai yra klausimas, tai yra diskusija, tai yra švietimas tiems patiems pareigūnam, teisėjams, prokurorams, Probacijos tarnybos darbuotojams, žodžiu, labai daug savyje talpinantis dalykas.

M: Bet vis dėlto, kaip galvojate, ar teisiškai reikėtų išskirti, kad būtų kodekse įrašyta, kad tarkim, už disponavimą kanapėmis... Kad būtų dekriminalizuotos ne visos medžiagos, bet tik kanapės, nes jums turbūt teko skaityti viešojoje erdvėje buvo tokių pasisakymų, kad mes sutiktume, jeigu tai būtų tik kanapės. Dėl to norėjau pasiteirauti, kaip vertinate tokį siūlymą?

I: Man labai gaila, kad viešojoje erdvėje dekriminalizavimas yra suvokiamas per medžiagos dekriminalizavimą, nes tai yra ne apie tai klausimas ir aš manau, kad tai yra toks... Angliškai *misleading* [aut. past. klaidinantis], ne tas kelias apie kurį mes turime kalbėti, apie ką mes turime kalbėti, nes... Vėlgi, kartojuosi, priežasčių išskirti vienas medžiagas virš kitų ar žemiau kitų dabar tam teisinių prielaidų mūsų požiūriu nėra, nes mes žiūrim į konvencijas. Mes esam įsipareigoję, esame ratifikavę konvencijas, kuriose nėra tokio skyrimo. Tose konvencijose kalbama apie veiksmų [pabrėžia] įvertinimą. Iš vienos pusės konvencijos sako, kad turėtų būti baudžiama tokia, tokia veika, išvardytas visas straipsnis, kokios veikos turi būti baudžiamos ir šalia parašoma, kad tais atvejais, kai tas veikas padaro piktnaudžiaujantys asmenys, valstybės yra laisvos taikyti kitokias, ne baudžiamąsias priemones. Tai mes apie tai turime šnekėti, apie veikų įvertinimą. Aš bijau, kad tas suvokimas yra klaidinantis, visų pirma, visuomenę ir tada yra suprantama, kad čia bus antplūdis ir vartojimo padidėjimas ir panašiai [šypsosi], kai mes kalbam apie tuos žmones, kur jų elgesį reikia keisti tą piktnaudžiavimą arba žalingą vartojimą, arba kalbant apie eksperimentavimą, turime tą elgesį veikti kitomis priemonėmis, ne baudžiamosiomis. Norėtuši, kad žmonės, sprendimų priėmėjai, tą suvoktų ir kritiškai vertintų tai, ką skleidžia žiniasklaida.

M: Supratau. Ar matote koreliaciją tarp griežtų bausmių už disponavimą narkotikais ir jų vartojimo mažėjimą? Ar tai yra ta priemonė, kuria reikėtų bandyti sumažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą?

I: Pakartok truputį klausimą, atsiprašau.

M: Kaip manote, ar koreliuoja griežtos bausmės už narkotinių medžiagų vartojimą ir jų vartojimo mažėjimas? Ar tai, kad mes baudžiam griežčiau, reiškia, kad bus mažiau vartojama?

I: Na, yra paprasta taisyklė, tos tarptautinės ataskaitos įvairios, įrodymai ar moksliniai įrodymai, įvertinimai, kitų šalių patirtis rodo, kad baudžiamosios teisės priemonės nėra... Baudžiamoji teisė nėra ta priemonė, kurią mes turėtume spręsti vartojimo problemas. Taip labai paprastai [juokiasi]. Ir tai yra... Ta prasme, mes remiamės tais tarptautiniais įrodymais, mes Lietuvoje neturime tokių tyrimų, nes neturime tokio pavyzdžio ir mes negalime pasiremti kažkokiais skaičiais, čia Lietuvoje sumažino ar padidino tą vartojimą, bet mes žiūrim į gerąją praktiką kitų šalių, ypačingai Portugalijos tą pavyzdį

ir žiūrime į tas ataskaitas tų pačių Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos stebėsenos agentūros apibendrinimus, stebėsenas, kokios politikos yra veiksmingos arba neveiksmingos ir į tai žiūrėdami mes vertiname, kad tai yra pavyzdys tos gerosios praktikos arba tų įrodymų, kokia politika yra veiksminga.

M: O kaip galvojate, dėl kokių priežasčių Lietuvoje būtent dabar imta svarstyti kanapių dekriminalizavimo... Ne tik kanapių, bet visų narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelių kiekių be tikslo platinti dekriminalizavimą? Ar tai sietina tik su pakeitusia valdžia ir jos politiniais tikslais ar jūs matote ir kažkokių kitų priežasčių, kodėl būtent dabar aktyviau apie tai yra kalbama?

I: Apie tai visą laiką buvo kalbama, kai tik 2017 metais tas Administracinių nusižengimų kodeksas įsigaliojo, iš karto į tai buvo sureaguota, iš pradžių, aišku, nevyriausybinės organizacijos susiėmė už galvos [šypsosi], mūsų departamentas į tai irgi pasijungė, mes rengėme tarptautines konferencijas, kvietėme kolegas iš Portugalijos, iš Čekijos, kurie pristatė savo jau, nežinau, dešimtmečius taikomas tas, prieš porą dešimčių metų priimtus sprendimus ir kaip jie veikia, ir kokie yra rezultatai. Paskui mes rengėme ir apie tą pačią kanapę konferenciją. Mums buvo pavesta parengti programą, Valstybinę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos programą 2018-2028 metų. Mes kartu su ekspertais ir valstybinėm institucijom irgi suformulavom tokią programą, kurios nubrėžta ta politinė kryptis yra orientuota į asmenį, į žmogų. Baudžiamosios politikos peržiūros srityje ir buvo būtent įvardijamas tas dekriminalizavimas, tai buvo 2018 metais. Mes tai labai džiaugiamės, kad pagaliau pribrendo reikalas įgyvendinti tą programą. Tai tos diskusijos buvo visą laiką, apie tai buvo kalbama visą laiką ir mes džiaugiamės, kad anksčiau ar vėliau priėjome šitą reikalą. Ar tai yra pats teisingiausias kelias tai, kokie yra projektai, tai kitas reikalas. Už tikslą visą laiką – taip, bet pats įgyvendinimas, taip, mes turim diskutuoti, ar siaura apimtimi į tą dekriminalizavimą žiūrėsime, ar gal turime kitus dalykus žiūrėti, gal ne per dekriminalizavimo prizmę, bet gal turim įvertinti ir kitas nusikalstamas veikas, kurios susijusios su vartojimu asmeninėms reikmėms.

M: Gerai... Ar sutiktumėte su požiūriu, kad kanapių įteisinimas medicininiuose produktuose atveria duris tolimesniam kanapių dekriminalizavimui ar net galimam legalizavimui? Nes pasitaiko toks manymas, kad kanapės yra pirmas žingsnis link to. Arba kalbama apie tai, kad narkotikų vartojimas prasideda kanapėmis ir baigiasi opioidų vartojimu ir panašiai. Ką jūs apie tai galvojate, ar matote tokią grėsmę, tokį ryšį ar vis dėlto nelabai?

I: Ką tu turi omeny medicininiai produktai, pirmas klausimas?

M: Tai kalbu apie tai, kad 2018 metais Lietuvoje buvo įteisintas medicininių vaistų, savo sudėtyje turinčių nedidelį kiekį kanapių, naudojimas medicinoje ir remiantis šiuo įvykiu, yra tokių nuomonių, kad tai yra pirmas žingsnis link dekriminalizavimo ir galbūt net legalizacijos rekreaciniais tikslais.

I: Aš tai visiškai nesutinku su tokia nuomone ir manau, kad tai visiškai nesusiję dalykai. Visų pirma, patikslinsiu, kad 2018 metais buvo priimtas sprendimas, kad pirmo sąrašo narkotines ir psichotropines medžiagas galima naudoti gydymo ir medicinos tikslais. Čia aš vėl referuosiu, priminsiu tas tris konvencijas [šypsosi], pagal kurias narkotikai, narkotinės ir psichotropinėms medžiagos, gali būti teisėtai vartojamos tik [pabrėžia] gydymo ir mokslo tikslais. Tai šiuo atveju Lietuvoje buvo priimtas sprendimas, kad leidžiama naudoti tas narkotines, psichotropines medžiagas, turėta omenyje kanapės, kad leidžiama naudoti gydymo ir mokslo tikslais. Tai reiškia, kad Lietuvoje galima registruoti vaistinį preparatą su kanapių arba tetrahidrakanabinolio veikliąja medžiaga. Ten nėra kalbos apie nedidelius kiekius, didelius kiekius, čia ne apie tai yra šneka. Tai yra tiesiog

pasakoma, kad atveriamą rinką tokiems vaistiniams preparatams, ateit, registruoti. Plius, mokslo įstaigos, mes turim farmacines įmones, kurios gali vaistus kažkokius gaminti su šita veikliąja medžiaga, bet tam, kad vaistą pagamintum, [reikalingi] ikiklinikiniai, klinikiniai tyrimai, begalė patikrinimų, kad toks vaistas galėtų atsirasti, pasiekti vartotoją. Tai šia prasme. Ar tai keliasi į dekriminalizavimą ar legalizavimą, dar kartą kartoju, tai visiškai ne apie tai kalba. Tai visiškai skirtingi dalykai. Kanapės medicinoje puikiausiai visam pasaulyje gali veikti, yra vaistų registruotų, kurie yra panaudojami tam tikrom būklėm gydyti, tikriausiai. Registruoti vaistiniai preparatai tam tikroms būklėms gydyti, bet tai jokiū būdu nereiškia, kad kanapė yra išimama... Čia yra tas pats, jeigu aš turėsiu vaistinį preparatą, kuris yra receptinis ir aš to vaisto neturėsiu, tai aišku, kad policija atitinkamai mano veiksmus ir vertins. Lygiai kaip yra kiti medicininiai preparatai, kurie yra receptiniai, griežtos apskaitos preparatai, kurių tu negali be gydytojo paskyrimo nusipirkti, vartoti ir panašiai. Čia tiesiog tame yra prasmė. Dėl legalizavimo tai apskritai nemanau, kad dėl to kad galima vartoti tokius vaistus, kad atsiras Lietuvoje rinkoje nusipirkti, kad tai kažkoks kelias į legalizavimą, tikrai ne. Bet aš noriu dar vieną pasakyti dalyką, kad yra valstybių, kurios medicinoje arba gydymo tikslais naudoja kanapių produktus. Kodėl aš perklausu, ką tu turėjai omeny medicinos produktai. Yra kanapių produktai, pavyzdžiui, aliejai kažkokie su padidinta THC koncentracija arba parūkymui skirtos kažkokios, nežinau, cigaretės, suktinės, tiesą pasakius mažai įsivaizduoju, bet esu skaičiusi apie tai. Taip, yra tokių šalių, pavyzdžiui, Vokietija, aš esu susidūrusi su Vokietija ta prasme, kad jie vienais metais tarptautiniame forume, kuriame mes dalyvaujame, jie pabrėžė, kad jie svarsto tokią galimybę leisti gydymo tikslams naudoti kanapių produktus, o kitais metais jie pristatė, kad mes priėmėme sprendimą, mes leidome kanapių produktus naudoti gydyme, kad tai jokiū būdu nėra legalizavimas ir kad šitie kanapių produktai yra griežtai kontroliuojami ir gali būti naudojami tik su gydytojo paskyrimu. Labai daug visokių išlygų, kriterijų, kada tas gali būti panaudota ir tai neprieštarauja tom pačiom konvencijom, kurios sako, kad kanapės gali būti naudojamas gydymo ar mokslo tikslais. Ar realu tas Lietuvoje, čia yra diskusijų klausimas. Dabar yra rengiama darbotvarkė, pati žinai, tai aš manau, yra gydymo pogrupio diskusijų klausimas, ar Lietuvos rinkai... Ne Lietuvos rinkai, ar Lietuva turėtų kažkaip praplėsti savo požiūrį... Paprastai tie kanapių, kalbėkime atvirai, paprastai tie kanapių produktai yra panaudojami sprendžiant onkologinių ligų problemas arba paleatyvioj terapijoj, kai yra derinama su skausmą malšinančiais vaistais, kad pagerintų tą žmogaus [gyvenimo] kokybę sergančio tomis ligomis arba miršančio žmogaus gyvenimo kokybę pagerinti. Tai va, ir klausimas Lietuvai ar mes plečiame tą akiratį ir žiūrim, nepavadinsiu to inovatyviais metodais, bet praplečiam tą akiratį į galimybes arba apsvarstyti bent jau galimybes taikyti kitokias priemones, alternatyvias priemones esamiems vaistams arba šalia esamų vaistų taikyti papildomas priemones. Žodžiu, čia diskusijų klausimas ir manau, kad gydymo grupis apie tai diskutuos.

M: O jeigu mes kalbėtume apie žalos mažinimo politiką, kuri dažnai yra siejama būtent su dekriminalizavimo idėjomis, kaip politika užtikrinti visuomenės sveikatai. Kaip galvojate, ar yra žalos mažinimo priemonių politikoje kanapių vartotojų atžvilgiu, ar jos galėtų būti taikomos? Jeigu taip, kokios? Ar tai galėtų būti efektyvu? Gal turite kažkokių idėjų šiuo klausimu.

I: Aš nelabai žalos mažinimo specialistė, čia galėtų gal mano kolegė labiau išsiplėsti, tai aš gal bendrais tokiais bruožais pasakysiu, kad aišku, priklausomai nuo... Čia gal išsiskirtų tas priklausomai nuo vartojamos medžiagos, gal galima būtų išskirti kokios tos žalos mažinimo priemonės yra taikomos, arba gydymo priemonės taikomos. Pavyzdžiui, jeigu mes kalbame apie pakaitinę terapiją metadono, kai kurios šalys heroino pakaitinę terapiją taiko, tai jis yra tik opioidinių narkotikų vartotojams taikoma. Tai nepritaikysi to kanapių vartotojams ar sintetinių narkotikų vartotojams. Tas žalos mažinimas, jis irgi dabar... Jo sąvoka yra kintama ir, matyt, iš tos paskutinės naujausios Europos Sąjungos narkotikų strategijos matyti, kad tie žalos klausimai išsiplėčia, kalbame apie žalos klausimus, o ne žalos mažinimo klausimus. Žalos mažinimas tampa viena iš dalių. Kaip čia pasakyti..

Žalos mažinimas, jeigu žiūrėti siaurai, kiek yra suprantamas žalos mažinimas, jis yra labiau skirtas į tas rizikingiausias grupes, tai švirkščiamųjų narkotikų vartotojus, bent jau kiek aš bandau prisiminti mūsų žemo slenksčio darbą ir kokios paslaugos yra taikomos, bet jokių būdų negalima pasakyti, kad ten yra uždarytos durys kanapes vartojantiems asmenims. Tai čia toks klausimas labiau, nežinau, jei reiktų labiau kažkokio išsiplėtimo, galėčiau paprašyti kolegės, kad atsakytų dėl to žalos mažinimo, nes.. [tyla]

M: Supratau...

I: Iš vienos pusės tas išskirtinumas, jis gali būti, nes sakau, priklausomai nuo rizikingumo. Apie tą legendą, kad pradėsi nuo kanapių, baigsi opioidais, taip, ji yra, bet aš to tyrimo nemačiau, bet man kalbėjo mano kolegės iš prevencijos skyriaus, kad yra kažkoks tyrimas paneigiantis šitą teiginį. Irgi, jeigu įdomu, galėčiau pasiklausti nuorodos į tą tyrimą. Tai nežinau, čia toks komentaras keistas mano [šypsosi].

M: Tikrai viskas tvarkoje, aš suprantu, kad ne į visus klausimus galima atsakyti, vis tiek čia yra žinių ir domėjimosi srities klausimas...

I: Taip, mano yra baudžiamoji politika, baudžiamieji dalykai labiau [šypsosi].

M: Taip, suprantu. Ir jau link pabaigos paskutiniai klausimai. Iš mūsų pokalbio suprantu, kad jūs būtumėte už narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedideliais kiekiais be tikslo platinti dekriminalizavimą Lietuvoje, neišskiriant jokių narkotinių medžiagų ar psichotropinių, tarkim, kanapių. Sakykite, kokie būtų pagrindiniai argumentai trumpai, kalbant apie tas teigiamas puses dekriminalizavimo? Kokias jūs matote tas gerąsias puses tiek individualiame lygmenyje, tiek turbūt valstybės mastu? Jeigu dekriminalizuosim, tai kokie yra plusai?

I: Paprastai, kaip čia sakyti, literatūroje, tose ataskaitose dekriminalizavimas yra labiau kalbama apie tas jau... Apie piktnaudžiaujančius, ne piktnaudžiaujančius, o sergančius prilausomybės ligomis, apie tuos asmenis, kad jų atžvilgiu pirmiausia reikia gydymo, kitokių priemonių, gydyti ne baudžiamąja teise, o kitomis priemonėmis. Toks jau kraštutinis, gal taip pasakyti, apie kraštutinius atvejus yra šnekama ir šnekama apie tai, kad baudžiamoji teisė yra tas barjeras pasinaudoti paslaugomis, nes žmonės galvodami, kad jie gali būti persekiojami, jie neina, nesiekia, neieško pagalbos, jie tada linksta į rizikingą vartojimą, paskui kurį seka mirtys nuo perdozavimo, užkrečiamos ligos, nes dalijamasi švirkštais, ar tas pats švirkštas vis išplaunamas ir panaudojamas. Tą mes matome iš vieno Escape tyrimo, kuriame dalyvaujame vertindami, tirdami Vilniuje surinktų švirkštų turinį, likučius narkotinių medžiagų, ką jie ten vartoja. Tai čia toks apie radikalesnius būdus. Jeigu mes žiūrėsime konkrečiai į Baudžiamojo kodekso raidę to baudžiamojo nusižengimo, tai tarsi iš vienos pusės tai irgi gali sąlygoti kriminalizuoti nedidelį kiekį, gali sąlygoti tą tokį elgesį, bet mes turime taip pat žiūrėti į tuos atvejus, kai žmonės tiesiog eksperimentuoja, kai kurie nėra dar priklausomi. Tie patys vaikai arba jaunimas jie yra tyrinėjantys, jie yra eksperimentuojantys, jie bando pažinti pasaulį. Kartais mūsų požiūriu, nelabai atsirinkdami, ką pažinti. Juos mes irgi turime įvertinti, ar tikrai tam jaunimui ir vaikams reikalingos tos baudžiamosios priemonės. Mūsų požiūriu jos nereikalingos, jų elgesį galima koreguoti arba paveikti juos kitomis priemonėmis. Tai tie dalykai jeigu būtų perkeltos tos... Aišku, čia dekriminalizavimas yra perkeltas iš baudžiamosios į administracinę teiseną, tarsi grubiai taip atrodytų, tai sumažėtų nusikaltimų, nors čia būtų techninis sumažėjimas, jie persikeltų į administracinę teiseną [šypsosi], tada problema atsirastų administracinėje teisejoje. Tam, kad ji neatsirastų, reikalingos kompleksinės priemonės, turi būti sustiprintos tos visos sistemos ir kai visas tas mechanizmas, visas tas globalus mechanizmas veiks, tada turėsime gerus rezultatus, kuriais galėsime pasigirti, kaip dabar giriasi Čekija ar ta pati Portugalija. Mes galėsime irgi prisijungti prie

jų gretų ir sakyti, kad štai, mes priėmėm sprendimą, štai mes sustiprinome gydymo, švietimo ir socialines sritis ir mes turime rezultatus tokius, kokius turime. Mes turime jaunimą, kuris galbūt sumažės, kur mažiau eksperimentuos arba jį galima bus kitaip paveikti. Kaip yra prevencijos dalys, kaip ji skirstoma: arba, negaliu pasakyti užkardyti, tarkim įtikinti, kad nereikia vartoti – pirmas laiptelis, antras laiptelis – atitolinti amžių, o trečias laiptelis jau toks, jeigu pavartojai, suteikti tą pagalbą ir... Preventyviai veikti, bet ne taip... Tiesiog dirbti su tais, kurie yra vartojantys ir kad ta žala nebūtų dar tokia didelė, kuri gali išsivystyti.

M: Supratau, o gal tada yra rizikų, kurias jūs matote dekriminalizavus, ar yra kažkokių galbūt neigiamų pasekmių, kurias galima būtų nuspėti, kad galėtų atsirasti dekriminalizavus ar ne?

I: Na, oponentai šitos dekriminalizavimo idėjos, visi kaip sutarę, kalba apie vartojimo padidėjimą. Mes, vėlgi, negalime niekuo pasiremti čia viduje, bet žiūrime į tuos geriuosius pavyzdžius. Ta pati Portugalija rodo savo patirtį, kad tas vartojimas, pas juos dekriminalizavus, jis nepadidėjo arba padidėjo nežymiai, čia priklausomai nuo to, kokį straipsnį skaitysi. Bet ten yra pabrėžiama, ta pati Portugalija pabrėžia, kad to buvo pasiekta dėka ne dekriminalizavimo kaip tokio, bet kartu įgalinant visą tą sistemą, kaip aš ir minėjau, dekriminalizavimas jis kaip toks, jis negali eiti vienas lauke karys. Turi būti tikrai didelės finansinės injekcijos į kitus sektorius, kurie turi priimti tuo žmones, pas kuriuos ateis tie žmonės ir jeigu tie žmonės ateis ir stos į eilę... Tarkime, kad turime tokią sistemą bet paslaugų aprėptis per maža... Tai jeigu žmonės stos į eilę, mes nieko nepasieksim, mes iš tikrųjų turėsime didelius vartojimo skaičius, bet mes ir kalbame kaip departamentas, nuolat kalbėdami apie šituos projektus, kurie yra dabar, mes ir pažymime, primename visiems Seimo nariams, ministerijoms, kad turėkit omeny, kad turi veikti visą sistemą, visos sistemos kartus sudėjus. Tada jeigu mes visi dirbsime kartu, tai mes pasieksime gerų rezultatų, tai mūsų tokia viltis, ne viltis, tikėjimas.

M: Ir pabaigai tokia prognozė visiškai iš jūsų pusės, kaip galvojate ar galime tikėtis apskritai nedidelių kiekių narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo platinti dekriminalizavimo Lietuvoje, jeigu galvojate taip, ar tai jau galėtų artimiausiu metu įvykti ar vis dėlto mums reikės šiek tiek daugiau laiko priimti tam sprendimui?

I: Aš labai tikiuosi, kad mes sugebėsime suprasti, kaip ir aš sakiau, nežiūrėsime, ką rašo žiniasklaida, o žiūrėsime įrodymus, kuriuos pateikia kitos valstybės. Skaitysime tai, ką tarptautinės organizacijos pateikia, kokias ataskaitas pateikia apie geriausias praktikas ir kokias rekomendacijas pateikia šalims, kurių reikėtų moderniai šaliai laikytis, tai tada mes, manau, eisime tuo keliu, kuriuo užsibrėžėme 2018 metais patvirtintoje programoje. Mūsų yra tas tikslas ir aš labai viliuosi, kad mes jį pasieksime anksčiau ar vėliau [juokiasi].

M: Ačiū jums labai, čia jau buvo visi mano klausimai.